

Riksdagens protokoll

1987/88:122

Protokoll
1987/88:122

18 maj 1988

Debatter m. m.

Onsdagen den 18 maj

Ändringar i narkotikastrafflagen	3
Anslag till polisväsendet, m. m.	41
Företagsbot, m. m.	68
Kriminal- och polisregisterlagarna m. m.	73
Ändringar i tryckfrihetsförordningen m. m.	79
Stöd till radio- och kassettidningar	114
Ersättning till riksdagens ledamöter	118
Datapolitik för statsförvaltningen	119
Avtal om datorcentralen för högre utbildning och forskning i Stockholm (QZ)	141
Anslag till riksdagens revisorer och deras kansli	142
Fortsatt valutareglering, m. m.	152
Angola	162
Kustbevakningen	165
Meddelande om fråga 1987/88:512 av Siv Persson (fp) om uppspårande av mögel i inomhusmiljö	173

Avgjorda ärenden

Onsdagen den 18 maj

Justitiekottets betänkanden

1987/88:13 om ändringar i narkotikastrafflagen	3
1987/88:30 om anslag till polisväsendet, m. m.	3
1987/88:32 om anslag till utredningar m. m.	3
1987/88:34 om kriminal- och polisregisterlagarna m. m.	3
1987/88:48 om immunitet och privilegier för den europeiska telesatellitorganisationen (EUTELSAT)	78

Finansutskottets betänkande

1987/88:29 om anslag till oförutsedda utgifter för budgetåret 1988/89	78
--	----

Prot. 1987/88:122	<i>Socialutskottets betänkande</i> 1987/88:28 om tilläggsbudget II	79
	<i>Kulturutskottets betänkande</i> 1987/88:23 om tilläggsbudget II	79
	<i>Näringsutskottets betänkande</i> 1987/88:32 om uppföljning av vissa åtgärder m. m. efter Tjernobylyckan	79
	<i>Konstitutionsutskottets betänkanden</i> 1987/88:44 om ändring av tidpunkten för avlämnande av JO:s ämbetsberättelse	79
	1987/88:36 om ändringar i tryckfrihetsförordningen m. m.	79

Onsdagen den 18 maj

Kl. 09.00

Ändringar i narkotika-
strafflagen

1 § Justerades protokollet för den 9 innevarande månad.

2 § Föredrogs men bordlades åter
Trafikutskottets betänkanden 1987/88:20 och 24

3 § Föredrogs
justitieutskottets betänkanden
1987/88:13 om ändringar i narkotikastrafflagen (prop. 1987/88:71),
1987/88:30 om anslag till polisväsendet, m. m. (prop. 1987/88:100 bil. 4),
1987/88:32 om anslag till utredningar m. m. (prop. 1987/88:100 bil. 4) samt
1987/88:34 om kriminal- och polisregisterlagarna m. m. (prop. 1987/88:122).

Talmannen meddelade att betänkandena skulle debatteras i angiven ordning och avgöras i ett sammanhang efter avslutad debatt.

Först upptogs till behandling justitieutskottets betänkande 13 om ändringar i narkotikastrafflagen.

Ändringar i narkotikastrafflagen

Anf. 1 KARIN AHRLAND (fp):

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan utom i fråga om påföljden i 2 § och i fråga om ansvarsfrihetsregeln, där jag yrkar bifall till reservationerna 3 och 5, vilka bl. a. folkpartisterna i utskottet står bakom.

Herr talman! För tre och ett halvt år sedan fördes en lång narkotikadebatt här i kammaren. Den öppnades av den dåvarande framtidsministern, som bl. a. sade: Målet för regeringens narkotikapolitik är ett narkotikafritt samhälle.

Sedan redogjorde han för ett antal i och för sig lovvärda insatser som regeringen hade föreslagit och sade: "Det är inte tillåtet att knarka i det här landet och det skall heller inte bli det."

I dag, tre och ett halvt år senare, måste vi tyvärr konstatera att vi fortfarande är mycket långt från målet om ett narkotikafritt samhälle, ett mål som alla partier gemensamt självfallet eftersträvar men som är så svårt att nå.

Alla tillgängliga uppgifter visar att vi har lika mycket narkotika i landet nu

som då – kanske t. o. m. mer. Dessutom vet vi numera säkert att narkomanaerna är den kanske mest hotade gruppen i fråga om HIV-smittan.

Jag tror att alla faktakunskaper om narkotikans utbredning och faror är så vitt spridda att jag inte behöver ta upp kammarens tid med en mängd mycket nedslående siffror.

Dagens ärende gäller i och för sig en specifik fråga, som de borgerliga partierna också drev den gången för tre och ett halvt år sedan och som de har tagit upp varje år sedan dess. Det gäller ett förbud som regeringspartiet då så envist motsatte sig men nu åtminstone delvis ställer sig bakom. Vi får nu äntligen ytterligare ett vapen i kampen mot knarket – det blir äntligen förbjudet att knarka. Först genom dagens beslut och dagens lagförslag får statsministern rätt när han på nytt säger: Det är inte tillåtet att knarka.

Det har tagit många timmars debatter här i kammaren att nå dit, men vi i oppositionen som har drivit frågan om ett förbud mot knarkande skall naturligtvis i dag medge att vi tycker att det är bra att regeringen åtminstone har gått oss så långt till mötes att den nu ställer sig bakom vårt krav om ett klart och otvetydigt förbud mot att bruka narkotika.

Ingvar Carlsson sade att det inte är tillåtet att knarka. Men det gick inte ens för en regeringsmedlem att komma ifrån högsta domstolens domar, och där finns det alltså exempel på att eget bruk inte alltid är straffbart. Det rör sig, det skall jag gärna erkänna, om juridiska finesser som säkert bara verkar krångliga för gemene man. Men som bekant kan även finesser ha stor psykologisk betydelse. Det är bl. a. därför som vi från folkpartiets sida sedan länge har insett att lagstiftningen måste ändras så att det inte kan uppkomma minsta tvivel om att vi i Sverige tar bestämt avstånd från allt icke-medicinskt narkotikabruk.

Jag vill i sammanhanget också gärna understryka vad ett enigt justitieutskott den här gången skriver i betänkandet.

”Utskottet fäster också avseende vid tanken att en kriminalisering som också omfattar konsumtionen som sådan kan ha ett psykologiskt värde och en preventiv funktion bland framför allt ungdomar som befinner sig i riskzonen för att bli narkotikamissbrukare.”

Det står inte uttryckligen i betänkandet, men jag undrar om inte en klar majoritet av utskottets ledamöter numera håller med om att många föräldrar behöver den här lagstiftningen till hjälp för att kunna hindra sina ungdomar från att pröva narkotika och sedan kanske gå ett grymt öde till mötes. Vi kan säkert alla vara eniga om att narkomanens öde med säkerhet tillhör de grymmaste. Han är nämligen utsatt för ett ständigt tvång: missbruket och det fysiska, psykiska och sociala elände som följer med det.

Vi kan alltså från oppositionens sida i dag bara vara nöjda med att regeringen till sist har gett efter för våra krav på en kriminalisering. Vi menar att om man skall komma åt narkotikamissbruket går det inte att bara söka sätta fast storhandlarna. Det är ju kunderna, brukarna, som inte bara skadas utan också håller knarkhajarnas handel vid liv. Minskar eller försvinner kundunderlaget blir det inga affärer. Det är en enkel sanning som alla borde kunna inse.

Däremot är vi alltså inte helt eniga med regeringspartiet om hur straffbestämmelserna skall utformas. I propositionen förordas att eget bruk

skall kunna straffas endast med böter, medan vi i folkpartiet, moderata samlingspartiet och centern menar att fängelse bör ingå i straffskalan. Vi gör det inte, vilket jag vill understryka, därför att vi skulle mena att minsta konsumtion av narkotika i sig skall leda till fängelse. Vi önskar ju faktiskt en lagtext med lokutionen "döms till böter eller fängelse i högst sex månader", vilket, som bekant för alla som kan strafflagen, innebär att böter är normalstraffet. Vi litar på att domstolarna tar hänsyn till hur allvarligt brottet i det enskilda fallet är och utmäter straff därefter.

Det finns emellertid några praktiska skäl för att låta fängelse ingå i straffskalan, nämligen att det enligt vår mening måste göras möjligt att i vissa fall använda kroppsbesiktning, och det är inte möjligt om inte fängelse ingår i skalan. Det går inte heller att bortse från att det i vissa fall kan vara lämpligt att domstolen får möjlighet att döma till kontraktsvård. Det är de avgörande skälen till att vi har reserverat oss i fråga om påföljdsbeslutet.

Låt mig också apropå påföljdsfrågan erinra om att vi som företrädare oppositionen också här i dag talar på deras vägnar som verkligen har erfarenhet av vilket elände narkotikamissbruk leder till. Jag tänker på Föräldraföreningen mot narkotika. Den föreningens medlemmar, föräldrar till barn med narkotikaproblem, vet verkligen bättre än de flesta av oss vad det vill säga att se sina barn hotas att gå under i missbruket. Den föreningen menar också att regeringsförslaget inte går tillräckligt långt. Vi har lyssnat på föreningens medlemmar, och det är beklagligt att socialdemokraterna inte är lyhörda för åsikter från dem som verkligen vet vad det handlar om.

Det finns, det skall jag medge, andra föreningar med motsatt åsikt. En förening demonstrerade här utanför riksdagshuset i morse mot all kriminalisering. Men jag vågar med bestämdhet påstå att jag fäster större avseende vid föräldraföreningens erfarenheter och åsikter än vid uppfattningarna hos en förening, som inte aktar sig för att jämföra de här problemen med att hålla höns i bur och som talar om teoretiker som saknar kunskap. Sanningen är den att det finns olika åsikter bland både teoretiker och dem som har praktisk erfarenhet. Sanningen är också den att narkotikaproblemet är ett av vår tids stora gissel, och då är det egentligen obegripligt att inte alla ställer sig bakom ett klart förbud.

Det åberopas i propositionen, men också av demonstranterna, att det finns risk för att missbrukare inte skulle våga söka hjälp om de vet att de kommer att straffas. Propositionen innehåller därför förslaget att den som frivilligt söker vård inte skall dömas till ansvar. Låt mig först erinra om att mycket sträng sekretess råder inom vårdsektorn. En läkare eller en vårdare får inte ringa polisen bara för att skvallra om att nu har narkotikamissbrukaren X äntligen insett att han behöver vård. Jag misstänker inte heller att någon läkare eller vårdare gör det. Vidare kan man göra samma invändning som socialdemokraterna i fråga om kriminaliseringen av bruket, nämligen att bruket i allmänhet har föregåtts av innchav och där föreslås inte någon straffrihetsregel. Den viktigaste invändningen är dock från vår sida att detta ger gärningsmannen möjlighet att själv gång på gång se till att han inte kan straffas. En sådan regel är främmande för vårt rättssystem, och därför vill vi inte ha den.

Det är också allmänt bekant för alla i utskottet att vi i rättssystemet har

regler om åtalsunderlåtelse och t. o. m. om påföljdseftergift. Vi i folkpartiet tycker det är skäl nog för att inte börja med nya typer av straffrihetsregler, och vi kan därför inte ställa oss bakom ansvarsfrihetsregeln.

Anf. 2 JERRY MARTINGER (m):

Herr talman! Det har nu förflutit sex år sedan socialdemokraterna lovade att göra "rent hus med knarket". Vad har då hänt sedan dess? Har narkotikamissbruket minskat i omfattning? Nej! Så är inte fallet. Talar man med dem som arbetar ute på fältet så får man beskedet att det aldrig har funnits så gott om narkotika i Sverige som nu. Detta gäller naturligtvis i första hand storstäderna, men det gäller också i oroväckande stor utsträckning landet i övrigt.

Att den stora tillgången inte avspeglat sig i statistiken, för exempelvis Stockholm beror på att de s. k. gatulangningsgrupperna varit indragna efter mordet på statsminister Olof Palme. Men indragningen av gatulangningsgrupperna har inte bara lett till en förmörkning av statistiken för den narkotikahantering som redan före indragningen börjat öka i omfattning. Indragningen har också förvärrat narkotikasituationen genom att handeln med narkotika kunnat florera fritt på Stockholms gator under lång tid.

Tillgången på amfetamin har efter Palmemordet ökat hausseartat, och priset för ett gram som vanligtvis brukar ligga mellan 200 och 400 kr. sjönk till att en tid vara nere i bara 70 kr. Och det berodde på att Stockholm översvämmades av amfetamin.

Före Palmemordet talade man inom polisen och socialtjänstens ungdomsgrupper i Stockholm ofta med stolthet om att heroinet var på väg bort från ungdomarna och att man ännu inte hade hittat någon under 20 år som var smittad av HIV på grund av heroinmissbruk. Den tiden är nu ett minne blott.

Det var länge sedan det fanns så mycket heroin i Stockholm som nu. I Kungsträdgården säljer, injicerar och röker missbrukarna öppet, och för första gången på flera år har man funnit heroin bland ungdomar under 20 år. Försäljning och missbruk sker numera helt öppet, även om det finns polis eller socialarbetare i närheten. De har inte längre möjlighet att göra något, eftersom de nonchaleras av missbrukarna, som blivit många i antal och i ökad utsträckning medvetna om att deras missbruk inte är straffbart.

Nu finns det visserligen tecken som tyder på att vi har fått en tillfällig stabilisering av missbruket i skolorna, men å andra sidan har missbruket spridit sig till nya, etablerade grupper. I synnerhet kokainet håller på att få en sådan utbredning bland människor i allmänhet att det börjar bli svårt att få en klar bild av den aktuella situationen. När bruket sprider sig till grupper som varken polis, skola eller sociala myndigheter har kontroll över, blir det givetvis svårt att få en rättvisande statistik. Statistiken speglar ju egentligen inte verkligheten, utan bara myndigheternas åtgärder.

Kokainets inträde på den svenska marknaden innebär en markant upptrappning av narkotikaproblemet. Denna drog är i många avseenden farligare än andra droger, inte bara därför att den ofta utlöser våld utan också genom att den inte framkallar några egentliga abstinensbesvär. Man märker således inte att man är på väg in i ett beroende. Detta är också anledningen till att kokain i så stor utsträckning används av välplacerade människor som

cocktail vid privata fester etc.

I Amerika är tillgången på kokain nu så god att priserna på de etablerade marknaderna sjunkit drastiskt. De sydamerikanska syndikaten håller därför på att öka trycket mot Europa för att skapa nya marknader. Ett av målen är Sverige. Men kokainvågen här har bara börjat.

Även cannabis har börjat breda ut sig bland välsituerade människor på ett sätt som minskar möjligheterna att få en rättvisande statistik. Försäljning och missbruk i de traditionella missbrukargrupperna sker dessutom så utbredd och öppet, att polis och socialarbetare inte vet i vilken ände de skall börja. Cannabis finns det ju dessutom alltid gott om.

Nya droger, exempelvis crack, har under de senaste åren fått en explosionsartad spridning i USA. Och eftersom vi av erfarenhet vet att narkotikautvecklingen i USA sprider sig såsom ringar på vattnet ut till västvärldens huvudstäder, kan vi räkna med att det snart finns en stor marknad för crack i Stockholm. Och dessvärre har narkotikasituationen i Stockholm stor inverkan på narkotikasituationen i övriga delar av Sverige. Stor tillgång på narkotika i Stockholm leder alltid till stor tillgång på narkotika i landet som helhet. Den stora marknadsplatsen för köpare utifrån landsorten är av naturliga skäl Stockholm. Narkotikan sprider sig med andra ord även här såsom ringar på vattnet.

Det är därför som indragningen av gatulangningsgrupperna faktiskt kan sägas ha förvärrat narkotikaproblemet i landet som helhet. Även om de här grupperna nu börjat komma i gång någorlunda igen, har indragningen av dessa otvivelaktigt bidragit till att narkotikan fått ett fäste i vårt land som den sannolikt aldrig haft tidigare. Och det är en situation som det kan ta många år att komma till rätta med.

Det är emellertid väsentligt att vi inte slår oss till ro med den statistik som emellanåt talar om minskat antal narkotikabrott och minskat antal beslag av narkotika. En sådan statistik är helt naturlig i ett land där polisens resurser minskar för varje dag, eftersom narkotikabrott är s. k. upptäcksbrott där det krävs en aktiv polisinsats för att statistiken skall påverkas.

Herr talman! Vår allmänna grundinställning i kampen mot narkotikan måste vara att allt bruk av narkotika som inte är medicinskt betingat är missbruk som skall bekämpas med alla till buds stående medel. Målsättningen måste vara att eliminera narkotikamissbruket, inte bara att minska det. Narkotikan får aldrig accepteras som en del av vår kultur. Våra barn och ungdomar har en självklar rätt att växa upp i ett narkotikafritt samhälle.

Man möter hos politiker och myndigheter ofta ett slags uppgivenhet när det gäller narkotikan – ett uttryck för uppfattningen att vi aldrig någonsin kommer att få bort missbruket. Men det är en samhällsfarlig inställning.

Å andra sidan är det knappast till någon nytta för narkotikabekämpningen att, som socialdemokraterna, säga att man skall göra "rent hus med knarket" om man inte omsätter orden i handling. Nyttan inskränker sig i det fallet till rent propagandamässiga effekter för det socialdemokratiska partiet.

Socialdemokraternas tidigare inställning att inte vilja kriminalisera narkotikamissbruket har helt i onödan fördröjt kampen mot narkotikan. Under tiden har åtskilliga ungdomar utvecklat ett allvarligt missbruk med åtföljande brottslighet. Många har bromsats i sin utveckling, förstört sin utbildning och

förött sina relationer till anhöriga.

De konsekvenser som missbruket har för den enskilde individen glöms lätt bort i sammanhanget. Det är inte utan att jag förstår den bitterhet som finns i det remissyttrande som avgivits över justitiedepartementets promemoria i ärendet från Riksförbundet Föräldraföreningen mot narkotika, FMN. Föreningen skriver bl. a. följande:

"FMN:s kriminaliseringskrav hade som bakgrund en mångårig erfarenhet av att samhällets skyddsnät kring ungdomar blivit allt tunnare och svagare. Vi har märkt att ungdomar vid tidig drogdebut i smättonåren i praktiken inte blir stoppade i sin självförstörelse förrän det gått omkring fyra år under fortgående försämring. Först när deras missbruk lett till kriminalitet av tillräckligt uppseendeväckande slag brukar det leda till ett polisingripande och ofta även rättsliga åtgärder. För de anhöriga har det tett sig som en helt obegriplig grymhet från samhällets sida att deras tonåring under den tid han blev allt sämre och alltmer destruerades som människa, aldrig ansågs vara i behov av utredning eller vård enligt LVU (och senare i livet LVM) i sin egenskap av missbrukare, medan samhällets bromsmekanismer slogs till mer eller mindre effektivt långt senare när missbrukaren börjat stjäla på ett mer uppseendeväckande sätt. Det har varit och är som om det egna, självdestruktiva beteendet vore den resandes ensak och slutar vara detta i och med att även andra kommer till skada."

Herr talman! Mot bakgrund av den utveckling som skett på narkotikamarknaden under de senaste åren är det nu viktigare än någonsin att all hantering av illegal narkotika kriminaliseras. Ett par hundra unga människor dör varje år till följd av narkotikamissbruk, samtidigt som praktiskt taget varenda en av dessa har varit känd för sitt missbruk av polis och andra myndigheter i årtal dessförinnan.

Den genomsnittliga tiden från det att en ung människa debuterar i narkotikamissbruk till dess att detta upptäcks av myndigheterna är omkring två år. Det dröjer sedan vanligtvis ytterligare två år innan något ingripande sker. Det främsta syftet med en kriminalisering är därför att få bättre möjlighet till tidiga ingripanden mot narkotikamissbrukarna. Ett tidigt ingripande har stor betydelse av två skäl.

För det första är möjligheten att hejda ett påbörjat missbruk med åtföljande brottslighet störst innan ett drogberoende hunnit utvecklas och ett missbruksbeteende har befästs. För det andra kan narkotikans vidare utbredning begränsas genom tidigt uppdagande och ingripande mot det enskilda missbruket. I de flesta fall sker nämligen spridningen från missbrukaren till personer i dennes bekantskapskrets i början av missbrukskarriären.

Ett annat viktigt syfte med en utvidgning av narkotikastrafflagens tillämpningsområde är att få en lagstiftning som på ett entydigt sätt markerar samhällets avståndstagande från varje befattning med illegal narkotika. Många människor, i synnerhet ungdomar, kan annars lätt få en föreställning om att missbruk av narkotika inte är särskilt fördärligt. En kriminalisering som omfattar också konsumtionen som sådan torde ha en preventiv funktion, särskilt bland människor som befinner sig i riskzonen för att bli narkotikamissbrukare eller överväger att använda narkotika av okunnighet eller obetänksamhet.

Den hittills gällande lagen har otvivelaktigt givit utrymme för en lättsinnig syn på användningen av narkotika, samtidigt som allmänhetens tilltro till samhällets vilja och förmåga att komma till rätta med narkotikaproblemet har minskat. Man kan ju knappast begära att medborgarna skall ha förståelse för en lag som innebär att innehav av illegal narkotika är straffbart bara fram till den tidpunkt då narkotikan konsumeras.

Men även från tekniskt straffrättslig utgångspunkt finns det skäl att utvidga narkotikalagstiftningen. Den föreslagna ändringen av 1 § narkotikastrafflagen torde nämligen innebära att det i fortsättningen knappast kan uppstå några svårigheter att bestämma själva gränsen för straffbarhet.

En kriminalisering av narkotikakonsumtionen är naturligtvis inte den enda, saliggörande lösningen på narkotikaproblemet. Men den är utan tvivel en nödvändig del inom en samlad strategi av åtgärder. Genom att konsumenten är marknadens yttersta förutsättning och i praktiken den enda oersättliga länken i hela kedjan av aktörer inom narkotikahandlingen, måste det enskilda innehavet och missbruket ändå stå i centrum för den politik som skall föras på det här området.

Om det var något vi lärde oss av de stora narkotikatillslagen under början av 1980-talet så var det att det inte spelar någon roll hur många narkotikakungar vi läser in. De stora vinstmöjligheterna i narkotikabranschen innebär att en gripen storlangare snabbt ersätts med en ny.

Det viktigaste är därför att minska efterfrågan och på så sätt göra den svenska marknaden så olönsam för de internationella langarsyndikaten att de inte tycker att det är "värt besväret" att ha verksamhet i Sverige. Eftersom det är de enskilda missbrukarna som genom sin efterfrågan skapar en lönsam narkotikamarknad, är det ju också de som fungerar som motor i hela den internationella narkotikabrottsligheten.

Det förslag om kriminalisering som nu framlagts av regeringen innehåller emellertid en betydande svaghet. Beträffande den som gjort sig skyldig till eget bruk av narkotika föreslås att enbart böter skall kunna ådömas, under förutsättning att brottet är att anse som ringa.

Även om fängelsestraff i praktiken skulle kunna användas endast i mindre utsträckning när det gäller egen konsumtion, innebär begränsningen till böter i straffskalan att möjligheterna att bevisa sådant brott minskas avsevärt. Reglerna om kroppsbesiktning i rättegångsbalken är nämligen inte tillämpliga vid rena bötesbrott. Den föreslagna lagen ger därför ingen möjlighet att exempelvis eftersöka stickmärken eller att använda urin- och blodprovsanalys som bevismedel i berörda fall. Den bevisning som kommer att stå till buds i rättegångar om konsumtion av narkotika är följaktligen bara eget erkännande och vittnesmål.

Med största sannolikhet kommer avsaknaden av teknisk bevisning i form av t. ex. urin- och blodprov att leda till långa och komplicerade utredningar och rättegångar, där utgången i hög grad blir beroende av subjektiva bedömningar om den misstänktes påverkan vid det påstådda brottstillfället.

Medan teknisk bevisning dessutom är av beständig natur är innehållet i ett vittnesmål helt avhängigt av ett vittnes minne, vilket i sin tur försämras ju längre tid som förflyter mellan brott och lagföring. Avsaknaden av ett beständigt bevismaterial innebär att vittnen inför sittande rätt skall uttala sig

om huruvida den åtalade såg påverkad ut vid det ifrågavarande tillfället, och detta många gånger både ett och två år efter brottet.

Den åtalade å sin sida torde relativt enkelt kunna avvisa påståenden om narkotikapåverkan med att åberopa trötthet, sjukdom eller liknande som orsak till att han såg påverkad ut.

Herr talman! Det är mycket egendomligt att en regering som uppger sig ha ambitionen att göra "rent hus med knarket" förordar vittnesuppgifter och "tjall" som bevisning framför enkla och odiskutabla tekniska prov. Vittnesuppgifter är för övrigt också i sådana här sammanhang otillfredsställande från rättssäkerhetssynpunkt. När narkotikapåverkan inte kan fastställas med objektiva bevismedel finns det risk för att en och annan person kommer att bli oskyldigt dömd för narkotikabrott.

En lag med den innebörd som nu föreslagits lär knappast heller öka allmänhetens förståelse för narkotikalagstiftningen. Samtidigt som polisen alltså inte har möjlighet att ta blod- och urinprov vid misstanke om olovlig narkotikakonsumtion, tvingas tusentals människor varje år att lämna både blod- och urinprov vid misstänkt rattonykerhet.

Det nu framlagda förslaget innebär att regeringen betraktar det som mindre allvarligt att konsumera narkotika än att åka buss och tunnelbana utan biljett, att olovligt utnyttja annans förhyrda parkeringsplats eller att plocka fridlysta blommor.

Regeringen betraktar tydligen också konsumtionen som mindre allvarlig än innehavet av motsvarande mängd narkotika. Innehav av narkotika har ju enligt förslaget som påföljd både böter och fängelse i straffskalan – även vid ringa brott. Om en missbrukare ertappas med exempelvis en dos heroin i fickan anses det så pass straffvärt att han kan dömas till fängelse. Skulle missbrukaren däremot hinna konsumera narkotikan innan han ertappas kan straffet endast bli böter, trots att det är fråga om samma narkotika, samma person och samma eventuella behandlingsbehov och trots att det är vid själva konsumtionen som narkotikan gör verklig skada.

Med fängelse i straffskalan skulle domstolarna dessutom få tillgång till ett bredare påföljdspektrum, vilket skulle vara värdefullt ur individualpreventiv synpunkt. Fängelse i straffskalan gör det möjligt att också döma till påföljder som formellt sett anses likvärdiga med fängelse, t. ex. skyddstillsyn med särskilda föreskrifter om behandling eller överlämnande till vård inom socialtjänsten.

Böter är för övrigt en mindre lämplig påföljd för redan nedgångna missbrukare, såväl ur allmänpreventiv som ur individualpreventiv synpunkt. Dessa missbrukare har ju vanligtvis inga egna pengar att betala med, och de kan sällan få böter indrivna.

För personer som lever under socialt sett ordnade förhållanden, och för en del nybörjare kan böter naturligtvis vara effektiva som hot eller "näsbränna", men samtidigt finns det risk för att socialt etablerade missbrukare som kan betala böter bara upplever dessa som en konsumtionskatt, som man är beredd att erlägga.

Utän fängelse i straffskalan för egen konsumtion kan narkotikastrafflagen därför inte utgöra grund för det tryck på marknaden som skulle behövas för att få konsumenterna att sluta använda narkotika.

En svaghet i propositionen av minst samma dignitet som den att endast böter föreslås i straffskalan för egen konsumtion är den ansvarsfrihetsregel som föreslås i 2 § narkotikastrafflagen. Den regeln kommer med all säkerhet att leda till att många personer som åtalas för narkotikamissbruk kommer att hänvisa till någon form av kontakt med behandlingshem eller liknande och hävda att missbruket uppdragats genom att denna kontakt kommit till polisens kännedom.

Bevisningen i sådana mål kommer därför sannolikt att i stor utsträckning bli koncentrerad till frågan om *hur* missbruket blivit känt för de brottsbeivrande myndigheterna. I många fall kommer detta givetvis att leda till utredningsåtgärder som inte står i rimlig proportion till målets beskaffenhet i övrigt.

Men vad värre är: Ansvarsfrihetsregeln kan i praktiken leda till att det även i fortsättningen blir straffritt att använda illegal narkotika. De flesta missbrukare kommer nämligen säkert att se till att de på ett eller annat sätt har en formell behandlingskontakt, så att de kan påstå att missbruket uppdragats genom att denna kontakt kommit till polisens kännedom. Svarigheten att bevisa motsatsen kan medföra att många missbrukare av den här anledningen helt enkelt undgår att bli lagförda för sitt missbruk.

De farhågor som framförs i propositionen för att en person som behöver behandling för sitt narkotikamissbruk skulle underlåta att söka sådan av rädsla för att därigenom ange sig själv för brott saknar stöd i såväl vetenskap som beprövad erfarenhet.

Det har förmodligen aldrig inträffat att en förundersökning avseende narkotikabrott inletts som en följd av att någon sökt behandling för sitt missbruk. Det torde inte heller förekomma i någon större utsträckning att missbrukare söker vård frivilligt, i ordets egentliga bemärkelse.

När missbrukare kommer under behandling sker det, som framgått av vad jag tidigare sagt, nästan undantagslöst så sent att de redan blivit kända av polisen genom att de hamnat i tungt missbruk och blivit föremål för lagföring inför domstol.

Den omständigheten att missbruket kriminaliseras medför inte någon som helst skyldighet för socialtjänst eller sjukvård att polisanmäla de fall av missbruk som man kommer i kontakt med. Tvärtom finns rekommendationer som säger att exempelvis socialarbetare inte behöver polisanmäla sådana brott som inte kan rendera minst två års fängelse.

Det ligger för övrigt i sakens natur att det inte finns anledning att göra anmälan beträffande en person som frivilligt sökt hjälp för sitt missbruk. De sekretessregler som finns inom socialtjänsten och sjukvården samt reglerna i 20 kap. 7 § och 23 kap. 4 a § rättegångsbalken om åtalsunderlåtelse resp. förundersökningsbegränsning torde utgöra tillräckliga garantier i detta hänseende.

En narkotikastrafflag med fängelse i straffskalan för eget bruk skulle bidra till att vi fick ett effektivt tryck på missbruksmiljöerna. Vi skulle därigenom kunna pressa de vårdbehövande mot nödvändig vård, pressa de icke vårdbehövande, dvs. nöjesknarkarna och nybörjarna, ur narkotikamarknaden och avhålla så många som möjligt från att över huvud taget börja använda narkotika.

Eftersom vi vet att det är mycket ovanligt att missbrukare söker vård frivilligt, i ordets egentliga bemärkelse, kan vi dra den slutsatsen, att vårdmotivation inte är något som uppstår inifrån och spontant, utan att det i hög grad är en spegling av omvärldens attityder och förhållningssätt till missbruket och missbrukaren. Ett tryck på narkotikamarknaden bör därför leda till en ökad benägenhet att söka vård. Inte tvärtom.

Herr talman! Den proposition vi nu har att ta ställning till verkar ha framkommit mest av en önskan att få kriminaliseringsfrågan ur världen inför den kommande valrörelsen.

En lag med den innebörd som föreslagits torde bli tämligen verkningslös. På sin höjd skulle den kunna få ett symboliskt värde i den fortsatta kampen mot narkotikan. Men som särskilt framhållits från Riksförbundet narkotikafritt samhälle, RNS, är narkotikan ett högst verkligt problem, som inte går att bekämpa med symbolhandlingar.

Jag yrkar bifall till reservationerna 3, 5, 6 och 8.

De skärpningar som förordas i reservation 6 beträffande narkotikastrafflagens gärningsformer liksom inrättandet av en europeisk databas om narkotikabrottslighet, som förordas i reservation 8, betraktar jag som nödvändiga inslag i kampen mot narkotikan.

Anf. 3 ELVING ANDERSSON (c):

Herr talman! Narkotikasituationen är mycket allvarlig i vårt land. Det finns inga indikationer på att missbruket minskar – snarare tvärtom.

Att på olika sätt bekämpa narkotikamissbruket måste var en mycket central målsättning för samhället, dels för att missbruket i sig är så fruktansvärt destruktivt och innebär svåra sociala problem, inte bara för missbrukaren utan också för dennes omgivning, familj, vänner osv., dels för att just narkotikamissbruket genererar en mycket stor del av den övriga brottsligheten. Det gäller t.ex. en stor del av förmögenhetsbrotten och våldsbrotten.

För att effektivt kunna bekämpa narkotikan krävs insatser på bred front. Det behövs sociala insatser, insatser av skolan, tullen och de rättsvårdande myndigheterna. Dessutom krävs ett brett folkligt engagemang från folkrörelser, föräldragrupper m. m.

Jag har inledningsvis velat göra denna markering för att betona att den fråga som vi i dag diskuterar – kriminalisering av narkotikabruket – inte på något sätt är avgörande för möjligheterna att komma åt missbruket. Men det är ett av de verktyg som behövs i kampen.

Den fråga som vi behandlar i dag handlar om att få en heltäckande narkotikastrafflag. Fram till nu har det funnits luckor i denna lagstiftning. Själva bruket av narkotika har inte varit kriminaliserat, även om annan befattning har varit det. Detta har vi från den icke-socialistiska oppositionens sida aktualiserat under en lång följd av år och krävt en kriminalisering av allt narkotikabruk som inte är medicinskt betingat.

Varje år som frågan har varit uppe till behandling i justitiekottet och i denna kammare har den socialdemokratiska majoriteten med kraft hävdad att någon sådan lagstiftning inte varit påkallad.

Att vi nu får en sådan lagstiftning som vi länge har efterlyst måste tillskrivas

det faktum att vi har fått en ny justitieminister. Det framstår som om socialdemokraterna i justitiéutskottet inte har någon egen uppfattning utan bara fungerar som ett transportkompani för regeringens förslag, ty då den förre justitieministern sade att någon kriminalisering inte behövdes, sade socialdemokraterna i utskottet att det inte behövdes. Nu, när vi har fått en justitieminister som tycks ha större insikt i dessa frågor och föreslår en sådan kriminalisering som vi har efterlyst, då ställer utskottets socialdemokrater upp på denna linje och går emot vad man tidigare hävdade i bl. a. denna kammare.

Det beklagliga är bara att under de år som har gått förlorade – då socialdemokraterna i utskottet fungerat som ett transportkompani utan egen vilja – har ytterligare tusentals ungdomar hamnat i missbruk, med den sociala misär och i många fall en för tidig död som detta innebär. En del av dessa hade vi kanske klarat om ni socialdemokrater inte hade varit så flummiga utan lyssnat på oss tidigare.

Från centerns sida hälsar vi med tillfredsställelse att vi nu får en sådan lagstiftning som vi har efterlyst.

Trots att vi hälsar förslaget med tillfredsställelse är vi inte nöjda med det i alla delar. Det gäller bl. a. i fråga om utformningen av straffpåföljderna för brott mot denna lag. Regeringen, och därmed utskottsmajoriteten, har begränsat påföljdsvalet till att endast omfatta böter. Det gör att brottet att bruka narkotika bedöms mildare än att t. ex. snatta i ett varuhus eller att inneha en radarvarnare.

För oss är det viktigt att straffet för ett brott motsvarar dess s. k. straffvärde. Därför är det för oss självklart att konsumtion av en viss mängd narkotika skall ha samma straffvärde som innehav av samma mängd.

För att återgå till jämförelsen med innehav av radarvarnare vill jag erinra om att riksdagen i höstas, i samband med att förbud mot innehav av radarvarnare infördes, beslöt att fängelse skall ingå i straffskalan. Dessutom uttalade riksdagen att detta faktum inte innebar att fängelse normalt skulle utdömas, utan straffskalan utformades på det viset bl. a. därför att polisen skulle få möjlighet att nyttja vissa tvångsmedel i sin brottsspaning, tvångsmedel som t. ex. husrannsakan och kroppsbesiktning.

När vi nu kräver att fängelse skall ingå i straffskalan för brott mot narkotikastrafflagen i denna del är det inte heller för att vi vill sätta en mängd narkotikamissbrukare i fängelse, utan vi uttrycker ju klart i reservation nr 3 i utskottsbetänkandet att fängelsestraff skall användas endast i undantagsfall. Påföljden i denna lagstiftning behövs av samma skäl som när det gällde radarvarnarna – polisen får på detta sätt en möjlighet att vara mer effektiv i sin brottsbekämpning.

För oss centerpartiser är det självklart att det viktigaste målet i narkotikabekämpningen är att genom olika insatser medverka till att missbrukarna blir kvitt sitt missbruk. Därför har det varit naturligt för oss att ställa oss bakom den passus i lagstiftningen som innebär straffrihet för missbrukare som sökt vård för sitt missbruk innan brottet har uppdragats. Detta anser vi vara viktigt för att inte avskräcka någon missbrukare från att söka vård.

Avslutningsvis, herr talman, vill jag nämna att en ny och mycket farlig drog nu hotar vårt land, nämligen crack. Det är en drog som kommer från USA

och som är utomordentligt farlig. Drogen ger mycket snabbt ett kraftigt beroende. Erfarenheterna från USA visar också att när drogen väl har fått fäste sker spridningen mycket snabbt. Om utvecklingen blir densamma här som i USA – vilket är troligt, för så brukar det bli – kommer marknadsföringen av crack att inrikta sig på ungdomar, och priset kommer med all sannolikhet, åtminstone i inledningsskedet att vara förhållandevis lågt. Vi i centern har i en motion krävt insatser för att stoppa crack eller hindra drogen att få fotfäste i vårt land. Utskottsmajoriteten redovisar i betänkandet att det finns förberedda informationsinsatser och motåtgärder från socialstyrelsen för att motverka en crackvåg i Sverige. Men enligt vår uppfattning är det farligt att vänta tills crack fått fotfäste i vårt land innan motåtgärderna sätts in, eftersom spridningen med all sannolikhet kommer att bli explosionsartad. Det kan vara för sent att börja agera när vi väl märker att problemet är här. Låt oss i stället – som omväxling – vara ute i god tid, vara före problemet och möta det på ett tidigt stadium! Det är tyvärr alltför vanligt att vi försöker reparera skador i efterhand. Det är bättre att försöka förebygga innan problemen har uppstått.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationerna 3 och 7 i detta betänkande.

Anf. 4 JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Det har spritt sig ett egendomligt och stötande sätt att bedriva politik i Sverige. Det blir mindre vanligt – det gäller speciellt sådana här känsloladdade ting som vi diskuterar i dag, rättssäkerhetsfrågor av olika slag – att man har en djuplodande, socialt adekvat, politiskt hederlig och seriös analys och inställning. Det blir mer vanligt att man försöker rida på vulgära, ytliga och primitiva opinioner.

Jag förstår att de borgerliga, som under flera valrörelser har försökt göra den här frågan till sitt stora valfläsk, är glada åt att justitiedepartementet nu ger efter. Jag däremot tillhör dem som tycker att det är oroande att det kan finnas politiskt lämpligt från det svenska justitiedepartementet att nu ge sig på de allra svagaste och de allra mest hjälplösa i samhället bara för att vinna fördelar hos en reaktionär opinion.

Jag skulle hellre ha sett att vi hade haft ett justitiedepartement, som i ljuset av det maktmissbruk som skedde under Palmeutredningen, hade ingripit mot dem som var skyldiga till maktmissbruket. Men det gör man inte. De kan bli landshövdingar, ambassadörer, polischefer och säpochefer. Jag tycker att det är en oroväckande slagsida i den politiska bedömningen när man skall ge sig på de svagaste i samhället med de repressalier som statsmakten besitter. Än värre tycker jag att denna ohederlighet är när man gör detta på basis av att man försöker ge en medvetet felaktig bild av den faktiska missbruksutvecklingen. Här får vi höra från borgerliga talare: Ja, vi tror inte på statistiken – det finns inga hårddata som vi tror på, utan vi håller för sannolikt . . . , vi har indikationer på att missbruket har ökat.

Det är inte trovärdigt att argumentera på det sättet. Det är uppenbarligen, på basis av de faktiska upplysningar vi har, inte motiverat att tala om en ökning i missbrukssituationen på narkotikafältet. Det finns alltså icke på den

grunden någon anledning att gå fram med hårda repressalier. Det tycker jag att vi skall konstatera.

Men hyckleriet når sina allra mest sublimes höjder när representanter för de borgerliga partierna ger sig in i den här debatten. Vad är det de vill? Vad är det de syftar till? Jo, de talar vitt och brett om att nu måste vi bekämpa knarket med hårdare åtgärder. Här behövs fängelsestraff!

Men när man som jag sitter som suppleant i riksdagens finansutskott och möter företrädare för dessa partier i en annan gestalt, vad får man då höra dem säga? Jo, att vi måste skära ner de statliga bidragen till kommunerna – moderaterna vill skära ner dessa bidrag med hela 10 miljarder. Centern ligger visserligen i kön och föreslår en nedskärning med ungefär 3 miljarder. Samma partier som kräver kraftåtgärder mot narkotikan vill alltså allvarligt försvaga socialtjänstens möjligheter att bedriva en offensiv och aktiv missbruksbekämpande politik. De vill dra in och försvaga socialtjänstens möjligheter att arbeta. Jag anser att detta är ett politiskt dubbelspel av det mest skandalösa slag som jag har upplevt under mina 18 år i den svenska riksdagen. Och det är inte litet som jag har upplevt – det kan jag tala om för Karin Ahrland och de övriga borgerliga talarna.

Jag förstår inte hur ni kan låta era representanter sitta och medvetet arbeta för en svältfödning av socialtjänsten och samtidigt stå här och påstå att ni har någon som helst verklig seriös omsorg när det gäller narkotikasituationen, någon verklig seriös avsikt att motarbeta missbruket. Det går inte ihop – man kan inte både ta ifrån socialtjänsten resurser och samtidigt ge sig ut för att ha någon sorts moraliskt engagemang till förmån för en effektiv kamp mot ett missbruk i samhället.

Jag kan inte heller finna att det finns någon som helst slagkraft i de borgerliga argumenten för hårda repressalier. Man talar här om att man skall minska efterfrågan. Minskar man efterfrågan på knark genom att ådöma ett bötesstraff och i övrigt inte företa sig någonting? Minskar man efterfrågan på knark genom att sätta en missbrukare i fängelse utan att egentligen vidta några andra åtgärder? När missbrukaren sedan kommer ut ur fängelset, till vilka kretsar tar han eller hon då vägen? Naturligtvis till de gamla, om det inte sker en verklig social uppföljning, om man inte betraktar det hela som ett socialt problem och inte som ett polisjärt eller kriminalpolitiskt problem. Det är inte så att man minskar efterfrågan genom att låta ett antal människor passera genom den svenska fängelseapparaten och sedan komma ut igen. Detta är en primitivism utan like.

Jag förstår mycket väl att ni argumenterar så här. Ni tror egentligen inte själva på detta. Ert agerande har uteslutande att göra med att ni vill göra valfläsk av det här i den kommande valkampanjen. Det var samma sak i valkampanjerna 1982 och 1985. Ni försöker använda den här frågan bl. a. mot socialdemokratin och arbetarrörelsen för att vinna ett visst antal röster. Det är det som det handlar om. Det ligger ingen verkligt seriös eller genomtänkt avsikt bakom detta resonemang. Det är för övrigt en mycket märklig logik som tillämpas i de borgerliga talarnas resonemang.

Här står Karin Ahrland och pläderar för fängelsestraff, därför att hon är angelägen om att betona hur många föräldrar som är bekymrade över att deras barn skall råka in i narkotikaområdet. Vi har ett annat elände, som

också är mycket utbrett, som t. o. m. är mycket mer utbrett, och det är alkoholeländet. Skall jag tolka Karin Ahrlands logik på det sättet att missbrukselände skall och kan, rent principiellt, effektivt bekämpas med den här typen av repressalieåtgärder? Vill Karin Ahrland i nästa steg kriminalisera även andra typer av missbruk? Alkoholelände kan, som bekant, vara lika besvärligt, lika allvarligt och lika beklämmande som narkotikaelände. Är det en allmän återgång ni borgerliga förespråkar till repressalietänkandet, till det gamla fylleristrafvet och till hela det elände och förtryckande system som man då hade och som aldrig åstadkom någon verklig förbättring av missbruks-situationen, utan bara störtade människor i större olycka än den som de redan befann sig i?

Från vpk:s sida är vi angelägna om att betona att man måste ha en bestämd ideologisk människosyn när man betraktar ett socialt problem, när man betraktar utslagna människors situation och när man bestämmer hur man från samhällets sida, från myndigheters och medmänniskors sida skall uppträda gentemot dem. Vi är motståndare till kriminaliseringen bl. a. därför att vi inte kan se att den skulle ha någon som helst s. k. preventiv funktion. Den skrämmer på ett sätt som inte är ägnat att få missbrukarna att söka behandling eller få dem att ha det grundläggande förtroende för socialtjänsten som är en nödvändighet i en offensiv kamp mot missbruket.

Bevisfrågan är betydligt mer komplicerad än vad kanske anhängarna av fängelsestraff egentligen tänker sig. Urinprov är t. ex. inte särskilt tillförlitliga, och i en situation, där det hela kan ha utspelats under omständigheter som inte har varit särskilt observerade, kan man kanske inte erhålla någon säker bevisning. Det föreligger en stor risk för godtycke.

Det kanske allvarligaste i hela denna sak är emellertid att man kommer att använda samhällets resurser på ett felaktigt sätt. Detta förslag kommer nämligen att leda till två saker, först och främst att en ökad satsning på den polisiära och den rättsliga apparaten framtvings: det är dit pengarna måste kanaliseras. Detta betyder naturligtvis indirekt att det blir svårare att kanalisera nödvändiga medel till den offensiva socialtjänsten. Med de borgerligas finanspolitik, som sagt, när det gäller statsbidragen skulle detta leda till rena katastrofen.

Av allt att döma nödgas också rättsväsendet att lägga ned tid och resurser på rättsförhandlingar gentemot människor som, kan man säga, har begått relativt små förseelser, vilket sedan i sin tur måste leda till felaktig prioritering, så att behandlingen av de grövre brotten kommer att missgynnas. Man får alltså en överbelastning inom rättsväsendet, och om man nu verkligen menar allvar med fängelsestraff, kommer man ju också att få ett betydande antal människor som döms till fängelsestraff – hur det ser ut på fängelserna och hur människorna där skulle kunna bli bättre är en gåta för åtminstone mig, och det borde vara en gåta för alla i denna kammare.

Jag skulle också vilja fråga de borgerliga talarna först och främst hur de får detta förslag att gå ihop med sin finanspolitik, hur de på detta cyniska sätt kan medverka till en nedrustning av socialtjänsten och samtidigt påstå att de arbetar för att bekämpa missbruket?

Jag skulle också vilja fråga dem en annan sak: Hur är det med er inställning till definitionen av vad som är narkotika? Om vi nu skapar ett kriminaliserat

område när det gäller användning av viss typ av narkotika, hur långt kommer dessa gränser i framtiden att sträcka sig? Är ni beredda att inränga även missbruk av läkemedel t. ex. i detta straffbelagda område? Ta t. ex. en person som har varit beroende av förskrivna läkemedel och som då utvecklar ett beroende som blir så starkt att det kan klassificeras som missbruk. Tänker ni i framtiden också ge er på detta? Var vill ni egentligen sätta gränsen? Vad är missbruk och vad är inte missbruk, och vad skall vara straffbart och vad skall inte vara straffbart? Jag vill gärna ha ett besked från de borgerliga tälarna på den punkten.

Vi från vpk, som i detta avseende står på arbetarrörelsens klassiska ideologiska grund, vill se missbruk som ett mänskligt och socialt problem, som ett beroendetillstånd som en människa råkar i på grund av en form av social dynamik, på grund av former av relationsstörningar och känslomässiga störningar eller, naturligtvis, på grund av sammanbrott för hennes ordnade sociala liv, vilket också kan vara en sådan utlösande faktor.

När det handlar om att återupprätta sunda och normala känslomässiga relationer, när det handlar om att återupprätta ett normalt fungerande socialt liv, kan man inte komma dragande med anhängande, häktning, åtal och domstolar, ty det för inte en människa som har kommit på sned framåt, det hjälper inte alls till i rehabiliteringen. Vad det handlar om är en ofta mödosam process av förtroendeskapande arbete från socialarbetarens sida som går ut på att bryta utslagningen och självdestruktiviteten och förmå missbrukaren att, så att säga, resa sig, tro på sig själv, känna den grad av säkerhet som då är den enda möjliga vägen fram till ett liv där man kan säga nej till missbruket. Sådant gör man inte med fängelsestraff.

När man hanterar en människa, som befinner sig i vad som felaktigt brukar kallas för missbrukarkarriären, då hon är inne i ett missbruk eller håller på att glida in i ett sådant, gäller det också att hindra att hon uppnår en sorts identifiering med missbrukarkretsarna. Repressalier och hot från samhällets sida har erfarenhetsmässigt följden att förstärka flyktmekanismerna. Det har benägenheten att förstärka tendensen till identifiering med missbrukarsamhället och försvårar därmed identifieringen tillbaka till det normala, socialt anpassade samhället. Det försvårar kontakt och behandling.

Vi har andra former av åtgärder som man kan ta till när det gäller att snabbt och effektivt omhänderta en människa som befinner sig i en djupt självdestruktiv situation; vi har ett socialt akuttvång, men det är ju inte meningen att detta tvång skall prägla behandlingssituationen, utan det skall vara till för att just komma till rätta med de extremt destruktiva situationerna. Tvångsåtgärderna kan, om de används på ett sunt och förnuftigt sätt och om man inte ryggar tillbaka för dem i de fall då de verkligen behövs, vara fullt tillräckliga för att skapa en sådan motivation hos missbrukaren att samhället kan avstå från repressalier, fängelsestraff, åtal och liknande åtgärder.

Vi är besvikna på regeringen som med den här typen av propositioner, som tyvärr inte är det enda exemplet, avviker från den väg som stakades ut då vi, på socialdemokratiskt initiativ och med socialdemokratiska partiet som den avgörande politiska drivkraften, utarbetade den nya socialtjänstlagen med dess demokratiska och humanitära människosyn.

Ni är på väg tillbaka och ni är det tyvärr av opportunistiska skäl. Det håller

icke i längden, därför att en arbetarrörelse som skall nå förankring och känna styrka och självförtroende måste utgå från en respekt för sina egna grundidéer, för sin egen människosyn och inte från opportunistiska avvikelser av valtaktiska skäl.

Med detta, herr talman, vill jag yrka bifall till reservation nr 1 av Hans Göran Franck.

Anf. 5 KARIN AHRLAND (fp) replik:

Herr talman! Av Jörn Svenssons inlägg får man intrycket att han lägger hela äran för dagens proposition på de borgerliga partierna. Det är klart att vi har varit pådrivande i denna fråga; vi kan bara tacka för den erkänsla som vi har fått.

Sedan sade Jörn Svensson ett par saker som jag gärna vill kommentera. Först och främst talade han om primitiva opinioner – det skulle alltså vara de som är för denna lagstiftning. Jag vägrar, herr talman, att på något sätt innesluta föräldrarna till barn som har blivit missbrukare i vad Jörn Svensson kallar primitiva opinioner. Jag vill säga att detta är olyckliga människor med stor erfarenhet av vad narkotikamissbruk verkligen kan innebära; men det finns ingenting av flummig populism i deras önskningsar – och inte i våra heller.

Vi skulle enligt Jörn Svensson ge oss på de svagaste i samhället. Men vi försöker att hjälpa dem som är svaga i samhället genom att sätta upp fasta regler, och genom att ge deras föräldrar möjlighet att säga klart till sina barn att det är förbjudet att knarka.

Det handlar också mycket om att rycka undan grunden för narkotikahandeln. Det kan man göra bara genom att minska antalet missbrukare.

Vidare har vi från herr Svensson gång på gång hört påståendet att vi skulle säga att här behövs fängelsestraff. Detta är inte sant, herr talman. Vi säger: Här behövs fängelse i straffskalan. Kunde Jörn Svensson, som ändå sysslar med justitiekammarens ärenden, vara snäll och lära sig att det inte betyder riktigt samma sak!

När vi har tagit upp frågan och drivit den är det för att narkotikamissbruket måste bekämpas på alla fronter, både med brottsbalken och genom sociallagstiftningen. I dag, herr talman, ägnar vi oss åt det som står i brottsbalken.

Anf. 6 JERRY MARTINGER (m) replik:

Herr talman! Jörn Svensson tycks leva i den föreställningen att alla som använder narkotika är djupt nedgångna missbrukare med vårdbehov, men så är det ju inte. Många iakttagelser tyder på att narkotikans köpare i växande grad utgörs av personer som lever under socialt sett ordnade förhållanden. Som jag påpekade inledningsvis, används t. ex. kokain i stor utsträckning just av välsituerade människor som cocktail vid privata fester etc. Och sedan har vi ju alla nybörjare.

De här kategorierna har i allmänhet inget vårdbehov, men de är säkert mer straffkänsliga än missbrukarskullelet. För många människor i dessa grupper kan de traditionella straffen böter och fängelse faktiskt vara effektiva just som hot eller "näsbränna". Det räcker alltså inte att bara ha böter i

straffskalan. Det vore ett för litet straffhot, eftersom, som jag tidigare framhållit, många socialt etablerade missbrukare som kan betala böter kanske skulle uppleva böterna som en konsumtionsskatt som de är beredda att erlägga.

Gruppen välsituerade narkotikaköpare är väsentlig i sammanhanget, eftersom den genom sin storlek har en avgörande ekonomisk betydelse och dessutom genom sin negativt påverkande funktion bidrar både till att befordra marknadens expansion och till flummandet som livsstil.

Jörn Svensson, det är alltså inte så att vi vill ha fängelse i straffskalan för egen narkotikakonsumtion för att kunna kasta tusentals tonåringar i fängelse. Vi vill ha fängelse i straffskalan för att våra ungdomar inte skall hamna i fängelse. Med fängelse i straffskalan får vi nämligen en narkotikastrafflag, som ger oss möjlighet att ta urinprov och blodprov, och då kan vi också ingripa mot missbrukarna i ett så tidigt skede att de inte hamnar i tungt missbruk med åtföljande djup kriminalitet. Vi kan med andra ord rädda många unga från att begå den typ av brottsliga handlingar som leder till just fängelsestraff.

Det är för övrigt intressant att notera att Jörn Svensson tycks utgå från att bara för att man har fängelse i straffskalan så kommer denna påföljd att bli flitigt utnyttjad. När fängelse för tre och ett halvt år sedan infördes i straffskalan för ringa narkotikabrott – dvs. för mindre innehav – tvekade faktiskt varken regeringen, narkotikakommissionen eller, såvitt jag minns, Jörn Svensson. Och det resonemang som då fördes var ungefär detsamma som det vi har fört i dag. Jag citerar direkt ur narkotikakommissionens PM nr 8:

”Några större olägenheter av att på så sätt höja straffskalan för den ringa graden av brott kan kommissionen inte finna. Erfarenheterna av andra brottstyper, särskilt förmögenhetsbrott, visar att fängelsestraff utomordentligt sällan används för ringa brott även när sådan påföljd ingår i straffskalan. Någon annan ordning åsyftas inte vad gäller ringa narkotikabrott.”

Anf. 7 ELVING ANDERSSON (c) replik:

Herr talman! När jag lyssande på Jörn Svenssons inlägg kom jag att tänka på det gamla debattknepet: när argumenteringen är svag skall man höja rösten, och i stället för att bemöta motståndarna sakligt skall man misstänkliggöra deras uppsåt. Det var vad Jörn Svensson ägnade sig åt.

Jag tycker det är litet tråkigt att vi skall behöva föra debatten på den nivån. Jag tycker man skall respektera att vi har olika uppfattningar om hur den typ av problem som vi nu diskuterar bäst kan lösas. Vi har en uppfattning och Jörn Svensson har med all tydlighet en annan. Jag kan respektera Jörn Svensson för hans uppfattning – det må vara honom fritt att ha den – man jag tycker det är väl grovt att vräka ur sig att vi över huvud taget inte tar allvarligt på problemen utan intar våra ståndpunkter på grund av valvindarna, valrörelsen osv. Vi tar mycket seriöst på detta, och vi tror att en straffskärpning är ett sätt att komma till rätta med problemen.

Jag vill betona vad jag sade i mitt första inlägg: detta är inte lösningen på problemen, men det är ett av de redskap som behövs för att man skall kunna arbeta effektivt på alla fronter mot narkotikamissbruket.

Avslutningsvis vill jag bara säga att den drogliberala syn som Jörn Svensson företräder är den som varit rådande alltför länge, och vi ser ju på gator och torg vad den narkotikapolitiken har lett till. Den kan knappast kallas framgångsrik. Tvärtom har den varit förödande, och det är hög tid att vi får slut på den typen av narkotikapolitik och i stället får en effektiv narkotikabekämpning.

Anf. 8 JÖRN SVENSSON (vpk) replik:

Herr talman! Ja, anklaga inte mig för drogliberalism, för jag har röstat för alla straffskärpningar när det gäller narkotikabrott. Däremot har jag aldrig gått över den gräns som brukar finnas i ett rättssamhälle, att man icke straffar självdestruktiva beteenden. Man straffar icke missbruket som sådant. Missbrukaren skall man hjälpa, men den som försträcker honom missbruksmedel skall man straffa. Det är en civiliserad princip – men den har ni tydligen inte upptäckt.

Det intresserar mig inte ett dugg, Karin Ahrland, vem som tar åt sig äran för dagens beslut. Den får ni fördela själva. Jag tycker Karin Ahrland i stället för att diskutera problematiken om hur den äran skall fördelas kunde ta och svara mig på de frågor jag har ställt.

Jag har suttit i finansutskottet och läst de borgerligas finanspolitiska motioner. Jag har läst deras yrkanden när det gäller statsbidrag till kommunerna för socialtjänsten och olika andra viktiga sociala ting som kommunerna sysslar med. Socialtjänsten är ju det speciellt väsentliga i det sammanhang som vi i dag diskuterar. Jag har förvånats över hur moderaterna vill spara 10 miljarder kronor, hur folkpartiet på andra plats vill spara ungefär hälften så mycket – jag minns inte riktigt om det är 5, 6 eller 7 miljarder, det har varit litet olika bud på sista tiden – och hur centern vill spara ungefär 3 miljarder kronor.

Här talar ni om att det som ni förespråkar i dag bara är en del av narkotikabekämpningen. Då måste ni ju mena att det också skall finnas en socialpolitisk del, att vi skall ha en aktiv och offensiv socialtjänst som kan bedriva en uppsökande verksamhet, som har behandlingsresurser att ta emot de köer som finns även vid frivilliginstitutionerna och som kan gå ut på fältet och vinna missbrukarnas förtroende och få dem att förstå att deras situation är destruktiv och att de måste bryta den. Var vill ni då ta dessa resurser? Ni måste ju inse att sådana resurser behövs, eftersom ni talar om att detta inte är det enda medlet att bekämpa narkotikamissbruket. Men varför vill ni då svältföda kommunerna? Varför är ni de allra värsta i den svenska politiken när det gäller att skära ned statsbidragen? Ni inser väl ändå att det måste allvarligt skada socialtjänsten och möjligheterna att den vägen komma till rätta med missbruket?

Är det så märkligt, Elving Andersson, att jag misstänkliggör ert syfte? Jag måste ändå ställa mig frågande. Jag sitter i kammaren i dag och hör er tala om att ni vill ha hårdare tag mot narkotikamissbrukare och bekämpa missbruket den vägen. En annan dag, för ett par veckor sedan, satt jag i finansutskottet och fick då höra talas om vad ni ville ge för statligt stöd åt kommunerna – de kommuner som svarar för socialtjänsten och alltså har att ansikte mot ansikte ta hand om missbruksproblemen och missbrukarna. Varför vill ni svältföda

dem? Är det inte så att ni för en cynisk politik på bägge områdena? Ni tillämpar en cynisk valtaktik. På det ena området vill ni göra er berömda för att spara och snåla så mycket som möjligt mot kommunerna. På det andra området vill ni visa en primitiv opinion: Här är vi minsann för hårda åtgärder, ännu hårdare än regeringen vill ha!

Det är den cyniska taktiken som utmärker ert handlande! Men dem som ni glömmer, de som faller fullständigt mellan hjulen i er strategi, är missbrukarna, de socialt utslagna. De får bara vara slagpåsar för era valpolitiska argument. Det är en skamlig nivå! Elving Andersson skall inte tala om nivå. Den här cynismen är bland det värsta jag har sett under min tillvaro här i riksdagen.

Anf. 9 LARS-ERIK LÖVDÉN (s):

Herr talman! Samhället har under senare år gjort allt större insatser för att komma till rätta med narkotikamissbruket och narkotikabrottsligheten. Grunden för den offensiva och beslutsamma narkotikapolitik som förts är det åtgärdsprogram som riksdagen fattade beslut om 1984 på grundval av narkotikakommissionens förslag.

Målet för samhällets insatser är att stoppa allt missbruk av narkotika. Åtgärderna har inriktats på att hindra införsel och spridning av narkotika, att förbättra det förebyggande arbetet och skapa en heltäckande vård- och behandlingskedja.

Det finns skäl att understryka att det råder en bred enighet om målet för narkotikapolitiken.

Jag vill särskilt poängtera vikten av de betydelsefulla satsningar som har gjorts på vård- och behandlingsområdet, bl. a. under senare år, som ett led i aidsbekämpningen. Den specialiserade öppna narkomanvården har byggts ut, samordningen har förbättrats mellan kommunerna, socialtjänsten, hälso- och sjukvården, polisen och kriminalvården. Det finns i dag i många kommuner en specialiserad narkomanvård som når allt fler av narkotikamissbrukarna. Många kommuner har utvecklat vårdinsatser som är direkt inriktade på unga missbrukare. Också inom kriminalvården har behandlingsprogram utvecklats, och allt fler kriminalvårdsanstalter bedriver nu en mycket ambitiös politik gentemot missbrukarna i samarbete med bl. a. socialtjänst och frivård.

Dessa åtgärder måste fortsätta och utvecklas vidare. Utskottet framhåller också i sitt betänkande betydelsen av att tillräckliga resurser avsätts till narkomanvård.

Herr talman! Jag har under de debatter som förts i kammaren under senare år om narkotikamissbruket pekat på att det trots allt finns vissa positiva drag i utvecklingen. Det är viktigt att framhålla dessa.

Det första som är positivt är att en rad undersökningar visar att det finns skäl att hysa en viss behärskad optimism när det gäller missbruksutvecklingen. Andelen ungdomar som prövat narkotika har minskat drastiskt sedan början av 1970-talet. Det visar inte minst skolöverstyrelsens undersökningar. Mycket talar också för att nyrökryteringen av ungdomar när det gäller tungt missbruk har minskat. Detta är naturligtvis en mycket glädjande utveckling, även om man inte skall dra alltför stora växlar på den. Den är positiv ur

internationell synpunkt, eftersom narkotikaproblemen fortsätter att öka i stora delar av västvärlden.

Det andra som jag tycker är mycket positivt, och kanske det mest glädjande, är att det bland ungdomar börjar växa fram en ökad medvetenhet om och ett ökat avståndstagande gentemot drogkulturen.

Det tredje som jag vill peka på och som man ofta glömmer bort i den politiska debatten – Jerry Martinger gör det definitivt – är att det gjorts stora framsteg inom vård- och behandlingsområdet. Det har visat sig att det med kvalificerade vård- och behandlingsinsatser är möjligt att bryta missbruk, även om det är fråga om ett långvarigt och tungt missbruk. Allt fler narkomaner har via behandlingsinsatser slussats ut från sitt missbruk till en socialt fungerande tillvaro. Också den öppna vården och rådgivningsklinikkernas verksamhet har haft mycket stor betydelse.

Herr talman! Den fråga inom narkotikapolitiken som har diskuterats mest intensivt under senare år har varit frågan om en kriminalisering av bruket av narkotika. Vi har från socialdemokratisk sida varit negativa till tanken på en sådan kriminalisering. Vi har också med kraft reagerat mot dem – politiska partier och andra – som har använt denna fråga som utgångspunkt för en osaklig debatt och skapat intryck av att samhället negligerar narkotikaproblemen eller accepterar missbruk.

Vi har också med fog hävdats att Sverige har en synnerligen restriktiv narkotikapolitik. Allt innehav, även för eget bruk, är kriminaliserat. Polis och andra myndigheter har redan med gällande lagstiftning mycket goda möjligheter att ingripa vid konstaterad eller misstänkt konsumtion av narkotika. Jag måste i detta sammanhang reagera mot Jerry Martiners anförande. Han målar upp en bild, där han framhåller det faktum att konsumtionen hittills inte har varit kriminaliserad såsom en orsak till att människor hamnat i drogmissbruk. Detta är naturligtvis nonsens! Vi har med gällande lagstiftning utomordentligt stora möjligheter att ingripa mot narkotikamissbruk. Polisen har stora befogenheter. Allt innehav är kriminaliserat. Glöm inte att vi också har en socialrättslig lagstiftning, som ofta är mer effektiv och framgångsrik än just den straffrättsliga. Det är bra att Karin Ahrland och Elving Andersson har en något mer nyanserad syn på frågan om kriminalisering av narkotikakonsumtion än Jerry Martinger har. Det är ingen stor fråga i praktiken. Jag tror att Karin Ahrland uttryckte det så att det mest handlar om juridiska finesser.

Vår främsta invändning mot kriminaliseringstanken har varit oron för konsekvenser när det gäller narkomanvården. En kriminalisering som riktar sig mot själva missbruket skulle, om man inte bygger in garantier mot det, kunna äventyra ansträngningarna att erbjuda vård och avhålla många ungdomar från att söka vård och behandling.

Samtidigt som vi har uttryckt dessa farhågor har vi emellertid framhållit vikten av en riktig rättstillämpning, av att gränsdragningen vad gäller det straffbara området nog följs. Riksåklagaren har också på regeringens uppdrag gjort en undersökning om tillämpningen. Den undersökningen visar att ett betydande antal regionala och lokala åklagare och polismyndigheter har ansett att nuvarande lagstiftning innebär olika former av svårigheter. Även om dessa från praktisk synpunkt är av mindre allvarlig art, har vi ändå

seriöst velat pröva möjligheten att göra en förändring av lagstiftningen – men på ett sätt som inte försvårar narkomanvårdens förutsättningar.

Detta var också utgångspunkten för de partiöverläggningar i frågan som ägde rum 1986. Och de överläggningarna kom till stånd på den förre justitieministerns initiativ, Elving Andersson. Jag deltog själv i överläggningarna. Departementspromemorians inriktning och förberedelsearbetet när det gällde propositionsskrivandet gjordes också på den förre justitieministerns tid.

Den proposition som nu är framlagd grundar sig på en departementspromemoria, som utformats utifrån förutsättningarna att förändringar av lagstiftningen inte skall försvåra narkomanvårdens förutsättningar. Just detta faktum har varit en förutsättning för att utskottet skulle godta en kriminalisering av bruket. Garantier för att narkomanvårdens förutsättningar inte skall försämrats har förts in i lagstiftningen på två sätt: Dels föreslås enbart böter i straffskalan, dels föreslås en särskild ansvarsfrihetsregel i fråga om gärningar som uppdragas genom att den misstänkte sökt vård eller behandling.

De borgerliga partierna reserverar sig gemensamt för fängelse i straffskalan, och moderaterna och folkpartiet motsätter sig också införandet av ansvarsfrihetsregeln. Detta visar, menar jag, på en uppseendeväckande nonchalans mot narkomanvården. Om de partiernas förslag skulle genomföras, skulle vi få till stånd en ordning, där i princip all narkomanvård från samhällets sida skulle kunna ske med tvång. Detta kan utskottsmajoriteten inte godta. Vården av missbrukare bör alltså i huvudsak åvila socialtjänsten och sjukvården, och frågor om användande av tvång i vården av missbrukare bör avgöras i huvudsak inom ramen för den socialrättsliga lagstiftningen.

Aven på denna punkt reagerade jag med mycket stor skärpa mot den människosyn som Jerry Martinger gav uttryck för. De vårdbehövande skall pressas att söka vård, säger Jerry Martinger, ty de gör det inte själva. Straff och tvång är tydligen enligt Jerry Martinger det enda som hjälper. All erfarenhet tyder snarare på motsatsen. Det är först när samhället visar ett förtroende, visar att vård och behandling finns att tillgå, som man uppnår resultat.

Den frivilliga vården är, enligt vad erfarenheterna visar, långt effektivare än straff och tvång. Den filosofi som Jerry Martinger ger uttryck för är att man genom att straff, fängelse och tvång skall pressa tillbaka missbrukarna. Jag tycker att det är en mycket cynisk inställning.

Samtidigt kräver ni, som Jörn Svensson påvisade, långtgående indragningar av kommunernas statsbidrag. När det gäller min hemstad Malmö kräver moderaterna att statsbidrag om 260 milj. kr. skall dras in. Samtidigt som ni gör det och därmed också försvårar för kommunerna att bygga ut missbruksvården och att erbjuda de vårdbehövande goda och kvalificerade vård- och behandlingsresurser, säger ni i kammaren att vi måste pressa missbrukarna att som straff söka vård. Detta är uttryck för en oerhört cynisk inställning till mycket allvarliga sociala samhällsproblem.

Vi tycker från utskottsmajoritetens sida, med hänsyn till de garantier som är inbyggda i det lagstiftningsförslag som nu presenteras och som innebär att

narkomanvården inte skall drabbas negativt – vi avvisar kravet på fängelse i straffskalan, och vi vill införa en särskild ansvarsfrihetsregel – att det här förslaget är fullt acceptabelt. Vi yrkar i denna del bifall till propositionen. Jag yrkar avslag på reservationerna nr 1, 2, 3, 4 och 5.

I reservation nr 6 tar moderaterna upp en fråga som behandlats av riksdagen under flera år, alltsedan narkotikalagstiftningen 1983 genomgick en genomgripande förändring. Man föreslår nu ytterligare vidgning av det straffbara området genom borttagande av begränsningarna att förvärv skall ha skett i överlåtelsesyfte och att framställning skall vara avsedd för missbruk.

En sådan vidgning av det straffbara området skulle, särskilt i beaktande av att de ofullständiga gärningsformerna blev tillämpliga, skapa en väldig oklarhet om det straffbelagda området. Innehavsbrottet, som nu är det centrala, skulle egentligen förlora sin betydelse. Man skulle i stället straffbelägga förvärv eller ofullständiga gärningsformer därav. Det blir helt oklart hur man skall döma i olika situationer och var gränserna skall gå.

Jag yrkar mot denna bakgrund avslag på reservation nr 6.

I reservation nr 7 tar man upp frågan om åtgärder mot crack. Som redovisas i utskottsbetänkandet är sådana åtgärder redan på gång från socialstyrelsens sida. Det är naturligtvis utomordentligt viktigt att i första hand polisen och tullen är observanta på nya droger i vår omvärld och att förekomsten av sådana droger rapporteras till andra berörda myndigheter. Utvecklingen på drogområdet i t. ex. USA måste självfallet också följas med stor uppmärksamhet. Härigenom blir det möjligt att skapa en beredskap för motåtgärder innan nya droger fått fäste i vårt land. Vad gäller crack har informationen myndigheterna emellan uppenbarligen fungerat, och socialstyrelsen har redan långt framskridna planer på åtgärder.

Mot den bakgrunden finns det inget skäl för att tillstyrka reservation nr 7, och jag yrkar därför avslag på den.

I reservation nr 8 förordas inrättande av en europeisk databas mot narkotikabrottslighet. Behovet av information om narkotikabrottsligheten inom Europa tillgodoses nu genom kontakter via Interpol, de nordiska sambandsmännen och direkta kontakter mellan berörda myndigheter. Enligt uppgift från rikspolisstyrelsen fungerar informationsutbytet bra på detta sätt, och något behov av en sådan databas som föreslås i reservation nr 8 finns således inte. Det finns därför inte heller någon anledning att bifalla denna reservation. Jag yrkar avslag på den.

Herr talman! Narkotikaproblemet är ett av vår tids största samhällsproblem. Därför ligger det också ett stort ansvar på oss politiker att föra debatten på detta område på en saklig och lugn nivå. Jag vill uttrycka förhoppningen att så också kommer att ske efter det att riksdagen fattat beslut i denna fråga, vilken vållat stor uppmärksamhet och ofta på ett mindre seriöst sätt använts som slagträ i den politiska debatten.

Det råder i grunden en ganska stor enighet om målet för narkotikapolitiken och även om de flesta av medlen för att nå detta mål. Vi har i dag en synnerligen restriktiv narkotikapolitik i Sverige. Vi har hårdare lagar och mer skärpta tillämpningar än praktiskt taget alla andra västländer. Som grund för arbetet att nå målet måste ligga solidariteten med den enskilda

människan. Det går att stoppa ett missbruk och att rehabilitera även de tyngsta missbrukarna. Det är med det synsättet som vi måste gå vidare i kampen mot det stora sociala problem som narkotikamissbruket utgör.

Anf. 10 KARIN AHRLAND (fp) replik:

Herr talman! Lars-Erik Lövdén började med att tala om tre områden av narkotikapolitiken som uppvisar mer eller mindre glädjande tecken. Han sade att förekomsten av knark möjligen, såvitt han kunde förstå, har minskat i landet, att det finns en ökad medvetenhet hos ungdomarna och att det görs vissa framsteg på vårdområdet. Jag kan faktiskt instämma med Lars-Erik Lövdén i de två sistnämnda avseendena. Jag önskar att jag kunde vara enig med honom när det gäller tillgången på narkotika, men den uppfattning som jag har fått efter besök både på narkotikaroteln och hos gatulangningsgruppen här i Stockholm är att Lars-Erik Lövdén tyvärr nog inte har rätt på den punkten. Det är fortfarande ett utomordentligt stort inflöde av narkotika i landet. Och det, herr talman, kan bara bero på att det fortfarande finns en stor marknad. Det finns alldeles för många människor som fortfarande är lockade av knarket och som därigenom kan bli missbrukare.

Jag vill vidare medge att jag sade att det här i mycket handlar om juridiska finesser. Men jag sade också att finesser kan ha stor psykologisk betydelse. Det är här mycket en fråga om att hjälpa de föräldrar vars barn hotas av att bli knarkare att med bestämdhet och fasthet kunna göra klart för barnen att det är förbjudet att knarka i Sverige, att vi har ett klart förbud mot detta.

Det är också riktigt att vi har stora möjligheter att ingripa – men knappast tillräckliga. Vi får större möjligheter med dagens förbud. Vi skulle få ännu större möjligheter om vårt förslag vann bifall. Lars-Erik Lövdén, som ju är jur. kand., måste veta att när det föreskrivs att man skall döma till böter eller fängelse är böter normalstraffet. Påföljden fängelse finns därför att man skall kunna i enskilda specifika fall göra vissa tvångsingripanden.

Anf. 11 JERRY MARTINGER (m) replik:

Herr talman! Lars-Erik Lövdén säger att de förslag som vi har framfört innebär en nonchalans mot missbrukarna. Men det är faktiskt så att många missbrukare, före detta missbrukare och föräldrar till missbrukare i flera dagar har stått utanför riksdagshuset och demonstrerat just för dessa, enligt Lars-Erik Lövdéns uppfattning, hårdare tag emot missbrukare.

Vad dagens debatt handlar om är, precis som Karin Ahrland säger, att man skall få större möjligheter att ingripa, och det är därför som vi vill ha en effektiv kriminalisering, med fängelse i straffskalan. Vi vet, Lars-Erik Lövdén, att det faktiskt är mycket ovanligt att missbrukare söker vård frivilligt, i ordets egentliga bemärkelse. Man kan därför dra den slutsatsen att det inte finns någon spontan, inifrån kommande vårdmotivation hos missbrukare. Det måste då i hög grad vara omvärldens attityder och förhållningssätt till missbruket och missbrukarna som har betydelse.

Jag vill ställa ett par frågor till Lars-Erik Lövdén. Han säger att han är nöjd med narkotikapolitiken i dag och förespeglar att regeringen har full kontroll över den. Hur kan det då komma sig att några åklagare i Stockholm på eget bevåg kan utfärda riktlinjer om åtalspraxis som gör det möjligt för

missbrukare eller langare att bära på sig uppemot ett halvt års konsumtion av hasch – nästan 100 gram – utan annan påföljd än att åklagaren skriver ut ett strafföreläggande på ett antal dagsböter, som i praktiken inte behöver betalas? Är det full kontroll över narkotikapolitiken?

Och hur kan det komma sig att priserna på narkotika i Stockholm i dag är lägre än på mycket länge?

Och varför har utvecklingen tillåtits gå så långt att vi i dag har fått "en andra generation av narkotikamissbrukare" – dvs. att knarkare har skaffat sig barn som i sin tur har blivit knarkare? Är det full kontroll? Kan vi vara nöjda med den utvecklingen?

Och varför finns det fortfarande ingen allmän och fristående utvärdering av offentliga och privata behandlingsverksamheter för missbrukare, trots att samhället årligen lägger ned hundratals miljoner kronor på sådana projekt?

Anf. 12 ELVING ANDERSSON (c) replik:

Herr talman! Lars-Erik Lövdén känner en viss behärskad optimism – jag tror att det var så han uttryckte det – när det gäller narkotikasituationen. Jag delar inte den optimistiska synen – att situationen skulle vara under kontroll och att vi skulle kunna se en positiv utveckling. Tvärtom finns det mycket som tyder på att utvecklingen är på väg åt fel håll och att narkotikamissbruket – och narkotikaeländet – ökar.

Det är också viktigt att understryka att detta inte längre är ett specifikt storstadsproblem utan att vi har det här problemet över hela landet. Det finns god tillgång till narkotika i t. ex. små samhällen hemma i Bohuslän. Det är ett allvarligt problem, som hela tiden förvärras.

När det gäller crack, som Lars-Erik Lövdén nämnde, är det riktigt att vi har avgivit en reservation där vi menar att man behöver sätta in åtgärder nu. Jag vill citera vad som står i utskottsbetänkandet på s. 15: "Vad gäller crack har informationen myndigheterna emellan uppenbarligen fungerat och socialstyrelsen har redan långt framskridna planer på motåtgärder som kan sättas in vid behov."

Det är naturligtvis bra, men erfarenheterna, bl. a. från USA, visar att när det har gått så långt att den här drogen är etablerad, när man ser behovet av åtgärder, är det ofta för sent att sätta in motåtgärder. Drogen är oerhört snabbt beroendeframkallande, och spridningen är explosionsartad. Vi bör sätta in åtgärderna innan vi ser det konkreta behovet av dem, annars kan det vara för sent. Därav vår reservation.

Beträffande straffskalan kan jag instämma i mycket av vad bl. a. Karin Ahrland sade här. Jag håller med om att tyngdpunkten när det gäller missbruksvården skall ligga inom den ordinarie vårdverksamheten, inom socialtjänstens ram. Därvidlag är vi inte osams på något vis. Jag kan inte se hur den grundinställningen skulle påverkas om vi införde fängelse som en påföljd i straffskalan. Lars-Erik Lövdéns logik i det sammanhanget förstår jag inte.

Låt mig avslutningsvis fråga Lars-Erik Lövdén om han tycker att det är rimligt att ett sådant brott som innehav av t. ex. två gram cannabis skall bedömas enligt en straffskala, medan däremot en annan straffskala skall

tillämpas om vederbörande har förbrukat precis samma mängd cannabis. Vad är det för logik? Vad är det för motiv som ligger bakom detta synsätt?

Anf. 13 JÖRN SVENSSON (vpk) replik:

Herr talman! Jag vill ställa två frågor till Lars-Erik Lövdén, och jag hoppas att han får några ögonblick på sig att svara på dem, trots att han måste svara på många andra frågor.

Ni har, för att avvärja åtminstone några skadeverkningar av en alltför drakonisk straffbeläggning, velat föreskriva straffrihet för dem som kan visa att de frivilligt har sökt behandling. Men är inte det egentligen en situation som är ägnad att leda till godtycke? Blir det inte så, att om polisen kommer först när det gäller kontakten med missbrukaren, blir missbruket straffbart, men om socialtjänsten råkar komma först, då blir det straffrihet? Jag tycker att det är en otillfredsställande, flytande gräns därvidlag.

Jag håller i och för sig med om att skall man ha straffbeläggning, så måste man ha en sådan här undantagsregel; det är helt självklart. Men frågan är om inte hela resonemanget när det gäller straffbeläggandet som sådant då gungar, för då kan det ju bero på en slump vem som befinner sig inom straffbart område och vem som befinner sig inom straffritt område.

Så vill jag också ställa en principfråga. Lars-Erik Lövdén vet ju lika väl som jag att missbruk i mycket hög grad är en klassfråga. Det är människor ur de breda folklagren, arbetarklassens barn och ungdomar, som är de värst utsatta och de minst hjälpta i olika utslagnings- och missbrukssituationer. Därför har det ju varit en mycket viktig och ideologiskt fast rotad principiell linje i svensk arbetarrörelse, att man skulle komma ifrån detta straff- och repressalietänkande när det gäller utslagna människor och missbrukare. Det var också den andan som kom att präglade den nya socialtjänstlagen. Lars-Erik Lövdén känner även väl till att alla klientorganisationer är motståndare till den här kriminaliseringen som nu också majoriteten inom den socialdemokratiska gruppen förespråkar. Även – och inte minst – arbetarrörelsens egen klassiska nykterhetsorganisation, Verdandi, är ju motståndare till det här förslaget.

Jag vill fråga: Tycker Lars-Erik Lövdén egentligen att det är riktigt, att det står i överensstämmelse med den ideologi som svensk arbetarrörelse ändå traditionellt har förespråkat, att nu göra detta avsteg från den princip som jag här nämnt? Jag undrar om inte också ni från socialdemokratisk sida i någon mån har fallit offer för ett falskt stämningsskapande och en rädsla inför att den här frågan skall utnyttjas i valet.

Anf. 14 LARS-ERIK LÖVDÉN (s) replik:

Herr talman! Jag skall börja med Jörn Svenssons bägge frågor.

Ansvarsfrihetsregeln är konstruerad så, att ansvarsfrihet inträder om missbruket uppdagas genom att någon sökt vård eller behandling. Med den konstruktionen behöver det inte råda någon osäkerhet om när ansvarsfrihetsregeln skall tillämpas. Har vederbörande sökt vård och behandling och missbruket uppdagats just till följd av att han har sökt vård och behandling, då skall alltså ansvarsfrihet inträda. Därutöver är det viktigt att understryka att man självfallet i övriga fall skall kunna tillämpa de regler för åtalsunderlä-

telse som gäller enligt den nuvarande lagstiftningen.

Det finns, Jörn Svensson, två skäl till att vi nu lägger fram det här förslaget. Det ena skälet är att riksåklagaren genom sin undersökning visade att det ute på de lokala och regionala myndigheterna, inom polis- och åklagarväsendet, rådde ganska stor osäkerhet om gränsdragningsproblemen – med utgångspunkt i de HD-domar som avkunnats beträffande frågan när innehav skall vara straffbart.

Det andra skälet till att vi lägger fram det här förslaget är att även om den omedelbara praktiska betydelsen av förslaget är mycket ringa – och det vill jag gärna understryka – har den intensiva debatt som förts, och som fortfarande pågår, medfört klara olägenheter när det gäller intresset av att samhället visar en samlad och konsekvent hållning i narkotikafrågan. Jag tror att den osäkerhet som har uppstått till följd av debatten har varit negativ för narkotikapolitiken. Därför har vi kunnat lägga fram ett förslag till ändring som innefattar garantier för att effekterna inte skall gå ut över narkomanvården.

Sedan till Karin Ahrland och Elving Andersson. Läget har stabiliserats, sade jag i mitt första anförande. Jag sade att många tecken tyder på att missbruksutvecklingen är på väg neråt. Jag tycker att man kan grunda det på en rad undersökningar som är gjorda, t. ex. av skolöverstyrelsen. Värnpliktsundersökningarna är en annan typ av undersökningar som visar på att narkotikamissbruket har minskat.

Vid den hearing som utskottet anordnade som förberedelse till det här ärendet uppgav också företrädare för brottsförebyggande rådet dels att läget stabiliserats, dels att tillströmningen av unga personer till missbruk har minskat sedan 1975.

Jag tror alltså att man på ganska goda grunder kan hävda, när man läser statistiken och undersökningarna, att vi faktiskt har trängt tillbaka missbruket något. Jag tror inte att det är fråga om en dramatisk minskning, men att vi åtminstone har fått en bättre kontroll över narkotikamissbruket tycker jag att man med fog kan hävda.

Sedan åter till frågorna om fängelse och ansvarsfrihetsreglerna. Jag tror att det är av grundläggande betydelse, när man lagstiftar på det här området, att man ser till att narkomanvården inte försvåras eller försämras. Det har vi sett till genom att bygga in de två garantier som jag nämnde i mitt inledningsanförande, nämligen att det bara skall vara böter i straffskalan och införandet av en ansvarsfrihetsregel för dem som söker vård och behandling. De garantierna innebär att vi kan bedriva en narkomanvård framöver, som människor kan vända sig med förtroende till utan att riskera att drabbas av fängelsestraff och andra ingripanden.

Anf. 15 KARIN AHRLAND (fp) replik:

Herr talman! Mycket kort. Lars-Erik Lövdén har möjligen missuppfattat mig när jag talar om läget. Det är riktigt vad BRÅ uppgav vid vår hearing, men jag talade om tillgången på narkotika i landet. Om jag minns rätt, hade rikspolischefen uppfattningen att tillgången var stabil, men hans uppfattning delas inte av de verkliga knarkspanarna i landet, och jag undrar om inte de

som arbetar med problemen direkt har den bästa uppfattningen om hur stor tillgången är.

Sedan är det väl på det sättet att vi är fullständigt eniga om att narkomanvården inte skall försämrats eller försvåras genom några lagförslag som vi antar här. Vi har bara olika uppfattning om hur man förbättrar vården. Men jag vill återigen påpeka, Lars-Erik Lövdén, att när vi kräver fängelse i straffskalan, är inte syftet att sätta in varenda missbrukare i fängelse. Vi kräver det främst därför att det ger oss andra möjligheter att ingripa med kroppsbesiktning och annat i bevisfrågorna.

Anf. 16 JERRY MARTINGER (m) replik:

Herr talman! Lars-Erik Lövdén tycks fortfarande vara fixerad i tron att vi menar att alla som brukar narkotika skall sättas i fängelse.

Lars-Erik Lövdén talar mycket om andra typer av behandling. Med fängelse i straffskalan blir det möjligt att döma till påföljder som är likvärdiga med fängelse i formellt hänseende, t. ex. skyddstillsyn med särskilda föreskrifter om behandling, eller överlämnande till vård inom socialtjänsten. De påföljderna kan man faktiskt inte döma till, om man inte har fängelse i straffskalan. Det är då en annan typ av behandling som Lars-Erik Lövdén efterlyste.

Sedan vill jag fråga Lars-Erik Lövdén igen, om han verkligen tycker att det är rimligt med skillnaden i påföljder mellan missbrukare som inte har inmundigat narkotikan och missbrukare som har inmundigat den.

Antag att missbrukaren A är på väg till sin bostad med 0,2 gram amfetamin i fickan, i avsikt att blanda ut amfetaminet i vatten och sedan förtära det inne i bostaden. Då löper han risk på vägen till bostaden att gripas och dömas för ringa narkotikabrott, för han har *innehaft* amfetamin, och då kan han få fängelse.

Men i det ögonblick som missbrukaren A har slagit sig till ro, och iordningställt lösningen och påbörjat själva administrationsförfarandet, elimineras plötsligt det möjliga fängelsestraffet. I stället har då missbrukaren A:s antagliga vårdbehov inom loppet av några ögonblick accentuerats på ett sådant sätt att någon annan påföljd än böter icke kan komma i fråga.

Anser inte Lars-Erik Lövdén att A:s vårdbehov var lika påtagligt när han var på väg till lägenheten som när han väl var hemma och sprutade i sig lösningen i kroppen?

Anf. 17 JÖRN SVENSSON (vpk) replik:

Herr talman! Jag nödgas fortsätta mitt frågande. Icke förty, oavsett vad Lars-Erik Lövdén nyss sade, är det naturligtvis i hög grad en tillfällighet vem missbrukaren först kommer i kontakt med. Den som har en avsikt att självmant bryta sitt missbruk och råkar ut för polisen, innan han hunnit till socialtjänsten, blir alltså åtalbar.

Sedan vill jag också polemisera mot Lars-Erik Lövdén när han säger att det finns en samlad attityd i den här frågan. Det uppnår ni faktiskt inte med att sälla er till de borgerliga i kriminaliseringsfrågan. Oppositionen mot förslaget är stark i vida kretsar. Det är inte någon enad opinion ni har bakom er.

Så till det som egentligen var min huvudfråga och som Lars-Erik Lövdén

litet grand undvek, nämligen hur kriminaliseringen av narkotikabruket stämmer med arbetarrörelsens klassiska syn på den typen av sociala problem. Hur upplever ni själva den avvikelse som det ändå måste innebära för er att ge efter för en opinion från höger?

Jag har för min del aldrig mött en missbrukare som inte har, i varje fall djupare sett, haft önskan att komma ifrån sitt missbruk, och jag skulle vilja fråga: Hur tror Lars-Erik Lövdén att reaktionen bland människorna som är hemfallna åt den här typen av beroende kommer att bli, om konsumtionen som sådan nu straffbeläggs och de så att säga kommer att subjektivt uppleva sig själva som tillhörande den kriminella kretsen? Hur tror Lars-Erik Lövdén att det påverkar deras inställning till myndigheter och deras inställning till kontakter med socialtjänsten?

Anf. 18 LARS-ERIK LÖVDÉN (s) replik:

Herr talman! Till Jerry Martinger och Karin Ahrlund vill jag säga att den avgörande skillnaden mellan vår inställning och er ligger i att ni vill skapa en ordning, där i princip all narkomanvård från samhällets sida skulle kunna ske med tvång. Det är en inställning som vi inte kan godta. Vi tror att det allvarligt skulle skada narkomanvården, och det skulle skrämma missbrukare från att frivilligt söka sig till vårdinrättningarna.

Det är faktiskt på det viset, Jerry Martinger, att man uppnått väldigt goda resultat på många håll med den frivilliga missbrukarvården. Det skulle, tror jag, framför allt mot bakgrund av HIV-situationen, vara utomordentligt allvarligt om vi med en lagstiftning av den karaktär som ni vill ha skulle skrämma unga missbrukare från att ta den vårdkontakt som är nödvändig för att man skall komma bort från sitt missbruk.

Vården av missbrukare bör, hävdar vi, alltjämt i huvudsak åvila socialtjänsten och sjukvården. Frågor om tvång i vården av missbrukare bör också avgöras i första hand inom ramen för socialtjänstlagstiftningen.

Vad ni säger med er reservation är ju att ni vill sätta missbrukare i fängelse enbart på grund av missbruket. Ni säger också att ni inte är beredda att skapa garantier för att missbrukare inte av rädsla för att ange sig för brott skall avhålla sig från att söka vård. Jag tycker nog att ni vid den hearing som utskottet anordnade borde ha lyssnat mer uppmärksamt till vad överläkare Kerstin Tunving sade. Hon gav uttryck för en stark oro för att vi med en alltför hårdhänt straffrättslig lagstiftning skulle jaga narkotikamissbrukarna under jorden. Jag tror att det skulle bli följden, om man biföll de två reservationer som moderaterna och folkpartiet resp. de tre borgerliga partierna gemensamt har avgivit.

Missbruket är ett mänsklig och socialt problem. Det får vi inte glömma. Det borde också Jerry Martinger uppmärksamma. Men den människosynen har uppenbarligen inte Jerry Martinger. I år har vi inte att behandla någon motion liknande den moderaterna väckte i fjol, där man krävde en samlokalisering av socialtjänst och polis i de större tätorterna. Det är väl ungefär den synen på de sociala problemen som moderaterna står för. Jag tycker att den synen med kraft bör avvisas av kammarmajoriteten.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan och avslag på reservationerna.

Talmannen anmälde att Jerry Martinger och Karin Ahrland anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 19 HANS GÖRAN FRANCK (s):

Herr talman! Den debatt vi för i dag belyser det faktum att frågan om en kriminalisering av konsumtion av narkotika inte alls är lika stor som den var för tre fyra år sedan. Debatten är nu betydligt sakkigare. Det är en annorlunda debatt, om man bortser från vissa nyanser i Jerry Martiners inlägg.

Jag har fäst mig vid två saker i de borgerligas inlägg. Det är för det första det Karin Ahrland har sagt om fängelse i straffskalan. Det är i och för sig riktigt att man allmänt sett kan använda sig av böter i större utsträckning, om både böter och fängelse ingår i straffskalan. Men vi har underlag för att säga att användningen av korta frihetsstraff har ökat på bekostnad av mindre ingripande påföljder. Sådan är situationen för dagen. Vi vet dessutom att domstolarna är ytterligt restriktiva med andra påföljder, om fängelse kan komma i fråga. Det fordras mycket speciella omständigheter för det. Normalstraffet blir, om man inte väljer böter, fängelse. Vad gör då Karin Ahrland om det nu inte hjälper med korta fängelsestraff? Då måste hon ju kräva längre fängelsestraff.

Den andra sak jag fäste mig vid var det Jerry Martinger sade om att priset på narkotika har sjunkit. Om nu priset på narkotika har sjunkit, är den enkla förklaringen att efterfrågan inte är så stor. Det borde också Jerry Martinger kunna inse. Varför är då efterfrågan inte så stor? Jo, det är av den enkla anledningen att narkotikakonsumtionen av allt att döma har minskat. Vi kan med stor säkerhet säga att narkotikakonsumtionen i varje fall inte ökat. Det har också skett ganska påtagliga minskningar när det gäller alla de rättsliga ingripanden som görs till följd av narkotikahantering. Det är olyckligtvis så, Jerry Martinger, att dessa minskningar inträdde redan 1982. Som vi alla vet dog inte Olof Palme 1982, utan 1986. Förklaringen kan alltså inte vara att polisen haft så mycket att göra under dessa år med Palmemordet, eftersom detta mord då inte hade skett.

Man har naturligtvis nått framgångar i narkotikabekämpningen. Anledningen till det är helt enkelt att narkotikabrottsligheten är ett högt prioriterat område – det högst prioriterade av de områden vi har i dag, vill jag påstå. Det finns inget annat område där man har satt in så massiva insatser.

I statistiken redovisas i en del fall 30-procentiga ökningarna av narkotikabrottsligheten jämfört med i slutet av 1970-talet. Det beror helt enkelt på att man har gjort lagändringar och satt in nya resurser. Men så fort det är fråga om statistik som inte passar in i ett borgerligt schema underkänner man den. Det rör sig inte endast om statistik, utan även om utredningar och analyser. Man godtar från borgerlig sida statistiken endast om den talar till egen fördel. Det är angeläget att här vara objektiv. Det finns mycket mer utredningsmaterial där det sägs att situationen inte är så mörk som de borgerliga framställer den. Det har också Lars-Erik Lövdén belyst här. Men de borgerliga måste framställa situationen på detta sätt för att den skall passa in i den politik de vill föra.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation nr 1. Jag vill sålunda inte att

förslagen i propositionen genomförs när det gäller att kriminalisera själva bruket eller konsumtionen av narkotika. Jag anser att det är fullt tillräckligt med kriminalisering av innehav eller annan befattning med narkotika.

Under förutsättning av bifall till reservation 1 yrkar jag bifall till reservationerna 2 och 4. De senare yrkandena är alltså följdyrkanden, om kammaren skulle bifalla reservation 1. För den händelse eget bruk inte kriminaliseras, skall det givetvis inte finnas någon särskild straffskala resp. ansvarsfrihetsregel för bruk av narkotika.

Min reservation innebär att jag vill tillstyrka två socialdemokratiska motioner, en av Maj-Lis Lööv m. fl. och en annan av Margareta Palmqvist m. fl. Båda motionerna tar avstånd från förslaget att kriminalisera själva bruket av narkotika. Den ståndpunkten fick ett starkt stöd vid den utfrågning som justitieutskottet anordnade den 25 februari i år. Riksåklagare Magnus Sjöberg, överläkare Kerstin Tunving, socialstyrelsens vetenskapliga råd, förbundsordföranden i Riksförbundet för hjälp åt läkemedelsmissbrukare, Sven-Åke Lindgren, och BRÅ:s överdirektör, Marianne Håkansson, gav övertygande skäl för att bruket av narkotika inte skall kriminaliseras. Lars-Erik Lövdén har redan till en del återgett vad Kerstin Tunving sade. Hon sade dessutom att hon bestämt avrådde från en kriminalisering av narkotikabruk. Hon talade om de faror som uppstår om man tillgriper sådana metoder. I den infekterade aidssituation som nu råder kan det leda till att narkotikaklientelet går under jorden och undandrar sig behövlig vård.

En del andra uttalade inte någon bestämd uppfattning, men gav ändå en belysning av problemen, framför allt på den polisiära sidan. Det kan man emellertid inte tolka så att det skulle vara ett stöd för den borgerliga linjen.

Frivilligorganisationernas uppfattning är delad. Den mest betydelsefulla frivilligorganisationen är RFHL. Den har ett mycket stort antal medlemmar och gör konkreta behandlingsinsatser i stora delar av landet. Organisationen har inte bara stor erfarenhet av de svårigheter människor har när de hamnar i en narkotikasituation, utan den har verkligen också insikt om hur man skall möta dem som vill ha hjälp och hur man skall hjälpa dem med behandling och vård.

Det märkliga är att de frivilligorganisationer som företräder en motsatt och repressiv uppfattning när det gäller bekämpandet av narkotika inte är nöjda med den proposition som föreligger. Frågan är om de ens är nöjda med mittenpartiernas ståndpunkt, möjligtvis med Jerry Martingers, eftersom kraven växer. Om man tillfredsställer ett krav från de repressiva organisationernas sida, föder det bara ett nytt krav.

Det finns ett yttrande i denna diskussion som jag tycker förtjänar större uppmärksamhet än vad det har fått. Det är ett yttrande från Landsorganisationen, som innebär ett klart avstyrkande av förslaget om att kriminalisera narkotika. Jag skall inte återge det i sin helhet, men det innehåller välkända argument emot kriminalisering. Svårigheterna att med säkerhet analysera doser för att därigenom åstadkomma bevisning tas också upp.

I detta sammanhang finns det anledning att hänvisa till kriminalvårdsstyrelsens yttrande. Det finns ingen annan instans som har så stor erfarenhet av att göra urinprovsanalyser. De tar inte mindre än 50 000 prov per år. Deras slutsats är att urinproven är osäkra när man skall bestämma tidpunkten för

konsumtion av cannabis. Spår av denna drog kan nämligen stanna kvar i kroppen under flera månader. De säger att detta bevismedel är behäftat med många svagheter. Det är också riktigt. Det är en stånpunkt som justitieutskottet för övrigt tidigare har intagit.

Det bästa sakargument som kriminaliseringsanhängarna skulle kunna använda vore att hänvisa till något annat land, där man har genomfört en ordning med kriminalisering av bruket av narkotika och har uppnått goda resultat av det i narkotikabekämpningen. En sådan redovisning har emellertid inte gjorts här i dag och kommer inte heller att göras i fortsättningen. Skälet är enkelt: det finns inga sådana exempel, vare sig i Norge, Finland eller någon annanstans. De bestämmelser som finns saknar praktiskt taget betydelse.

Jag vill avsluta med att säga att riksåklagaren har övervägt dessa frågor mycket noga, och han har gjort en särskild utredning i saken. Han har dessutom stor erfarenhet. Jerry Martinger borde lyssna mera på honom. Med hänvisning till sin egen utredning bland åklagarna ute i landet och till de rättsfall som har kommit under år 1986, som ger klar vägledning för rättstillämpningen när det gäller innehav och annan befattning, avråder riksåklagaren bestämt ifrån kriminalisering.

Det enda som återstår är att tala om psykologiska och taktiska argument. Att de borgerliga är ute efter taktiskt spel i denna fråga står ganska klart för var och en som vill lyssna. Frågan är om man inte låter lura sig från både det ena och andra hållet om man tror att psykologiska och taktiska skäl kan få vara vägledande för hur vår strafflagstiftning skall se ut.

LO tar upp denna fråga i sitt yttrande och säger ifrån att man inte kan göra sådana överväganden när man skall bestämma i en så viktig fråga. Det kan få positiva psykologiska verkningar för en del, t. ex. för dem som är anhängare av Riksförbundet Narkotikafritt samhälle. För dem som arbetar inom andra organisationer kan det emellertid få en mycket negativ psykologisk verkan. Jag yrkar således bifall till mina reservationer.

Anf. 20 KARIN AHRLAND (fp) replik:

Herr talman! Jag tycker att det är mycket roligt, intressant och nyttigt att debattera i denna kammare. Vi har emellertid ont om tid. Jag vill bara notera att Hans Göran Franck hade det moraliska modet att reservera sig mot sin egen regering i ett utskottsbetänkande.

Han har däremot hela tiden polemiserat emot de andra reservanterna, inte alls emot sin egen regering. Jag överlåter i alla fall åt regeringens försvarare i utskottet att ta upp debatten med Hans Göran Franck. Ni har tydligen inte haft den inom er utskottsgrupp.

Anf. 21 JERRY MARTINGER (m) replik:

Herr talman! Hans Göran Franck säger att vi hade en minskning när det gäller brott och beslag år 1982. Det var emellertid en minskning i förhållande till de mycket höga siffror vi hade år 1981. Vi hade då mängder av stora beslag och gripanden. Då greps stora ligor som exempelvis den s. k. skömakarligan som omfattade hundratals personer. Statistiken går alltid upp och ner. Jag vill bara varna för att man inte skall dra förhastade slutsatser av en nedgång.

Priserna sjunker på grund av att efterfrågan minskar, säger Hans Göran Franck. Titta i Kungsträdgården och prata med polismännen i gatulangningsgrupperna och med socialarbetarna. Då får man ett annat besked.

Sedan säger Hans Göran Franck vidare att domstolarna är ytterst restriktiva med andra påföljder om fängelse kan komma i fråga. Den erfarenheten har inte jag, Hans Göran Franck. Jag har arbetat som åklagare i tio år.

Hans Göran Franck säger att urinprov är behäftade med många svagheter. Jag vill påstå att rättegångar byggda på vittnesmål och angiveri är behäftade med ännu fler svagheter i sådana här sammanhang.

Eftersom Hans Göran Franck talar för att vi inte skall kriminalisera, skulle jag med ytterligare ett exempel vilja belysa det ohållbara i den nuvarande lagstiftningen, där vi inte har kriminalisering. Om vi skulle överföra Hans Göran Francks tankegångar till idrottens dopingproblem, skulle tullen försöka jaga dopingmedel vid gränserna och specialpolis med dopingdresserade hundar skulle leta efter otillåtna droger i buskage kring idrottsplatserna, i omklädningsrum och i väskor, medan konsumtion av dopingmedel inte skulle vara förbjuden och urinprov inte skulle kunna avkrävas misstänkta idrottsmän. Det säger sig självt vilken löjlig och ohållbar situation detta skulle vara.

Att det sedan sitter en och annan chefsperson sju skrivbord från verkligheten och har samma uppfattning som Hans Göran Franck är ju inte så märkligt. De möter inte problemet ute på fältet.

Riksåklagaren har för övrigt inte gjort någon kriminalpolitisk bedömning av frågan.

Anf. 22 HANS GÖRAN FRANCK (s) replik:

Herr talman! Det är alltså möjligt, även om man inte ägnar sig åt kriminalpolitik, att på mycket sakliga grunder i likhet med riksåklagaren komma fram till att det inte är behövligt och inte motiverat att kriminalisera själva bruket av narkotika. Det står också, som det är sagt i BRÅ:s utlåtande, i strid med de rättsprinciper vi har haft här i landet att kriminalisera handling varigenom man skadar sig själv. Det är en rent principiell motivering; de andra skälen har jag utförligt redovisat både i min reservation och till komplettering här i dag.

Allt detta utgör, Karin Ahrländ, invändningar emot regeringsförslaget, men om man skall jämföra det med det förslag som de borgerliga har framställt i sina reservationer, är ju regeringsförslaget vida att föredra framför det borgerliga. En sak blir ju inte bra bara därför att man reserverar sig, och den omständigheten att de borgerliga har reserverat sig måste naturligtvis innebära att även deras förslag utsätts för kritisk granskning.

Jerry Martinger hänvisar huvudsakligen till vad enskilda personer säger. När det gäller att bedöma narkotikasituationen är det långt viktigare att, utöver enskilda personer, kunna hänvisa till statistiska centralbyrån, BRÅ och andra mycket lätt genomförda undersökningar för att komma fram till de slutsatser som både jag och Lars-Erik Lövdén kunnat dra av narkotikasituationen.

Anf. 23 JERRY MARTINGER (m) replik:

Herr talman! Jag tog det här exemplet, Hans Göran Franck, med vad som hände 1981 och 1982 för att visa just att statistiken icke alltid är tillförlitlig, dvs. att statistiken inte speglar verkligheten utan bara myndigheternas åtgärder. Genom att det greps väldigt många personer och gjordes väldigt många beslag 1981 var den polis som jobbar med narkotika sysselsatt med utredning i anledning av de tillslagen under hela 1982 och i stort sett också 1983. Det gjorde att polisen inte kunde göra några andra stora ingripanden på samma sätt som 1981, och då sjönk siffrorna, men samtidigt ökade narkotikatillgången och missbruket. Detta syntes icke i statistiken. Man får alltså icke dra några förhastade slutsatser av att statistiken sjunker under enskilda år, för den speglar bara myndigheternas åtgärder och icke verkligheten.

Jag tycker inte att man kan säga, Hans Göran Franck, att det är några enskilda personer jag hänvisar till. Jag hänvisar till polismän i gatulangningsgrupperna, till socialarbetare i Kungsträdgården, till missbrukares föräldrar och till missbrukare och f. d. missbrukare. Det är klart att de i och för sig är enskilda personer, men de är mycket betydelsefulla enskilda personer i det här sammanhanget. De vet vad de talar om.

Anf. 24 KARIN AHRLAND (fp) replik:

Herr talman! Det är faktiskt enligt vår uppfattning större likhet mellan oppositionens och regeringens förslag än det är mellan Hans Göran Francks reservation och regeringens förslag. Det är därför jag inte vill stjäla tid från socialdemokratiska företrädare i den här debatten.

Anf. 25 HANS GÖRAN FRANCK (s) replik:

Herr talman! Vad jag framförde i mitt första inlägg var att variationerna när det gäller utvecklingen av narkotikabrottsligheten i hög grad har berott på vilken lagstiftning vi har haft och vilka åtgärder som har vidtagits. Det är alldeles klart att det förhåller sig på det sättet.

När det sedan gäller hurdan situationen är i dag kan man säga att en samlad expertbedömning går ut på att läget har stabiliserat sig och att det inte nu förekommer någon ökning av narkotikabrottsligheten och narkotikakonsumtionen. Denna utveckling kan naturligtvis förändras, men den har varit positiv ända sedan 1982.

Talmannen anmälde att Jerry Martinger anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 26 INGA LANTZ (vpk):

Herr talman! I propositionen 71 har regeringen äntligen föreslagit att all befattning med narkotika nu skall kriminaliseras och därmed förbjudas. Frågan om en kriminalisering av narkotikakonsumtionen har diskuterats intensivt i flera år, och en stor opinion har krävt just en kriminalisering. Hösten 1985 samlades nära en halv miljon namn för en kriminalisering in på ett par månader. I en SIFO-undersökning samma år gav 95 % av Sveriges befolkning sitt stöd åt detta krav.

Sedan mitten av 1970-talet har tusentals narkotikamissbrukare gått en för tidig död till mötes, bl. a. därför att samhället inte haft lagliga möjligheter att ingripa tidigt. Anhöriga har farit illa och människor har drabbats av det våld och den brottslighet som följer i narkotikans fotspår.

Att kriminalisera all befattning med narkotika innebär att samhället klart markerar sin negativa attityd mot narkotikan. Med en kriminalisering kan samhället också gripa in tidigare. För mig har det varit helt självklart att i olika sammanhang stödja kravet på en kriminalisering.

Som socialist kan jag inte se på, hur unga människor tillåts missbruka och förbruka sina liv. Friheten att missbruka vill jag inte ha. Och jag har oroats över de liberala tongångar som länge har fått råda i narkotikafrågan. Man solidariserar sig inte med missbrukarna genom att låta dem missbruka ihjäl sig. Tvärtom.

Kriminaliseringen i den här frågan kommer att få stor betydelse i arbetet med att förebygga droganvändning. I t. ex. skolornas ANT-undervisning kan lärarna nu klart säga ifrån, att det är förbjudet att använda alla sorters narkotika vid alla tillfällen.

Herr talman! Man skall varken överdriva eller förneka betydelsen av denna kriminalisering. Men i kampen för ett drogfritt samhälle behövs en mycket mer restriktiv och konsekvent narkotikapolitik på många olika plan. Tyngdpunkten måste ligga på det förebyggande arbetet och inriktas på att bekämpa en *kommande* konsumtion.

Kriminaliseringen kan således bara ses som ett led i en aktiv narkotikapolitik. Det måste finnas en social behandlingsplikt som skall gälla både för missbrukarna och för samhället. Ett missbruk måste stoppas tidigt och på ett kompetent sätt. Missbrukarna måste förmås till någon form av vård. Samhället, i detta fall kommunerna, måste ha skyldighet att erbjuda goda behandlingsmöjligheter, och som behandling kan allt räknas, från kamratstöd till omhändertagande på institutioner.

Skydds nätet kring ungdomar, och speciellt ungdomar i riskzoner, har blivit allt tunnare och svagare. Ungdomar som hamnat i ett drogberoende blir inte stoppade i sin självförstörelse förrän många år har gått. Först när missbruket lett till kriminalitet av tillräckligt uppseendeväckande slag brukar det leda till ett polisingripande och då ofta på rättsliga grunder. Det är inte en framsynt och solidarisk narkotikapolitik. Det är tvärtom en narkotikapolitik som slår ut ungdomarna.

I propositionen föreslås att olika sanktioner, t. ex. böter, skall ingå i straffskalan. Jag är med på en kriminalisering av de skäl som jag nyss anförde, men jag kan aldrig godkänna att ungdomar eller äldre som missbrukar narkotika skall utsättas för bestraffning eller repressalier på det sätt som regeringen och nu också utskottet föreslår. Det är ju vård, behandling och rehabilitering som missbrukarna behöver. Straff på detta sätt kan bara ses som meningslösa trakasserier mot redan hårt utsatta människor.

Den påföljd – vid en kriminalisering – som jag vill föreslå är att missbrukarna döms till någon form av vård. Man kan t. ex. döma till skyddstillsyn eller kontraktsvård. Detta innebär förstås att det nuvarande straffskalesystemet inte kan användas vid konsumtion av narkotika, utan ett nytt påföljdssystem måste utarbetas.

Herr talman! Detta har jag också föreslagit i motion Ju7, och jag vill med detta yrka bifall till denna motion.

Prot. 1987/88:122
18 maj 1988

*Ändringar i narkotika-
strafflagen*

Anf. 27 JÖRN SVENSSON (vpk) replik:

Herr talman! Jag vill bara på förekommen anledning lämna en upplysning. Frågan om kriminalisering av narkotikamissbruket i sig behandlades utförligt på vänsterpartiet kommunisternas partikongress i januari 1985. Enhälligt och med acklamation beslöt man att avvisa detta krav. Det är partiets ståndpunkt, och den uttrycks också i den broschyr som efter kongressen utgavs av vår particentral.

Anf. 28 INGA LANTZ (vpk) replik:

Herr talman! Jag känner mig föranlåtten att svara på Jörn Svenssons replik. Det är riktigt som han säger att vi har ett kongressbeslut i denna fråga. Men det finns också inom vpk och inom grupper som arbetar aktivt med frågan – läkare, socialarbetare och föräldrar – personer som har en helt annan uppfattning, nämligen den som jag gav uttryck för nyss. Man vill ha en kriminalisering för att hjälpa missbrukarna och för att hjälpa ungdomarna. Man har sett det som en framkomlig väg och har alltså ställt sig bakom kravet på kriminalisering. Den minoriteten inom vpk är inte alls obetydlig, det är en ganska stor minoritet. Jag vill upplysningsvis tala om det för kammarens ledamöter.

Anf. 29 JÖRN SVENSSON (vpk) replik:

Herr talman! På vpk:s partikongress i januari 1985 höjdes icke en enda röst till försvar för tanken på kriminalisering. Jag vill notera det.

Sedan tillämpar vi den metoden – och det är en styrka hos vårt parti – att vi inte kör över oliktänkande. Det skall stå oss fritt att föra en diskussion som den vi för nu. För min del är det angeläget att betona partiets bestämda hållning i kraft av arbetarrörelsens klassiska ideal.

Jag noterar med tillfredsställelse att Inga Lantz och jag har en gemensam grund i denna fråga i så måtto att Inga Lantz vänder sig mot straff- och repressalietänkandet och ser det hela icke som en kriminalpolitisk fråga eller en fängelsefråga utan just som den behandlingsfråga det ändå är. I det avseendet står vi på gemensam grund, även om jag personligen tycker att meningen med en kriminalisering på det sättet egentligen försvinner. Det vore mera logiskt att ta hand om problemet via sociallagstiftningen och via LVM.

Anf. 30 INGA LANTZ (vpk) replik:

Herr talman! Jag vill bekräfta det Jörn Svensson sade: att det är omsorgen om missbrukarna som har diskuterats inom vpk. Vi har alltså olika uppfattningar om hur man skall nå målet, ett narkotikafritt samhälle. Jag har valt en linje med en mer restriktiv narkotikapolitik, där kriminaliseringen ingår som ett led. Det är alltså omsorgen om missbrukarna som har fått mig att inta denna ståndpunkt.

Anf. 31 MARGARETA PALMQVIST (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationerna 1, 2 och 4 av Hans Göran Franck i justitieutskottets betänkande 13.

Narkotikamissbruk och andra typer av missbruk är allvarliga problem som med kraft måste bekämpas. Det är vi dess bättre eniga om inom alla partier i riksdagen, men vi förordar olika medel i den kampen.

I Verdandi – en av de klientorganisationer som inte hörts av utskottet – har vi bl. a. kommit fram till följande slutsatser. Det har vi gjort utifrån den praktiska verksamhet som vi bedriver runt om i landet.

Verdandi säger klart ifrån att det inte får vara tillåtet att på något sätt delta i narkotikahandling. Verdandi accepterar inte att narkotika tillåts bli en del av vår kultur. Vi deltar envetet och målmedvetet i kampen för ett narkotikafritt samhälle. Verdandi accepterar därför en rad tvångsåtgärder.

Men först måste orsakerna till olika typer av missbruksproblem angripas. Ensamhet, isolering, arbetslöshet och rotlöshet präglar många människors liv. Det är en grogrund för missbruk. Resurser och engagemang måste mobiliseras för förstärkning av olika typer av sociala insatser. Det gäller insatser för att förbättra människors livssituation, bekämpa utslagning i skolor och arbetslivet, minska arbetslösheten, öka människors sociala kontaktnät, stärka olika organisationers kamrattstödande verksamhet osv.

Det behövs framför allt insatser, som angriper orsakerna till olika typer av sociala problem.

För det andra måste också den omfattande förskrivningen av psykofarmaka, som på legal väg gör människor till tablettmissbrukare, kontrolleras och hejdas. I dag medverkar läkemedelsindustrin och enskilda läkare till att lugnande medel, sömnmedel och liknande skrivs ut för att dämpa människors många gånger berättigade oro och ångest.

För det tredje behöver vi självfallet ägna ökad uppmärksamhet åt arbetet med att förbättra de behandlingsresurser som finns när det gäller medmänniskor med behov av hjälp för att komma ur sitt missbruk. En del av de behandlingshem som finns i dag är dåliga och arbetar därför följdriktigt med låg beläggning. Många står däremot i kö till bra och attraktiva behandlingshem. Vi behöver ge dessa människor ökade resurser till en bra behandling och till en plats i samhället i stället för att bestraffa missbruket av narkotika.

Det är sådana här och liknande insatser som behövs. Om vi på allvar vill bekämpa olika missbruksproblem måste de ägnas väsentligt ökad uppmärksamhet och ges mer resurser. Men vi får inte blåsa upp frågan om kriminalisering av missbruket av narkotika så att den debatten flyttar intresset bort från sådana positiva sociala åtgärder som tillvaratar de enskildas egna, ovärderliga resurser och som innebär en framgångsrik kamp mot olika former av missbruk.

Det finns ändå anledning att på nytt påminna om några skäl till att vi inte bör acceptera kriminalisering av själva bruket. Det är för min del samma skäl som en riksdagsmajoritet tidigare har anfört i riksdagsdebatter om kriminalisering av narkotikabruket. En av utskottets ledamöter sade i debatten den 18 december 1984: "När en människa söker vård måste hon veta att det inte står en polis bakom vårdaren och väntar. Kommer en missbrukare över huvud taget att våga vända sig till vårdapparaten och låta sig frivilligt kontrolleras

om han vet att hans missbruk är kriminaliserat?" Detta sades av en person som då hävdade att vi inte skulle kriminalisera bruket. Jag delar den åsikten och tycker att den är riktig än i dag.

Det hävdas från en del håll att samhället saknar tillräckliga möjligheter att komma i kontakt med missbrukarna och att tillräckligt effektivt reagera mot missbruket som sådant. Genom att förklara bruket olagligt förenklas samhällets reaktioner mot missbruket. Men polisen och socialtjänsten förfogar redan över en lång rad möjliga åtgärder: husrannsakan, löpande kontroller, beslag, förverkan, kroppsvisitation, kroppsbesiktning, omhändertagande för förhör, omhändertagande av berusad, tillfälligt omhändertagande, omedelbart omhändertagande enligt LVM, LVU och LSPV samt omhändertagande av underårig. Samhället förfogar således över många tvångsmedel för att upptäcka och åtgärda narkotikamissbruk.

Det nu framlagda förslaget avser att undanröja nuvarande gränsdragningsproblem mellan straffbart innehav och straffri konsumtion. När man läser utskottsbetänkandet, och framför allt de borgerliga reservationerna, inser man snabbt att gränsdragningsproblemen inte avskaffas med detta lagändringsförslag. Reservationerna, och inte minst debatten i dag, talar för att riksdagen kommer att få nya debatter om gränsdragningsproblem.

Vid narkotikastrafflagens tillkomst 1968 underströks att kontrollorganisationens verksamhet måste utformas så, att den inte motverkar utan understödjer samhällets ansträngningar att erbjuda vård åt vårdbehövande missbrukare. Samma sak framhåller utskottet på flera ställen i sitt betänkande. En kriminalisering av bruket kommer att leda till mycket komplicerade behandlingssituationer.

Hur skall t. ex. en behandlare förhålla sig när klienten återfaller? Återfall är tyvärr vanliga i arbetet med missbrukare. Skall behandlaren-socialarbetaren göra polisanmälan då? Hur skall t. ex. behandlingshemmen förfara när en patient vill tillbaka efter ett återfall? Skall man då göra polisanmälan?

Det finns en uppenbar risk att behandlaren-socialarbetaren i en redan komplicerad yrkesroll och i samarbete med andra yrkesgrupper och myndigheter kommer att utsättas för mycket stora påfrestningar. De måste veta var den praktiska gränsen går mellan "att konsumera", som alltså skall bli straffbart, och "att vara drogberusad", som inte kommer att vara straffbart.

Hot om polisanmälan i fall där behandlingsåtgärder inte fullföljs är ett nytt tvångsmedel som kan utnyttjas, eller måste det rent av utnyttjas? Hur skall man då kunna bygga upp det förtroende som krävs för att åstadkomma önskvärda förändringar? Kriminaliseringen av narkotikabruk kan komma att allvarligt motverka en positiv utveckling av behandlingsmetoder och annan verksamhet som pågår för att förhindra narkotikabruk i alla former. Därför, herr talman, yrkar jag bifall till reservationerna 1, 2 och 4.

Anf. 32 MARGARETA WINBERG (s):

Herr talman! Kampen mot missbruk av olika slag har en lång historia. Den har varit mer eller mindre framgångsrik. Mest mindre, om man går tillbaka litet grand i tiden. Lagarna då, lösdriverilagen, fattigvårdslagen och nykterhetsvårdslagen, är alla exempel på historiska misslyckanden. De symboliserar ett samhälle, där myndighetsförtryck härskade, där man stämplade

människor, jagade eller låste in dem, därför att deras situation var sådan att de inte riktigt passade in. De var och förblev utanför. Systemet, lagstiftningen, förstärkte utanförskapet.

Insikten växte emellertid fram hos majoriteten i samhället; insikten om utanförskapets verkliga grund. Den insikten fick till följd att en förnedrande människosyn vändes till en positiv, den vände hotet, tvånget och repressionen ryggen. Den bejakade alla människors lika värde.

Den nya insikten och synen har också fått positiva konsekvenser för den faktiska utvecklingen på missbrukets område. Det har vi hört talas om mycket här i dag. Läget har stabiliserats, har det sagts av flera talare.

Antalet unga som någon gång prövat narkotika har också successivt minskat sedan början på 70-talet.

Antalet narkotikaärenden och domar, liksom polisens och tullens narkotikabeslag, har minskat. Detta är resultatet av den nya insikten. Eller, om man vill uttrycka saken på ett annat vis, med hänvisning till en av de föregående borgerliga talarna: detta är resultatet av det man kallar den drogliberala politiken.

Däremot har antalet missbrukare inom kriminalvårdens anstalter ökat, liksom missbrukare inom kriminalvårdens frivård. Detta sagt till dem som förordar ytterligare sanktioner utöver dem som regeringen föreslår.

Denna utveckling belyser vikten av att analysera olika samhällsföreteelser, så att rätt metod sedan skall kunna användas för att motverka deras uppkomst och bryta en pågående icke önskvärd utveckling.

I den allmänna debatten om narkotika har analyser stundtals uteblivit eller förenklats. Ytliga populistiska åtgärdsförslag har sett dagens ljus. "Hårdare tag, kriminalisera, bura in!" Så skallar ropen i dag från en liten men högljudd grupp på gator och torg.

Så skallade ropen för ett par veckor sedan utanför detta hus, där företrädare för en traditionell, klientinriktad inställning hänades och där också det regeringsförslag som i dag ligger på riksdagens bord häcklades för att det inte gick tillräckligt långt. Ja, det låter handlingskraftigt. Förslagen har dock det gemensamt att de har sitt ursprung i det gamla reaktionära förtryckarsamhället, där människor visste sin plats – en plats som de skulle behålla.

Det är betydligt svårare att på ett torgmöte eller ute på en gata på ett populärt sätt påvisa missbrukets faktiska utveckling. Det är svårare att tala om ett långsiktigt motivationsarbete, om det tillåtna i att någon misslyckas för att på sikt bli kvitt sitt missbruk. Det är svårt att tala om solidaritet med dessa utslagna. Gärna solidaritet med Sydafrika eller med barnen i Rios slum – men våra egna gatans barn har vi svårt att offentligt försvara.

Därför är det särskilt skönt att det finns en organisation som i dag vågar stå utanför detta hus och föra dessa människors talan. Det är dessutom en stor organisation, som, i motsats till vad som har sagts tidigare, har en omfattande erfarenhet av verksamhet med just dessa grupper.

Det finns också skäl att påpeka att en majoritet av klientorganisationerna är motståndare till det förslag som i dag ligger på riksdagens bord. De är motståndare till ökad repression över huvud taget, och de om några vet väl vilka åtgärder som är framgångsrika. Som Hans Göran Franck påpekade, är

också LO motståndare till detta förslag.

Herr talman! På senare år har kvinnors missbruk uppmärksammats alltmer. Att vara kvinnlig missbrukare är belagt med mer skamkänslor än att vara en manlig sådan. Kvinnor blir därför ofta mycket skickliga i att dölja sitt missbruk.

Ur kvinnoaspekt är det särskilt viktigt att skapa och utveckla ett förtroende mellan de missbrukande kvinnorna och socialtjänsten. Att kriminalisera bruket motverkar direkt detta. Den gamla myndighetsrådslan kan då åter komma att infinna sig. Rådslan bland de kvinnliga missbrukarna att stämplas som kriminella riskerar att förpassa dem bort från ljuset. Det riskerar dessutom att förskjuta intresset för arbetet från ett aktivt förebyggande till polisengripanden, eftersökning och lagföring. Detta kan i sin tur på sikt leda till en omfördelning av resurserna, så att mera pengar går till de senare åtgärderna, och då är den repressiva spiralen igångsatt.

Herr talman! På det socialdemokratiska kvinnoförbundets kongress i fjol ställdes frågan: Hur utövar vi medmänsklig solidaritet? Gör vi det

genom att skicka polisen på unga missbrukare,

genom att låsa in dem eller

genom att ge böter som de oftast inte har råd att betala?

Eller gör vi det genom att föra en politik.

där fritidsgårdar är öppna,

där organisationer stimuleras att verka och ta ansvar,

där barns och ungdomars uppväxtvillkor prioriteras,

där socialtjänsten stimuleras till utveckling och till aktiva åtgärder samt

där resurser ges till kvalificerad vård och behandling?

Herr talman! Jag yrkar bifall till förslag om de senare åtgärderna och till reservationerna 1, 2 och 4 av Hans Göran Franck.

Överläggningen i detta ärende var härmed avslutad.

(Beslut fattades efter debatten om justitieutskottets betänkande 34.)

Kammaren övergick till att debattera justitieutskottets betänkande 30 om anslag till polisväsendet, m. m.

Anslag till polisväsendet, m. m.

Anf. 33 GÖRAN ERICSSON (m):

Herr talman! Vi har i dag att behandla justitieutskottets betänkande om anslaget till polisväsendet. Jag vill inledningsvis yrka bifall till reservationerna 2, 4 och 5, som är fogade till betänkandet.

Frågan om polisens situation och resurser för att bekämpa brottslighet har alltid varit en aktuell fråga, inte bara på kvällstidningarnas löpsedlar utan också i den mer seriösa kriminalpolitiska debatten. Detta intresse är bra och nödvändigt – polisen besitter utomordentligt långtgående mandat från samhället och bör stå under ständig debatt.

Utvecklingen av brottsligheten i vårt land har varit dramatisk. Sedan 1950 har antalet anmälda brott mer än femdubblats, och miljongränsen har nu med god marginal passerats.

Det är ingen överdrift att påstå, herr talman, att denna utveckling har medfört att väldigt många människor i vårt land känner en djup oro för att de själva skall bli utsatta för brott. Denna situation har drabbat främst de svaga grupperna i samhället. Många äldre och handikappade skräms av tidningsuppgifter om ett alltmer tilltagande gatuvåld och blir sittande inomhus – med en rädsla som invalidiserar och som ingen människa i vårt samhälle borde känna.

Parallellt med brottsökningen har polisens resurser under den socialdemokratiska regeringstiden från 1982 försvagats genom att intagningen till polishögskolan drastiskt har dragits ner. Socialdemokraterna bär därför ensamman ansvaret för den nuvarande utvecklingen.

Man kan därför med fog påstå att det är en av socialdemokratin planerad poliskris som vi nu iakttar effekterna av. Det förefaller, herr talman, förbryllande att socialdemokratin som politiskt parti och folkrörelse skulle ha politiska vinster att hämta i ett svagare eller ett rent av vacklande rättstrygghetsläge, som faktiskt – som jag inledningsvis pekade på – drabbar inte bara helt vanliga människor utan i ännu högre grad de svaga i samhället. Om det nu inte är en från politisk synpunkt planerad kris måste man osökt fråga sig om det i botten ligger en realistisk analys när det gäller ett bättre samhälle med mindre poliser och en ökande brottslighet.

När man tar del av budgetpropositionen finner man att justitieministern på s. 54 uppger att det i 1985 års budgetproposition gjorts "beräkningar som innebar att antagningen för budgetåren 1987/88, 1988/89 resp. 1989/90 skulle vara 150, 250 resp. 430 aspiranter". Därefter redovisar hon att det tidigare än beräknat har visat sig möjligt att uppnå "den eftersträlvade balansen mellan utbildade poliser och polistjänster".

Herr talman! Detta är ett naket erkännande av att neddragningen av antalet poliser har gjorts endast av budgetmässiga skäl och helt fristående från brottsutvecklingen. I sanning är detta ett synnerligen egenartat sätt att driva politik på, inom ett för medborgarna så avgörande samhällsområde.

Det må i detta sammanhang vara tillåtet för oppositionen att konstatera att den akuta polisbrist som har uppstått och som i Stockholm exempelvis medför en stängning av ett flertal polisstationer i sommar är en medveten och planerad politik från regeringen. På annat sätt kan justitieministern och utskottsmajoriteten knappast tolkas.

Frånvaron av verklighetsförankring i detta sammanhang åskådliggjordes bäst av den förutvarande justitieministern, som i ett interpellationssvar den 28 februari 1986 här i kammaren uppgav: "Min uppfattning, som jag har redovisat i årets budgetproposition, är att förändringarna i kriminaliteten under de senare åren inte är alarmerande." Det var detta år som antalet anmälda brott passerade enmiljonstrecket.

Herr talman! Så väl förankrad i den verklighet som vi har omkring oss är uppenbarligen regeringen.

Herr talman! Jag har ställt den här frågan tidigare, men jag tvingas ställa den än en gång när justitieministern nu är i kammaren. Vilket värde ligger det politiskt eller på annat sätt i att drastiskt minska antalet polismän, samtidigt som den samlade anmälda brottsligheten ökar, och därmed försätta samhället och medborgarna i en politiskt planerad polisbrist; som enbart kan skapa

ökad otrygghet och rädsla, inte minst hos svaga grupper, som inte har råd att larma sina hem och åka taxi för att undvika offentliga miljöer? Det vore av stort intresse att få svar på den frågan i den här debatten.

Herr talman! Den moderata politiken som den i år liksom tidigare år formulerats här i riksdagen är enkel till sin beskaffenhet. Vi moderater har studerat verkligheten och funnit att alla de poliser som regeringen nu tar bort tidigare haft fullt upp med att övervaka lagar och bestämmelser som vi i denna kammare med stor energi och flit ökat på. Nu blir dessa arbetsuppgifter ogjorda, vilket öppnar vägen för politiska planeringar ute i polisstyrelserna när det gäller hur verksamheten skall inriktas med hänsyn till de alltmer tyngande resurserna. Vi har också konstaterat, med verkligheten som mall, att om någon förändring skall ske skulle det snarare varit tvärtom – fler polismän skulle förmodligen behövas.

Vi moderater vill lika litet som något annat parti i denna kammare ha en polisstat i den mening att det står en polispatrull för var 50:e meter. Men vi vill ha ett samhälle där polisen har erforderlig styrka och kompetens att beivra brott och därmed skapa nödvändig respekt för lagverken och för alla människors rätt att utan rädsla för att bli antastade eller överfallna kunna passera offentliga platser alla tider på dygnet.

Dessutom har vi moderater insett att den skada som den socialdemokratiska politiken nu förorsakar medför att vi måste utöka antalet aspiranter som antas till polishögskolan så att de uppgår till 640, vilket framgår av reservation 2.

Herr talman! I den gemensamma moderat- och centerreservationen 4 tar vi särskilt upp frågan om brottsbekämpningen. Vi pekar på den ökande och allt rårare våldsbrottsligheten, inte minst bland ungdom, som på ett alltmer påtagligt sätt har drabbat samhället. Vi pekar också på ökningen av narkotikabrottsligheten, där en offensiv och aktiv socialpolitik på narkotikavårdsområdet, om den skall lyckas, behöver byggas under och få stöd av en särskilt kraftfull insats mot narkotikabrotten.

Herr talman! I den borgerliga trepartireservationen 5 tar vi åter upp det angelägna behovet av att kvarterspolisverksamheten inte bara har tjänster utan att den också är bemannad med polismän. Kvarterspolisen är en viktig brottsförebyggare, och han spelar en stor roll i brottsuppklaringen. Kvarterspolisen är också från socialpolitisk synpunkt en central länk mellan socialtjänsten och polisens verksamhet. Kvarterspolismannen skapar tidigt goda och naturliga relationer med barn och ungdom i sitt område och verkar därför brottsförebyggande. Slutligen fullgör han en viktig servicefunktion för människor i bostadsområdena.

Genom den av regeringen hittills förda politiken har t. ex. i Stockholm de flesta kvarterspoliser dragits in för att tjänstgöra i utryckningsstyrkor. Polisledningen har gjort den enkla och naturliga prioriteringen, nämligen att den akuta utryckningstjänsten måste gå före. Jag delar den uppfattningen.

Herr talman! En långsiktig och planerad polispolitik behövs i det här landet. Den nu sittande regeringen har på avgörande punkter brustit i sin förvaltning av polisväsendet och därmed försatt landet i en akut polisbrist som i sig är en rättskris. Vad som gör det hela allvarligt, herr talman, är att man utan någon som helst analys av eller hänsynstagande till en anmäld

brottslighet, som stigit över miljonstrecket, ensidigt och av rena budgetskal skapat denna kris. Detta land bör därför få en ny och för svenska förhållanden bättre planerad polispolitik, som leder till att krislägen av detta slag aldrig mer kan uppstå. En sådan politik kommer en borgerlig regering att kunna driva.

Anf. 34 LARS SUNDIN (fp):

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation 1 i betänkandet. Jag gör det mot bakgrund av att antalet brott har ökat, inte minst antalet våldsbrott. Om man därtill lägger att det s. k. mörkertalet, dvs. brott som aldrig anmäls, är stort blir antalet mycket större än vad statistiken visar. Denna brottslighet drabbar allt fler människor. Samtidigt har andelen uppklarade brott minskat drastiskt. Detta är djupt oroande. När människor märker en ökande brottslighet, ökar deras otrygghet och deras rädsla – deras rättstrygghet avtar. Men i ett rättssamhälle måste medborgarna kunna känna trygghet till liv och egendom och lita på att de får skydd om någon vill kränka deras trygghet. Det är viktigt också av den anledningen att det gäller att undvika en reaktion i samhället där människor börjar ropa efter hårdare tag och strängare straff. Skall vi kunna tolerera en human och liberal kriminalvård, vilket vi enligt folkpartiets mening skall, är det nödvändigt att stärka rättstryggheten.

Brottsligheten skall självfallet bekämpas på olika områden och med olika metoder, t. ex. genom sociala insatser, med skolans hjälp och genom en kamp mot drogmisshuset. Lyckas vi sänka alkoholkonsumtionen och begränsa narkotikamisshuset är det sannolikt lika effektivt – eller rent av effektivare – som att öka antalet poliser i samhället. Men det går självfallet inte att bekämpa brottsligheten utan polisens insatser. I kampen mot brottsligheten har polisen en nyckelroll.

Låt mig, herr talman, säga att vi från folkpartiets sida anser att polisen i vårt land generellt sett gör ett mycket bra och omdömesgillt arbete. Det finns undantag, klara undantag, men det är enligt vår mening trots allt bara undantag.

För nästa budgetår föreslås att 360 polisaspiranter skall antas till polishögskolan. Folkpartisterna och centerpartisterna i utskottet anser inte att behovet av aspiranter därigenom är tillgodosett. Vi menar, liksom förra året, att aspirantantalet skall vara 460. Det är naturligtvis ingen siffra som är gripen ur luften. Det är det antal som rikspolisstyrelsen har begärt och anser sig behöva för att i framtiden klara personalsituationen inom poliskåren. Som en följd av detta vårt ställningstagande vill vi också öka anslaget till rikspolisstyrelsen med 20 milj. kr.

Herr talman! Jag yrkar också bifall till reservation 5, i vilken kvarterspolisens betydelse framhävs. Vi menar att kvarterspolisens arbete måste ges högre prioritet. Den gör värdefulla insatser, framför allt i brottsförebyggande syfte, och den är mycket uppskattad av allmänheten. I dag får kvarterspolisens arbete många gånger stå tillbaka på grund av att mer akuta polisuppgifter skall lösas. Naturligtvis sammanhänger den här reservationen med den som går ut på att antalet aspiranter till polishögskolan skall öka. Därigenom

skulle på sikt personalbristen minska, och kvarterspolisens arbete skulle kunna prioriteras högre.

Herr talman! Jag yrkar också bifall till reservation 6. Vi folkpartister i utskottet anför i denna reservation att vi vill ha ett tillkännagivande om förbättrat rättsskydd vid barnolycksfall. Det är en klar markering av att vi ser mycket allvarligt på fall av vårdslöshet och underlåtenhet som leder till att barn skadas eller rent av dödas. Barnmiljörådets undersökning visar hur angelägen en sådan markering är. Vidare måste föräldrar till drabbade barn få stöd och hjälp att driva olycksfallsärenden till högre instans.

Herr talman! Jag yrkar alltså bifall till reservationerna 1, 5 och 6.

Anf. 35 INGBRITT IRHAMMAR (c):

Herr talman! Är polisen ett större hot än brottsligheten?

Sedan 1950 har brottsligheten i vårt land ökat med 600 %. Under samma tidsperiod har poliskåren minskat med 700 årsarbetskrafter.

Vill du ha en ny bil, stjäla en. Risken att ertappas är ganska liten i Sverige. Av en miljon anmälda brott klaras 700 000 aldrig upp.

Känner ni igen orden? Dessa uttalanden här vi kunnat läsa i stora annonser i dagspressen på sistone, och de är hämtade ur en skrift utgiven av Polisförbundet. Det är ord ämnade att väcka uppmärksamhet, ämnade att skapa debatt, ett rop på hjälp och förståelse för vilken svår om inte omöjlig arbetssituation som polisen befinner sig i i dag och som socialdemokraterna till stor del kan hållas ansvariga för. Den socialdemokratiska regeringen har under många år visat brist på förståelse genom att inte ge polisen tillräckliga resurser.

Fru talman! En av samhällets allra viktigaste uppgifter är att bekämpa och förebygga brott. Därför är det djupt oroande att detta inte klaras av i vårt land på ett tillfredsställande sätt. Av det jag inledde mitt anförande med framgår att brottsligheten ökat, medan uppklärningsprocenten minskat. "Risken" att en brottsling upptäcks och ställs till ansvar för sina brottsliga gärningar är alltså en på tre när det gäller anmälda brott. Till detta antal kommer ett mörkertal, något som också Lars Sundin talade om, i brottsstatistiken som beror på en låg anmälningsbenägenhet när det gäller offer för brotten och på bristande resurser i det brottsbekämpande arbetet när det gäller spanings- och ingripandebrotten. Om dessa faktorer vägs in i bedömningen av "risk för upptäckt" blir risken än lägre.

Polisen, men även åklagare och domstolar, arbetar med alltför knappa resurser. Regeringen har inte dimensionerat resurstilldelningen till de rättsvårdande myndigheterna med hänsyn till den höga brottsnivån. I stället har dessa myndigheter fått ett vidgat ansvarsområde, med allt fler uppgifter att utföra inom ramen för i huvudsak oförändrade resurser. Polismyndigheten har t. o. m. fått vidkännas en real personalminskning genom att antalet extra polismanstjänster minskat.

Detta har medfört att polisens möjligheter att utreda mycket vanliga brott, s. k. vardagsbrott, som bostadsinbrott, vilka drabbar den enskilde hårt, ständigt minskat under de senaste åren. I de fall brottslingen inte tas på bar gärning och kan kvarhållas eller identifieras kommer brottet alltför ofta att förbli ouppklarat.

Från centerpartiets sida har vi konstaterat att polisens personalresurser är otillräckliga, och vi har velat åtgärda detta. Det vill vi göra genom att slå vakt om polisutbildningen och utöka denna men också genom att värna om de poliser vi redan har, så att de inte i förtid lämnar yrket.

Den underdimensionerade polisutbildningen har medfört att vakansläget snabbt försämrats särskilt i storstadsområdena. Detta är alarmerande, inte minst mot bakgrund av de stora regionala variationer som råder när det gäller brottsfrekvens. Under en följd av år har brottsligheten ökat mer i storstadsområdena än i övriga landet. Stockholms län, Göteborgs och Bohus län och Malmöhus län har en genomsnittlig brottsnivå som är nära nog dubbelt så hög som den i den övriga delen av landet.

De alltför små och få polisresurserna är emellertid inte enbart ett storstadsproblem. I de flesta polisdistrikten runt om i landet uttalar sig poliserna i förtvivlan över att man inte har tillräckliga resurser för att göra ett gott arbete, för att skydda medborgarnas liv, hälsa och integritet.

Förtvivlade poliströster hörs bl. a. i min landsända. I Helsingborg förklarar man att resurserna är klart otillräckliga. I Ängelholms polisdistrikt tvingas man till hårda omprioriteringar, som innebär att viktiga uppgifter sätts åsido, och i hela Kristianstads län, varifrån jag kommer, är resurserna otillräckliga såväl på narkotikasidan som på andra viktiga områden.

Från centerns sida har vi årligen presenterat förslag i syfte att möjliggöra en dimensionering av utbildningen som långsiktigt motsvarar behovet av utbildade polismän för hela vårt land. Men den socialistiska riksdagsmajoriteten har avvisat våra krav. Av ekonomiska skäl har regeringen medvetet underdimensionerat polisutbildningen. Handlandet kommer att få förödande konsekvenser under de kommande åren. Prognoser när det gäller avgångar från poliskåren de första åren på 1990-talet visar att ca 550 personer varje kommer att sluta sin anställning. 275 personer kommer att avgå med ålderspension, och lika många beräknas söka sig från polisen till andra uppgifter. Polismän är en attraktiv yrkeskår för stora delar av näringslivet.

I proposition 1986/87:100 bil. 4 föreslog regeringen att endast 150 polisaspiranter skulle anställas och utbildas under budgetåret 1987/88. Främst det alarmerande personalläget i storstadsområdena tvingade dock regeringen att utöka antalet aspiranttjänster under pågående budgetår. Inte ens den nu föreslagna ökningen av polisutbildningen med 360 platser inför budgetåret 1988/89 kommer att motsvara den beräknade personalavgången 1990/91. Vakansläget kommer att förvärras. Det är oansvarigt, för regeringens förslag innebär ju en personell nedrustning av polisen. Det är en utveckling som på grund av redan fattade beslut kommer att fortsätta i ytterligare tre år. Ansvaret för detta vilar på den socialistiska riksdagsmajoriteten.

Rikspolisstyrelsen har i sin budgetframställning äskat 460 aspirantplatser. Vi har följt rikspolisstyrelsens önskemål och har föreslagit, i likhet med folkpartiet, att intagningen till polishögskolan utökas till att omfatta 460 platser. För detta har vi anslagit 20 milj. kr. utöver vad regeringen föreslår. Jag yrkar härmed bifall till reservation 1.

Fru talman! Genom satsningar på ökad polisaspirantutbildning, som samtliga tre icke-socialistiska partier vill ha, ökas möjligheten för polisen att ingripa mot den ökande brottsligheten och ge bättre service och skydd åt

allmänheten. Vi borgerliga kan genom vårt förslag förstärka polisen i hela landet men framför allt i de tre storstadsregionerna. Vårt förslag kan också få betydelse för den på vissa håll aktualiserade frågan om behov av s. k. yttre befäl för ledning av polisens arbete ute på fältet.

Centerpartister, folkpartister och moderater är överens om att öka utbildningen av poliser. Dock föreslår moderaterna större intagning till aspirantutbildning än vad rikspolisstyrelsen gör, och jag vill därför fråga Göran Ericsson: Hur har ni tänkt er att inför det kommande utbildningsåret klara av den utbildningskapacitet som ni föreslår? Från centerns sida har vi förtroende för rikspolisstyrelsens bedömningar och beräkningar om möjlig utbildningsnivå och följer därför dess åskanden. Vi är emellertid medvetna om att den av oss föreslagna utbildningsnivån inte täcker upp de årliga avgångarna från polisyrket. Därför har vi velat finna andra vägar för att få tillräckligt med poliser.

Det är en helt naturlig utveckling att poliser slutar på grund av pensionering. Men dem som slutar i förtid av olika skäl vill vi i centern göra litet extra för. Vi har yrkat att riksdagen ställer ett särskilt anslag på 10 milj. kr. till rikspolisstyrelsens förfogande att fördelas på olika distrikt för olika insatser inom området personalutveckling m. m. i syfte att förbättra arbetsförhållandena inom polismyndigheten, i syfte att underlätta rekryteringen men också för att motverka för tidiga avgångar. Bakgrunden till för tidiga avgångar från polisyrket är bl. a. att det är ett pressande yrke. Helg- och nattjänstgöring är nödvändiga. Ledigheter och korttidsfrånvaro kan ofta inte täckas upp. Detta medför att den enskilde polismannen kan tvingas acceptera ändringar både av arbetsuppgifter och av arbetstider med kort varsel. Inte sällan är personalsituationen sådan att polisdistriktet tvingas koncentrera arbetet till att omfatta den direkt övervakande och ingripande verksamheten. Andra arbetsuppgifter, av utredande, ordningsskapande och informerande karaktär, får anstå.

Det är förstäeligt om poliserna kan känna sig otillfredsställda i sitt jobb. Jobbet är inte bara pressande, det är också svårt. En fråga som vi kan läsa i den folder som Polisförbundet har gett ut är: Vem vill prya som polis en midsommarafton?

275 polismän väljer att byta yrke varje år. Vid en jämförelse med andra yrkesgrupper är poliser yrkestrogna. Även om det antal poliser som byter yrke är litet i förhållande till antalet tjänstemän inom kåren, är det nu angeläget att söka minska det antalet. Vakansläget inom kåren kan under de närmaste åren förbättras endast genom att avgången till andra yrken minskas.

I centern anser vi att de 10 miljoner som vi föreslår till personalfrämjande åtgärder skall kunna användas bl. a. så att polismyndigheterna får erfarenheter från andra samhällssektorer. Sjukvårdshuvudmännen har påbörjat ett arbete i syfte att minska avgångarna i vårdirkesgrupperna genom att förbättra arbetsförhållandena. Där ingår insatser som att kartlägga skälen för avgångarna från yrket, förbättra arbetstiderna och övriga arbetsvillkor, fördjupa arbetets innehåll, erbjuda en individuell utvecklingsplanering för varje anställd samt erbjuda vidare- och fortbildningsinsatser till olika grupper av anställda men också till enskilda individer. Vi i centern anser att

man bör kunna dra lärdom av dessa förslag och initiativ som tagits på värdsidan, så att polismyndigheten kan arbeta vidare med detta.

Tyvännär är vi i centern ensamma om att ha velat satsa på att motverka för tidiga avgångar genom att ge detta extra anslag på 10 milj. kr. till rikspolisstyrelsens förfogande, men stöd tycks vi ha från Polisförbundet, som i en av de annonser som man står för skriver:

När samhället vill lösa polisproblemet blir lösningen fler poliser. Varför är det bara vi själva som tror att också bättre lön, arbetstid och arbetsmiljö kan göra polisen effektivare? Vi värnar om de poliser som redan finns – inte om dem som saknas.

Polisförbundet och dess medlemmar vill vi i centern med vårt förslag visa att också vi anser det viktigt att värna om de poliser som redan finns. Härmed yrkar jag bifall till reservation nr 3.

Fru talman! En viktig arbetsuppgift för polisen är att arbeta brottsförebyggande. En nära kontakt mellan polisen och allmänheten är därför angelägen. De poliser som är kvarters- eller områdespoliser arbetar nära människor ute i bostadsområdena. Därför har kvarters- eller områdespolisen en viktig funktion när det gäller att skapa ett förtroendefullt förhållande till allmänheten.

I områden med sociala problem är kvarters- eller områdespolisernas arbete särskilt viktigt. De kan med hjälp av god kännedom om området och dess invånare ingripa tidigt för att hjälpa främst barn och ungdomar och därigenom förhindra en kriminell utveckling hos dem. Men en nödvändig förutsättning för att verksamheten skall vara av hög kvalitet är att arbetet kan bedrivas kontinuerligt och planeras långsiktigt.

Brist på personal, som är en följd av den socialdemokratiskt drivna politiken, är ett allvarligt hot mot kontinuiteten och kvaliteten vad gäller kvarters- eller områdespolisens arbete. I allt fler polisdistrikt avbryts verksamheten tidvis därför att kvarters- eller områdespoliserna behövs för att delta i annat arbete. Ytterligare ett hot mot verksamheten är att myndigheterna i vissa fall prioriterar rekrytering av andra polismanstjänster än kvarters- eller områdespoliser.

De borgerliga partiernas satsningar på ökad polisutbildning ökar naturligtvis möjligheterna att satsa mer på kvarters- eller områdespoliser. Därför yrkar jag bifall till reservation 5.

Slutligen, fru talman, vill jag yrka bifall till reservation 4, som är gemensam för centern och moderaterna. I den reservationen anför vi att utvecklingen vad gäller våldsbrotten men även beträffande narkotikabrottsligheten har varit så oroväckande att bekämpningen av denna brottslighet måste prioriteras ytterligare.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 36 GÖRAN ERICSSON (m) replik:

Fru talman! Det äskande som läggs fram gäller ett normalläge med normala pensionsavgångar och normala förtida avgångar. Men vi befinner oss just nu i en situation där normala förhållanden inte råder.

Vi har från moderat håll bedömt att 640 poliser är vad som nu måste utbildas, så att man snabbt kommer i kapp och svackorna i personalstaten inte blir så omfattande och långvariga.

Hur vi har tänkt klara detta? Ja, de borgerliga regeringarna klarade, om jag inte minns fel, budgetåret 1977/78 att utbilda nästan 800 poliser. Polislärare hämtades inifrån polismyndigheten. I moderata samlingspartiet tror vi inte att det tekniskt är några problem att gå upp till antalet 640 poliser. Det har klarats betydligt större volymer under tidigare år.

Anf. 37 INGBRITT IRHAMMAR (c) replik:

Fru talman! Jag instämmer i vad Göran Ericsson säger om att det behöver utbildas fler än vad vi i centern och folkpartiet har föreslagit. Men vi har gjort vad som är möjligt.

Vi har naturligtvis lyssnat på rikspolisstyrelsen. Men vi har också frågat rikspolisstyrelsen varför man föreslog just 460 platser. Det var därför att man bedömde att det fanns möjlighet att utbilda just så många. Då frågade jag om precis det som Göran Ericsson tog upp, att vi under den borgerliga perioden utbildade 700–800 poliser per år. Då fick jag svaret: Då hade vi två polishögskolor, och det fanns en utökad kapacitet – nu har vi bara en skola. Man sade att det just nu inte var möjligt att utbilda fler än 460 poliser. Att siffran slutade på 60 berodde på att klasserna omfattar 20 personer. Antalet platser kunde alltså röra sig om fem eller tio fler eller färre.

Eftersom det inte gick att utbilda fler gick vi över till den andra möjligheten, att försöka motverka för tidiga avgångar.

Anf. 38 GÖRAN ERICSSON (m) replik:

Fru talman! Jag skall inte gå in i någon teknisk debatt.

I moderata samlingspartiet har vi gjort en bedömning utifrån sakliga skäl som motiverar vårt förslag om 640 platser. Det är en politisk viljeinriktning från moderata samlingspartiet, och vi har grundat den på en egen, fristående analys.

Vi kan inte låta vår politik i dessa frågor helt och hållet utgå ifrån teknikaliteter inom rikspolisstyrelsen. Jag kan naturligtvis inse att det över ett enda budgetår kan finnas vissa besvär i fråga om att bygga upp en större utbildningskapacitet, men den politiska viljeinriktning som vi markerar i denna kammare i dag inför detta budgetår gäller alltså utbildning av 640 poliser.

Anf. 39 INGBRITT IRHAMMAR (c) replik:

Fru talman! Nu fick vi alltså ett förtydligande om att det gäller en politisk viljeinriktning – moderaterna tog inte reda på de praktiska möjligheterna att genomföra en sådan utbildning.

Så synd att vi då inte i stället får stöd för vårt yrkande om 10 milj. kr. extra till rikspolisstyrelsen, vilket skulle kunna motverka för tidiga avgångar och innebära att vi hade fler poliser kvar i vårt land om ett år.

Anf. 40 KARL-ERIK PERSSON (vpk):

Fru talman! I justitieutskottets betänkande 30 behandlas vpk-motionen Ju205 om ökad insyn i polisverksamheten.

Den demokratiska insynen i och inflytandet över polisens verksamhet måste öka.

Det finns inte något öppet och offentligt politiskt forum där polisens agerande kan granskas. Det lokala inflytandet över polisens verksamhet begränsas till en lokalt vald styrelse. Styrelsens beslut kan dock inte ifrågasättas i någon annan politiskt vald församling, t. ex. kommunfullmäktige. Den politiskt valde ordföranden kan inte ställas till ansvar.

Inte ens vid mycket uppmärksammade händelser, där polisens agerande ifrågasätts och diskuteras allmänt, är det möjligt att lokalt ge frågan en politisk behandling i t. ex. kommunfullmäktige.

Kritik mot polisens agerande kan framföras endast i polisstyrelsen.

I riksdagen är det visserligen möjligt att utifrån lokala händelser ställa frågor till justitieministern om polisen. Men svaren blir alltid principiella, och det är omöjligt att få någon reell sakbehandling av en lokal poliskårs agerande, eftersom sådana frågor ju handläggs av den lokala polisstyrelsen, som i sin tur inte kan ställas till svars eller vars verksamhet inte offentligen kan debatteras i något politiskt forum.

Det lokala politiska inflytandet över polisens verksamhet måste utvidgas till något mycket mer än den tillsatta lokala polisstyrelsen. Även om polisen är en statlig myndighet bör den dagliga verksamheten kunna följas genom att polisstyrelsen jämföras med andra kommunala nämnder och styrelser. Det skulle betyda att handlingarna till polisstyrelsens sammanträden blev offentliga och att det blev möjligt att ställa interpellationer och frågor och därmed få upp polisens verksamhet till en för alla öppen och offentlig debatt.

Det finns många kommunala verksamhetsområden som är hårt styrda av lagar och statliga förordningar, t. ex. skolan. Men ändå finns det för dessa verksamheter ett lokalt politiskt ansvar i en politisk styrelse. Verksamheten i styrelsen är offentlig så till vida att handlingar, protokoll och beslut är offentliga och verksamheten kan debatteras i fullmäktige. På samma sätt borde det kunna fungera med polismyndigheten.

Det är av utomordentligt stor vikt att polisen i sitt ofta mycket svåra arbete har allmänhetens förtroende. Alltför ofta förekommande fall av polisbrutalitet och misshandel av omhändertagna skadar självfallet allvarligt det förtroendet. Uppenbarligen handlar det om en liten grupp poliser, som gång på gång drar på sig misstankar om övergrepp. Ingen borde vara mer angelägen än poliskåren själv att anmälningar om misshandel och brutalitet utreds seriöst och att de skyldiga straffas. Det är därför mycket otillfredsställande att sådana anmälningar utreds av polisen själv. Trots att smärre förändringar skett i utredningsorganisationen, finns det starka misstankar att missriktad lojalitet med yrkeskolleger och kåranda ofta leder till att skyldiga poliser frias. Bland allmänheten finns en utbredd uppfattning att det är näst intill omöjligt att få rätt mot en polis, även om grova övergrepp har skett.

Både utifrån allmänna principer om skydd för rättssäkerheten och med tanke på polisens egen situation, är det viktigt att utredningar om polisövergrepp sker av ett från polisen helt fristående organ. En möjlighet är att

sådana utredningar sker inom ramen för t. ex. länsstyrelsen. Men även andra modeller är tänkbara.

Utskottets svar på vpk-motionen, vilket återfinns på s. 24 i betänkandet, förefaller mig mycket märkligt. Utskottet anför följande: "Emellertid kan utskottet inte finna skäl att förorda en annan ordning i detta hänseende än den som i politisk enighet beslutats i samband med 1985 års polisreform."

Som vi alla vet, så förändras ju förhållandena med tiden. En reform som är beslutad måste därför kunna omprövas. De kommunala styrelserna är ju uppbyggda på ungefär samma sätt, dvs. med en ordförande och ett antal ledamöter. Samma styrelsesammansättning borde kunna gälla beträffande polisverksamheten.

Jag tror att det skulle vara till gagn för hela poliskåren, om man finge en offentlig prövning av dess verksamhet och om man i politiska organ kunde debattera dess situation och dess agerande. På det sättet skulle man få en större förståelse från allmänheten.

Fru talman! Med det anförda vill jag yrka bifall till vpk-motionerna Ju205 och K605.

Anf. 41 ULLA-BRITT ÅBARK (s):

Fru talman! Om man lyssnar till de borgerliga företrädarna och om man inte har en aning om polissituationen och brottsutvecklingen i vårt land, skulle man kunna tro att vi är nära katastrofens rand. Men så är inte fallet.

I Svenska Dagbladet av den 11 maj finns en ganska intressant artikel om brottsutvecklingen i Stockholms polisdistrikt. Stockholms polisdistrikt tillhör väl de distrikt som är hårdast belastade i landet. Siffrorna för de tre första månaderna i år visar att det totala antalet brott i distriktet minskade med 4,6 % jämfört med samma period förra året. Inbrottsstölderna minskade med 11,4 %. Stölderna ur bilar minskade med 11,8 %. Bedrägeribrotten har minskat med hela 17,5 %.

Frågan är emellertid om antalet brott minskar om man har många poliser. Det har gjorts studier om detta. Flera experter hävdar att poliskåren i dag är antalsmässigt väldimensionerad och att bristerna i stället ligger i hur pass effektivt man utnyttjar sina resurser.

Nationalekonomerna Bo Sandelin och Göran Skogh gjorde för några år sedan en undersökning, där de försökte kartlägga sambandet mellan flera poliser och effekten på brottsligheten.

Deras resultat visade på att 1 % fler poliser tycks minska antalet brott med 1-2 %. Men osäkerhetsfaktorerna är många.

Om exempelvis en kommun i landet får fler poliser minskar sannolikt brottsligheten där, men troligen delvis beroende på att en del av brottsligheten bara flyttar över till andra kommuner.

En ytterligare svårighet när det gäller att bevisa relationen mellan antalet poliser och antalet brott är att brottsligheten påverkas av flera faktorer än just polisinsatsen. Skall man kunna mäta polisinsatsen, får man förutsätta att alla andra insatser och faktorer i omgivningen är konstanta.

Johannes Knutsson, som är kriminolog vid brottsförebyggande rådet och även arbetar som konsult åt rikspolisstyrelsen i polisfrågor, menar att vi i dag, generellt, har tillräckligt med poliser i landet. Han framhåller samtidigt att

man kan konstatera att det däremot finns en snedfördelning av polisresurserna, framför allt i storstädernas kranskommuner, där arbetsbelastningen är mycket hård.

Rikspolisstyrelsen har försökt att göra vissa omfördelningar när det gäller polisresurser, men detta har oftast stött på patrull i de lokala polisdistrikten.

Fru talman! I föreliggande betänkande behandlas frågan om anslag till polisväsendet och i samband härmed ett antal motioner som rör polisen. Till betänkandet är fogade sex reservationer.

Under flera år har personalläget inom polisväsendet inneburit att antalet utbildade poliser överstigit antalet polistjänster. En strävan har varit att nå en bättre balans mellan utbildade poliser och polistjänster. Polisväsendet har under föregående och innevarande budgetår tillförts 378 nya tjänster. Även aspirantantagningen har ökat.

Regeringen har beslutat att för innevarande budgetår öka aspirantantagningen från 150 till 300 aspiranter. Beräkningen visar också att aspirantantagningen under kommande budgetår bör öka för att nå en rimlig balans mellan tillgången på utbildade poliser och tillgången på polistjänster.

Förslaget från regeringen för budgetåret 1988/89 är att 360 polisaspiranter antas till polishögskolan. Utskottets majoritet har accepterat förslaget. Vi anser det rimligt också med tanke på vad departementschefen anför om kommande budgetår, där inriktningen är att ytterligare öka antalet polisaspiranter.

Mot detta har de borgerliga partierna reserverat sig – inte som förra året i en gemensam reservation, utan i två reservationer. Moderaterna har stannat vid ett antal av 640 polisaspiranter. Vi har här i kammaren hört förklaringen att det var en politisk viljeinriktning. Folkpartiet och centern har stannat vid 460 polisaspiranter. Detta har också rikspolisstyrelsen äskat, har vi fått förklarat för oss.

I och för sig för reservanterna likadana resonemang i sina reservationer, men de stannar vid två helt skilda uppfattningar om behovet av antalet polisaspiranter. Dessutom har moderaterna inte begärt någon ökning av förslagsanslaget, utan anser tydligen att det anslag som utskottet har begärt skulle räcka för ytterligare 280 aspiranter.

Frågan till moderaterna blir då: Vilken form av utbildning skall dessa 280 aspiranter få?

Fru talman! För att ytterligare betona vikten av förstärkningar inom polisväsendet har regeringen begärt medel för 150 administrativa tjänster. Detta innebär att polispersonal i ökad omfattning kan frigöras för rent polisiära uppgifter. Det kommer att leda till resursförstärkning i hela den lokala organisationen. I samband med detta vill jag också påminna om den vidgade delegering av arbetsuppgifter till administrativ personal som regeringen har beslutat om.

En annan viktig fråga är naturligtvis rekryteringen till polisyrket. Det finns många sätt att göra polisyrket attraktivt. Några av dem pekar vi på i vårt betänkande, bl. a. arbetsmiljö, utrustning och möjligheterna att göra polisarbete säkrare.

Givetvis är det också värdefullt om poliskåren speglar ett så brett befolkningsunderlag som möjligt. Andelen kvinnliga polisaspiranter som

antogs till polishögskolan 1987/88 var 31 % av 300 sökande. Motsvarande siffra för budgetåret dessförinnan var 25,3 %. Inom parentes kan man väl säga att 31 % motsvarar andelen kvinnliga riksdagsledamöter. Förhoppningsvis blir det fler.

Fru talman! Frågan om brottsbekämpning har diskuterats vid ett flertal tillfällen i kammaren. Tyvärr måste jag konstatera att utskottet i denna fråga inte är överens om vilka områden som skall prioriteras. Moderaterna och centern anser inte att kampen mot den ekonomiska brottsligheten är viktig. De anser att resurserna skall läggas på vålds- och narkotikabrott, som också är mycket viktiga områden. Även utskottet anser att dessa områden skall prioriteras. Jag vill ställa en fråga till moderaterna och centern: Varför är inte kampen mot den ekonomiska brottsligheten viktig?

Fru talman! Frågan om kvarterspolisverksamheten behandlades av utskottet även vid förra budgetberedningen. Vi uttalade då att den verksamheten är ett viktigt inslag i det löpande polisarbetet. Vi erinrade också om den nya polisorganisationen, som ger utrymme för myndigheterna att själva bestämma den närmare inriktningen av polisverksamheten, exempelvis genom ökad användning av kvarterspoliser. Strävan bör vara att öka omfattningen av denna och liknande polisverksamhet.

Till slut några ord om reservationen om barnolycksfall. Som framgår av betänkandet behandlade socialutskottet ett likalydande motionsyrkande förra året. Man fann då att barnmiljörådets analys av den rättsliga behandlingen av barnolyckor borde avvaktas, innan riksdagen övervägde åtgärder för att förbättra rättsskyddet vid barnolycksfall. En rapport om detta beräknas bli färdig under 1988.

Fru talman! Med det anförda yrkar jag bifall till hemställen i justitieutskottets betänkande 1987/88:30 samt avslag på samtliga reservationer och motioner.

Anf. 42 INGBRITT IRHAMMAR (c) replik:

Fru talman! Först vänder jag mig till Ulla-Britt Åbark och hennes direkta fråga om varför vi inte är beredda att satsa på ekonomisk brottslighet. Jag får väl påminna Ulla-Britt Åbark om att det tidigare har gjorts enormt stora satsningar på ekonomisk brottslighet och försök att komma till rätta med denna. I och med att antalet polismanstjänster och övriga resurser har minskat, så finns det i dag inte tillräckligt med resurser för att prioritera alla dessa områden på det sätt som socialdemokraterna säger sig vilja göra.

Socialdemokraterna vill prioritera ekonomisk brottslighet, våldsbrottslighet, narkotikabrottslighet och ungdomsbrottslighet. De vill prioritera kvarters- och områdespoliser och mycket annat och samtidigt minska resurserna. Den ekvationen går väl ändå inte ihop? Vi har kommit fram till att ekvationen inte går ihop.

Socialdemokraterna hänvisar till att utredningar har gjorts som visar att brottsligheten minskar. Jag tror att man kan få fram vilka undersökningsvar som helst som man önskar. Men det kan ändå vara intressant att läsa vad den nya rikspolischefen har uttalat om denna fråga. Han tillträdde ganska nyligen.

”Men resurserna räcker inte till för det brottsförebyggande arbetet”.

uttalar rikspolischefen i en intervju. "Alla tre storstäderna har tappat personal. Stockholm har mist 600 polismän på fyra år. Över 80 % av våra kostnader är personalkostnader. Därför finns det litet utrymme för annat."

Hur är det då med vardagsbrottsligheten? År 1979 drabbades vart femte hushåll av inbrott eller skadegörelse. Efter 1979 har dessa brott ökat. Förebyggande av brott mot den enskilda, vanliga människan är något som vi prioriterar högt i centern. Det framgår också av vår reservation.

Den stora andelen rån drabbar privatpersoner. Det har man inte riktigt uppmärksammat. Nästan 90 % av alla anmälda rånbrott är personrån. 19 % av dessa rån klaras upp. Är ni inom socialdemokraterna nöjda med det resultatet?

De brott som drabbar privatpersoner förövas ofta av unga lagöverträdare. Av dem som man 1986 misstänkte för rånbrott var över 30 % 20 år eller yngre. Nog måste vi väl prioritera ungdomsbrottsligheten?

Anf. 43 LARS SUNDIN (fp) replik:

Fru talman! Ulla-Britt Åbark hävdade att brottsligheten hade minskat, och hon åberopade som bevis en SIFO-undersökning publicerad i Svenska Dagbladet. Mycket skall man få höra, t. o. m. att socialdemokraterna åberopar Svenska Dagbladet för att ge belägg för att brottsligheten har minskat! Naturligtvis hoppas jag att detta är sant, men ta inte en tillfällig undersökning till intäkt för att brottsligheten har minskat! Det är nog lugnast att räkna med att brottsligheten har ökat och ökar konstant. 1 miljon brott under det senaste året, varav 700 000 av dem är ouppklarade, är nog säkrare siffror att hålla sig till.

Vidare sade Ulla-Britt Åbark att personalläget hade förbättrats. Det är inte sant. Personalläget har inte förbättrats i förhållande till att brottsligheten har ökat och med hänsyn tagen till ledighetsdagar, arbetstidsförkortningar etc. Personalläget är inte bättre nu än 1975.

Beträffande Ulla-Britt Åbarks sista kommentar till vår reservation nr 6, där hon hävdar att vi borde avvakta litet, vill jag säga att det är en svag och passiv attityd som kommer fram i utskottets skrivning, menar vi folkpartister. Den vore nog otänkbar när det gäller vuxnas situation. Barnolycksfallen överskrider i absoluta tal antalet rapporterade arbetsolyckor. Det krävs lika många liv genom barnolycksfall som genom olyckor i arbetslivet. Jag tycker att utskottet kunde kosta på sig den markering av frågans vikt som vår reservation innebär.

Anf. 44 GÖRAN ERICSSON (m) replik:

Fru talman! Får jag först beträffande Ulla-Britt Åbarks förnöjsamma anförande över den situation som råder på personalsidan säga att avgångarna enligt de allra senaste siffror som rikspolisstyrelsen faktiskt har presenterat och på vilka vi moderater delvis bygger vårt yrkande ju uppgår till 550. Det behövs också 90 personer som semestervikarier, för ledigheter och annat. 550 plus 90 blir enligt vanlig matematik 640 polismän.

Vilken utbildning skall de då få, undrar Åbark. Jo, de skall få en polisutbildning, precis som alla andra poliser i det här landet har fått.

När Ulla-Britt Åbark är nöjd med den situation som råder, är hon alltså

nöjd med att tre polisstationer stängs i sommar i den här staden: Farstastationen, Skärholmens station och stationen i Vällingby. Bostadsområden som är i storlek jämförbara med Linköpings stad kommer alltså att stå utan egen polisstation i sommar. Om man är nöjd med den situationen, vet jag inte riktigt vilka referensramar man egentligen har.

När brottsligheten tillfälligt går ned, kan jag upplysa Ulla-Britt Åbark om att det finns en annan statistik som jag tror att man skall läsa samtidigt med den som hon nämnde: försäkringsbolagens statistik över försäkringar som sägs upp, därför att hushållen inte längre har råd att hålla sig med försäkring. Har man ingen försäkring är anmälningsbenägenheten vad gäller inbrott osv. tämligen liten. Det är också förstäeligt.

Fler poliser leder till färre brott. Det är självklart! Det är därför vi i moderata samlingspartiet har sagt att vi måste ha så pass många poliser att samhällsordningen garanteras, så att folk kan gå ut på gator och torg utan att riskera att bli nedslagna eller antastade på annat sätt.

Några utav denna kammars ledamöter har tyvärr fått erfara vad polisbrist kan innebära i närheten av detta riksdagshus.

Anf. 45 ULLA-BRITT ÅBARK (s) replik:

Fru talman! När det till att börja med gäller statistiken vill jag framhålla att jag har refererat officiell brottsstatistik från Stockholms polisdistrikt. Jag tror nog, Lars Sundin, att vi kan lita på de siffrorna, annars kan vi nog inte lita på polisen över huvud taget, om de anmäler för få brott eller för många.

Till Ingbritt Irhammar. På vilket sätt har resurserna minskat, Ingbritt Irhammar, när man i år har fått medel till 378 nya polistjänster, när man har antagit 150 extra polisaspiranter i år och det nästa år kommer ytterligare 360?

Till Göran Ericsson vill jag säga så här. Jag frågade inte efter utbildningen som sådan utan varifrån ni kommer att ta pengarna. Centern och folkpartiet har yrkat 20 miljoner till de polistjänster som de har begärt, medan moderaterna inte har yrkat ett enda öre.

Så ställde jag frågan om fler poliser leder till färre brott. Man har försökt göra undersökningar om detta. Man kan inte komma fram till något riktigt resultat om det faktiskt blir effekten. Jag tror att om fler poliser är ute på gator och torg begås färre brott. Det görs i dag stora ansträngningar för att åstadkomma fler kvarterspoliser, så att poliserna är ute och pratar med människor på gator och torg. Detta är nämligen brottsförebyggande arbete.

Anf. 46 INGBRITT IRHAMMAR (c) replik:

Fru talman! Det är konstigt att matematik skall vara så svårt. Om antalet polismän som slutar på grund av pensioneringar eller i förtid är större än det antal man utbildar, då måste det väl leda till brister!

Kan det ha någon betydelse i sammanhanget att vi har fler poliser, undrar Ulla-Britt Åbark. Jag får väl då åter hänvisa till Nils Erik Åhmansson, vår rikspolischef, som säger att det har en brottsförebyggande effekt att poliser syns ute. Nu sade Ulla-Britt Åbark att detta förstår också socialdemokraterna. Vad de inte tycks förstå är att polisresurserna inte räcker till för att prioritera alla områden då antalet polismän minskar.

Varför går ni emot satsningar på att behålla de polismän som i dag slutar i

förtid, Ulla-Britt Åbark? Varför ställer ni inte upp bakom satsningen på personalfrämjande åtgärder, som vi i centern har föreslagit?

Anf. 47 LARS SUNDIN (fp) replik:

Fru talman! Det är naturligtvis, Ulla-Britt Åbark, under alldeles för kort tid som den här statistiken visar att brottsligheten har sjunkit. Jag hoppas att det kan bli en trend av de senaste siffrorna, men de är ingenting att hänga upp sitt resonemang på i dag. Nu är det säkrast att utgå från de långsiktiga siffror som visar att vi har en ökande brottslighet här i landet, inte minst beträffande våldsbrott: en miljon brott anmälda, lägg därtill mörkertalet! Av dessa en miljon anmälda brott är 700 000 ouppklarade. Det är mot bakgrunden av de siffrorna som vi skall diskutera polisbristen, och den är besvärande!

Anf. 48 GÖRAN ERICSSON (m) replik:

Fru talman! Jag får väl hälsa med tillfredsställelse att regeringsföreträdaren Ulla-Britt Åbark valde ett något lägre tonläge i sitt andra anförande. Det är nämligen precis så som Lars Sundin säger, nämligen att brottsstatistik skall ses över en något längre tidsperiod. Det brukar socialdemokrater regelmässigt hävda, då vi talar om brottsutvecklingen i den här kammaren. Då säger de att vi skall se den över en längre period, oftast längre än vad vi normalt brukar vilja se den, för då verkar den nämligen fallande.

Nu klamrar socialdemokraterna sig fast vid ett kvartals siffror som om de vore någon form av räddningsplanka som kom farande på vågen, och de försöker göra ett stort nummer av detta. Det kan vara så att det just för tillfället finns många högaktiva kriminella på kriminalvårdsanstalt. De kanske kommer ut senare i sommar.

Ulla-Britt Åbark frågar om fler poliser leder till minskad brottslighet? Ja, det kan man fråga sig. Först och främst kan det vara så att ju fler poliser som åker bil ute på stan, desto fler brottslingar får de tag i, desto fler människor kan stoppa polisbilens, desto fler brott kanske polismännen ser. Samtidigt verkar också dessa polismän brottsavhållande.

Det är nog mycket svårt att bestämt säga att fler polismän leder till att färre brott begås. Det är också svårt att säga att fler poliser bidrar till att fler brott begås. Detta är en debatt som vi nog skall överlåta åt kriminologerna att föra i stället för att använda dessa resonemang som någon form av slagträ i den här kammaren.

Anf. 49 ULLA-BRITT ÅBARK (s) replik:

Fru talman! Det är inte jag som har gjort ett stort nummer av den här brottsstatistiken, jag har bara redovisat vad som stod i Svenska Dagbladet. De som har gjort ett stort nummer av detta är faktiskt de tre borgerliga partiernas representanter i den här debatten. Jag har bara klart redovisat vad som stod i tidningen.

Man kan också studera vad som pågår inom polisen i dag. Vilket reformarbete pågår? Det är nödvändigt att också diskutera detta, så att vi inte fastnar i debatten om antalet polistjänster och antalet polisaspiranter.

Det är viktigt att veta att det pågår ett arbete inom polisen. År 1981 beslutade vi här i riksdagen om en reform som skulle leda till ökad

effektivitet, till att resurserna utnyttjades på ett bättre sätt. Man ville utöka beslutanderätten för den lokala polisen och ge möjlighet att sätta in åtgärder där de behövdes – och det tror jag att man gör ute i polisdistrikten i dag. Ett exempel är Kalmar polisdistrikt, där man har tagit ett lokalt initiativ och också fått en förbättrad utveckling när det gäller brottsligheten. Jag tror att det är på gång i andra distrikt också.

Jag anser nämligen att man skall förlita sig på de lokala polismyndigheterna och ge dem möjlighet att reformera sitt arbete. Detta skall inte ske uppifrån, från riksdagen, utan det skall decentraliseras ut till de lokala polismyndigheterna.

Anf. 50 Justitieminister ANNA-GRETA LEIJON:

Fru talman! Tonläget i den här debatten har tidvis varit ganska högt. Det allra första inlägg som Göran Ericsson stod för var ganska trist att höra. Det innehöll en mycket enkel politisk argumentation av sämsta slag, som gjorde socialdemokratin ansvarig för allt elände med brottsligheten i landet. Argumentationen var nästan lika dålig som den som Carl Bildt tydligen är ute i land och rike med, där han bl. a. tycks påstå att också den senaste rymningen från Norrköpingsanstalten på något sätt skulle vara regeringens fel.

Man kan nästan bli frestad att besvara sådan argumentation med samma medel. Också kriminalvårdsverket gör ju statistik. Av dess verksamhetsberättelse framgår att antalet rymningar sedan år 1978/79 har minskat med 559 eller 35 %. De borgerliga var alltså ansvariga för betydligt fler.

Jag tycker emellertid att vi inte skall föra den här debatten på den nivån. Därför är jag glad att de repliker som Göran Ericsson har haft senare har haft ett helt annat tonläge.

Jag måste också säga att jag är glad över att trots de sex reservationer som finns fogade till utskottsutlåtandet kunna konstatera att vi i stor utsträckning har en bred enighet i den svenska riksdagen om polisen och polisarbetet och inriktningen av detta. Jag tror nämligen att det är väldigt nyttigt att ha det i en demokrati.

Fru talman! Så här inledningsvis vill jag också framhålla att jag tycker vi i stort sett har en mycket bra polis här i landet. Den är välutbildad och välutrustad. Genom den polisreform som riksdagen antog för några år sedan har de grundläggande förutsättningarna skapats för att polisen skall kunna utvecklas för att på bästa sätt möta morgondagens behov. Inom justitiedepartementet arbetar vi nu på att gå vidare i polisreformens anda och finslipa detaljerna. Riktmärket är att få till stånd en fördjupad decentralisering och en minskad detaljstyrning från statsmakternas sida.

Under våren har vi också inlett samtal med företrädare för polisen om en mera långsiktig polispolitik. Jag har sagt tidigare här i kammaren att jag delar Polisförbundets uppfattning att vi behöver en polispolitik

- som gör det möjligt att utveckla polisen till en än mer professionell yrkeskår,
- som gör det möjligt att bättre än i dag formulera rekryterings- och utbildningskraven,
- som ger polisen besked om vad man har att förvänta när det gäller

arbetsbörda och när det gäller resurser
– och som också klargör polisstyrelsernas roll och polisernas skyldigheter och rättigheter.

Jag hoppas att vi skall kunna få fram en sådan långsiktigt formulerad polispolitik relativt snart.

I departementet funderar vi nu också på polisutbildningen. Utbildningsfrågorna gäller ju inte bara hur många poliser som skall utbildas utan också vilket innehåll utbildningen skall ha. Jag tror att det finns utrymme för att också på det området göra värdefulla förbättringar. Också de etiska frågorna spelar en mycket stor roll i samband med rekrytering och utbildning av poliser. Våra poliser måste självfallet omfatta de grundläggande demokratiska värderingar som vårt samhälle bygger på.

Polisen har ingen lätt uppgift.

- Poliser skall skydda demonstranter, även om de djupt ogillar syftet med demonstrationen.
- Poliser skall behålla lugnet också inför de grövsta provokationer som kan hagla över dem från gripna.
- Också i hotfulla situationer krävs att poliser kallt bedömer hur mycket våld nöden kräver och inte går över den gränsen.
- Polisen skall vara effektiv och uthållig i spaningarna efter knarkhandlare.
- Mitt i allt detta skall polisen också orka med en klapp på kinden till den gamla damen som inte hittar rätt väg hem.

Vi har mellan 16 000 och 17 000 poliser som skall svara mot dessa och andra, lika högt ställda krav. Alla gör det självfallet inte – det vore orimligt att förutsätta. Därför måste vi ha möjlighet att gå in med rättelser. Vi skall inte lägga fingrarna emellan om vi upplever att polisen har gjort någonting som är fel, vare sig det handlar om misstankar om misshandel eller någonting annat. Vi skall granska polisen – och självfallet inte minst den del av verksamheten som är särskilt sekretessbelagd, säkerhetspolisen. Därför är det viktigt att den utredning som arbetar med säkerhetspolisen kommer med förslag om förbättrad demokratisk kontroll. Däremot skall vi inte låta enskilda polisers missgrepp gå ut över hela yrkesgruppen.

Tack och lov tror jag att den kritik som man då och då hör mot polisen är kraftigt överdriven. Jag är övertygad om att vi har en bra polis. Jag vet att den varenda dag gör för medborgarna mycket positiva insatser.

Till de uppgifter som polisen har att klara av hör det brottsförebyggande arbetet. Jag tycker det är stimulerande att se vilket intensivt jobb som är på gång här, både centralt och lokalt.

I det brottsförebyggande arbetet måste initiativen naturligtvis främst finnas på det lokala planet. Det är där det praktiska arbetet måste utformas, det är där som samverkan mellan myndigheter måste ske. Att förebygga brott är nämligen inte bara en uppgift för polisen. I det brottsförebyggande arbetet är det nödvändigt att bygga på samverkan mellan organisationer – vi har ju många sådana här i landet –, föräldrar, lärare, arbetskamrater, grannar och andra enskilda.

Kampanjen Samverkan mot brott, som drogs i gång av Sten Wickbom, har

fått fart på det brottsförebyggande arbetet på bred front. Jag vet att det på många håll finns ett väl utvecklat samarbete mellan polisen och en rad olika samhällsorgan och organisationer. Det finns sådana samverkansprojekt i Huddinge, mot ungdomsbrott, i Halmstad, där inte minst skolan är inblandad, i Mölndal, i Borås, där man tittar på speciella frågor, bl. a. bränder, i Hudiksvall, i Sandviken, i Umeå, där man har ett samarbete mellan polis, sociala myndigheter, skolor, Kooperationen och flera andra, i Värnamo, där man inte minst tittar på stölder ur butik och där köpmännen är med som aktiv part, Södertälje och Nacka – för att nämna bara en del projekt.

Dessutom finns det samverkansprojekt utanför den formella ramen i Samverkan mot brott i ett nittiotal olika distrikt.

Vad kan detta ge för effekt? Ett av de projekt som är på gång finns i Akalla. Där har man jobbat med en riktad polisinsats tillsammans med Svenska stöldskyddsföreningen, HSB, Svenska bostäder, Folksam och ungdomsgruppen vid socialdistriktet. Detta arbete visar mycket bra resultat. Fordonsbrotten i det distriktet minskade med 53 %, källarinbrotten med 76 %. Bostadsinbrotten ökade visserligen med 30 %, men det var å andra sidan relativt få sådana brott, så den statistiken är ganska svår att bedöma. Men totalt sett har i den här delen av Stockholmsområdet insatserna genom Samverkan mot brott varit mycket framgångsrika och manar till efterföljd också i andra delar av landet.

Polisens arbetssituation och arbetsläge har vi diskuterat väldigt mycket, inte minst här i kammaren. Det har diskuterats också i pressen hur polisen har det. Vi har från regeringen varit väl medvetna om att personalläget är bekymmersamt på många ställen. Det är därför som regeringen detta budgetår har beslutat öka aspirantintagningen till polishögskolan från 150 till 300 aspiranter. Det är därför vi i den budgetproposition som kammaren nu resonerar om för nästa budgetår vill öka ut antalet till 360 aspiranter. Jag har förutskickat ytterligare ökning kommande budgetår.

För att det skall vara möjligt att tillgodose behovet av tjänster vid i första hand de mest arbetstyngda polismyndigheterna har regeringen också under året inrättat 380 nya polistjänster. Personalläget inom polisväsendet har under en följd av år varit sådant att antalet färdigutbildade poliser har överstigit polistjänsterna. För närvarande finns det ungefär 900 färdigutbildade poliser utanför polismyndigheternas tjänstetabläer. De är mycket ojämnt fördelade över landet. Samtidigt finns det nära 700 vakanser – också de mycket ojämnt fördelade över landet.

Det är svårt att göra dessa bedömningar när det gäller aspirantintagningen. Vi skall bedöma storleken på avgångarna, omsättningsvakanser och behov av vikarier vid tjänstledighet av olika slag. Vi har gjort den bedömningen från regeringen att det behövs en förstärkning. Vi har därför genomfört en sådan förstärkning under innevarande budgetår och avser att fortsätta med förstärkningar.

Men poliserna är en kvalificerad och specialutbildad resurs som vi skall hushålla med. För att det skall vara möjligt att öka effektiviteten i polisarbetet behövs andra insatser. Arbetsuppgifter som inte kräver den speciella kompetens som följer med polisutbildningen kan utföras av andra –

Prot. 1987/88:122
18 maj 1988

Anslag till polisväsendet, m. m.

med fördel av administrativ personal.

Delegationsreglerna i polisförordningen har ändrats för att det skall vara möjligt för de lokala polismyndigheterna att delegera arbetsuppgifter. Därför har vi övergett den tidigare ordningen, som innebar att regeringen och rikspolisstyrelsen genom detaljerade och långtgående bestämmelser styrde arbetsfördelningen på polismyndigheterna. De nya reglerna innebär att de lokala myndigheterna har fått större befogenheter att på eget ansvar och med utgångspunkt i den egna verksamheten fördela arbetsuppgifterna. Härigenom kan vi också ge den administrativa personalen vid polismyndigheterna ett betydligt mer intressant arbete än de har i dag – och de som är utbildade till poliser kan helhjärtat ägna sig åt det egentliga polisarbetet.

För att underlätta detta har vi också i årets budget föreslagit medel till 150 nya administrativa tjänster.

Vi kan förbättra polisens möjligheter att delta i det brottsförebyggande arbetet på många andra sätt också: Genom en förbättrad utbildning, genom bättre arbetsmetoder och bättre teknisk utrustning. När det gäller arbetsmetoderna har riksrevisionsverket alldeles nyligen lagt fram en i mitt tycke mycket intressant rapport om ordningspolisens ledning och kapacitetsutnyttjande. I rapporten pekas på klara brister i den nuvarande ordningen när det gäller resursutnyttjandet inom polisen. Det sägs att polisen är en kvalificerad och kunnig resurs, som vi måste hushålla med. Därför är det viktigt att myndigheterna utnyttjar de möjligheter som finns att anpassa förhållandena på ett flexibelt sätt. Polisinsatserna skall, sägs det i rapporten, anpassas till de tidpunkter när behovet är som störst. Ordningsavdelningarna bör ges ett större ansvar för den brottsutredande verksamheten, heter det, och man skall samverka mellan ordnings- och kriminalavdelningarna. På alltför många håll är nog kontakten mellan kriminalavdelningarna och ordningsavdelningarna mycket dålig. Det är vattentäta skott dem emellan. Man bevakar sina revir. De borde samverka på ett mycket bättre sätt än nu, och därigenom skulle vi få ut totalt sett mer effektivt arbete.

Fru talman! Jag vill avsluta detta första inlägg med att säga att riksrevisionsverkets rapport är kritisk inte bara mot det sätt på vilket polisen och polisledningarna lokalt arbetar med ordningspolisen utan också mot polisstyrelserna. Vi har som politiska partier alltför litet ägnat oss åt frågan vilken roll de lokala polisstyrelserna med polisreformen som grund kan spela. Det är faktiskt egentligen inte här i kammaren som vi skall avgöra hur det skall se ut med kvarterspolis, fotpatrullering osv., hur mycket tid som skall ägnas åt det brottsförebyggande arbetet ute i resp. polisdistrikt. De politiker som finns ute i de lokala polisstyrelserna måste känna sitt ansvar för detta, och vi måste centralt se till att vi – i den mån inte nuvarande lagstiftning ger den handlingsfrihet som behövs – funderar över förändringar.

Polisens arbete är viktigt. Vi har i Sverige en bra polis, och vi skall se till, med de åtgärder riksdagen i dag fattar beslut om, att den skall bli ännu bättre.

Anf. 51 GÖRAN ERICSSON (m) replik:

Fru talman! Jag väljer att lämna den recensionen av justitieministerns anförande att det var kraftfullt. Jag hoppas att den kraftfullheten också följer med till departementet. Det är klart att det är trist att höra oppositionen tala

om sanningen. Vad jag sade i mitt inledningsanförande var faktiskt att brottsligheten har stigit. Det är ovedersägligt att den har gjort det. Vi kan tycka att det är trist att antalet brott har stigit över enmiljonstrecket – men det är också sant.

Det är dess värre också sant att regeringen har dragit ned antalet poliser under denna tid. Det är också trist, men det är dessutom sant.

Jag kan lämna en ännu tristare uppgift till justitieministern. Ytterligare 300 poliser i denna stad har aviserat att de ämnar övergå till annan verksamhet. Det är mycket trist.

Det var mot denna trista bakgrund som jag dristade mig att fråga: Vad gör regeringen nu åt detta? Har det varit en bra politik att dra ned antalet polismän? Därigenom sjunker ju uppklaringsprocenten.

Jag tycker, fru talman, att dessa fakta är grundläggande och enkla. Om dessa borde vi kunna vara överens, precis som justitieministern säger att vi i stort sett är i övrigt i denna fråga. – Jag väntar på svar på den fråga jag ställde till justitieministern i mitt inledningsanförande.

Anf. 52 INGBRITT IRHAMMAR (c) replik:

Fru talman! Anna-Greta Leijon talar om att hon gläds åt den enighet som råder här i kammaren i dag, trots de sex reservationerna. Jag skulle för min del ha varit glad om denna enighet hade varit större. Vi är eniga om – eller är vi inte det? – att antalet polisaspiranter behöver utökas. Ulla-Britt Åbark sade nyss att ingenting i dag tyder på att flera poliser skulle minska antalet brott. Å andra sidan får jag ge det erkännandet åt justitieministern att hon menar att det behövs flera poliser – i varje fall i framtiden, eftersom resurserna skall sättas in mera på lång sikt. Vi borgerliga vill däremot göra vad som är möjligt i dag, dvs. utöka utbildningen till den nivå som det nu finns möjligheter till.

Dessutom vill vi i centern minska antalet avgångar. Jag fick inte något svar från Ulla-Britt Åbark på frågan varför regeringen inte är beredd att ställa sig bakom det kravet.

Vi var vidare överens om att kvarters- och områdespoliser behövs i det förebyggande arbetet, men vi var inte överens om att det skulle vara möjligt att prioritera alla de områden som regeringen vill prioritera. Hur i all sin dar skall regeringen kunna prioritera alla dessa områden samtidigt som resurserna minskas?

Hur kan ni vidare säga att åtgärder mot våldsbrott och mot brott mot enskilda inte är bland de allra viktigaste att sätta in i dag? En av polisens allra första uppgifter när den möter ett brottsoffer är att ge sig tid att tala med offret och att ge råd och anvisningar. I dag brister det från polisens sida i det avseendet, eftersom man inte har tid. Dessutom finns polisen inte alltid tillgänglig. Som vi har hört här tidigare i dag har man tvingats stänga polisstationer.

Såvitt jag förstår erkänner socialdemokraterna att brister finns men säger samtidigt att man inte skall göra vad som nu går att göra. De ställer åtgärderna på framtiden. Vad vi kan vara överens om är alltså att socialdemokraterna ställer problemens lösning på framtiden.

Anf. 53 LARS SUNDIN (fp) replik:

Fru talman! Statsrådet gjorde den bedömningen att det är en rätt stor enighet partierna emellan i polisfrågor. Det är möjligt. Det beror i så fall enligt min mening på att socialdemokraterna har närmat sig de borgerliga partierna. Se t. ex. på antalet polisaspiranter, som har ökat och som skall öka, även om det ännu inte är uppe i 460.

Statsrådet var vidare inne på polisens utbildning i framtiden, som är ett mycket intressant kapitel. Kan statsrådet säga någonting mer i fråga om polisutbildningen, som enligt utskottets betänkande för närvarande ägnas särskilt intresse inom justitiedepartementet? Är det möjligt att få besked om vad detta särskilda intresse innebär?

Till utbildningsfrågorna hör väl också den professur i polisforskning som justitieministern menar skall vara knuten till rikspolisstyrelsen men som vi i utskottet tycker skall vara knuten till polishögskolan. I propositionen säger justitieministern dock att hon inte för närvarande är beredd att ta slutlig ställning. Det skrev hon i januari. Kan hon nu i maj säga något mer i denna fråga?

Anf. 54 KARL-ERIK PERSSON (vpk) replik:

Fru talman! I en vpk-motion som behandlas i detta betänkande framhåller vi behovet av ökad insyn i polisens verksamhet. Jag fick inget svar från justitieministern om vilken uppfattning justitieministern har i denna fråga. Längst upp på s. 24 i utskottsbetänkandet framhålls:

”Vad först gäller önskemålet – – om ett ökat kommunalt inflytande över den lokala polisstyrelsen kan utskottet i och för sig hysa förståelse för de synpunkter som ligger bakom önskemålet.” Jag vill fråga om justitieministern delar den inställningen.

Vi tycker inom vpk att ökad insyn skulle vara bra för alla parter. Om vi får en poliskår som inte har allmänhetens förtroende är det allvarligt. Nu har vi inte den situationen, och det skall vi vara tacksamma för. Men ett ökat kommunalt inflytande skulle otvivelaktigt medföra att allmänhetens förtroende för polisen förbättrades.

Jag kan samtidigt dela justitieministerns uppfattning att det är mycket få poliser som visar oaktsamhet i utövningen av sitt yrke. Men jag tror fortfarande att allmänhetens förtroende för polisen sedan en tid tillbaka är bristfälligt. Även om jag inte vill påstå att polisen brister i sin yrkesutövning, tror jag att allmänhetens förtroende för poliskåren skulle förstärkas, om man omarbetade 1985 års förordning så, att allmänhetens möjligheter till insyn ökades. Jag tror faktiskt att det skulle vara en styrka för poliskåren.

Anf. 55 Justitieminister ANNA-GRETA LEIJON:

Fru talman! Låt mig först säga några ord om situationen vid Stockholmspolisens, som Göran Ericsson tog upp. Vi är mycket väl medvetna om de speciella problem som man har haft och har i Stockholmsområdet, med ett bekymmersamt personalläge, med många vakanta tjänster och med en situation där man får se och möta det värsta som samhället har att bjuda. Därför tycker jag att det är mycket positivt att polismyndigheten i Stockholm har inlett ett arbete för att förändra och förbättra arbetsmetoderna och

organisationen, och jag tror att det på sikt kommer att spela en stor roll för att förbättra läget.

Men det behövs också mera omedelbara åtgärder. Regeringen har under våren fattat några beslut av det slaget. För det första har vi föreslagit riksdagen att polisen skall tillföras 13 milj. kr. för inköp av bilar, som framför allt skall användas inom Stockholmsregionen. Detta förslag har helt nyligen bifallits av riksdagen. För det andra har vi medgett att medel, som finns tillgängliga på grund av att det finns vakanta polistjänster i Stockholmsområdet, redan under innevarande år får utnyttjas för anställning av administrativ personal. Även om vi inte kan fylla polistjänsterna, kan vi ändå göra en stor praktisk nytta om vi ger möjligheter för Stockholmspolisen att använda dessa pengar för anställning av administrativ personal. På det sättet får vi under innevarande budgetår ut effektivt polisarbete motsvarande 60 polistjänster.

Vi har alltså tagit situationen i Stockholmsområdet på allvar. Jag förstår väl att många, inte minst yngre polismän med familj, känner vanmakt när man helg efter helg tvingas rycka in och arbeta och får sätta alla sina privata intressen åt sidan. Jag hoppas och tror att dessa åtgärder som vi har nu har medverkat till, och de åtgärder som kommer nästa budgetår, skall lätta arbetssituationen.

I årets avtalsförhandlingar har man från arbetsgivarverket tagit de frågor som gäller polisens arbetssituation och speciella påfrestningar på allvar. Ingbritt Irhammar talar om att man har en reservation om 10 milj. kr. till speciella insatser för att hjälpa dem som nu är i tjänst som poliser. Precis samma inställning har varit vägledande för arbetsgivarverket. Det finns 90 milj. kr. avsatta, som i huvudsak skall ägnas just insatser av det slag som Ingbritt Irhammar talar om här.

Lars Sundin talar om professuren i polisforskning. Jag kan inte svara på frågan om vi har tagit ställning till hur detta definitivt skall ordnas. En av anledningarna till detta är att vi väntar på förslag från rikspolisstyrelsen, som vi anser skall ha – så att säga i botten – en uppfattning om den här frågan.

När det gäller de övriga frågor som Lars Sundin tar upp, om utbildningen, vill jag säga att det pågår ett arbete och att det pågår samtal mellan oss i justitiedepartementet, företrädare för rikspolisstyrelsen och företrädare för Polisförbundet om dessa frågor. Därför har vi ännu inte några färdiga lösningar.

Jag håller med Karl-Erik Persson om att det med hänsyn till allmänhetens förtroende för polisväsendet fordras insyn i och parlamentarisk och demokratisk kontroll av polisen. Vi har ju många sådana möjligheter. Vi har parlamentarisk insyn i rikspolisstyrelsen och i de lokala polisstyrelserna. På oss som politiker, och som representanter för våra politiska partier, ligger ett ansvar för att se till att den här kontrollen från allmänhetens sida kan utföras genom oss.

Jag tror att det i varje fall än så länge finns mycket utrymme lokalt, enligt polisreformens nuvarande utformning, för att polisstyrelserna skall kunna arbeta aktivt. Om det i framtiden visar sig att paragrafernas formuleringar är otillräckliga, får vi väl fundera över dem. Men jag vill att långt ifrån alla polisstyrelser här i landet utnyttjar de möjligheter till ett effektivt arbete som den polisreform riksdagen har fattat beslut om faktiskt ger dem. På vissa håll

har man kommit i gång mycket bra, på andra håll har man inte gjort det. Jag tror att det är en önskan från mångas sida att man skall bli litet mer aktiv därvidlag.

Får jag slutligen i fråga om antalet poliser göra en annan liten reflexion. Under de senaste månaderna har jag varit ute ganska mycket på skolor, och jag har då ibland fått en fråga som jag inte har kunnat svara på. Man har frågat hur många poliser Sverige har jämfört med andra länder. Eleverna har ju också följt den här diskussionen. Jag bad mina medarbetare att till dagens debatt försöka ta fram uppgifter om detta. Det är svårt att få riktigt bra jämförelser. Vissa länder har ju olika grupper av polisstyrkor, som vi inte riktigt kan jämföra med. Men vi har försökt göra en jämförelse mellan Sverige, våra nordiska grannländer – Danmark, Finland, Norge – England och Japan. Med reservation för att resultatet inte till alla delar är exakt riktigt, vill jag ändå säga att det är en ganska intressant bild man får.

Vi har försökt räkna hur många polistjänster man har per 1 000 invånare. I Sverige är det 2 poliser per 1 000 invånare, och i England är det lika många. Japan har 1,85, Danmark ungefär lika många, Norge 1,5 och Finland 1,7.

Jag tror alltså att man kan säga att när det gäller antalet poliser i förhållande till antalet invånare är vi i Sverige inte alls särskilt dåligt lottade – tvärtom, enligt den här statistiken.

När det gäller antalet poliser i förhållande till antalet brott är det naturligtvis mycket svårare att göra en rättvisande jämförelse. Rent allmänt kan man väl säga att England, som alltså har lika många poliser per invånare som Sverige, ju har en betydligt högre brottslighet. De nordiska länderna, som har ett lägre antal poliser per invånare, har lägre brottslighet.

I den här debatten om antalet poliser kan det vara intressant, tycker jag, att göra den här lilla internationella utblicken. Jag tror, som jag sade tidigare, att det i mycket stor utsträckning också handlar om på vilket sätt vi utnyttjar befintliga resurser.

Anf. 56 GÖRAN ERICSSON (m) replik:

Fru talman! Jag ber att få tacka för justitieministerns inlägg. Hon började med att skissa litet i fråga om den situation som råder i Stockholm, och jag delar i huvudsak den syn som hon gav uttryck för när det gäller belastningen på polismännen i Stockholm.

Vi har här i kammaren i flera debatter i detta ämne frågat efter regeringens omedelbara åtgärder. Nu säger regeringen att man inköpt bilar och anslagit pengar för fler administrativa tjänster.

Så säger Anna-Greta Leijon här att vi inte kan besätta de polistjänster som är vakanta. Nej, det var precis där skon klämde. Jag anser nu, fru talman, att jag har fått svar på den fråga som jag ställde i dag i denna debatt, liksom på alla andra tidigare frågor i olika interpellationsdebatter. Det har alltså varit en felaktig politik som man har fört. Detta erkänns nu litet motvilligt och modstulet här från talarstolen – men det skall ändå tas till protokollet. Jag tror att vi skall högakta landets justitieminister för detta erkännande och att vi skall säga oss att vi nu ser med ungefär samma ögon på den politik vi skall föra framöver.

Jag sade inledningsvis i min förra replik att jag tyckte att justitieministern

hade gjort ett kraftfullt inlägg, och jag önskar att denna kraftfullhet än en gång följer med ut ur kammaren och till departementet.

Prot. 1987/88:122
18 maj 1988.

Anslag till polisväsendet, m. m.

Anf. 57 INGBRITT IRHAMMAR (c) replik:

Fru talman! Klyftorna i fråga om uppfattningar hos socialdemokraterna visar sig här allt tydligare. Tidigare i dag sade Ulla-Britt Åbark att det inte fanns någonting som tydde på att minskningen av antalet poliser i Stockholm gav som resultat en ökad brottslighet. Tvärtom hade brottsligheten minskat här i Stockholm, sade hon, och vi behövde alltså inte fler poliser.

Nu har ändå justitieministern insett att det behövs fler poliser. Om man lyssnar på poliskåren här och på rikspolisstyrelsen, står det fullständigt klart att det finns brister. Man är från socialdemokraternas sida beredd att börja lappa ihop sprickorna. Det är synd att man inte går så långt som det är möjligt i dag – och som vi har pekat på från hela borgerligheten.

Men det är alltså motsägelsefulla uppgifter som vi har fått från socialdemokraterna i dag.

När det gäller teknisk utrustning har jag också märkt, när jag har varit ute och besökt poliskårer, att det är någonting som man efterfrågar väldigt mycket. Nu kommer polisen i Stockholm att få förstärkningar på det här området. Det är ett par veckor sedan jag var i Malmö. Man var mycket besviken över att man inte fick del av en sådan förstärkning där nere – och det är härmed framfört.

Vi skall lyssna på poliserna. De har erfarenhet av sitt arbete. Jag skall bara än en gång – eftersom Anna-Greta Leijon berörde det – framhålla vilka svårigheter de har, bl. a. när det gäller demonstrationståg.

Vi kommer ihåg det senaste demonstrationståget, med iranierna som knivhög varandra i tåget. Det var synd att regeringen inte ställde upp på centerns krav om knivförbud på allmän plats. Det hade kanske räddat människor från att bli offer för detta förfärliga dåd.

Anf. 58 KARL-ERIK PERSSON (vpk) replik:

Fru talman! De som sitter med som politiskt valda i polisstyrelserna och rikspolisstyrelsen har ett stort ansvar för att sprida information. Där delar jag givetvis justitieministerns uppfattning.

Men min fråga gällde också om justitieministern i likhet med utskottet har förståelse för önskemål om ökat kommunalt inflytande över den lokala polisstyrelsen. Har justitieministern samma uppfattning som utskottet i det avseendet?

Anf. 59 ALF SVENSSON (c):

Fru talman! Demokrati är en dynamisk, ständigt utvecklande politisk ordning, som syftar till att garantera alla medborgare medverkan och som säkrar deras frihet genom fördelning och kontroll av makten. Den offentliga makten är dock inte bara legitimerad genom folkflertalets vilja eller folkets vilja, utan den är också underställd en etisk ram. Utan denna etiska ram eller snarare grund inträder ett rättsligt kaos. Rättssamhället kräver för att fungera att medborgarna har en inre kompass, en inre vägledning.

Det är kanske lätt att framställa brottsligheten och den bristande

rättssäkerheten som en funktion av bristen på poliser. Men om man tror att man löser brottslighetens totala problematik genom fler poliser, saknar man en elementär insikt. anser jag, om människan som social varelse. Det behövs fler poliser! Låt mig slå fast detta. Men framför allt behövs det en uppbyggnad av den etiska grunden hos medborgarna.

Nu och då kan man höra påståenden om att brottsutvecklingen är avhängig den socialdemokratiska politiken. Det är en sanning – om det nu är det – med modifikationer. Uppbrottet från det etiska mönster som formats av ett tusenårigt kulturarv är något som de fem traditionella partierna har varit rörande eniga om – även om det funnits vissa nyanser i denna politiska utveckling. Med andra ord: Ansvaret för brottsutvecklingen faller tungt över det gamla politiska etablissemanget.

En av politikens viktigaste uppgifter är att upprätthålla och skydda människovärdet. Men huvuddelen av den svenska politiken har bidragit till skapandet av en relativ moral, en nyttomoral, som devalverar människan till en funktion eller ett medel och som leder till en förnekelse av människans personliga värdighet. En sådan moral, en sådan etik, utgör en grogrund för en växande brottslighet.

Fru talman! Tron på att samhällets sociala miljö och de materiella satsningar som gjorts skulle leda till att det blev allt mindre angeläget att säga ropa på polis har existerat i många kretsar. Det finns all anledning att just via en trygghetsskapande familjepolitik och en normgivande skolpolitik ge barn och ungdom en motkraft mot våld och brottsinspiration. Det är säkerligen så att våldsvideoutbudet inspirerar en hel del ungdomar till brutalitet. Det är därför nödvändigt att videomarknaden saneras. Till den debatten återkommer vi ju om några timmar här i kammaren.

Det bör stå klart för alla att välfärdspolitiken, såsom den drivits hittills, inte lett till att trygghet och säkerhet och frihet från våld och brott kunnat breda ut sig. Verkligheten är som den är. Det är således oacceptabelt att, på grund av något slags ängslan för att bli stämplad för att vilja utöka antalet poliser, indirekt utsätta människor för brott och våld. Det blir inte sällan barn och äldre som drabbas av en sådan underlåtenhet.

Det krävs resoluta åtgärder för att stävja brottsligheten. Det behövs, som jag tidigare sagt, ett annorlunda samhällsklimat där synen på människovärdet och gemenskapen får genomslag och utvecklas. Men även många punktsatser har stor betydelse:

Låt mig peka på några kristdemokratiska förslag:

Polisen bör i större utsträckning vistas ute bland allmänheten, inte bara i polisbilar. Förekomsten av "polisuniformer" är i sig ett brottsämmande inslag.

Ungdomar – och även äldre för den delen – som vandaliserar bör i möjligaste mån åläggas att återställa det man fördärvat.

Stimulera ansvaret hos allmänheten att förhindra och anmäla brottslighet. Det är en god idé.

En aktiv narkotikapolitik och ett genomförande av en inköpsbegränsning i fråga om alkohol har stor betydelse för brottsbekämpningen. Inte minst alkoholmissbruk är en omfattande bakgrundsfaktor till våldsbrott och andra brott.

Inför förhandsgranskning riktad mot det extrema videovåldet.

Skapa speciella straffpåföljder för återfallsförbrytare. Undersökningar visar att det är återfallsförbrytarna som i stor utsträckning står för den traditionella brottsligheten.

Fru talman! Årets budgetproposition utökar antalet polistjänster med 150 stycken. Justitiekottet ställer sig bakom detta. Tjänsterna är till sin karaktär administrativa och enligt propositionen bl. a. föranledda av behovet av förkortad handläggningstid för asylärenden.

Det är bra att handläggningstiden förkortas, men behovet av fler fältarbetande poliser finns trots det. Ytterligare 200 tjänster bör, som vi kristdemokrater ser det, inrättas.

Skadegörelse, brottslighet, våld och bedrägerier drabbar människor på ett sätt som är omöjligt att omräkna i kronor och ören. Det är emellertid alldeles entydigt så, att polisens arbete måste uppvärderas och antalet poliser måste öka. Det finns i detta sammanhang all anledning att också påtala, att ett otillräckligt polisväsende givetvis förorsakar medborgarna och samhället dryga kostnader. Det är därför ekonomiskt försvarbart att utöka antalet polismanstjänster. Även antalet aspirantplatser på polisskolan bör utökas enligt rikspolisstyrelsens förslag, dvs. med 20 polischefsaspiranter och en ökning av 100 övriga aspiranter utöver regeringens förslag.

Fru talman! Under min skoltid fanns det en bedömningsgrund i synen på uppsatser. Missuppfattning av ett uppsatsämne gav obönhörligt betyget stora C. Det spelade ingen roll hur välformulerad uppsatsen än var. Ämnet var ju missuppfattat.

När det gäller den kristdemokratiska motionen Ju207 bör utskottet tilldelas betyget stora C. Ämnet har missuppfattats.

Motionen Ju207 avvisas såsom varande i strid med principen att det tillkommer polisen att upprätthålla ordningen på allmänna platser. Men motionen kräver ju inte att parkeringsvakterna skall upprätthålla ordningen. Förslaget går i stället ut på att "observera och rapportera händelser om brott eller misstanke om brott". Det handlar alltså inte om direkta ingripanden.

Allmänheten brukar uppmanas att göra just det som vår motion förordar som en skyldighet för de kommunala parkeringsvakterna. Innebörden av justitiekottets uttalanden om motionen är faktiskt att i princip bör inte allmänheten "rapportera händelser om brott eller misstanke om brott", eftersom det principiellt skulle inkräkta på polisens kompetensområde. Logiken lysar förstås med sin frånvaro.

Det finns ingen anledning betvivla att utskottets ledamöter kan läsa och har läst innantill. Jag skulle dock se det som en fördel om man också ville förstå det man läser i motion Ju207.

Fru talman! Med hänvisning till det jag här har framfört vill jag yrka bifall till motion Ju207, till yrkande 5 i motion Ju206 samt till reservationerna 1, 3, 4 och 5.

Överläggningen i detta ärende var härmed avslutad.

(Beslut fattades efter debatten om justitiekottets betänkande 34.)

Anf. 60 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Jag får meddela att anslag nu har satts upp om att detta sammanträde skall fortsätta efter kl. 19.00.

Kammaren övergick till att debattera justitieutskottets betänkande 32 om anslag till utredningar m. m.

Företagsbot, m. m.

Anf. 61 KARIN AHRLAND (fp):

Fru talman! Det här betänkandet behandlar dels anslaget till utredningar, som vi är helt eniga om, dels ett antal ytterligt skilda frågor, allt ifrån vapenlicens för salongsgevär, via ett möjligen allvarligt förslag om vissa språkliga ändringar i lagtexten – t. ex. att man skall skriva "lyckta dörrar" i stället för "stängda dörrar" – till tjänsteansvaret och företagsboten. Jag har tagit till orda för att tala för reservation nr 1, som handlar om företagsbot.

Vi har från folkpartiets sida i inledningen till en motion om starkt rättssäkerhet skrivit:

"I rättssäkerhetens idé ligger att reglerna skall ha en sådan fasthet och klarhet att medborgarna kan förutse och förstå konsekvenserna av sina handlingar, att de har förutsättningar att känna till var gränsen går mellan tillåtet och förbjudet och att de klart vet vilka sanktionerna är om lagens bestämmelser överträds."

De flesta i riksdagen borde kunna hålla med om den skrivningen. Men då bör man också ta konsekvenserna!

Vi i folkpartiet har gjort det genom många krav på lagändringar. Bl. a. har vi i den motion jag nyss citerade ur yrkat att reglerna om företagsbot skall upphävas. Det har vi gjort därför att vi anser att den lagstiftningen är ett tydligt exempel på sådan lagstiftning som inte uppfyller vanliga krav på rättssäkerhet – sådana lagar skall vi inte ha. Och på den punkten är de borgerliga partierna faktiskt helt eniga.

Låt mig först erinra om att företagsbot är en s. k. särskild rättsverkan av brott. Det innebär att ett företag, om ett brott begåtts vid utövningen av näringsverksamhet, kan åläggas att betala en bot, i storlek varierande mellan 10 000 kr. och 3 milj. kr.

Denna lag, som antogs för i dessa dagar ungefär två år sedan, blev av mycket förklarliga skäl oerhört kritiserad av lagrådet – den är oklart formulerad, och den har karaktär av ramlagstiftning, vilket aldrig någonsin bör få förekomma i straffrätt.

För ett parti som folkpartiet, som vill värna rättssäkerheten, var det aldrig minsta tvekan om att vi skulle motsätta oss den här lagstiftningen. Vi gjorde det tillsammans med centern och moderaterna. Men den drevs igenom av den socialistiska majoriteten.

Nu har lagstiftningen funnits i snart två år. Vi hade nu möjligen kunnat räkna med ett antal rättsfall som hade stärkt våra argument i den här debatten. Men, fru talman, såvitt jag har kunnat finna – och jag har faktiskt försökt forska på det här området – har åklagare och domstolar ännu inte ens

försökt använda stadgandena om denna s. k. särskilda rättsverkan. Jag dristar mig att tro att de har tyckt som vi, nämligen att en lag, som ger utrymme för så skönmässiga bedömningar, inte skall åberopas. Dessutom är den onödig – det finns straff för alla brott vi känner i landet utan den.

Lagstiftningen om företagsbot är alltså både onödig och orimlig. Dessutom är den en skamfläck för rättssäkerheten. Den bör därför upphävas. Jag yrkar därför bifall till reservation nr 1 i föreliggande betänkande. I övrigt stöder vi från folkpartiets sida utskottsmajoriteten, vilket innebär bifall till punkterna 1 t. o. m. 6 och 8 t. o. m. 11.

Anf. 62 SVEN MUNKE (m):

Fru talman! Utskottet är, som vi nyss hörde, enhälligt när det gäller de flesta avsnitt i betänkande nr 32, som gäller anslag till utredningar m. m., som rubriken lyder. Det finns dock två undantag. Det ena gäller företagsboten, som utskottets ordförande just har redogjort för, och det andra gäller en begärd utredning om kostnader för brott.

Lagen om företagsbot, som antogs häromåret, fick en förödande kritik av lagrådet vid dess granskning 1985. Lagrådet slog då fast att lagtexten var oklar och svår att tolka. En oklar och svårtolkad lag är ingenting för ett rättssamhälle; det är man inte heller betjänt av.

Lagen har, som vi nyss hörde, inte heller kommit till användning, även om det funnits goda tillfällen att använda den; speciellt tänker jag då på miljömålen. Men domare och åklagare har väl skyggat för oklarheten – den uppfattningen har också Karin Ahrland givit uttryck för. Jag instämmer i övrigt i hennes anförande och yrkar bifall till reservation 1.

Olika företeelser i samhället drar kostnader av högre eller lägre dignitet. För att man skall kunna bedöma betydelsen av sådana kostnader är det mycket angeläget att man också har en uppfattning om hur stora de är.

Från regeringens sida har man lagt ned ett intensivt arbete på att bekämpa den ekonomiska brottsligheten. Därvid har man ofta åberopat olika stora belopp som samhället skulle förlora på grund av den brottsligheten, hur man nu lyckats bestämma dessa – det framgår nästan aldrig.

Enligt utskottets uppfattning skulle det föreligga en rad svårigheter att på ett tillförlitligt sätt beräkna de totala samhällskostnaderna för brott mot enskilda. Enligt min uppfattning tyder det på en uppgivenhet från utskottsmajoritetens sida. Det är förvånande att samhällets insatser på olika områden i så stor utsträckning styrs av storleken på de kostnader som uppstår. Vi moderater har därför yrkat att man skall utreda det.

Det är också märkligt att utskottsmajoriteten avvisar det krav som vi har framfört i vår partimotion Ju814, yrkande 16. Vi vill ha en utredning om omfånget av de kostnader som kan uppstå för samhället av brottslig verksamhet mot enskilda.

Utskottsmajoriteten anför i sitt avslagsförslag att en koncentration av intresset till de rent ekonomiska skadeverkningarna och samhällskostnaderna skulle vara olycklig från kriminalpolitisk synpunkt. Fru talman! Det har under årens lopp här i kammarens använts många märkliga och långsökta argument för att avslå olika motionskrav. Ofta finns det någon form av verklighetsförankring i avslagsförslagen, men den här gången saknas den

faktiskt helt. Utskottsmajoriteten medger dock att det torde vara ställt "utom allt tvivel" att kostnaderna är betydande. Mot denna bakgrund kan man fråga sig: Hur vet man att de är betydande, när det inte finns någon som helst kartläggning?

Utskottet nämner också att en forskning av det slag som vi har begärt torde vara tämligen resurskrävande med tanke på ämnets omfattning. Man kan också här fråga: Hur vet man att en utredning av det blir resurskrävande?

Vi moderater anser att en närmare kunskap om samhällets kostnader för den brottslighet det här är fråga om är av mycket stort värde, för att vi skall kunna få till stånd ett bättre utnyttjande av de totala samhällsresurser som vi tar i anspråk med anledning av denna brottslighet.

Fru talman! Mot bakgrund av detta yrkar jag bifall till reservation nr 2.

Anf. 63 LARS-ERIK LÖVDÉN (s):

Fru talman! Efter ett osedvanligt långt utredningsarbete som syftade till att skärpa sanktionerna mot lagbrott som sker inom ramen för företags verksamhet beslutade riksdagen år 1986 att införa en ny ekonomisk sanktionsform – företagsbot. Inom parentes sagt bedrevs också ett utredningsarbete med samma syfte med relativt stor intensitet under den tid de borgerliga partierna satt i regeringsställning.

Enligt gällande lagstiftning kan företagsbot åläggas näringsidkare när brott har begåtts i utövningen av näringsverksamhet. För att företagsbot skall kunna komma i fråga krävs dels att brottsligheten har inneburit ett grovt åsidosättande av de särskilda skyldigheter som är förenade med verksamheten eller annars är av allvarligt slag, dels att näringsidkaren inte gjort vad som skiljande kunnat krävas för att förebygga brottslighet.

När lagstiftningsärendet behandlades i kammaren 1986 rådde det i och för sig en ganska bred enighet om att avsaknaden av effektivt verkande sanktioner mot vissa former av regelöverträdelse i näringsverksamhet utgjorde ett kriminalpolitiskt problem. Man skilde sig åt när det gäller synen på vilka instrument som skulle användas för att lösa dessa problem. Vi förordade en lagstiftning om företagsbot. Den lagen utgör ett led i strävandena att komma till rätta med det allvarliga samhällsproblem som den ekonomiska brottsligheten har kommit att bli. Det kan gälla regler i brottsbalken om bokföringsbrott, arbetstidslagstiftningen, arbetsmiljölagen, livsmedelslagstiftningen och övrig miljölagstiftning. Lagen om företagsbot tar sikte på sådana överträdelser av lagstiftningen som begås i näringsverksamhet.

Vid lagstiftningsärendets behandling i kammaren 1986 riktade de borgerliga partierna kritik mot att förslaget brast i klarhet och förutsebarhet och stred mot ditiills tillämpad lagstiftningsteknik. Utskottets majoritet avvisade denna kritik och hävdade: "Enligt utskottets mening är lagförslaget väl berett. Lagstiftningstekniken avviker inte från de normer som är brukliga i ärenden av sådan central straffrättslig art som det här gäller. Någon lagreglering i detalj för alla uppkommande situationer är självfallet inte tänkbar och heller inte önskvärd. Utskottet anser att de enskilda bestämmelserna jämte de uttalanden som gjorts i propositionen och av utskottet bör ge

en tillfredsställande ledning för den praktiska tillämpningen." Propositionen tillstyrktes därmed.

Utskottets majoritet har inte ändrat uppfattning i detta avseende sedan 1986. Den står kvar vid sin inställning om att lagen om företagsbot är en lagstiftning som är präglad av en hög grad av rättssäkerhet.

Låt mig till detta lägga till följande. När vi behandlade ärendet 1986 höll de borgerliga partiernas företrädare med om att det krävdes ytterligare sanktioner mot och skärpta straff för näringsidkare som begår lagbrott inom ramen för företagsverksamhet. I den reservation som ni nu har avlämnat till detta utskottsbetänkande framför ni inga synpunkter på alternativ till företagsbot. Sådana synpunkter framförde ni 1986. Detta är kanske ett uttryck för den svala attityd ni i dag intar mot bekämpandet av den ekonomiska brottsligheten. År 1986 kunde ni föra fram synpunkter på alternativ till företagsbot. I dag nöjer ni er med att konstatera att lagen om företagsbot bör upphävas. Jag tycker nog att det är ett uttryck för en svalnande attityd i kampen mot den ekonomiska brottsligheten.

Med det anförda yrkar jag avslag på reservation nr 1.

Reservation nr 2 tar upp frågan om en utredning av kostnaderna med anledning av brott. Det är en fråga som har behandlats i kammaren vid flera tillfällen. Reservationen har avgivits av de moderata ledamöterna i utskottet.

Genom den brottstatistik vi redan har i dag får man enligt utskottets mening en god uppfattning om brottslighetens omfattning. Andra faktorer än de rent ekonomiska måste också tillmätas betydelse när det gäller att bedöma behovet av brottsförebyggande insatser. Brottslighetens skadeverkningsområden spänner över ett mycket vidsträckt område och varierar i hög grad beroende på vilken typ av brott det gäller. Mot den bakgrunden tycker utskottet att det är felaktigt att koncentrera intresset till de rent ekonomiska skadeverkningarna, samhällskostnaderna. Utskottsmajoriteten hävdar att det skulle vara olyckligt ur kriminalpolitisk synpunkt. Motionsyrkandena avslås därför i det avseendet.

Fru talman! Med det anförda yrkar jag avslag även på reservation nr 2.

Anf. 64 SVEN MUNKE (m):

Fru talman! Kortfattat skulle jag vilja säga till Lars-Erik Lövdén att brottslighetens omfattning kan vi läsa oss till av statistiken. De siffrorna har vi bollat med tidigare här i dag. Vi vet emellertid ingenting om de ekonomiska konsekvenserna.

Jag vidhåller vad jag sade i mitt anförande om att det finns många bortförklaringar när det gäller att avslå motioner. Jag har emellertid inte varit med om något som liknar detta. Det saknar helt förankring i verkligheten.

Anf. 65 KARIN AHRLAND (fp):

Fru talman! Lars-Erik Lövdén gav en historieberedning, som jag i stora delar inte alls kan invända emot. Det var ett ovanligt långt utredningsarbete. Det fanns en utredning på den borgerliga tiden. Vi har sagt att det vore bra om man kunde finna ytterligare sätt att komma åt den ekonomiska brottsligheten. Ingenting av detta är i och för sig kontroversiellt.

Om man skall ägna sig åt fullständig historiebereskrivning, måste man försöka vara fullständig. Jag noterade att Lars-Erik Lövdén totalt glömde bort att nämna lagrådets förödande kritik mot just denna lag. Från den borgerliga sidan tar vi litet allvarigare på lagrådets kritik. Därför motsatte vi oss lagen när den kom och tycker fortfarande att den skall upphävas.

Låt mig ta ett exempel. Lars-Erik Lövdén räknade upp ett antal lagar som skulle kunna kompletteras med företagsbot. Det står faktiskt i majoritetens utlåtande i betänkandet från den förra behandlingen att det inte skulle vara lämpligt att begränsa företagsbotens tillämpningsområde till att enbart avse brott som innebär överträdelse av utpräglat näringsreglerande författningar.

Lars-Erik Lövdén sade att man tyckte att det gavs en tillfredsställande vägledning i förarbetena. I utskottets betänkande från förra gången står att läsa att majoriteten menade att det fanns en tämligen klar vägledning för regelns tillämpning. Fru talman! Det är kanske dessa ord som har gjort att vi över huvud taget inte kan bli eniga i denna fråga. När det gäller brottsbalken och strafflagstiftningen skall det inte vara tämligen klart – det skall vara klart.

Anf. 66 LARS-ERIK LÖVDÉN (s):

Fru talman! Från utskottsmajoritetens sida menar vi att lagstiftningen om företagsbot upprätthåller högt ställda krav på rättssäkerhet. I lagstiftningen finns flera moment inbyggda som skall skapa sådana garantier. Detta tillsammans med de uttalanden som gjordes under förarbetet till utskottsberäkandet, hävdar vi utgör mycket bra och tydliga garantier för detta.

Det skall vara fråga om grovt åsidosättande av de särskilda skyldigheter som är förenade med näringsverksamheten eller annat allvarligt slag av brottslighet. Företagsbot skall inte kunna åläggas om brottsligheten har varit riktad mot näringsidkaren eller om ett åläggande annars skulle vara uppenbart obilligt. Det finns också möjligheter att efterge eller att sätta ner företagsboten. Det är åklagarens uppgift att bevisa att näringsidkaren inte har gjort vad som skäligen har kunnat krävas för att förebygga brottslighet. Det finns en rad moment inbyggda i lagstiftningen som garanterar att högt ställda krav på rättssäkerhet uppfylls.

Sedan vill jag återkomma till det jag sade i mitt anförande om att de borgerliga partiernas reservation till det utskottsberäkande vi behandlar i dag visar att de inte längre har särskilt stort intresse för att bekämpa den ekonomiska brottsligheten. När vi behandlade lagförslaget 1986 sade ni i en reservation:

Lösningar som bör övervägas – alltså i stället för företagsbot – kan avse strängare straff mot näringsidkaren som fysisk person, skärpningar i fråga om förverkande, skadestånd, vite och sanktionsavgifter. Ett utvidgat skadeståndsansvar i förening med särskild talerätt för det allmänna hör också hit. Det är vidare viktigt att fortsätta arbetet på att finna effektiva former för vinsteliminering i företag som bryter mot vitala regler och därigenom skaffar sig vinster på ett orättfärdigt sätt.

På den tiden anvisade ni alternativa lösningar för att komma till rätta med den ekonomiska brottsligheten. Nu har ni i det hänseendet svalnat betydligt, och ni yrkar bara rakt upp och ner att lagstiftningen om företagsbot skall

upphävas. Det tycker jag är ganska talande när det gäller ert intresse för kampen mot den ekonomiska brottsligheten.

Prot. 1987/88:122
18 maj 1988

Anf. 67 KARIN AHRLAND (fp):

Fru talman! Apropå det senaste är det faktiskt så, att vi gav anvisningar till regeringen. Det är regeringen som brukar utreda hur man skall gå till väga. Det var det vi ville 1985/86, men det goda rådet har inte regeringen följt, vilket man bara kan beklaga. Annars hade vi kanske varit mera positivt inställda.

Frågan om vilken gradskillnad som föreligger i vår attityd mot den ekonomiska brottsligheten är relativt ointressant. Jag tror inte att vi kan mäta detta i grader. Naturligtvis är vi fortfarande motståndare till den. Däremot har vi en mycket kylig attityd – inte bara sval – till den här typen av lagstiftning, som jag till min förvåning upptäcker att Lars-Erik Lövdén bl. a. försvarar med att berätta att åklagaren har bevisbördan. När har han inte det?

Överläggningen i detta ärende var härmed avslutad.

(Beslut fattades efter debatten om justitieutskottets betänkande 34.)

Kammaren övergick till att debattera justitieutskottets betänkande 34 om kriminal- och polisregisterlagarna m. m.

Kriminal- och polisregisterlagarna m. m.

Anf. 68 ELVING ANDERSSON (c):

Fru talman! Allt samlande av uppgifter om enskilda människor i ADB-register innebär ett hot mot den personliga integriteten. För att i så stor utsträckning som möjligt värna integriteten finns datalagen, som reglerar bl. a. den registeransvariges ansvar och skyldigheter. En av de centrala delarna i datalagen är 10 §, som ger rätt för enskilda att ta del av uppgifter om dem själva som finns i olika register. Detta är en viktig kontrollfunktion.

Det är därför bra att enskilda nu skall få denna möjlighet även när det gäller kriminalregistret. Det är för övrigt ett förslag som riksdagen enhälligt har efterlyst.

Det finns dock några delar i det föreliggande förslaget som vi inte är nöjda med. Vi har därför från centerns sida reserverat oss på tre punkter.

För det första vill vi ha en sammanhållen registerlag för polisens register. Dessa register i allmänhet och de s. k. förspaningsregistren i synnerhet innehåller mycket känsliga uppgifter, vilket gör det speciellt viktigt att de regleras i en särskild lagstiftning. Centern har tidigare förordat att särskilda registerlagar skall utfärdas för datasystem som har stor omfattning eller på ett särskilt sätt berör den enskilde. Så har exempelvis skett när det gäller skatte- och socialförsäkringsregistren.

Nu säger visserligen utskottets majoritet att man delar vår uppfattning på denna punkt, och det är ju glädjande, men man vill inte nu vidta någon åtgärd från riksdagens sida utan vill som vanligt vänta och se. Jag anser däremot att om vi är överens om önskvärdheten av att få en sammanhållen polisregister-

lag, så bör vi också göra en sådan beställning hos regeringen.

För det andra har vi kritik mot det sätt på vilket registerutdrag till den enskilde skall utformas när det gäller kriminalregistret. Där finns för närvarande en regel som säger att när utdrag ur detta register lämnas till andra myndigheter, exempelvis domstolar, tas inte uppgifter med som är äldre än tio år. Nu föreslås samma begränsning när det gäller uppgifter som skall utlämnas direkt till den berörde.

Jag har för min del mycket svårt att förstå varför man gör denna inskränkning. Det bör vara självklart att samtliga uppgifter som finns om mig i ett register skall lämnas ut när jag så begär. Det är ju på det sättet jag kan kontrollera vad myndigheterna har registrerat om mig. Om man anser att uppgifterna är ointressanta därför att de är äldre än tio år, bör de givetvis mönstras ut ur registret.

Fru talman! Detta tycker jag är en typisk socialdemokratisk klåfingrighet, ett uttryck för den storebrorsmentalitet som alltid präglar socialdemokraterna i denna typ av frågor som berör den personliga integriteten. Det är, enligt socialdemokraternas synsätt, samhället som skall avgöra vilka uppgifter som skall lämnas ut – det klarar inte den enskilde av att bedöma själv. Att socialdemokraterna intagit en sådan ställning är kanske inte så förvånande, eftersom det ligger i linje med deras handlande tidigare. Däremot tycker jag att det är både förvånande och tråkigt att folkpartiet och moderata samlingspartiet sluter upp bakom denna grötmyndiga inställning.

För det tredje gäller det det s. k. utlåtanderegistret, som skall inrättas hos statens kriminaltekniska laboratorium. När datainspektionen, som är den myndighet som har till uppgift att värna människornas integritet i datasamhället, hade detta ärende på remiss, anförde inspektionen bl. a. följande:

”Som skäl för inrättande av registret anfördes i propositionsutkastet bl. a. att det för många brottsutredningar är av väsentlig betydelse att en snabb, säker och fullständig överblick kan erhållas över de metoder och andra erfarenheter som vunnits genom slutförda undersökningsärenden hos laboratoriet. Detta förhållande motiverar inte enligt datainspektionens mening att uppgift om brottsmisstanke beträffande de registrerade sparas efter det att misstanken bortfallit. Om ett bevarande av undersökningsresultat anses önskvärt även efter det att den registrerade inte längre misstänks för brott, bör därför en avidentifiering ske.”

Från centerns sida delar vi datainspektionens uppfattning. Misstanke om brott, som kommer att finnas i detta register, är en mycket integritetskänslig uppgift. Om en sådan uppgift registreras om en person och det sedan visar sig att han eller hon är oskyldig och att det inte finns någon brottsmisstanke mot vederbörande, bör denna uppgift omedelbart avlägnas ur registret. Det tycker jag och centern är ganska självklart.

Fru talman! Med de här kommentarerna ber jag att få yrka bifall till de tre centerreservationer som finns fogade till betänkandet.

Anf. 69 LARS-ERIK LÖVDÉN (s):

Fru talman! I det lagförslag som kammaren nu behandlar föreslås att en enskild skall få ta del av uppgifter ur kriminalregistret beträffande sig själv. Man skall därvid få ett utdrag ur registret som till innehållet motsvarar det

registerutdrag som skickas till åklagare och domstolar. Utskottet tillstyrker regeringsförslaget. Tre reservationer till betänkandet har avgivits från centerpartisterna i utskottet.

I reservation 1 krävs att den enskildes insynsrätt skall gälla samtliga uppgifter om den registrerade som finns i registret, alltså även de uppgifter som är äldre än tio år gamla. Regeringsförslaget innebär i denna del, som jag nämnde, att i utdraget till den enskilde skall tas med samma uppgifter som tas med i utdrag som begärs av domstol eller åklagare. I dessa utdrag ingår i princip inte uppgifter som är över tio år gamla. Utskottet finner att detta är en lämplig ordning och att den stämmer överens med principerna för allmänna handlingars offentlighet. Av betydelse för utskottets ställningstagande är det pågående systemtekniska översynsarbete som sker av kriminalregistret. Detta väntas nämligen öppna möjligheter att helt låta uppgifter utgå ur registret efter viss tidrymd, för vissa uppgifter t. ex. tio år. Det kan då bli överflödigt med en särskild reglering av vilka uppgifter som skall tas med i registerutdrag. Mot denna bakgrund anser utskottsmajoriteten att det inte finns skäl att nu föreskriva det som föreslås i reservation 1 av centerpartisterna.

I reservation 2 krävs ett tillkännagivande till regeringen om att frågan om rätten för den enskilde till insyn i polisregister skall lösas skyndsamt. Till detta är att säga att det i princip råder enighet om att enskilda som registreras i polisregister skall få tillgång till registeruppgifter som är sekretessbelagda enbart av hänsyn till de registrerade själva. Detta uttalade justitieutskottets så sent som under riksmötet 1984/85. Det föreligger emellertid i detta avseende påtagliga systemtekniska och resursmässiga problem att genomföra denna ordning. Man måste i så fall lägga om registerföringen helt och hållet. I det polisregister som nu gäller ingår registeruppgifter beträffande vilka det även efter en nyordning skall gälla sekretess. Det gäller exempelvis förundersökningsuppgifter som är sekretesskyddade även mot den enskilde. Mot den bakgrunden och med hänvisning till att arbetet pågår i syfte att åstadkomma en registerföring som gör denna princip möjlig finner utskottsmajoriteten inte skäl att heller här tillstyrka centerpartiets förslag.

Med detta yrkar jag avslag även på reservationerna 2 och 3.

Anf. 70 ELVING ANDERSSON (c):

Fru talman! Lars-Erik Lövdéns kommentarer till våra reservationer var i knapphändigaste laget. Han motiverar egentligen inte varför man avstyrker vår motion på dessa punkter.

Ta t. ex. registerutdragen ur kriminalregistret. Varför skall vi inte låta enskilda människor få reda på samtliga uppgifter som finns registrerade om dem? Jag fick inget svar över huvud taget av Lars-Erik Lövdén på den frågan. Just den insynsmöjlighet som ges i bl. a. 10 § i datalagen och som föreskriver att den enskilde har rätt att få uppgifter om sig själv ur dataregister är en mycket viktig kontrollfunktion. Det är positivt att vi nu får in denna möjlighet också när det gäller kriminalregistret. Men varför då göra en sådan här begränsning? Varför vågar man inte låta den enskilde medborgaren få reda på samtliga uppgifter som finns om honom eller henne i ett sådant här register? Sådana här begränsningar är, som jag sade i mitt första inlägg, ett

exempel på typisk socialdemokratisk klåfingrighet.

När det sedan gäller utdrag ur polisregistret gör utskottsmajoriteten bra skrivningar där den kraftigt understryker vikten av att lösa problemen med ny teknik, som gör det möjligt att få detta slags utdrag ur bl. a. polisregistret. Under en lång följd av år när dessa frågor har diskuterats har ni alltid hänvisat till att de datasystem som är uppbyggda hos rikspolisstyrelsen måste anpassas och att det måste göras nya systemtekniska lösningar. Alltid sägs det att arbetet är på gång och att utrustningen nu snart skall bytas ut så att dessa ändringar kan genomföras. Jag börjar tröttna på att det alltid hänvisas till att man håller på att utreda nya datasystem på rikspolisstyrelsen. Det vore lämpligt att med hänvisning till den starka skrivning som utskottet gör också göra ett tillkännagivande till regeringen, där vi visar att vi börjat tappa tålamodet med långhalningen av ärendet och nu förväntar oss att snabbt få besked. Jag beklagar att utskottsmajoriteten inte är beredd att ställa upp på detta.

Överläggningen i detta ärende var härmed avslutad.

Kammaren övergick till att fatta beslut i de förevarande ärendena.

Justitieutskottets betänkande 13

Mom. 1 (avslag på proposition 1987/88:71)

Utskottets hemställan – som ställdes mot utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motion Ju7 av Inga Lantz i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Mom. 2 (särskild påföljd för eget bruk)

Utskottets hemställan – som ställdes mot motion Ju7 av Inga Lantz i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Mom. 3 (kriminalisering av eget bruk)

Utskottets hemställan bifölls med 269 röster mot 23 för reservation 1 av Hans Göran Franck.

Mom. 4 (påföljden i 2 §)

Utskottets hemställan bifölls med 151 röster mot 142 för reservation 3 av Karin Ahrland m. fl.

Gullan Lindblad (m) anmälde att hon avsett att rösta nej men markerats ha röstat ja.

Mom. 5 (ansvarsfrihetsregeln)

Utskottets hemställan bifölls med 184 röster mot 108 för reservation 5 av Karin Ahrland m. fl.

Mom. 8 (gärningsformer i narkotikastrafflagen)

Utskottets hemställan bifölls med 227 röster mot 67 för reservation 6 av Björn Körlof m. fl.

Mom. 10 (spridningen av crack)

Utskottets hemställan bifölls med 255 röster mot 36 för reservation 7 av Elving Andersson och Ingbritt Irhammar.

Mom. 12 (en europeisk databas)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 8 av Björn Körlof m. fl. – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Justitieutskottets betänkande 30

Punkt 2

Mom. 2 (anslag till Rikspolisstyrelsen)

Först biträdades reservation 1 av Karin Ahrland m. fl. med 79 röster mot 68 för reservation 2 av Björn Körlof m. fl. 146 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 150 röster mot 77 för reservation 1 av Karin Ahrland m. fl. 66 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 4 (anmälningar mot polismän)

Utskottets hemställan – som ställdes mot motion Ju205 av Lars Werner m. fl. – bifölls med acklamation.

Punkt 4

Mom. 1 (anslag till Lokala polisorganisationen)

Utskottets hemställan bifölls med 258 röster mot 35 för reservation 3 av Elving Andersson och Ingbritt Irhammar. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 2 (brottsbekämpning m. m.)

Först biträdades reservation 4 av Björn Körlof m. fl. – som ställdes mot utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motion Ju206 av Alf Svensson i motsvarande del – med acklamation.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 191 röster mot 101 för reservation 4 av Björn Körlof m. fl. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 3 (kvarterspoliser m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 150 röster mot 144 för reservation 5 av Karin Ahrland m. fl.

Mom. 6 (ökad kommunal insyn)

Utskottets hemställan bifölls med 278 röster mot 16 för motion K605 av Lars Werner m. fl.

Mom. 7 (parkeringsvakter)

Utskottets hemställan – som ställdes mot motion Ju207 av Alf Svensson – bifölls med acklamation.

Mom. 14 (barnolycksfall)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 6 av Karin Ahrland och Lars Sundin – bifölls med acklamation.

Övriga punkter och moment

Utskottets hemställan bifölls.

Justitiekottets betänkande 32

Mom. 7 (företagsbot)

Utskottets hemställan bifölls med 151 röster mot 142 för reservation 1 av Karin Ahrland m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 11 (kostnader för brott)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 2 av Björn Körlof m. fl. – bifölls med acklamation.

Övriga moment.

Utskottets hemställan bifölls.

Justitiekottets betänkande 34

Mom. 1 (utdrag ur kriminalregistret till enskild)

Utskottets hemställan bifölls med 258 röster mot 35 för reservation 1 av Elving Andersson och Ingbritt Irhammar. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 2 (en samlad polisregisterlagstiftning m. m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 2 av Elving Andersson och Ingbritt Irhammar – bifölls med acklamation.

Mom. 3 (utlåtareregister hos SKL)

Utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering, – som ställdes mot utskottets hemställan med godkännande av den i reservation 3 av Elving Andersson och Ingbritt Irhammar anförda motiveringen – bifölls med acklamation.

Mom. 4

Utskottets hemställan bifölls.

4 § Föredrags

justitiekottets betänkande

1987/88:48 om immunitet och privilegier för den europeiska telesatellitorganisationen (EUTELSAT) (prop. 1987/88:140),

finansutskottets betänkande

1987/88:29 om anslag till oförutsedda utgifter för budgetåret 1988/89 (prop. 1987/88:100 bil. 19),

socialutskottets betänkande
1987/88:28 om tilläggsbudget II till statsbudgeten för budgetåret 1987/88
(prop. 1987/88:125 bil. 2),

kulturutskottets betänkande
1987/88:23 om anslag på tilläggsbudget II (prop. 1987/88:125 bil. 5),

näringsutskottets betänkande
1987/88:32 om uppföljning av vissa åtgärder m. m. efter Tjernobylolyckan
(skr. 1987/88:96) samt

konstitutionsutskottets betänkande
1987/88:44 om ändring av tidpunkten för avlämnande av JO:s ämbetsberät-
telse.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa betänkanden hemställt.

5 § Föredrogs

konstitutionsutskottets betänkande
1987/88:36 om ändringar i tryckfrihetsförordningen m. m. (prop.
1986/87:151).

Ändringar i tryckfrihetsförordningen m. m.

Anf. 71 HANS NYHAGE (m):

Fru talman! I föreliggande betänkande från konstitutionsutskottet be-
handlas dels regeringens proposition 1986/87:151 om ändringar i tryckfrihets-
förordningen med följdmotioner, dels ett antal motioner från allmänna
motionstiderna 1987 och 1988 med anknytning till propositionen på skilda
sätt.

Förslagen i propositionen baseras i huvudsak på yttrandefrihetsutredning-
ens betänkande Värna yttrandefriheten. Utredningens uppdrag var att
utarbete regler till skydd för andra yttranden än det skrivna ordet.
Inriktningen var att detta skulle kunna ske inom ramen för en sammanhållen
grundlag som skulle sättas i tryckfrihetsförordningens ställe.

Så blev nu inte fallet. Utredningen föreslog i stället att grundlagsreglering-
en för dessa medier skulle ske genom en separat grundlag. Skälet härtill var,
enligt utredningen, att en gemensam grundlag skulle kunna urholka skyddet
för det tryckta ordet.

I regeringens lagrådsremiss föreslogs en lagteknisk lösning med ett annex
till tryckfrihetsförordningen, i vilket det fanns regler för andra medier än
tryckta skrifter. Systemet med annex visade sig emellertid inte kunna lösa
problemen med en sammanhållen grundlag – risken för en uttunning av
tryckfrihetsförordningen kvarstod. Regeringen avstod därför från att lägga
fram förslag i enlighet med lagrådsremissen – propositionen gäller enbart
förändringar i själva tryckfrihetsförordningen.

Konstitutionsutskottet delar tryckfrihetsutredningens förslag om att

grundlagsregleringen av andra medier än det tryckta ordet bör ske i en separat grundlag. Utskottet föreslår enhälligt att ett fortsatt parlamentariskt sammansatt beredningsarbete med denna inriktning bör komma till stånd.

Fru talman! Propositionen innehåller således inte några förslag till en större reformering av tryckfrihetsförordningen. Däremot föreslås ett antal förändringar inom nuvarande tryckfrihetsförordnings ram. Vissa av förslagen i tryckfrihetsutredningens betänkande lämnas utan avseende. Moderata samlingspartiet har i en partimotion med anledning av propositionen hävdad att de förändringar i tryckfrihetsutredningen som de politiska partiernas företrädare inom utredningen kom överens om nu också skall genomföras. I den mån våra förslag inte vunnit gehör i utskottsarbetet, har vi fogat reservationer till betänkandet, och jag övergår nu till att något beröra dessa reservationer.

Reservation 2 gäller förhållandet mellan meddelarfriheten och tystnadsplikten. Detta förhållande regleras för närvarande i sekretesslagen, där 16 kap. innehåller de tystnadspliktsbestämmelser som har företräde framför meddelarfriheten. Någon grundlagsfäst reglering gäller således inte på detta område, som berör den synnerligen grannliga avvägningen om hur yttrande- och tryckfrihetsintresset skall kunna hävdas även i sådana sammanhang där sekretess och tystnadsplikt råder.

Yttrandefrihetsutredningen föreslog att de fall där tystnadsplikten skulle tillåtas bryta meddelarfriheten skall anges i grundlag. Regeringen har emellertid inte biträtt detta förslag utan föreslår i stället att ett särskilt lagstiftningsförfarande skall gälla vid begränsning av meddelarfriheten. Detta innebär att förslag i syfte att inskränka meddelarfriheten skall kunna fördröjas av en minoritet i riksdagen i tolv månader därest inte en fem sjättedels majoritet står bakom att förslaget antas omedelbart.

Vad regeringen har föreslagit, och som utskottsmajoriteten tillstyrker, innebär en helt ny konstruktion som inte varit föremål för någon beredning. Vi moderater anser frågan vara av sådan vikt att vi på föreliggande grunder inte kan godta förslaget. Vi föreslår därför att frågan utreds vidare i den beredning rörande andra medier som utskottet har föreslagit.

I reservation 4 ställer vi moderater oss bakom yttrandefrihetsutredningens förslag om att ett allmänt förbud mot censur och andra hinder rörande offentliga yttranden skall införas i regeringsformen. Ett sådant allmänt censurförbud skulle ha motsvarande betydelse som reglerna i regeringsformen till skydd för de mänskliga rättigheterna.

Trots att remissinstanserna överlag var positiva till frågan om censurförbud, har justitieministern inte biträtt förslaget under åberopande att en oklar regel vars konsekvenser kan vara svåra att överblicka är till mer skada än nytta. Motsvarande bedömningar görs från justitieministerns sida också när det gäller det generella stadgandet till skydd för rätten att inneha informationsbärare och till kravet att staten skall stå neutral vid stöd till offentliga framställningar.

Enligt vår mening är de skäl som yttrandefrihetsutredningen anfört på detta område övertygande, och vi yrkar således att angivna bestämmelser om generellt förbud mot censur m. m. skall införas i regeringsformen.

När det gäller frågan om hets mot folkgrupp föreslår regeringen en

skärpning av bestämmelserna i brottsbalken med innebörden att det skall vara straffbart att göra vissa typer av uttalanden, oavsett om dessa är avsedda för offentlig spridning eller inte. Departementschefen uttalar att det med hänsyn till våra många invandrare är nödvändigt att samhället med kraft tar avstånd från varje försök att sprida föreställningar om vissa grupperns mindervärdighet.

Från moderat sida finner vi det angeläget att markera att alla former av rasdiskriminering och invandrarfientlighet självfallet skall motarbetas. Ett fritt samhälle måste bygga på tolerans och förståelse människor emellan.

I likhet med lagrådet ifrågasätter vi emellertid om de av regeringen föreslagna reglerna är det bästa sättet att uppnå de eftersträvade syftena.

Regeringens förslag att straffbelägga yttranden, oavsett om dessa är avsedda för offentlig spridning eller inte, bryter mot den hittills gällande principen för reglering av yttrande- och tryckfriheten, nämligen att denna skall avse yttranden som är avsedda att spridas till allmänheten. Enligt vår mening är denna princip av ett utomordentligt stort värde. Uppenbara risker finns därtill att den av regeringen föreslagna regleringen kommer att medföra svåra gränsdragnings- och tillämpningsproblem.

Även i den här frågan har vi stöd för vår uppfattning i yttrandefrihetsutredningen. Denna har föreslagit regler som tillgodoser såväl tryck- och yttrandefrihetsintresset som intresset att erbjuda minoriteter ett fullgott skydd. Vi föreslår således att utredningens förslag genomförs.

Fru talman! Det är enligt min mening uppenbart att våldsskildringar i filmer och videogram medför skador på barn och ungdom. Riskerna för skadliga effekter är så klara, att det är nödvändigt med ytterligare insatser från samhällets sida. Det är beklämmande att videobranchen i så hög grad saknar ansvar, förmåga, omdöme och vilja, att den inte av egen kraft kan sanera sitt utbud. Det är också djupt beklagligt att varken föräldrarna, som har det största ansvaret att skydda sina barn, eller skolan och sammanslutningar av skilda slag kan förhindra att barn och ungdom tar del av grova våldsskildringar. Kraven på ytterligare lagstiftningsåtgärder är en kapitulation. Men ofrånkomligt är att dylika åtgärder är nödvändiga.

I propositionen föreslås att videovåldslagen skall upphävas och att vissa av lagens bestämmelser i stället skall upptas i brottsbalken under beteckningen *olaga våldsskildring*. Samtidigt utvidgas det straffbara området på så sätt att även stillbilder som skildrar sexuellt våld eller tvång skall kunna bedömas som *olaga våldsskildring*. Straff skall också kunna utdömas vid oaktsamhet när det gäller utlämnande av våldsskildringar till barn.

Enligt propositionen skall grundlagsbestämmelser gällande bl. a. filmer och videogram senare införas efter ytterligare behandling under parlamentarisk medverkan. Något system med ansvarig utgivare föreslås inte. Det är därför alltjämt den som enligt vanliga regler är gärningsman som skall bära ansvaret för brottet *olaga våldsskildring*. Allmän åklagare skall således föra talan om brott mot bestämmelserna.

Den nya ordningen blir i väntan på en grundlagsreglering ett provisorium. Vi anser det bästa lösningen för närvarande vara att med bibehållande av videovåldslagen införa en ordning i fråga om utkrävande av ansvar för brott mot videovåldslagen som överensstämmer med vad som gäller för utgivning

av tryckta skrifter. Detta innebär bl. a. att en ansvarig utgivare skall utses, att ansvaret i andra hand skall åvila den som sprider videogrammet samt att tryckfrihetsförordningens bestämmelser om rättegång i huvudsak skall vara tillämpliga.

Yttrandefrihetsutredningen har enhälligt förordat ett system med ansvarig utgivare för filmer och videogram. Otvivelaktigt kan den av oss moderater föreslagna modellen skapa möjligheter till effektiva ingripanden mot straffbar spridning av videogram.

Fru talman! Regeringen har också föreslagit att vissa handlingar utanför myndighetsområdet skall omfattas av offentlighetsprincipen. Bakgrunden härtill är att vissa aktiebolag, föreningar, stiftelser och andra enskilda organ av staten har givits förvaltningsuppgifter som innefattar myndighetsutövning eller liknande. Tanken är att offentlig maktutövning skall omfattas av offentlighetsprincipen, oavsett om denna maktutövning sker direkt genom stat och kommun eller genom andra organ och organisationer.

Den föreslagna ordningen bryter emellertid mot principen att reglerna till skydd för tryck- och yttrandefriheten behandlar det allmännas förhållande till offentlighet och sekretess. Konsekvenserna av att vidga dessa regler att omfatta andra organ än stat och kommun är svåra att överblicka. Det kan inte uteslutas att utvidgningen kan få vissa negativa följder. Vi anser därför att förslaget bör utredas vidare, vilket lämpligen kan ske i samband med den tidigare berörda grundlagsberedningen.

Vad så gäller frågan om grundlagsskydd för reklam delar vi moderater yttrandefrihetsutredningens synpunkter om att de yttranden som förekommer i reklamsammanhang skall ges samma skydd som yttranden i övrigt. Skälet härtill är att också i reklammeddelanden kan sådan information förekomma som är av betydelse för opinionsbildningen. Vi kan därför inte acceptera justitieministerns inställning att vissa yttranden skall särskiljas som mindre skyddsvärda enbart på grund av deras form. Enligt vår mening är det lämpligt att även denna fråga behandlas i det angivna beredningsarbetet.

Slutligen, fru talman, vill jag också beröra frågan om utvidgningen av meddelarskyddet. I yttrandefrihetsutredningen rådde delade meningar om en utvidgning av detta till icke offentlighetsrättsliga områden. I en moderatreservation anfördes att förslaget innebar att tryckfrihetsförordningens utgångspunkt att skydda enskilda mot övergrepp från det allmänna övergavs till förmån för synpunkten att tryck- och yttrandefrihetsgrundlagen likväl skall kunna reglera förhållanden mellan enskilda. Enligt reservanten innebar detta ett principgenombrott med svåröverblickbara konsekvenser. Denna inställning fick stöd av ett flertal remissinstanser.

Enligt min mening skulle ett genomförande av förslaget kunna skapa stora svårigheter med långtgående negativa konsekvenser för t. ex. företag och organisationer av skilda slag. Det finns ingen anledning att åberopa allas vår självklara rätt till insyn inom den offentliga sektorn som skäl för att detta också skall gälla insyn på den privata sektorn. Skillnaden är uppenbar – det allmänna tillhör oss alla med ty åtföljande rättigheter och skyldigheter; det privata och enskilda är just den enskildes egen angelägenhet.

Utskottsmajoriteten anser skäl föreligga att utvidga meddelarskyddet att gälla även utanför den offentliga sektorn men föreslår att frågan blir föremål

för en skyndsamt utredning med hänsyn till att det gäller en komplicerad lagstiftningsfråga.

Enligt vår mening finns så allvarliga invändningar att göra mot ett utvidgat meddelarskydd att vi inte vill medverka till åtgärder med en dylik inriktning.

Fru talman! Med det anförda yrkar jag bifall till samtliga de reservationer vilka moderata samlingspartiets ledamöter ställt sig bakom.

Anf. 72 BIRGIT FRIGGEBO (fp):

Fru talman! I dag skulle vi ha kunnat föra en stor debatt med högtidliga deklamationer till yttrandefrihetens lov, men så blir det inte. Vi kan i dag inte ta ställning till en ny grundlag till skydd för yttrandefriheten i andra medier än det tryckta ordet, såsom radio, TV och film. Regeringens och särskilt den förre justitieministerns sjabbel har fördröjt hela saken minst tre år, och det är beklagligt.

Yttrandefrihetsutredningen hade föreslagit en helt ny lag för andra medier än tryckta skrifter. Efter en lång och sökande debatt kom utredningen enhälligt fram till att tryckfrihetsförordningen skulle få stå orubbad med sin historiska hävd och med sin helgjutna systematik – inte ensam men alljämt utgörande det obrutna mönstret.

Juristerna i departementet förstod inte den känsliga process som värt fram detta förslag utan gav sig in i tryckfrihetsförordningen och började skära. Den gamla traditionen att söka största möjliga samförstånd i grundlagsfrågor struntade man i. Ingen kontakt togs med övriga partier innan man beslutade om lagrådsremissen med "missfostret". Så gick det som det gick: Hela förslaget kraschlandade. Lagrådsremissen kunde inte framläggas som proposition. Det hjälpte inte heller med ett ytligt försök förra sommaren att komma överens över partigränserna. Redan då fick jag intrycket att Sten Wickbom var trött på sitt jobb.

Nu har en ny överenskommelse träffats mellan partierna i konstitutionsutskottet om att det skall ske en parlamentarisk beredning med yttrandefrihetsutredningens förslag som utgångspunkt, dvs. det skall bli en särskild lag för andra medier än det tryckta ordet. Jag har förhoppningen att den nuvarande justitieministern är mer intresserad av att komma fram till ett bra resultat. Det är viktigt att också få fastslaget att beredningen inte bara skall syssla med den lagtekniska konstruktionen utan också kunna gå in i sakfrågorna, vilket vi förhindrades att göra i den förra beredningen.

Lagrådsremissen kan inte ligga till grund. Från folkpartiets sida kommer vi att föra fram etableringsfriheten i etern. Under alla omständigheter kan inte de socialdemokratiska tankarna om att radio- och TV-monopolet skall cementeras i grundlagen genomföras. En yttrandefrihetsgrundlag skall vara en frihetslag, inte en monopollag. Undantagen och inskränkningarna i etablerings- och yttrandefriheten kan inte få bli huvudregel i grundlagen. Folkpartiet vill inte ha filmcensur för vuxna, och teatrar och utställningar bör också få ett skydd.

Utskottet föreslår också att ett meddelarskydd inom den privata sektorn skyndsamt skall utredas. Även här ser jag en ny öppning. Moderaterna ställer sig vid sidan om. Jag hade hoppats att de inte skulle dela Svenska Dagbladets fullkomligt bisarra inställning, som går ut på att inom den

offentliga sektorn all information är offentlig egendom och inom den privata sektorn all information är privat egendom. Miljöskandalen och vapenaffären borde ha lärt oss något annat. Tyvärr antydde Hans Nyhage att han är inne på att dela Svenska Dagbladets uppfattning.

Jag skulle också vilja ta upp ett annat bisarrt fenomen. Samtidigt som Olle Svensson sökte stöd i regeringskansliet – jag utgår ifrån att han gjorde det – för att tillstyrka en ny utredning om meddelarskyddet, lägger regeringen fram ett förslag till lag om företagshemligheter som går direkt åt motsatt håll. Där signaleras hårdare tag, utan att någon som helst samordning görs med behovet av en öppen och fri debatt i samhället. Vill man tolka det vänligt har regeringen inte riktigt tänkt sig för och gått på en riktig mina. Jag utgår ifrån att vi i riksdagen i höst kan komma överens om att förkasta förslaget. Ännu bättre vore det naturligtvis om regeringen drog tillbaka sitt förslag och samordnade det med utredningen om meddelarskyddet. Jag skall inte i dag pressa socialdemokraterna på ett besked, med risk att få ett nej. Men jag skulle önska att ni gick hem och funderade på frågan.

Jag inledde med ett beklagande om att vi i dag kanske inte skulle få en debatt om yttrandefriheten. Förmodligen kommer det att handla mer om censur. Margitta Edgren från oss kommer bl. a. att ta upp frågan om videofilmerna. Låt mig bara säga att hela vår hittillsvarande yttrandefrihetslagstiftning vilar på den liberala systematiken om att censur inte skall förekomma. Vi tycker att detta är så viktigt att vi redan nu vill grundlagsfästa detta genom en bestämmelse i regeringsformen. Det gäller uttrycksformer utanför tryckfrihetsförordningens och den kommande yttrandefrihetsgrundlagens områden, dvs. demonstrationer och sammankomster av olika slag. Förslaget har alltså inget att göra med video och filmer.

En annan liberal princip är att alla brott mot inskränkningar i yttrandefriheten skall beivras i efterhand. En person som är ansvarig för produkten och utsedd i förväg skall ställas till svars. Det gäller själva tekniken för ingripandet, och det tycks vara detta som debatten nu handlar om. En annan sak är hur brottskatalogen skall se ut och var nivån för ingripande skall ligga, vad som skall vara tillåtet eller inte. Detta tycks debatten handla mindre om i dag. Om samhället skulle ta på sig ansvaret för att våra barn inte skall få se olämpliga filmer måste brottsnivån ligga oerhört lågt, så lågt att ingen i denna kammare skulle acceptera det. Därför kommer vi aldrig ifrån att föräldrarna måste ha huvudansvaret för vad barnen ser, oavsett vilken teknik för ingripande vi väljer, ett förhands- eller efterhandsingripande.

I den s. k. instruktionen i tryckfrihetsförordningen sägs att eftersom tryckfriheten är en av grundvalerna för ett fritt samhällsskick, skall man vara varsam när man dömer – hellre fria än fälla, se mer till syftet med ett yttrande än till framställningssättet osv. Detta gäller dock bara inom tryckfrihetsförordningens område. I folkpartiet tycker vi att det skall gälla alla som skall döma – i brottmål, mål om upphovsrätt osv. Det betyder att man skall ta särskild hänsyn till om det har funnits ett viktigt informationsmotiv för att begå en viss gärning. Vi är ensamma om den åsikten och har därför tvingats reservera oss.

Det finns i tryckfrihetsförordningen en lång lista över vad som är brottsligt att röja i fråga om rikets säkerhet. Sådana inskränkningar i informationsfri-

heten är nödvändiga. Ytterligare inskränkningar kan inte göras med mindre än att grundlagen ändras. I strid med vad yttrandefrihetsutredningen föreslog skall enligt utskottets och regeringens förslag andra regler gälla vid omedelbar krigsfara och i krig. Då skall ytterligare inskränkningar kunna göras genom vanlig lag. Hux flux – över en natt – skall yttrandefriheten kunna inskränkas, ospecificerat hur. Vi anser att de omfattande inskränkningar som finns i fredstid räcker också vid krigsfara och i krig. Enligt vår uppfattning är det kanske just i sådana lägen som det är bra att ha en grundlag att luta sig mot, en lag som det krävs helt andra åtgärder för att kunna ändra på.

Herr talman! Med detta vill jag yrka bifall till reservationerna 1, 3 och 4.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 73 HANS NYHAGE (m) replik:

Herr talman! Jag vill först säga att frågan om meddelarskyddet är en mycket svår principfråga. Förslaget väcktes mycket sent under utredningens arbete och fick därför en ytterst knapphändig behandling. En rad tunga remissinstanser ställde sig bakom den kritik som framfördes i reservationen i utredningen. Dessa instanser underströk att det inte gick att överblicka de praktiska och principiella konsekvenserna av utredningens förslag, som innebar en helt ny grundprincip.

Därför menar vi att det är fel att binda en utredning på det sätt som majoriteten gör.

Anf. 74 BIRGIT FRIGGEBO (fp) replik:

Herr talman! Det låter som litet andra tongångar än i reservationen. Betyder det att moderaterna egentligen är för ett meddelarskydd inom den enskilda sektorn och att det bara är formen för utredningen som man är tveksam till? Det skulle vara bra att få ett uttalande från moderaterna på den punkten.

Anf. 75 HANS NYHAGE (m) replik:

Herr talman! Jag har tidigare i debatten yrkat bifall till den reservation där vi tar upp frågan, och jag har ingen anledning att gå ifrån det yrkandet.

Anf. 76 BIRGIT FRIGGEBO (fp) replik:

Herr talman! Det betyder att Hans Nyhage står fast vid att all information inom den privata sektorn är en angelägenhet enbart för de privata företagen och organisationerna – trots att vi i dagarna kan se bekymmer för miljöorganisationer och andra i fråga om att få tillgång till uppgifter om olika miljöskandaler och trots det vi själva i konstitutionsutskottet har upplevt i fråga om vapenhandel och annat. Innebär det verkligen att moderaterna anser att all information inom den privata sektorn – beträffande både organisationer och företag – skall vara privat egendom som ingen annan har att göra med?

Andre vice talmannen anmälde att Hans Nyhage anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 77 KARL BOO (c):

Herr talman! Alla frågor som har med tryckfrihet och andra frihetsfrågor att göra är stora och viktiga i ett samhällsskick som vårt. Detta utskottsbtänkande är därför ett viktigt, om än begränsat dokument i detta stora panorama.

Det är många värden som skall beaktas och många viktiga avvägningar som skall göras.

Jag skall i mitt inlägg inte göra någon historik, som tidigare har gjorts här, utan närmast ta upp några synpunkter på frågan om förhandsgranskning av videogram. Övriga frågor kommer tredje vice talman Bertil Fiskesjö att beröra.

Det är viktigt att komma till rätta med det ohämmade utbud av nedbrytande vålds- och porrsadism i filmer som finns på marknaden.

Det har bildats något av en folkrörelse som kräver omedelbara åtgärder i form av förhandsgranskning av videogram. Under min tid i riksdagen är det få frågor som har varit så intensiva när det gäller synpunkter ute från fältet som just videovåldsproblematiken. Från svenska kyrkans församlingar kommer namnlistor, som upptar oerhört många underskrifter. Det kommer skrivelser från olika Hem och skola-föreningar samt skrivelser och telefonsamtal från enskilda. Det är också många förtvivlade föräldrar som skriver och nu kräver omedelbara åtgärder från riksdagen. De politiska kvinnoorganisationerna har ju också uppvakttat regeringen och krävt omedelbara åtgärder i detta syfte. Det är alltså viktigt att någonting görs i denna fråga, och det omedelbart.

Dessa opinionsyttringar har pågått under många år utan att något egentligt ställningstagande har gjorts från regeringens och riksdagens sida. Det har hänvisats till utredningar. Även i nuläget hänvisas till våldsskildringsutredningen. Jag tycker att detta är orätt mot de många som oroar sig över utvecklingen mot ett ökat våld i samhället. Konsekvenserna av frånvaron av attitydpåverkande åtgärder är svåra att överblicka i nuläget.

Från centern har vi sett det som ytterst angeläget att sanera videomarknaden när det gäller undermåliga videofilmer med brutala våldsinslag och sadism. Bakom den partimotion som centern har avgivit till årets riksdag och som behandlas i föreliggande utskottsutlåtande, finns ett beslut, som har fattats vid centerns riksstämma.

Bakom ställningstagandena i denna motion ligger också bedömningen att riskerna är utomordentligt stora för skadliga effekter på framför allt barn och ungdomar av våldsskildringar i rörliga bilder. Enligt vår uppfattning måste åtgärder därför vidtas.

Barnmiljörådet, som bör tillmätas stor kunskap i barn- och ungdomsfrågor; ställer i sitt remissyttrande frågan om våldsskildringar i videogram kan bli ännu värre och hårdare och anför att det nu är dags att få ett stopp på spridningen av våld och förråande sadistiska inslag i videogrammen för att förhindra att utvecklingen blir ännu värre. Barnmiljörådet uttalar också att det om denna utveckling får fortsätta kan bli fråga om en marknad som är nästan omöjlig att förändra. Jag tycker att man måste tillmäta barnmiljörådets synpunkter stor betydelse i detta sammanhang.

Jag skall inte "måla vidare" i den beskrivning som jag här har gjort av den

starka opinion som finns för åtgärder mot våldsvideogram. Det är emellertid inget tvivel om att det av de visningar som har skett – både inför utskottets ledamöter och vid en intern visning här i huset så sent som i går – framgår att det är avskräckande exempel som produceras. Detta är något som det borde vara angeläget för riksdagen att verkligen beakta och göra någonting åt.

Innan jag övergår till att något kommentera tekniken i lagstiftningen, vill jag understryka att det självfallet inte är enbart lagstiftning som är vägen till att förändra attityder och handlingssätt. Här krävs ett brett register av olika åtgärder. Det är alldeles självklart att föräldrar, förskola och skola har ett övergripande ansvar för att inrikta ungdomar mot ett positivt sökande efter kvalitet också när det gäller videogram och filmer. Ökade satsningar från samhällets sida på kvalitet när det gäller videogram och filmer är också viktiga, liksom ökade insatser för att stödja barn- och ungdomsorganisationernas allmänna verksamhet.

Så till några synpunkter på lagstiftningstekniken och de förslag som vi framför i reservation 9.

I centerns partimotion föreslogs en ändring av lagen om förbud mot spridning av filmer och videogram med våldsinslag. Det förutsätts nu att videovåldslagen skall inarbetas i och överföras till brottsbalken. Detta kräver en grundlagsbehandling, alltså beslut vid två tillfällen och med riksdagsval emellan. Det skulle därmed bli fråga om en alltför lång tid innan någon lösning kan komma till stånd.

Det förslag som nu läggs fram innebär en fristående lagstiftning, som konstitutionsutskottets kansli på ett förtjänstfullt sätt och med stor kompetens har utarbetat med anledning av förslaget i centerns partimotion. Denna lagstiftning skulle enligt vår uppfattning kunna träda i kraft redan den 1 juli 1988.

Som jag framhöll i min inledning är tryckfrihetsfrågor och andra frihetsfrågor viktiga och måste noga övervägas i det samhällskick som vi har. I reservation 9 framhåller vi just detta. Men vi anser ändå att situationen när det gäller våldsvideogrammen har blivit så allvarlig att det – trots de principiella betänkligheter ur yttrandefrihetssynpunkt som kan anföras – är nödvändigt att införa bestämmelser om förhandsgranskning av filmer och videogram som tillhandahålls allmänheten genom försäljning och uthyrning i den allmänna handeln. Vi anser vidare att det är angeläget att lagstiftningen om förhandsgranskning underkastas en återkommande utvärdering på samma sätt som sker beträffande lagstiftningen för biograffilmer etc.

Herr talman! Det är ett viktigt ställningstagande som riksdagen nu står inför. Det är också en utmaning att tillmötesgå alla dem som vid uppvaktningar och på annat sätt har krävt snabba åtgärder. Det handlar om att skapa attityder för och en inriktning mot en positivare och värdigare framtid för icke minst barn och ungdom. Detta måste vara en stor uppgift för Sveriges riksdag att värna om. I reservation 9 till konstitutionsutskottets betänkande anvisas en väg för att markera en sådan framtidsinriktning.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation 9.

Anf. 78 BO HAMMAR (vpk):

Herr talman! Tryckfrihetsförordningen är vår äldsta grundlag. Sverige har en tryckfrihetslagstiftning med äldre anor än något annat land. Det är något vi har anledning att känna stolthet över.

Lagar och bestämmelser om tryck- och yttrandefrihet är inget som skänkts oss av en givmild överhet. Alla dessa rättigheter har tillkommit efter hård kamp. Många är de som fått skaka galler – långt in i vår egen tid – därför att de kämpat för yttrandefriheten. Dessa föregångsmän och -kvinnor har kommit dels ur arbetarrörelsen och dess kamp för mänskliga fri- och rättigheter, dels från den liberala vänstern.

Kampen för tryck- och yttrandefriheten är inte vunnen en gång för alla. Dessa rättigheter måste ständigt försvaras och kampen gå vidare för att utvidga dem. En stark och demokratisk opinion är den viktigaste garantin för att så sker. En bra grundlag är ett viktigt instrument i den kampen.

Det har varit många, onödigt många, turer kring den tryckfrihetsproposition som regeringen så småningom fick ur sig förra våren. Alldeles i onödan krånglade man till det för sig i Rosenbad när det gäller frågan om grundlagsskydd för andra medier än det tryckta ordet. Yttrandefrihetsutredningen, YFU, hade föreslagit en lösning med en särskild yttrandefrihetsgrundlag för dessa medier, medan TF skulle kvarstå som det rättesnöre den är redan i dag.

Tryckfrihetsförordningen har traditionellt en mycket stark ställning i vårt land. Grundlagsregleringen till skydd för yttrandefriheten i andra medier blir inte lika långtgående. Principen om etableringsfrihet kan t. ex. inte gälla fullt ut på samma sätt som för pressen. Även i en rad andra avseenden finns begränsningar. Om grundlagsskyddet för de nya medierna förs samman med den gamla TF finns onekligen risker för smittoeffekter på den gamla tryckfrihetsförordningen, och det vill vi inte vara med om. Regeringens ursprungliga förslag att tillföra en ny andra del till TF var inte bra. Tryckfrihetsförordningen blir som fransk grönsaksröra, skrev vpk:s representant i yttrandefrihetsutredningen, Anders Ehnmark. Ehnmark gjorde också den här kommentaren som jag instämmer i:

”Det hade varit en fördel för radio, TV med mera att komma in i grundlag, men det är ganska bra nu också så länge TF tjänar som rättesnöre. I valet mellan att skriva sönder TF för att få in dem i grundlag, eller att ha det som nu, måste man välja det senare. Ett måttligt värde skulle annars köpas till ett okänt pris. Så skall man inte göra med konstitutionella texter om de funnits bra.”

Det var bra att regeringen backade från sitt förslag. Det är ännu bättre att konstitutionsutskottet nu förordar en ny och skyndsamt bereddning av frågan under parlamentarisk medverkan. Då skall utgångspunkten vara en lösning i enlighet med de principer som yttrandefrihetsutredningen föreslog, slår KU fast.

Regeringens proposition innebär på en del punkter en förstärkning av tryckfrihetsförordningen i enlighet med förslag från yttrandefrihetsutredningen, och det är alldeles utmärkt. Men det är ytterst förvånande att regeringen inte vågat följa utredningens förslag om att utvidga meddelarskyddet utanför myndighetssfären i enlighet med utredningens förslag.

Vad handlar den här saken om? Jo, att maktutövning i dag inte bara sker inom myndighetsfären, Hans Nyhage, utan också i allra högsta grad i de stora monopolföretagen och för all del också i vissa mäktiga organisationer. Här fattas beslut som i många fall berör medborgarna betydligt mer än vad en eller annan myndighet håller på med. Därför bör det vara självklart att anställda inom denna sektor skall åtnjuta samma meddelarskydd som i dag gäller på den offentliga sidan. Men något sådant förslag lägger inte regeringen fram, något som mycket glatt de moderata ledamöterna i konstitutionsutskottet och gjort oss andra mycket besvikna.

Som lök på laxen kommer i stället Anna-Greta Leijon med en proposition om skydd för företagshemligheter, även kallad lex Bratt. Ingvar Bratt visade prov på ett oerhört stort mod när han som Boforsanställd gick ut och avslöjade företagets smugglingsaffärer. Om Anna-Greta Leijons proposition skulle gå igenom i riksdagen, skulle det krävas ännu mycket större mod för att komma med sådana avslöjanden. Det här påminner litet grand om moderaternas förslag på 70-talet, då de krävde en lagstiftning mot ekonomiskt förtal. Kritik mot missförhållanden inom näringslivet skulle kriminaliseras. Så här skrev nyligen liberala Upsala Nya Tidning i en ledare om de här förslagen:

”Dessa bägge tankefoster från höger och vänster är i rätt nedstigande led beslätade med varandra. I båda fallen tycks den allt överskuggande tanken vara att just näringslivets intressen måste skyddas fullt ut – om nödvändigt även på total bekostnad av yttrandefrihetens principer.” Jag instämmer även i detta uttalande.

Anna-Greta Leijon har i pressen försäkrat oss att detta inte alls är avsikten, och jag tror henne på hennes ord. Men jag fruktar ändå att hennes förslag kommer att användas just på det sätt som jag angett. Därför rekommenderar jag justitieministern att i stället för att genomföra förslaget med moderat stöd dra tillbaka propositionen och lyssna på konstitutionsutskottet. KU har nämligen i stort sett tillstyrkt vpk:s motion om ett utvidgat meddelarskydd. Utskottet vill ha en skyndsam utredning för att få till stånd en lösning på den här frågan. Typiskt nog reserverar sig moderaterna som enda parti mot utskottets beslut.

Herr talman! Propositionen innebär att ytterligare lagreglering kommer till stånd för att förhindra hets mot folkgrupp. Utskottsmajoriteten ansluter sig till förslaget. Vi utesluter inte heller att det framöver tyvärr kan bli aktuellt att återkomma till frågan om förbud mot rasistiska organisationer. När Sverige 1971 anslöt sig till FN:s rasdiskrimineringskonvention, förband vi oss faktiskt att genomföra ett sådant förbud. Nu söker vi andra metoder för att lösa den här frågan, men ett direkt förbud kan inte uteslutas. Det är märkligt att de borgerliga partierna så kategoriskt i en reservation avfärdar den här frågan. Det kontrasterar också på ett besynnerligt sätt mot samma partiers iver att påtala brister då det gäller Sveriges sätt att följa Europakonventionen om mänskliga rättigheter. Det saknas logik från borgerligt håll i detta sammanhang.

På några punkter har vpk avgivit reservationer som har fogats till detta betänkande. Vi är bekymrade över att mötes- och demonstrationsfriheten inskränks i allt fler privata inomhuscentra och vill därför ha till stånd en

lagstiftning mot detta missförhållande. Vi vill också ha en lagstiftning som kriminaliserar missaktning på grund av kön, även om det är en komplicerad fråga. Vi vill ha en särskild informationskampanj för att stärka respekten för yttrandefriheten. Jag yrkar bifall till reservationerna 5, 12 och 17.

På en punkt har jag funderat mycket över mitt ställningstagande, då det gick litet hastigt till i utskottet. Det gäller det som Birgit Friggebo var inne på här tidigare beträffande undantagsbestämmelserna för krigsförhållanden i fråga om otillåtet offentliggörande. När jag hörde Birgit Friggebo alldeles nyss i debatten blev jag än mer övertygad om att hon har rätt. Jag vet inte, herr talman, om det passar sig att ta intryck av och ändra ståndpunkt under en pågående debatt. Jag tror att jag i alla fall kommer att göra det och, i strid mot vad jag har sagt i utskottet, ansluta mig till folkpartiets reservation på denna punkt.

Herr talman! Slutligen vill jag säga några ord om frågan om videovåldet. I en gemensam reservation förordar centern och vpk förhandsgranskning av videogram som skall säljas eller uthyras. Principiellt finner jag förhandsgranskning motbjudande. Men när det gäller videovåldet förekommer nu sådana excesser som helt enkelt inte kan accepteras. Här handlar det inte längre om yttrandefrihet utan om kommersiellt våldsfrosseri. En försöksverksamhet med förhandsgranskning av just den här typen av videogram kan därför kanske försvaras, precis som filmcensuren. Men min förhoppning är att vi framöver skall få till stånd sådana självsanerande åtgärder att vi slipper ifrån alla former av förhandsgranskning.

Med tanke på den upphettade debatt som har varit om videovåldet vill jag mycket starkt vända mig emot dem som anklagar alla som är motståndare till förhandsgranskning för att vara anhängare av videovåldet eller att vara likgiltiga inför detta problem. Jag tror inte att en så primitiv argumentering är hållbar. Jag måste också säga, Karl Boo, att en del av de namnlistor som har kommit in till stöd för vårt alternativ inte precis har uppmuntrat mig. En del har väl varit bra, medan andra har fört fram oerhört långtgående krav. Jag tycker att det är viktigt att vi slår fast att det vår reservation handlar om är ett försök, som förhoppningsvis skall kunna vara tillfälligt, för att komma till rätta med det extrema och sadistiska videovåldet.

Anf. 79 OLLE SVENSSON (s):

Herr talman! Birgit Friggebo sade att det kunde ha varit en historisk dag i dag då vi fattar beslut om detta betänkande. Jag tycker alltid att det är smått historiskt att behandla betänkanden som rör grundlagsändringar. Mycket av det som står i betänkandet är värdefullt och är ett bra resultat av ett ingående beredningsarbete. Då jag vill beteckna betänkandet som smått historiskt tänker jag inte enbart på dess innehåll utan kanske främst på vad det förebådar. Det är utomordentligt glädjande att utskottet nu har kommit överens om arbetet på att vidga grundlagsskyddet för yttranden till att inte bara omfatta vad som förmedlas via det tryckta ordet, utan även till vad som går ut genom andra medier. Detta är så glädjande inför framtiden, Birgit Friggebo, att vi inte behöver gräla över den snö som föll i fjol.

Personligen har jag all anledning att vara glad åt vad som nu sägs vara alla partiers ambition, nämligen att se till att det omfattande utredningsarbete

som under lång tid nedlagts på det här området leder till grundlagsreglering.

Låt mig erinra om att jag under nästan 30 år, i slutet av denna tid i massmedieutredningen maj 1970–1975 och senare i yttrandefrihetsutredningen 1977–1983 och ännu längre, har deltagit i den förberedande verksamheten beträffande dessa lagstiftningskomplex. Därför kan jag väl ändå begära att bli betraktad som vittnesgill då jag säger att mycken möda har ägnats dessa problem. Jag erinrar mig en del riksdagsledamöter som har varit med och jobbat i massmedieutredningen: min parti- och journalistkollega Lisa Mattson, som var med i båda utredningarna, Nils Carlshamre och Gustaf Jonnergård i den första utredningen samt Hans Schöier, Bertil Fiskesjö, Per Unckel och Anders Ehnmark i yttrandefrihetsutredningen. Det har varit oerhört stimulerande att jobba med dessa frågor. Jag kan också nämna kunniga jurister, t. ex. Sven Romanus, Erik Holmberg, Bo Broomé, Jan Gehlin, Claes Eklundh och varför inte också Bertil Wennberg som sitter här i salen och som jobbar med dessa frågor.

Det känns skönt att allt detta knåpgöra successivt har lett till resultat i form av förändringar i tryckfrihetsförordningen, men också just i form av att vi i dag behandlar ett betänkande som innehåller förslag om att skapa en separat grundlag för andra medier än det tryckta ordet. Det är positivt att detta uttalas enhälligt, alltså från samtliga partiers sida. När nu samtliga partier ställer sig bakom flertalet av förslagen och vill bygga ut skyddet för yttrandefriheten kan man kalla detta, med ord som jag har hämtat från yttrandefrihetsutredningen, för det öppna samhällets mest lyckade paradox, nämligen lagstiftarnas ambition att sätta genomtänkta spärrar för sina egna möjligheter att ge sig på medborgarnas fri- och rättigheter. Det är också en viktig fråga som utskottet tar ställning till, då vi, utom moderaterna, begär en skyndsam utredning om meddelarskyddet utanför det offentlighetsområdet.

Motivet för en vidsträckt offentlighet och för en långtgående rätt att lämna meddelanden för publicering framträdde av naturliga skäl först på det offentliga området, alltså inom stat och kommun. En vidsträckt insyn framstod tidigt som ett medel att främja rättssäkerhet och effektivitet. Nu fortsätter vi arbetet redan i detta betänkande med förslag om handlingsoffentlighet utanför myndighetsområdet, vilket förslag bygger på en önskan från regering och riksdag att skapa ökade möjligheter till insyn i statliga och kommunala bolag och även i andra juridiska personer med privaträttslig karaktär men med offentliga uppgifter. Denna utvidgning görs tämligen försiktigt och omfattar sådana organ som från allmänhetens synpunkt bedöms fullgöra särskilt viktiga förvaltningsuppgifter, nämligen sådana som omfattar myndighetsutövning gentemot enskilda.

Då alla partier utom moderaterna begär en skyndsam utredning om en utbyggnad av meddelarfriheten utanför myndighetsområdet, sammanhänger detta med att vi anser att de motiv som bär upp anordningarna för insyn i myndigheternas verksamhet har bärkraft även i fråga om andra maktcentra i samhället.

I ett öppet samhälle måste medborgarna ha tillgång till kunskaper om vad som sker i inflytelserika institutioner, och jag vill säga: Där beslutsmakt finns, där skall också insyn finnas. Detta tycker jag att Hans Nyhage skall tänka på.

En viktig principiell fråga gäller också etableringsfriheten. Den är inte så enkel som de andra frågorna, vilket också Bo Hammar var inne på. Jag har i yttrandefrihetsutredningen fört ett ingående resonemang om etableringsfrihetens resultat på pressområdet, där man faktiskt kan se skillnad mellan formell frihet och reell frihet, där utan tvivel marknadskrafterna har strypt yttrandefriheten genom att slå ut tidningar. Därför har vi faktiskt funnit anordningar som innebär frihet genom staten, genom det presstöd som vi har haft och som utan tvivel har betytt vidgad informationsfrihet i samhället.

Då vi flyttar över resonemanget till etermedieområdet, skall vi inte önska oss en fullständig frihet. På detta område råder nämligen fortfarande tekniska begränsningar. Det finns alltså anledning att ha kvar ett public service-företag av den typ som Sveriges Radio utgör.

Då säger några att även yttrandefrihetsutredningen reste krav på etableringsfrihet för trådsändningar. Ja, det gjorde vi, men med stora inskränkningar. När vi skrev in regeln i en grundlag gjorde vi många undantag och öppnade därmed möjligheter för en lagstiftning mot våldsinslag, mot ständigt återkommande pornografiska skildringar t. ex. Vi ville också skapa öppenhet, så att de som har Sveriges Radio skulle kunna få del av dess kanaler och så att vi skulle kunna tillgodose deras public service-verksamhet. Därför kan jag säga att jag inte beklagar att vi i dag här slår fast att vi inte som utgångspunkt skall ha etableringsfrihet för trådsändningar. Den största insats konstitutionsutskottet gjorde på det området var att vi när vi ändrade kabellagstiftningen såg till att yttrandefrihetsbrotten inte kunde tas upp på administrativ väg i en kabelnämnd utan i stället införde ett system med ansvarig utgivare och en yttrandefrihetsprocess under jurymedverkan. Därigenom banade vi väg för de fortsatta reformerna när det gäller de nya medierna. Det var ett oerhört viktigt beslut.

Med dessa inledande synpunkter har jag kommenterat de reservationer som berör dessa områden, nr 13, 14 och 16. Jag skall nu mycket summariskt gå in på de andra reservationerna, som jag inte tycker har samma principiella betydelse. Låt mig säga att de här synpunkterna framförs som stöd för bifall till utskottets hemställan i dess helhet och avslag på samtliga reservationer.

I några reservationer argumenteras för att vissa enskildheter i de i propositionen framlagda lagförslagen inte skall genomföras. Det gäller folkpartiets reservation om otillåtet offentliggörande och moderaternas reservation om förhållandet mellan meddelarfriheten och tystnadsplikter. Jag vill påpeka att moderaternas förslag när det gäller meddelarfriheten och tystnadsplikterna innebär att man avslår det förslag som finns i propositionen och som innebär större krav på beslutsordningen i detta fall än i andra sammanhang, just för att betona hur viktigt det är att inte i onödan utöka de tystnadsplikter som slår ut meddelarskyddet.

Sedan har vi förslaget om ändring av bestämmelsen i 16 kap. 8 § brottsbalken om hets mot folkgrupp, där det dels finns en moderatreservation, dels en folkpartireservation.

Vidare finns reservationer även mot förslaget att införa videovåldslagens bestämmelser i brottsbalken och att i brottsbalken inta en bestämmelse varigenom spridning av våldspornografiska stillbilder kriminaliseras. Mot förslaget om våldspornografiska bilder reserverar sig vidare en av folkpar-

tiets ledamöter i utskottet, Margitta Edgren.

Till dessa reservationer hör slutligen förslaget om en viss utvidgning av handlingsoffentligheten utanför myndighetsområdet, som jag tidigare har berört.

Min slutsats när jag ser på de här frågorna är att jag tycker att vi har tillräckliga motiveringar i utskottets betänkande, som jag vill hänvisa till.

Jag vill dock också beröra det som Karl Boo var inne på – det är ju en stor debattfråga just nu, även om den kanske inte enbart sammanhänger med utvidgningen av yttrandefriheten. Det gäller införandet av ett system med förhandsgranskning av videogram och filmer som skall uthyras eller försäljas.

Utskottsmajoriteten anser att våldsskildringsutredningens slutbetänkande, som är att vänta inom några veckor, bör avvaktas. Här bör betonas att det är en mycket komplicerad fråga, inte minst när det gäller att utforma lagstiftningen.

Jag noterar Karl Boos honnör till konstitutionsutskottets kansli för dess förslag. Visst var den välförtjänt, men ändå måste jag tillägga att man genom det lagförslag om förhandsgranskning som läggs fram i reservationen gör det litet för lätt för sig. Det innehåller inte några som helst undantagsbestämmelser, och förslaget innebär således att förhandsgranskning i fortsättningen måste ske av samtliga videogram och filmer som skall försäljas eller uthyras. Det blir ett utomordentligt krångligt administrativt system. Jag vill dock gärna säga att utskottet i sin motivering har understrukit det angelägna i att regeringen bereder våldsskildringsutredningens betänkande skyndsamt, så att riksdagen så snart som möjligt får ta ställning till förhandsgranskningsfrågan.

En annan fråga som har tagits upp i ett antal motioner i detta ärende är frågan om förbud i lagstiftningen mot rasistiska organisationer. På den punkten vill de borgerliga företrädarna i utskottet i en gemensam reservation att riksdagen slutgiltigt skall slå fast att ett sådant förbud inte kan komma i fråga. Majoriteten, som i och för sig inte anser att det för närvarande finns något behov av att i lagstiftningen införa ett organisationsförbud, är inte beredd att på detta sätt *definitivt* avföra frågan. I stället framhålls att regeringen med uppmärksamhet bör följa den och erinras om att regeringen får anledning att återkomma till saken vid beredningen av de förslag som den sittande parlamentariska kommissionen mot rasism och främlingsfientlighet kommer att lägga fram.

Här finns också tre vpk-reservationer, som Bo Hammar har berört. I motionerna tas upp flera separata frågor som inte har direkt samband med propositionen, men som ändå anses lämpliga att behandla i detta ärende. En reservation gäller mötes- och yttrandefrihet, en gäller missaktning med anspelning på kön och en gäller en särskild informationskampanj. Vi har utförligt besvarat dessa motioner i våra skrivelser, och jag vill hänvisa till dem – åtminstone så här inledningsvis.

Sammanfattningsvis kan jag konstatera att det i ärendet visserligen framförs flera reservationer, vilka i flertalet fall dock endast omfattas av ledamöter från ett parti. Det bör vidare framhållas att de grundlagsförslag som läggs fram i propositionen inte, med något undantag, omfattas av

reservationer. Jag vill återigen understryka hur tillfredsställande det är att ett enhälligt utskott ställt sig bakom begäran till regeringen om fullföljande av det beredningsarbete som gäller en grundlagsreglering för andra medier än det tryckta ordet som pågått i 20–30 år.

Jag upprepar mitt yrkande om bifall till utskottets hemställan.

Anf. 80 HANS NYHAGE (m) replik:

Herr talman! Med anledning av vad Olle Svensson hade att anföra beträffande utvidgningen av meddelarskyddet vill jag återigen hänvisa till att vår uppfattning om de svåröverblickbara konsekvenserna av en sådan åtgärd delas av en rad remissinstanser. Jag vill också påpeka att departementschefen ansåg att yttrandefrihetsutredningens förslag på detta område inte skulle kunna genomföras.

De instanser det rör sig om är bl. a. sådana som riksåklagaren, näringsfrihetsombudsmannen, juridiska fakultetsnämnderna vid Stockholms och Uppsala universitet, Sveriges domarförbund, Kooperativa förbundet och Lantbrukarnas riksförbund. Det är alltså i sammanhanget mycket tunga instanser som delar den uppfattning som vi moderater har framfört i vår reservation. Vi menar att utskottets ställningstagande, för att citera Bo Hammar, närmast är ett bifall till kommunisternas motion på detta område. Då har alltså utskottet i princip tagit ställning för någonting som vi anser vara så svåröverblickbart och som innebär så svårbedömbara konsekvenser. Därför går vi emot vad utskottet här anfört.

Till våra övriga reservationer vill jag säga att de flesta av dem faktiskt har stöd av yttrandefrihetsutredningen eller andra instanser, t. ex. lagrådet.

Anf. 81 BIRGIT FRIGGEBÖ (fp) replik:

Herr talman! Jag delar Olle Svenssons uppfattning att det ofta känns litet historiskt när vi håller på med våra grundlagsändringar inom konstitutionsutskottet och här i kammaren, men den här dagen skulle ha kunnat vara ännu mer historisk om vi hade fått gå in i det mycket stora material som yttrandefrihetsutredningen har lagt fram.

Jag vill också intyga att det i och för sig har varit ett fall framåt inom utskottet vad gäller denna fråga, eftersom vi har kunnat enas om att de s. k. nya medierna skall få en egen lag och eftersom det har visats öppenhet när det gäller meddelarskyddet. Men vi är egentligen tillbaka till det som gällde för några år sedan, när yttrandefrihetsutredningen lade fram sitt förslag, och får nu börja om igen med beredningsarbetet.

Därutöver finns det faktiskt en del smolk i glädjebägaren, Olle Svensson. Förslaget om företagshemligheter, lex Bratt, som i dag inte är föremål för våra beslut men som ändå har koppling till meddelarskyddet, är trots allt en signal om ett skymningsläge. Anna-Greta Leijon är själv osäker, såsom hon redovisar i en artikel i Dagens Nyheter, där hon säger att om det finns risk med förslaget får riksdagen och utskottet se till att det blir klart och tydligt på denna punkt. Det innebär ändå en bekräftelse av att lagförslaget inte var så genomtänkt. Det behövs alltså en bättre samordning med det som nu skall ske vad gäller meddelarskyddet.

Det har sagts att man naturligtvis får anmäla och tala om brottslig

verksamhet, och Anna-Greta Leijon säger i sin artikel att det bara är att gå till myndigheterna med sådana saker. Men om man inte vill göra det utan faktiskt vill ha offentlig debatt, då måste man på förhand veta att ett brott är begånget. Annars kan man råka ut för att få betala ett stort skadestånd, därför att man har berättat det hela. Det är alltså stora risker förenade med dessa frågor.

Ett annat smolk är frågorna om krig och krigsfara. I propositionen finns, sida upp och sida ned, en katalog över vad som är tryckfrihetsbrott: spioneri, obehörig befattning med hemlig handling, vårdslöshet med hemlig handling, att skriva om uppror, landsförräderi, landssvek osv. Detta räcker även vid krigsfara. – Jag noterade att Olle Svensson faktiskt inte kommenterade den delen av utskottets handläggning vad beträffar våra förslag, nämligen att samma regler skall gälla i fred som i krig.

Anf. 82 KARL BOO (c) replik:

Herr talman! Utskottets ordförande var ganska försiktig i sina kommentarer till vårt förslag i reservation 9 om förhandsgranskning av videogram. Det var fint. Det kan ha att göra dels med hans värdighet som utskottsordförande, dels med att atmosfären är brännhet kring denna fråga i den allmänna diskussionen.

Olle Svensson säger att förhandsgranskning av alla videogram skulle innebära ett omfattande arbete. Det kan vara berättigat. Men jag vill erinra om att det redan nu förekommer en ganska betydande frivillig förhandsgranskning av videogram. Det är alldeles uppenbart att den granskning som byrån gör på andra områden inbegriper vissa schabloniseringar. Det skulle säkert bli fallet också vid förhandsgranskning av videogram.

Jag vill upprepa vad som har sagts tidigare, nämligen att frågan ingalunda är ny. Den har varit föremål för diskussion under lång tid. Det är inget tvivel om att det hade varit utomordentligt önskvärt med en majoritet i dag för en lagstiftning i den riktning som innefattas i reservation 9. Jag vill ytterligare upprepa att det självfallet är grannlaga att gå in i yttrandefrihetsfrågorna. Jag menar ändå att det finns gränser för vad som kan tillåtas ur allmän synpunkt. Den gränsen har säkert överskridits när det gäller de videogram som nu saluförs på marknaden.

Anf. 83 OLLE SVENSSON (s) replik:

Herr talman! Jag vill upprepa för Hans Nyhage: Där makt finns bör också insyn finnas. Därför är det väsentligt att vi nu får en utredning för att få fram ett meddelarskydd, som också kan gälla på det enskilda området.

Hans Nyhage räknade upp en rad instanser. Bland dem hittade jag åtskilliga makthavare, och det är inte så konstigt att de klagat när de skall bli granskade. Jag tror att riksdagen måste inta en självständig ställning i denna fråga. Däremot medger jag att yttrandefrihetsutredningens förslag inte var tillräckligt genomarbetat. Det kan inte ligga till grund för ett beslut nu omedelbart, utan det måste bli föremål för utredning, och hänsyn måste tas till olika synpunkter även på detta område. Också där kan det finnas behov av kvalificerad tystnadsplikt.

Det finns en vpk-motion på detta område, men jag vill betona att alla

partier utom moderaterna står bakom föreliggande förslag. Alla partier utom moderaterna stod också bakom förslaget i yttrandefrihetsutredningen.

Birgit Friggebo talar om smolk i glädjebägaren och går in på ett förslag som är remitterat till lagutskottet. Jag vill säga till henne: Vi har fått det förslaget för yttrande och bör avvakta att diskutera det till dess vi har tagit ställning och gett lagutskottet vårt råd.

Slutligen: Det är riktigt, Karl Boo, att det är väsentligt att man tar allvarligt på den oro och den opinion som finns när det gäller videovåld. Vi har haft kontakt med chefen för den institution som i dag granskar offentligt visad film och videogram. Hon har särskilt vädjat till oss att vänta på utredningens förslag, så att vi sedan kan komma fram till en riktig bedömning av utredningen. Vi avvaktar alltså utredningens förslag och räknar med att en proposition skall framläggas till hösten.

Anf. 84 BIRGIT FRIGGEBO (fp) replik:

Herr talman! Jag noterar än en gång att Olle Svensson inte vill kommentera de förslag som innebar att man i vanlig lag hux flux över en natt skulle kunna inskränka yttrandefriheten, om vi befinner oss i omedelbar krigsfara eller i krig. Jag kan nästan förstå att Olle Svensson undviker denna fråga. Han var själv med i yttrandefrihetsutredningen, som inte alls hade detta förslag. Jag förstår därför att han personligen kan känna det litet obehagligt. Men det undanröjer inte det faktum att det åtminstone i konstitutionsutskottet finns en förkrossande majoritet, som inte har insett vådorna med en sådan bestämmelse. Det är precis när vårt land hotas, när skymningsläget inträder, som våra grundlagar är till starkast skydd för sådana här immateriella värden. Varför skall vi då utsätta oss för risken att falla undan för eventuella påtryckningar i lägen som kan vara svåra att hantera? Vad är det för fel på den brottskatalog som finns för fredstid och som är mycket omfattande vad gäller skyddet för rikets säkerhet och klart uttalar att man inte får fälla otillåtna yttranden?

Anf. 85 OLLE SVENSSON (s) replik:

Herr talman! Jag vill erinra Birgit Friggebo, som tar upp en debatt med mig om yttrandefrihet under krig, att jag under elva år har varit ordförande för beredskapsnämnden för psykologiskt försvar och har haft anledning att noggrant fundera igenom de här frågorna. Jag har tagit intryck av remissinstanserna på den här punkten.

Det är naivt och aningslöst att tro att vi under direkta krigsförhållanden kan tillämpa exakt samma regler som i fred. Vi är tvingade att ha speciella regler till skydd för yttrandefriheten, om det över huvud taget skall vara möjligt att ha diskussion och debatt under krigstid. Om vi hamnar i det läget, kommer vi nog att inse att det kommer att krävas en viss försiktighet.

Jag tycker inte att inställningen till denna paragraf skall behöva vara någon allvarlig skiljelinje mellan oss i synen på yttrandefriheten.

Anf. 86 Justitieminister ANNA-GRETA LEIJON:

Herr talman! Jag vill börja med att slå fast att jag delar konstitutionsutskottets uppfattning att det är angeläget att ge yttrandefriheten ett starkare skydd

i grundlagen. Tryckfriheten har i vårt land sedan lång tid tillbaka ett utförligt skydd i tryckfrihetsförordningen. I praktiken har den gett och ger fortfarande ett skydd för yttrandefriheten också i andra sammanhang. Men jag har precis som utskottet den uppfattningen att vi inte kan slå oss till ro i förlitan på att tryckfriheten är en tillräcklig garanti för yttrandefriheten för all framtid. Vi vet inte vilka sätt att formulera och förmedla upplysningar, åsikter, tankar och känslor som på sikt kommer att bli viktigast. Inte minst den snabba tekniska utvecklingen kan förändra förutsättningarna för yttrandefriheten.

Tryckfriheten kommer med all säkerhet att behålla sin stora betydelse, och givetvis måste vi slå vakt om den. Men det är viktigt att ge också de nya medierna ett fullgott skydd. Annars finns det en risk för att yttrandefriheten kommer att tunnna ut.

Jag är därför glad över att det nu finns möjligheter att komma förbi de svårigheter som har fördröjt frågan om ett vidgat grundlagsskydd för andra medier. Konstitutionsutskottets betänkande är enligt min mening en bra utgångspunkt för ett fortsatt arbete som syftar till att skapa ett utbyggt skydd för yttrandefrihet i en ny grundlag. Ett självklart riktmärke är att finna lösningar som kan vinna en bred anslutning i riksdagen.

Det är viktigt att den fortsatta beredningen drivs på ett målmedvetet sätt, och jag kommer självfallet att medverka till att, som utskottet har framhållit, arbetet skall bedrivas skyndsamt. Det finns ju redan ett betydande material att arbeta med, och enligt min mening bör det inte råda något som helst tvivel om att nästa riksmöte skall kunna fatta det första beslutet om ett utvidgat grundlagsskydd för yttrandefriheten.

En annan fråga som har diskuterats här och som jag skulle vilja beröra med några ord gäller tanken på ett meddelarskydd i förhållandet mellan enskilda. I den remiss som regeringen överlämnade till lagrådet i november 1986 och som grundade sig på yttrandefrihetsutredningens förslag behandlades frågan om meddelarskydd i förhållandet mellan enskilda ganska utförligt. Min företrädare ansåg att övertygande skäl i och för sig kunde anföras för att man skall utvidga meddelarskyddet utanför myndighetsområdet. Att något förslag ändå inte lades fram berodde på att underlaget för ett beslut inte var tillräckligt. Det innebär alltså inte att tanken hade övergivits.

Jag har redan tidigare, i samband med årsskiftet, deklarerat att jag anser att också detta är en viktig fråga, som vi bör gå vidare med. Som har framgått av den här debatten har dock de undantag från meddelarfriheten som trots allt måste finnas, tidigare inte belysts och penetrerats på ett tillräckligt bra sätt.

Yttrandefrihetsutredningen tog upp denna fråga i slutskedet av sitt arbete. Yttrandefrihetsutredningen föreslog långt gående undantag från meddelarfriheten i syfte att inte äventyra företagens möjligheter att konkurrera. Enligt min uppfattning bör man söka en lösning som inte lämnar så stort utrymme för inskränkningar av meddelarfriheten för de anställda i företagen som det förslag som yttrandefrihetsutredningen lade fram gör. Man värnade enligt min mening för mycket om företagen i det förslaget, och det är en åsikt som jag har framfört många gånger tidigare.

Men jag är mycket väl medveten om att det här gäller mycket svåra gränsdragningsfrågor. I likhet med konstitutionsutskottet tycker jag att vi

behöver utreda detta vidare. Jag tycker precis som utskottet att vi, även om det finns svårigheter, naturligtvis inte skall låta dessa hindra oss från att konstruktivt försöka finna ett förslag som innebär en utvidgning av meddelarskyddet. Det tycks ju också finnas, med undantag för moderaternas inställning, ett mycket brett stöd för det i denna kammare. Jag tycker, precis som Olle Svensson, att det ligger ett behov bakom tanken på ett utvidgat meddelarskydd.

Så några ord om ett förslag som inte diskuteras i dag, det lagförslag om företagshemligheter som kommer att behandlas av riksdagen under hösten. Som jag har framhållit i flera tidningsartiklar är detta förslag inte sådant att det inskränker meddelarskyddet i förhållande till nuvarande regler. Jag tycker att det har varit svårt att föra en seriös debatt om detta. Det har förekommit många missuppfattningar.

Vi har ju redan i dagens lagstiftning förbud mot företagsspioneri. Det kommer inte heller att vara tillåtet om man följer det förslag som vi har lagt fram i propositionen om företagshemligheter. Företagsspioneri är för närvarande kriminaliserat och skall vara det också enligt detta förslag. Det är inte i dag tillåtet för anställda att avslöja företagshemligheter. Med nuvarande regler kan man t. o. m. råka ut för fängelsestraff om man gör det. Vi har i propositionen föreslagit att man skall ta bort kriminaliseringen vad beträffar de anställda. Skadeståndsansvaret anser vi däremot skall vara kvar.

Bo Hammar sade att han tycker att jag skulle lyssna på konstitutionsutskottet. Ja, jag har lyssnat på konstitutionsutskottet, och jag tycker att de förslag som jag här har nämnt och som innebär att man i en gemensam beredning skall ta fram förslag om en utvidgning av yttrandefriheten och att vi skall tillsätta en utredning om meddelarskyddet är mycket bra. Jag är självfallet beredd att lyssna också till vad konstitutionsutskottet under hösten kan komma att säga om förslaget om företagshemligheter.

Men jag är ändå ganska övertygad om att en debatt på denna punkt så småningom kommer att leda fram till just det som jag här har sagt. Det handlar inte om att gå bakom ryggen på någon eller om att utvidga straffansvaret. Tvärtom är det så att vi i vissa avseenden minskar det för de anställda.

Meddelarskyddet är viktigt på den privata sidan, så viktigt att vi måste utreda det. Jag har som utgångspunkt för de direktiv som vi kommer att skriva på justitiedepartementet i denna fråga tänkt att klart slå fast att ett effektivt och meningsfullt meddelarskydd på den privata sidan inte får innefatta så långtgående begränsningar när det gäller företagen som yttrandefrihetsutredningens förslag gjorde.

Anf. 87 BO HAMMAR (vpk) replik:

Herr talman! Jag tycker att det mesta av vad Anna-Greta Leijon sade var bra. Hon skall lyssna på konstitutionsutskottet, och då kanske vi har möjlighet att korrigera de misstag som uppenbarligen har begåtts från regeringskansliet. Det gäller ju bl. a. propositionen om företagshemlighet. Jag vet att vi inte har den till behandling i dag. Men det finns faktiskt en nära koppling mellan den propositionen och vad vi diskuterar i KU:s betänkande om meddelarskyddet, så jag kan ändå inte låta bli att – precis som

Anna-Greta Leijon – komma in på den här frågan.

I den propositionen berörs inte på något ställe yttrandefrihetsaspekterna. Trots att vi i dag har en situation som innebär att skandal efter skandal avslöjas – på t.ex. miljösidan och vapensmugglingssidan – kommer en proposition som skall förstärka företagshemligheten, förstärka skyddet för företagare. Ingenting sägs om yttrandefrihetsaspekterna. Det är väl inte konstigt, Anna-Greta Leijon, att människor blir misstänksamma och "går i taket" när de får höra eller läsa något sådant.

Det är ju inte precis några demagoger som har riktat kritiken mot den här propositionen. Yttrandefrihetsutredningens ordförande Hans Schöier betecknar lagförslaget som "ett osäkkrat vapen, riktat mot yttrandefriheten". Det är kanske för hårda ord. Men Anna-Greta Leijon borde ändå betänka att om ordföranden i yttrandefrihetsutredningen faller ett sådant yttrande, så är måhända propositionen inte helt lyckad.

Sedan tycker jag också att det är bra att Anna-Greta Leijon säger att man nu skall se över det här med meddelarskyddet. Hon säger också att det i yttrandefrihetsutredningens förslag var för många undantagsbestämmelser. Ja, det är möjligt – det kan jag inte bedöma. Men med alla de goda jurister som finns på justitiedepartementet borde man väl på tre år – för det är tre år sedan utredningen lades fram – ha kunnat lösa den här frågan och lägga fram något lagförslag om meddelarskyddet, utan att konstitutionsutskottet skall behöva puffa på ännu en gång. Men jag hoppas att vi skall kunna lösa frågan under nästkommande riksmöte.

Anf. 88 MARGITTA EDGREN (fp):

Herr talman! Jag skall säga några ord om hets mot folkgrupp – som behandlas i vår reservation nr 7 – och om förhandsgranskningen av video.

En grundbult i folkpartiets politik – och i vårt liberala arv – är vårt absoluta avståndstagande från rasism och fördomar. En annan grundbult är vårt försvar för yttrandefrihet och tryckfrihet.

I den konflikt som kan ligga inbyggd i dessa två grundbultar – när de ställs mot varandra – måste vi göra noggranna avvägningar. En sådan avvägning har vi gjort när vi accepterat den nuvarande inskränkningen i yttrandefriheten som ligger i brottsbalkens förbud mot hets mot folkgrupp.

Det är i dag förbjudet att offentligt till allmänheten uttala eller på annat sätt sprida sådant som uttrycker missaktning för folkgrupp utifrån ras, hudfärg, religion eller etniskt ursprung. Straffet är fängelse eller böter. Detta föreslås nu skärpas så att även uttalanden i mera slutna sällskap av missaktande innebörd skall vara straffgrundande.

Rent känslomässigt kan det finnas anledning att acceptera förslaget, särskilt mot bakgrund av de stämningar som Sjöbo-debatten har utlöst, och de allt starkare invandrarfientliga stämningar som faktiskt får genomslag i massmedia. Inte minst vi folkpartister, som engagerat oss för våra flyktingar och invandrare och som har synpunkter på den flyktingpolitik som bedrivs, upplever varje dag dessa fientliga strömningar i brev – till 99,9 % anonyma. Det är otäckta brev. Men hur skall vi kunna straffa dem som har skickat breven? Och hur skall vi kunna kliva in i hem eller privata sammanslutningar och beivra brott och kontrollera att förbudet efterlevs? Nej, vi menar att

riskan är att vi får en kader av angivare att lita till, och det är inte förenligt med svensk rättsvårdande tradition.

Vad vill vi då göra för att minska skallet? Vi tror på upplysning och information, en aldrig sinande debatt – en öppen sådan – som tar ställning för våra lagar om flykting- och invandrarpolitik. Ingen av oss får tröttna eller huka sig. Vi kan ju aldrig förbjuda människor att tänka olagliga tankar och odemokratiska tankar. Det är för en folkpartist motbudande att tankens frihet inte är densamma som talets frihet. Och det är först då fördomar kommer i öppen dag som de kan bekämpas. Den kampen vill vi föra med kraft och glöd och saklighet, dvs. med både hjärta och hjärna.

Därför avvisar vi nu den skärpning i brottsbalken som föreslås. Den stämmer för övrigt inte heller med de allmänna motiveringar som justitieministern ger uttryck för, bl. a. "att det är viktigt att skyddet ges en sådan utformning så att reglerna blir tillräckligt klara för att inte vålla tillämpningsproblem för myndigheter och enskilda". Vi beklagar att inte regeringen själv tar detta uttalande på allvar. Vi instämmer nämligen i det.

Jag yrkar bifall till reservationerna 7 och 8.

Folkpartiet tycker att videoutbudet i många fall är olämpligt för barn och ungdomar att titta på. Och vi är uppriktigt förskräckta över att barn tittar på dessa olämpliga filmer med föräldrarnas goda minne. Undersökningar som gjorts visar att föräldrar ofta är medvetna om vad barnen ser på. Barnen behöver alltså inte titta i smyg.

Sunda förnuftet säger oss också att barn och ungdomar kan ta skada av våld, sexuellt tvång och liknande otäckheter. Det gäller självfallet främst barn som redan tidigare är otrygga och har dåliga vuxenkontakter.

Därför har vi accepterat videovåldslagen, som innebär förhandsgranskning av filmer och video som vänder sig till barn och som förbjuder försäljning eller offentlig visning av filmer med skildringar av sexuellt våld eller tvång eller grova, utdragna skildringar av våld mot människor eller djur. Därför accepterar vi att videovåldslagen redan nu ersätts av bestämmelser i brottsbalken, där begreppet olaga våldsskildring införs. Vi anser att ett system med ansvarig utgivare bör införas, och vi förväntar oss att våldsskildringsutredningen behandlar denna fråga och att den kommer att regleras i den nya yttrandefrihetsgrundlagen. Vår tanke med förslaget om ansvarig utgivare är att man på så sätt kan kriminalisera innehållet, inte tekniken, och att ansvaret alltid skall kunna utkrävas mot viss person och med effekten att samtliga kopior av filmerna förbjuds.

Förbud mot att hyra ut våldsvideo finns redan nu i videovåldslagen. Varför är det då så få grossister och detaljister som anmäls för att de bryter mot lagen? Varför tar inte vi alla engagerade människor tag i detta, går till videobutikerna, hyr filmer, tittar på dem, bedömer dem och går till polisen och anmäler dem enligt den lag som finns? Jag har inte gjort det, och enligt uppgift har mycket få andra gjort det.

Gunnel Arrbäck på statens biografbyrås filmcensur har arbetat ut en anvisning om hur vi skall göra, och den anvisningen bör vi sprida. Det är alltså vi föräldrar, vi vuxna, som måste ta ansvar för vad barnen tittar på, genom att engagera oss och polisanmäla grova våldsskildringar.

Censur eller förhandsgranskning löser inte problemet att barn och

ungdomar får tillgång till olämpliga filmer. Sådana åtgärder ger vuxna känslan av att samhället har tagit över ansvaret och därmed befriat de vuxna från deras ansvar. Merparten av de filmer som passerar censuren kommer fortfarande att vara olämpliga för barn att titta på.

Vi menar också att det finns anledning att fundera över hur effektiv en förhandsgranskning av all videofilm, dvs. den som också vänder sig till vuxna, skulle bli. Och vill vi i Sverige införa en censur för vuxnas tittande, dvs. sänka eller höja censurspärren för vuxna utöver de regler som finns i dag?

Nej, vi måste fokusera debatten på filmproducenternas moraliska ansvar och alla hjälpas åt att vaccinera våra barn mot videovåldets dragningskraft genom att engagera oss i vad de tittar på och genom att vi vuxna väljer att vara tillsammans med våra barn och tillsammans göra roligare saker än att sitta och "glo" på bio hemma.

Utskottet säger, och vi instämmer, att man vill vänta på våldsskildringsutredningens slutbetänkande, som skall komma i höst – enligt Olle Svensson inom ett par veckor.

En liberal princip som slagit igenom i den svenska tryckfrihetsförordningen är att publicering skall kunna ske utan förhandsgranskning. Det innebär givetvis inte att allt är tillåtet och att allt kan publiceras ostraffat. Lagen sätter gränser för vad som är tillåtet. Prövningen av om gränserna har överskridits får emellertid ske vid en efterhandsgranskning. Har lagen överskridits, skall den ansvarige utgivaren eller motsvarande straffas. Det är videovåldslagen och i fortsättningen brottsbalken som ger möjlighet att ställa utyrare eller försäljare av videofilmer till ansvar.

För att man skall göra avsteg från den här liberala principen måste det enligt vår uppfattning finnas mycket starka skäl, och när det gäller film och video som vänder sig till barn har vi accepterat att göra sådana avsteg.

Herr talman! Jag har också en egen reservation, nr 11, som bygger på en motion av Karin Ahrlund och Hadar Cars. Där tar jag avstånd från efterhandsingripande vad gäller stillbilder, teckningar och målningar, som har skapats i konstnärliga syften.

Det finns olika uppfattningar om vad som är konst och vad som är pornografi, och det är enligt mitt sätt att se inte rimligt att poliser och åklagare skall avkrävas den bedömningen, dvs. avgöra vad som i dag skall betraktas som konstnärligt syftande skapelse kontra pornografi. Det finns människor som ser Sergels teckningar som pornografi, lika väl som det finns människor som ser Peter Dahls illustrationer till Bellmans "Fredmans epistlar" som pornografi.

Därför vill jag att riksdagen avstår från att låta den nya bestämmelsen i brottsbalken omfatta även stillbilder. Jag yrkar bifall till reservation 11, som jag dock inte kommer att begära votering om.

Herr talman! Folkpartiet vill också att videomarknaden saneras, men en förhandsgranskning löser inte problemen – de flesta filmer kommer att passera censuren och fortfarande vara olämpliga för barn att titta på. Vi tror att ett system med ansvarig utgivare ger möjlighet att stoppa olämpliga filmer, under förutsättning att vi alla medverkar till att anmäla sådana filmer. Kulturutskottet har i sitt yttrande till dagens betänkande pekat på ytterligare

möjligheter. Folkpartiet inväntar våldsskildringsutredningens slutbetänkande, innan vi tar ställning i detalj hur vi vill medverka till att sanera vidcomarknaden.

Anf. 89 KARL BOO (c) replik:

Herr talman! Jag kan inte underlåta att göra en kommentar till Margitta Edgrens anförande. Hon är mer djärv än utskottets ordförande Olle Svensson, som var väldigt försiktig i sina bedömningar om vad som skulle komma, och hon är betydligt mera djärv än justitieministern, som i sitt anförande inte hade någon synpunkt på den fråga som är så het i debatten. Margitta Edgren säger att det inte kan bli aktuellt med förhandsgranskning, utan man skall invänta våldsskildringsutredningens slutbetänkande för att där hitta andra lösningar.

Om man tror, som Margitta Edgren gör, att det skall vara möjligt att sätta moralisk press på dem som producerar och saluför våldsfilm, då är man en oerhörd optimist. Det råder väl inget tvivel om att det finns oerhört starka ekonomiska intressen bakom denna hantering.

Att man i efterhand genom ansvarig utgivare skall utkräva skadestånd kan vara en kompletterande åtgärd när det gäller att stävja marknaden, men då har filmerna redan fått stor spridning. Som redan sagts här, är många beredda att betala en slant, för det är ändå så lönande att ge ut videofilmer av ett slag som de inte känner några skrupler för att marknadsföra.

Jag ville bara göra dessa kommentarer, herr talman.

Anf. 90 MARGITTA EDGREN (fp) replik:

Herr talman! Det finns anledning att tänka också på hur effektiv en förhandsgranskning av all videofilm skulle bli och hur den skulle gå till. Tror Karl Boo att myndigheternas censur kommer att kunna bli effektivare än vad föräldrarnas kan bli?

En censur kan rimligen bara omfatta filmer på den öppna marknaden, en marknad där det i dag finns mer än fyra tusen filmer. Förhandsgranskningen kan faktiskt inte få tag i kopior som säljs på en blivande svart marknad, som säljs eller hyrs ut privatpersoner emellan. Det finns också en risk att det blir extra spännande att se förbjudna filmer och att det växer upp langning och smugeltrafik.

Mycket av det som blir förbjudet kommer tyvärr att finnas på den här marknaden, och det måste under alla förhållanden vi vuxna ta ansvar för. Blir det ett genomslag av ansvarig utgivare och vi alla tar vårt ansvar och polisanmäler, kommer det inte att löna sig att vara på den här marknaden. Då kommer också de mest genomkommersialiserade videouthyrarna att försvinna, för då finns det inga pengar att göra längre.

Anf. 91 KARL BOO (c) replik:

Herr talman! Nog tycker jag att det verkar överoptimistiskt att tro att man skall kunna komma till rätta med avarterna genom den press som Margitta Edgren refererar till.

Sedan vill jag bara erinra om att jag i mitt tidigare anförande sade mycket bestämt att självfallet måste förhandsgranskningen kompletteras med insat-

ser från föräldrar, förskola och skola, som ändå har ett övergripande och direkt ansvar för att stimulera ungdomar att söka kvalitet också när det gäller videogram och filmer.

Jag tror att vi måste vara angelägna om att gemensamt ta ansvar härvidlag. Likaså är ökade insatser från barn- och ungdomsorganisationernas sida oerhört viktiga i det här stora panoramat.

Anf. 92 MARGITTA EDGREN (fp) replik:

Herr talman! Jag är glad för att Karl Boo och jag ser det på samma sätt. Skillnaden oss emellan är att jag tilltror oss vuxna och tilltror föräldrarna mer ansvarskänsla än vad tydligen Karl Boo gör.

Den viktigaste uppgiften för oss är att se till att barnen skyddas för många företeelser som de inte är emotionellt mogna för, bl. a. vissa filmer och videoprogram. Den uppgiften har vi, som jag ser det, oberoende av om vi är föräldrar, lärare, föreningsledare eller vanliga medmänniskor. Samhället kan inte ersätta avstängningsknappen på TV:n med generella lagar.

Anf. 93 Tredje vice talman BERTIL FISKESJÖ (c):

Herr talman! Jag är medveten om att huvudparten av debatten i den här frågan nu är överstämmande. Jag vill ändå göra några inhugg i diskussionen, närmast av den anledningen att jag nära har följt den här frågan, inte minst under den långa tid som jag hade nöjet att sitta med i yttrandefrihetsutredningen.

Jag vill gärna säga att jag tycker att det var en utredning som gjorde ett mycket gediget arbete; den tog god tid på sig och gav ut betänkande i två omgångar – först ett debattbetänkande och sedan ett slutbetänkande. De diskussioner vi förde i yttrandefrihetsutredningen var mycket ingående och, skulle jag vilja påstå, i sig kvalificerade. Det är alldeles givet att den grundläggande frågan i ett sådant här ärende alltid blir var gränserna för yttrandefriheten möjligen bör gå. Utgångspunkten är självklar för oss här i Sverige, nämligen att vi skall ha vidast tänkbara yttrandefrihet i alla medier.

Jag tillhör dem som beklagar att yttrandefrihetsutredningens betänkande inte i större utsträckning än som nu har blivit fallet kommer att utgöra underlag för lagstiftning. Men det var en del problem som vi inte klarade av så särskilt bra i yttrandefrihetsutredningen heller, som väl kommer att följa oss och som vi fortsättningsvis bör ha ögonen på.

I utskottsbetänkandet behandlas på s. 13 och 14 frågan om skyddet för den enskildes integritet. Det är en fråga som massmediafolk helst inte vill låtsas om. Det är klart att man inte får betona detta så mycket att väsentlig information förhindras. Men det är uppenbart att den enskildes integritet många gånger kommer i kläm i vårt massmediasamhälle.

Vi har ju under senare år sett många fall där man verkligen tyckt synd om enskilda personer, som mot sin vilja fått skylta i massmedia. Här har man då sagt att media själva skall sanera verksamheten, men det har inte fungerat särskilt bra.

I en motion som vi haft att behandla refereras det till den uppmärksammade hjärttransplantation i Göteborg, då den flicka som genomgick transplantationen och hennes familj ville vara anonym eller i varje fall inte

framträda utåt i massmedia. Likafullt publicerades stora bilder av vederbörande i tidningarna. Jag tycker det är genant för den svenska pressen att det kan gå till på det sättet. Jag får verkligen hoppas att man skärper sig.

I utredningen diskuterade vi bl. a. möjligheten till genmälesrätt, och jag skall inte dölja att jag har haft vissa sympatier för den, samtidigt som jag är medveten om vilka svårigheter den innebär. Men man har genmälesrätt i en del länder, och det har synbarligen inte lett till några stora problem; man har det t. ex. i Danmark.

Utredningen stannade för att föreslå att man skulle öka åklagarens möjligheter att väcka åtal med utgångspunkt i ärekränkingsbestämmelserna, men det förslaget har det inte blivit något av i propositionen och i utskottets förslag till beslut, och det beklagar jag. Men man kan finna litet tröst i skrivningen i slutet av behandlingen av ärendet, där utskottet säger: "Vad som då bl. a. bör kunna övervägas är enligt utskottets mening ett genomförande av YFU:s förslag om ändring av ärekränkingsreglerna." Detta bör enligt utskottets mening ges regeringen till känna. Det visar att utskottet inte har tappat taget när det gäller den här frågan. Jag hoppas verkligen att man uppmärksammar det framöver.

En uppmärksamhet på det här området har också en viss preventiv verkan. Om man från massmedias sida tror att vi vill överväga lagstiftning kan det i sig innebära en bättre sanering på frivillig väg.

Frågan, vad man skall få säga om sina medmänniskor och vilka organisationer som skall finnas, har ju spelat en betydande roll i den allmänna debatten. Jag tycker personligen att man får akta sig, så att man inte går för långt. Det förs ju över huvud taget ett ganska brutalt språk på många arbetsplatser; det drabbar invandrare, och det drabbar svenskar. Det tror jag inte man kan utrota med lagstiftning. Man skall naturligtvis bekämpa det, och man skall naturligtvis slå larm om systematisk diskriminering, rasistiska uttalanden och liknande, men man skall inte inbilla sig att man helt kan göra människors tal till ett utflöde av ett dygdemönsters tankar.

Detsamma gäller rasistiska organisationer. Det är en i och för sig behjärtansvärd tanke att man skall förbjuda rasistiska organisationer. Jag tar naturligtvis avstånd från alla former av rasism och även rasistiska organisationer. Men jag vill erinra om den tid då sådana organisationer florerade som värst – hela 1930-talet, när vi hade den nazistiska hydran i vår närhet och då det fanns stora spänningar också inom vårt land. Under hela denna period klarade man sig utan någon lagstiftning. Den allmänna meningen var således redan på den tiden att sådana obskyra företeelser skall bekämpas öppet och i ljuset. Det tror jag är det allra effektivaste.

Under nazismens slutskede, i början av 1940-talet, stiftades det visserligen en lag, men den kom aldrig att tillämpas. Den avskaffade man sedan ganska snabbt igen. Mot bakgrund av vad jag här har sagt yrkar jag bifall till reservation 8.

Sedan har vi då frågan om våldsskildringar, som ju föranlett mycken debatt. Vad jag tycker är angeläget att betona är att våldsskildringar inte är tillåtna. Massvis av människor som ringer och skriver om detta tror att det är fritt fram för våldsskildringar. Det är det inte. Vi har en lagstiftning mot det. Vad det gäller är naturligtvis att se till att denna lagstiftning också tillämpas.

För att förbättra tillämpningen av den här jag ända sedan jag satt med i yttrandefrihetsutredningen tyckt att systemet med en ansvarig utgivare skulle kunna vara en bra och effektiv metod. Det föreligger ju inte så stora skillnader i vad vi tycker om vidriga våldsskildringar av olika slag, utan det vi har olika uppfattningar om är vad som kan vara effektivt för att komma åt dessa våldsskildringar.

Dess värre ger inte ens censur några slutliga garantier för att vi får bara sevärda och lämpliga filmer för barn. Jag kan erinra om att en sådan film som Rambo har gått igenom filmcensuren, och den filmen tycker jag är en av de för ungdomar skadligaste filmer som har visats. Den visas alltså offentligt. Censur är alltså inte någon garanti för att man får bort våldet.

Vi har i media förfärligt mycket underhållningsvåld som säkert också är skadligt. Det är alltså enligt min och forskares mening inte bara det direkta, råa, sadistiska våldet som påverkar människor. En del forskare menar att det smygande våldet i alla möjliga underhållningsfilmer är det som påverkar mest. Det ger attityder som kan vara svåra att komma till rätta med. Jag kommer för min del att i den kommande voteringen stödja utskottets förslag på den här punkten.

Meddelarskyddet diskuterade vi väldeliga inom yttrandefrihetsutredningen. Grundtanken bakom vårt förslag om att meddelarskyddet skulle utsträckas också till organisationer och företag var att den enskilda människans beroende i olika avseenden har förändrats under årtiondena, för att inte säga århundradena.

Den enskilde är i dag minst lika beroende av vad som händer i företaget, i den fackliga organisationen osv. som av vad samhället tar sig för genom sina organ. Många gånger är det i varje fall så. Det kan vara lika viktigt för den enskilde att det finns andningshål inom den privata sektorn som att det finns andningshål vad gäller tystnadsplikten inom den offentliga sektorn. Det gjorde att vi i yttrandefrihetsutredningen föreslog att området för meddelarskydd skulle vidgas på det sätt som tidigare har diskuterats här i dag.

I sitt anförande sade Anna-Greta Leijon att den grundläggande orsaken till att regeringen inte framlagt något förslag på denna punkt var att yttrandefrihetsutredningen inte gick tillräckligt långt i sitt förslag. Det är ett märkligt resonemang. I utredningen var vi medvetna om de svåra avvägnings- och gränsdragningsproblemen. Därför såg vårt förslag ut som det gjorde. Om det hade genomförts hade följden blivit ett meddelarskydd inom vidare områden och ett genombrott för principen. Bara därför att man inte kan få allt avstår man, enligt justitieministern, från att göra någonting alls. Det är, som jag sade, märkligt resonemang.

Ett stort antal miljöbrott som hemligstämplats liksom andra mindre trevliga saker motiverar ytterligare att man fortsätter arbetet på detta område. Jag hoppas verkligen att de framlagda förslagen så småningom leder till något. Jag vet att det finns en ohelig allians mellan de fackliga organisationerna och företagsamheten. Ingen av dem vill ha någon insyn i egentlig mening. De har tillsammans stoppat utredningens förslag. Det skall vi inte ta hänsyn till i framtiden, utan vi måste tänka på den enskilda människan och på effekterna för samhället som helhet.

Jag ser att tiden rinner undan, och det jag säger nu, säger jag bara för att

reta en och annan: jag har aldrig kunnat förstå hur grundlagsskyddet i fråga om yttrandefriheten blir starkare till följd av uppdelningen på olika grundlagar. Det är för mig ren och skär metafysik. Ingen har på ett övertygande sätt kunnat förklara för mig varför yttrandefriheten blir bättre skyddad med de två grundlagar som vi tydligen skall få på detta område. Det är dock en teknisk fråga som jag inte fäster så stor vikt vid. Jag tycker bara att det är litet genant vad gäller den intellektuella standarden på argumentationen i den här frågan, om man nu alls kan tala om någon intellektuell standard härvidlag.

Anf. 94 ERKKI TAMMENOKSA (s):

Herr talman! Jag har begärt ordet med anledning av den av Mats O Karlsson och mig väckta motionen om förbud mot rasistiska organisationer. Vi anser att Sverige skall gå i täten när det gäller att bekämpa dylika organisationer, och därför hänvisar vi till FN-konventionen.

Det kan nämnas att vissa länder har förbjudit fascistiska och nazistiska organisationer. Gränsdragningen mellan dessa och rasistiska organisationer är hårfin. Dessa lagar, som jag har läst, har dock inte hjälpt mig när det gällt att försöka framlägga förslag till lagstiftning.

Det görs gällande att man är orolig för att rasismen ökar när invandrarnas antal växer. Det kan vara tvärtom. Ju fler svenskar som har dagligt umgänge med invandrare, desto svårare blir det att mobilisera medborgare till organisationer som agerar mot invandrare i detta land. Det svenska samhällets inställning och riksdagens invandrarpolitiska beslut förhindrar också uppkomsten av rasistiska organisationer.

Vi bör emellertid komma ihåg att även invandrare kan ha mycket märkliga uppfattningar om andra invandrare. Fördomarna är desamma som hos svenskarna. I detta land finns lokala partier som agerar mot invandrare och invandringen. I Malmö har de borgerliga samarbetat med ett sådant parti. I Stockholm har ett mindre framgångsrikt parti haft invandrare på sina vallistor, och dessa invandrare inbillar sig att de är bättre människor bara därför att de råkar komma från nordligare breddgrader.

Det kan i detta sammanhang konstateras att rasismen och främlingsfientligheten inte har ökat i detta land. Forskningsresultat visar detta. Attityderna mot invandrare är bättre än för 10–15 år sedan. Men samtidigt är det nästan rumsrent att uttala sig om invandrare och speciellt flyktingar på ett sätt som man inte hade kunnat göra för ett antal år sedan. Samhällsklimatet har gjort att det är möjligt för små, högljudda och barnsliga men farliga rasistorganisationer att uttala sig mer öppet.

Jag konstaterar att de i brottsbalken skärpta straffen är ett avgörande steg framåt. Vi skall givetvis anstränga oss att upplysa folk i vårt samhälle om rasismens irrläror. Jag har därför svårt att förstå de borgerligas resonemang i reservation 8. För tillfället är jag nöjd med det beslut som riksdagen kommer att fatta, men jag hyser farhågor för att det kan bli aktuellt med inskränkningar i viss yttrandefrihet i framtiden.

Låt mig, herr talman, avslutningsvis säga några ord om det videovåld som jag i går fick bevittna på videofilm här i riksdagen. Något så vidrigt och

otroligt smaklöst har jag aldrig tidigare sett. I nuvarande läge hänvisar jag till kulturutskottets förslag till beslut som fogats till detta betänkande.

Prot. 1987/88:122
18 maj 1988

*Ändringar i tryckfri-
hetsförordningen
m. m.*

Anf. 95 INGA LANTZ (vpk):

Herr talman! Jag skall tala enbart om behovet av förhandsgranskning av videogram. Inför den här debatten hade jag tänkt visa en våldsvideo under min egen talartid. Jag hade räknat ut att en sådan film skulle säga mer än alla ord i en debatt kan göra. Men av tekniska skäl gick det inte. Då försökte jag få till stånd en visning av filmen på internvideo samtidigt som jag talade här i kammaren. Men det sprack av upphovsrättsliga skäl. Talmannen hade nämligen kunnat bli åtalad, eftersom också andra än riksdagsledamöter hade kunnat se videon.

I stället visade jag en film enbart för riksdagsledamöter i den gamla första kammaren. Jag hade köpt en videotejp hos Hagens porrbutik på Götgatan här i Stockholm. Jag vill passa på att rekommendera riksdagens ledamöter och även tjänstemän att göra ett besök i den där butiken. Det är mycket nyttigt och lärorikt. Jag tror att många skulle få en annan inställning till förhandsgranskning efter att ha varit där.

Drygt 20 ledamöter såg videofilmen i går. Nog är det underligt att det skall vara så svårt att få till stånd en visning för att bevisa att det behövs en förhandsgranskning av sådana här vidrigheter. Den film som jag införskaffade i måndags och liknande filmer kan man hyra dygnet runt i nästan vilken korvkiosk som helst. Men att visa en film av detta slag för rikets styrande är nästan omöjligt. Nog om detta.

18 motioner har väckts mot videovåldet, och de speglar den oro som finns ute i landet i den här frågan. Ett ökat medievåld sköljer över barn, ungdomar och vuxna. Skadas man eller skadas man inte av att se videovåld? Vad blir följderna? Kan man koppla ihop storstadens våldskravaller med ett ökat medievåld? Ja, det kan man. För vpk är det självklart att alla människor skadas, om de matas med våld i olika former.

Tidigare har det sagts att det vi – både barn och vuxna – ser i TV och video och i andra sammanhang inte har någon betydelse, att det inte påverkar oss negativt. En del har t. o. m. påstått att människor får utlopp för dolda aggressioner genom att se på våld, och sedan skulle de inte själva behöva utöva våld.

I dag finns det hundratals forskningsrapporter som klart visar att långvarig och upprepad exponering för extremvåld och våldspornografi leder till attitydförändringar hos människor.

En engelsk undersökning har studerat sambandet mellan videovåldsfilmerna och våldshandlingar i England och kommit fram till att det är skadligt att se på videovåldsfilmerna. Därigenom avtrubbas nämligen motståndet mot våld. Toleransen mot våld och förtryck ökar, och benägenheten att använda våld för att lösa konflikter ökar lika så. Därmed accepteras våldet alltmer som ett normalt beteende.

"Att hantera en kulspruta är inget medfött behov", säger Eva Moberg i Dagens Nyheter den 16 januari 1988. "Det är väsentligt att barn får visa den aggressivitet de känner, och lära sig hantera den så att ingen skadas. Pistoler och våldsvideo bidrar däremot inte till att lära små barn hantera våldet.

Tvärtom suddar de ut känslan för egen och andras kroppsliga integritet", slutar Eva Moberg sitt inlägg.

Hittills har våldskulturen tillåtits breda ut sig utan nämnvärt motstånd. Allt fler människor inser dock att något måste göras inför den massiva våg av förhålligat och förråat våld som väller över oss. Mest skada tar förstas våra barn och ungdomar.

Mindre barn kan råka vara med när större samlas för att titta på en våldsvideo av det inte helt sällsynta slag där huvuden huggs av, blod forsar ur halsen, kroppar styckas, skallben knäcks, hjärnan rinner ut etc. De här bilderna går direkt in i små barns medvetande. Små barn har inte möjlighet till vare sig distans eller försvar.

För tonåringarna är förmodligen underhållningsvåldet det mest farliga. Där slätas nämligen våldets effekter ut. Flera ohyggliga dåd de senaste åren har tydligen varit följden av aningslöshet om att bruket av våld faktiskt leder till att människor dör eller skadas för livet.

Herr talman! Vi måste stoppa den utveckling som vi är på väg emot. Videomarknaden har expanderat mycket under senare år. Barn och ungdom exploateras extra starkt av denna videomarknad, och det finns en uppenbar risk för att de drabbas av svåra skadeverkningar. Barn och ungdom utsätts över huvud taget för en förödande destruktiv kulturpåverkan från den kommersiella kulturvärlden.

För att garantera alla människors lika värde måste också vårt land vara fritt från förnedrande våldspornografi och sadistiska alster, vare sig det är fråga om videovåld eller andra filmer eller litteratur.

Vpk har tidigare krävt förhandsgranskning av videogram och filmer som sprids till allmänheten för privat bruk, dvs. vanligen genom uthyrning eller försäljning. Vi menar att denna förhandsgranskning bör genomföras snarast och utan att man avvaktar ytterligare utredning. Vi står fast vid detta krav.

Anna-Greta Leijon har lämnat salen, men jag kan konstatera att hon inte med ett enda ord tog upp frågan om videovåldet i sitt inlägg. Jag tycker att det är närmast skandalöst att en justitieminister kan nonchalera den här frågan, som är så oerhört betydelsefull för våra barns och ungdomars och också vår vuxna befolknings framtid.

Det har talats om att man hoppas på en självsanering. Karl Boo har varit inne på att det här är en mycket lukrativ marknad, och det är det. En videofilm av det slag som jag köpte kostar 600–700 kr. Det är verkligen mycket lukrativt.

Jag är egentligen inte ute efter straff, utan jag vill ha bort videovåldet som sådant. Men nog är det märkligt hur låga böter det utdöms när man över huvud taget faller någon. 40–60 dagsböter är det vanliga, berättade Gunnel Arrbäck vid en hearing jag var på för en tid sedan. Motorsågsmassakern kostade 500 kr. i böter. Det är ett löjligt lågt belopp som inte kan avskräcka någon.

Konstitutionsutskottet avstyrker min motion, liksom 17 andra som också vill ha förhandsgranskning, med motiveringen att utredningen måste komma först. Jag tycker att det är en flykt från att fatta ett beslut som måste fattas så snart som möjligt och borde ha fattats för länge sedan. Våra barn och

ungdomar tar skada av de videofilmer som nu fritt får hyras ut, och också de vuxna skadas.

Herr talman! Med detta yrkar jag bifall till reservation nr 9.

Anf. 96 INGRID RONNE-BJÖRKQVIST (fp):

Herr talman! Hela riksdagen tycks vara överens om att videovåldet är ett mycket allvarligt miljögift, framför allt för barn och ungdomar, och att kraftfulla åtgärder måste vidtas. Däremot har vi olika uppfattningar om hur åtgärderna skall se ut och när de skall sättas in. Jag tillhör dem som anser att vi i dag har tillräckligt underlag för att besluta om generell förhandsgranskning av videofilmer som skall säljas eller uthyras. Därför yrkar jag bifall till reservation nr 9.

Utan tvivel är det föräldrarna som har huvudansvaret och bäst kan skydda sina barn också när det gäller den fara som videovåldet utgör. Men det hindrar inte att också vi som beslutsfattare måste ta vårt ansvar på de områden där bara vi kan sätta in åtgärder. Samhället skall inte ta över föräldraansvaret, men vi skall med våra beslut underlätta för föräldrarna att ta sitt föräldraansvar. Har vi möjlighet att begränsa spridningen av de allra grövsta avarterna av videofilmer genom en generell förhandsgranskning, så bör det bli ett av våra bidrag för att komma till rätta med videovåldet.

Förvisso är det föräldrarnas sak att trycka på TV-ns avstängningsknapp när det är motiverat. Men i dag växer uppemot 10 % av förskolebarnen i många bostadsområden upp i missbrukarhem. I många av hemmen är föräldrarna så utslagna på helgerna att de inte orkar engagera sig i vare sig var barnen eller var TV-knappen finns. Bl. a. för de barnen vore det en stor fördel, om de allra grövsta avarterna rensades bort ur videosortimentet.

I debatten har det bl. a. framförts att vi skall värna om tryckfriheten, och det är viktigt att vi gör det. Men de fabriker som masstillverkar filmer med våld och sadism befinner sig ljusår från de kulturarbetare som de flesta av oss vill värna om.

Lagen kan inte övervakas, säger andra. Lagen mot att slå barn kan inte heller övervakas. Avsikten när den lagen antogs var att med kraft markera avståndstagande från ett avskvärt beteende. Den lagen har lett till förväntad attitydförändring.

En del tar avstånd från generell förhandsgranskning med motiveringen att censuren är ett "otyg". Det tycker jag också. Men ibland måste "otyg" accepteras för att en ond värld inte skall bli ännu ondare. Vi har redan accepterat "otyget" vid offentlig visning. Barn och ungdomar ser våldsvideo vid privat visning. I konsekvensens namn bör vi därför acceptera generell förhandsgranskning även i detta sammanhang. För det är ju barnen som vi vill skydda.

Många hoppas att detta skall lösas genom ansvarig utgivare. Förmodligen skulle det få en viss effekt, men jag tror att det vore klokt att dämpa de positiva förväntningarna en aning. Om man lyckas hitta någon ansvarig utgivare så är hans heder förmodligen redan så skamfilad att han struntar i om eventuella rester av social heder går förlorad. Nuvarande videolag har inte fått förväntad effekt, delvis för att domstolarna inte har insett att barn verkligen tar skada av eländet. Domstolarnas insikt blir inte större för att en

ansvarig utgivare ställs till svars.

Filmerna går att få tag i även om de är förbjudna, säger en del. Men det finns alltid ett samband mellan tillgång och konsumtion. En generell förhandsgranskning stoppar inte filmerna helt, men utbudet kommer att minska. Också det är värdefullt.

Till sist brukar argumentet att en generell förhandsgranskning inte löser problemet framföras. Det är ett viktigt påpekande. Ingen enda åtgärd löser problemet, men många åtgärder i samverkan ger resultat. Jag måste erkänna att jag känner en viss oro över att frågan om förhandsgranskning av alla videofilmer som säljs, och inte bara, som i dag, av dem som skall visas offentligt, får dominera debatten på en del håll så till den milda grad att man kan få missuppfattningen att den åtgärden är den enda som skulle ha betydelse.

Situationen är i dag så pass allvarlig att många åtgärder måste sättas in. Information och attitydpåverkan är inte minst viktiga. Därför vill jag gärna ge en eloge för det brev som statens biografbyrå låtit distribuera med rubriken "Vad kan vi göra åt våldet i videofilmer?", undertecknat av Gunnel Arrbäck vid filmcensuren. Där ges en utmärkt information om hur det går till att polisanmäla filmer med grovt våld.

Jag yrkar som sagt bifall till reservation 9 angående generell förhandsgranskning av rörliga bilder.

Anf. 97 ALF SVENSSON (c):

Herr talman! Yttrandefriheten handlar om att framlägga och agitera för politiska, religiösa, fackliga och andra åsikter och opinioner. Men extremvåldet på video, som ju upptar en bra bit av utskottets betänkande, propagerar enbart för ett meningslöst våld riktat mot medmänniskan. Våra sekretessbestämmelser inom den offentliga förvaltningen, som också inskränker yttrandefriheten, är ofta utformade utifrån perspektivet att den enskildes integritet skall skyddas. En förhandsgranskning av det extrema videovåldet har på samma sätt till syfte att skydda den enskildes, den svages, integritet.

Det demokratiska samhället måste med nödvändighet begränsa yttrandefriheten när den utgör ett hot mot det demokratiska samhällets fortbestånd. Dessa begränsningar finns där på område efter område. Ett förhållande av det meningslösa dödandet av medmänniskor är i praktiken ett uppviglingsförsök gentemot den demokratiska människosynen och ordningen. Det extrema videovåldet är ett hot mot demokratin.

Den principiella inställning som anförs mot förhandsgranskning är generell till sin karaktär. Man har inte kunnat uppvisa något selektivt skäl till att videogrammens våldsförhållanden skulle ha något företräde jämfört med t. ex. socialassistentens eller militärens behov av att få beskriva och berätta om sin arbetssituation i alla detaljer.

Jag tror inte att någon tycker att det är tecken på censurer att socialassistenten har iakttagit sina sekretessbestämmelser för att skydda den enskildes integritet. Ordet censur används gärna av dem som inte vill ha någon förhandsgranskning.

De flesta svenskar reagerar med avsky för en videofilm med extremvåld – med närgångna och utdragna scener av grovt våld mot människor eller djur –

och inte med imitering av filmbeteendet. Människor har oftast en värderingsbakgrund som får dem att vända sig mot denna typ av våld.

Herr talman! Jag lånade från Stockholms skolförvaltning ett sådant videogram som man satt samman för att visa för Hem- och skola-föreningar i syfte att upplysa föräldrarna om vad deras 12-, 13- och 14-åringar ser på eftermiddagarna. Till detta politiska möte inbjöd jag distriktsläkare, skolchef och andra i Gränna. Alla åsåg detta med största förfäran, och åtskilliga av dem som har barn i denna ålder satt och grät efter visningen.

För en grupp ungdomar som inte fått någon etisk grunduppfattning – i alla fall inte i vidare mening, och den gruppen växer – kan det visade våldet i sig innebära ett förmedlande av värderingar som kan sätta djupa spår. Inte är det osannolikt att filmerna med underhållningsvåld och filmer med detta extrema våld skulle kunna leda till ett slags idealisering av våldet, så att utförandet av våldet för dem framstår som ett egenvärde. Precis som de flesta lärt sig att avvisa grovt och meningslöst våld genom inlärd värderingar visar faktiskt historien att det går att inlära värderingar som förhårligar våld riktat mot den enskilda medmänniskan. Visat våld kan leda till ett imiterat och verkligt utfört våld, precis som visade goda insatser kan leda till att människor inspireras att själva utföra dem.

Utifrån vår kristdemokratiska samhällsyn anser vi att den etiska utarmningen leder till att en idealisering av våldet lättare kan etableras. När det skapas ett etiskt vakuum breder det grova och meningslösa individinriktade våldet ut sig bland våra barn och ungdomar, och då ökar också risken för att samhället får ett grundmönster som idealiserar våldet. Därmed kan sambandet mellan visat våld och utfört våld bli allt starkare i vårt samhälle. Sett ur detta perspektiv är underhållningsvåldet i våra vanliga filmer och i videofilmerna med extremvåld något som får allvarliga samhälleliga konsekvenser. Människovärdet undergrävs.

Vi kristdemokrater hävdar att problemet med videovåld inte skall ses som ett isolerat problem. I bakgrunden finns också störda familjerelationer och brist på förmedlade värderingar om vad som är rätt och sant. De sociala relationerna och fostrande inslagen i hem och skola torde vara betydelsefulla för att motverka den negativa effekt som film- och videovåldet ger. Det är därför viktigt att samhället ger stöd till en familjepolitik som ger föräldrarna ekonomiska resurser och tillräcklig tid för att skapa meningsfull och utvecklande samvaro med barnen. Den svenska skolan måste också förmedla etiska normer och värderingar till eleverna utifrån en klart angiven värderingsgrund, och jag anser som bekant att det skall vara den kristna etiken och människosynen.

Men, och det är ett viktigt men, det är inte försvarbart att låta det meningslösa och barbariska våldet inympas i våra barn och ungdomar. Det är en kristdemokratisk uppfattning att förhandsgranskning av videogram och film, som försäljs eller uthyrs till allmänheten, är en nödvändighet utifrån den bakgrund som jag här har framfört. Det vore också önskvärt att de försålda eller uthyrda videogrammen eller videofilmerna som godkänts försågs med någon form av varudeklaration från en officiell instans. Ett sådant ansvar bör åvila biografbyrån. Varudeklarationen bör innehålla råd om visningen, beskrivning av förekomsten av våld eller skrämmande scener

m. m. i filmen. På så sätt skulle t. ex. föräldrarna få en möjlighet att se till att deras barn inte indoktrineras av filmvåldet.

Den politiska slutsatsen borde vara klar: Vi måste befria våra ungdomar från videovåldet. Det handlar inte om censur, det handlar om befrielse! Det handlar om att bevara människovärdet som grund för vår svenska demokrati. Utskottet är försiktigt i sitt ställningstagande, men frågan är ju inte ny. Det finns därför ingen anledning att vänta. I reservation 9 finns en färdig lagtext. Jag ber att få yrka bifall till reservation 9.

Herr talman! Jag vill också yrka bifall till motion 1986/87:Ju638 om förbud mot rasistiska organisationer. Det är svårt att förstå varför utskottet inte vill fullfölja FN:s rasdiskrimineringskonvention.

Herr talman! Jag kan inte låta bli att något kommentera det som sagts i debatten. Margitta Edgren sade exempelvis att föräldrar accepterar och vet att deras barn ser på våldsvideo. I en senare replik sade hon att hon tror på föräldrarnas förmåga att ta itu med problemet. Jag tycker att Ingrid Ronne-Björkqvist på ett utomordentligt sätt upplyste oss om att vardagen och verkligheten är hårda för många familjer. Det är inte så enkelt för en ensamstående och det är inte så enkelt i de hem där alkoholen är det vanliga i umgänget under helgen att hålla ordning på vad barnen ser eller inte ser. Det sades – och det tog också Ingrid Ronne-Björkqvist upp – att censur inte löser problemet. Skulle vi bara fatta beslut om det som löser problem på olika områden, tror jag att det hade varit dags att hemförlöva ledamöterna för länge sedan. Vi får aldrig något fullkomligt samhälle.

Margitta Edgren berättade vidare, vilket jag tycker var utomordentligt bra, att det finns förbud för att propagera för rasism och hets mot folkgrupper osv. Men hon berättade också att man trots sådan lagstiftning inte har löst problemet. Vi fick veta att det dimper ner åtskilliga brev som innehåller de hemskaste saker. Alltså löser inte förbudet mot hets mot folkgrupper problemet.

Nej, vi löser inte problemet med videovåldet, men vi måste göra så mycket vi kan och göra det så snart som möjligt. Det finns gott om exempel på att barn och ungdomar far illa, drabbas av den lössläpphet som råder. Det har också sagts i debatten att vi ju har en lagstiftning som förbjuder, använd den. Det kan inte vara kammarens ledamöter obekant att de som sysslar med sådan lagstiftning säger att den är tandlös. Det påvisade också Inga Lantz. Små bötesbelopp leder ingen vart. Jag känner till de ungdomsförbund som har använt sig av möjligheten att anmäla den här typen av videofilmer. Men veckan efteråt kunde man gå tillbaka till samma filmuthyrare och konstatera att filmen fanns där igen.

Herr talman! Tidningen Dagen har tagit sig för att under våren inbjuda samtliga partiledare till sig. Jag läste på första sidan i en stor rubrik för inte så länge sedan att statsminister Ingvar Carlsson anser att vi skall ha förhandsgranskning av videofilmer. Så småningom kanske han får en majoritet av socialdemokraterna med sig.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 1 (otillåtet offentliggörande)

Utskottets hemställan bifölls med 238 röster mot 56 för reservation 1 av Birgit Friggebo och Margitta Edgren.

Mom. 2 (förhållandet mellan meddelarfriheten och tystnadsplikterna)

Utskottets hemställan bifölls med 230 röster mot 65 för reservation 2 av Anders Björck m. fl.

Mom. 3 (den s. k. instruktionen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 3 av Birgit Friggebo och Margitta Edgren – bifölls med acklamation.

Mom. 5 (generellt förbud mot censur m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 189 röster mot 103 för reservation 4 av Anders Björck m. fl. 3 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 6 (mötes- och yttrandefriheten)

Utskottets hemställan bifölls med 280 röster mot 16 för reservation 5 av Bo Hammar.

Mom. 7 (hets mot folkgrupp)

Först biträdades reservation 6 av Anders Björck m. fl. med 67 röster mot 45 för reservation 7 av Birgit Friggebo och Margitta Edgren. 183 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 6 av Anders Björck m. fl. – genom uppresning.

Mom. 8 (förbud mot rasistiska organisationer)

Först biträdades reservation 8 av Anders Björck m. fl. – som ställdes mot utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motion 1986/87:Ju638 av Alf Svensson – med acklamation.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 155 röster mot 139 för reservation 8 av Anders Björck m. fl. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 9 (förhandsgranskning av rörliga bilder som skall säljas eller uthyras)

Utskottets hemställan bifölls med 212 röster mot 64 för reservation 9 av Bengt Kindbom m. fl. 20 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 11 (efterhandsingripanden mot våldsskildringar i rörliga bilder och våldspornografiska stillbilder)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 10 av Anders Björck m. fl., *dels* reservation 11 av Margitta Edgren – bifölls med acklamation.

Mom. 12 (missaktning med anspelning på kön)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 12 av Bo Hammar – bifölls med acklamation.

Mom. 13 (handlingsoffentlighet utanför myndighetsområdet)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 13 av Anders Björck m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 16 (etableringsfrihet på medieområdet)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 14 av Anders Björck m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 17 (grundlagsskydd för reklam)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 15 av Anders Björck m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 18 (utvidgning av meddelarskyddet)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 16 av Anders Björck m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 19 (en särskild informationskampanj)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 17 av Bo Hammar – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

6 § På förslag av andre vice talmannen medgav kammaren att de ärenden som hann debatteras färdigt under återstoden av dagens sammanträde skulle företas till avgörande i ett sammanhang i början av morgondagens arbetsplenum.

7 § Föredrogs

konstitutionsutskottets betänkande

1987/88:39 om stöd till radio- och kassettidningar (prop. 1987/88:145 och 1987/88:100 bil. 10).

Stöd till radio- och kassettidningar

Anf. 98 BENGT KINDBOM (c):

Herr talman! Vid den föregående behandlingen upptogs konstitutionsutskottets betänkande om de viktiga principerna för yttrandefrihet och informationsfrihet. Vi övergår nu till att behandla frågan om hur information skall bli tillgänglig för samtliga medborgare. I det nu aktuella betänkandet rör det i första hand synskadades tillgång till dagstidningar.

Jag skall så här strax före middagsuppehållet inte bli särskilt långrandig. Jag vill inledningsvis bara konstatera att propositionen bygger på taltidningskommitténs arbete när det gäller ambitionerna att öka utgivningen av radio- och kassettidningar.

Det har hänt väldigt mycket på det tekniska området. I dag är tidningar

tillgängliga inte bara genom bandinspelningar utan också genom digital överföring. Det är en metod som kan utnyttjas i allt större utsträckning, eftersom många av våra dagstidningar i dag redigeras och sätts med hjälp av datateknik.

Den tekniska utvecklingen står inte heller stilla. I dag, eller i morgon, kommer man i radioprogrammet Vetandets värld att berätta om utvecklingen av femte generationens datorer i Japan. Japanerna har ambitionen att kunna stoppa in japansk text i en datamaskin och få den översatt till engelska, eller svenska. Det sägs att det grammatiskt föreligger vissa svårigheter, men man arbetar alltså med att på det här sättet kunna få översättningar till stånd. Systemet medger också syntetiskt tal, i dagsläget åtminstone i begränsad omfattning. Det här är ett projekt som japanerna har arbetat med under hela 80-talet. Detta ger ju perspektiv på framtiden både när det gäller yttrandefrihets- och informationsfrihetsprinciper, som vi har diskuterat här tidigare. Det ger också perspektiv på de möjligheter som kan komma att finnas när det gäller att ge handikappade tillgång till dagstidningar.

Vad är det som vi nu strider om? Jo, det är om utbyggnadstakten när det gäller att ge de synskadade tillgång till dagstidningar. Ministern säger att det är fråga om ett avsevärt åtagande, när han nu lägger fram ett förslag om att 50 dagstidningar under en femårsperiod skall bli tillgängliga för synskadade. Det är klart att så är fallet, om man utgår från vad som gäller i dag. Men utskottet har i efterhand, när det har kommit många motioner om att ambitionen är för låg, konstaterat att den utbyggnad som föreslås skall uppfattas som ett delmål.

Vi reservanter konstaterar att taltidningskommitténs arbete har lett till att man har undanröjt både administrativa och tekniska svårigheter. Vi menar att det därför inte finns något som hindrar att man under en treårsperiod klarar dessa 50 dagstidningar, vilket bör vara en målsättning. Detta står också i överensstämmelse med de krav som handikapporganisationerna själva ställer. Centern och vpk sluter upp bakom de synskadades krav på att utbyggnaden skall ske snabbare. Jag tror att det inte längre finns något hinder för detta.

Ute i de regioner där det finns flera tidningar väntar man på att få ytterligare tidningar tillgängliga för de synskadade.

Utskottet framhåller vidare att man ånyo bör betona mångfalden, eftersom detta är ett viktigt inslag när det gäller att kunna ta ställning i samhällsdebatten.

Herr talman, med det anförda ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Anf. 99 NILS BERNDTSON (vpk):

Herr talman! Den utbyggnad av utgivningen av radio- och kassettidningar som föreslagits i regeringens proposition är välmotiverad. Det bör dock understrykas att det angivna antalet 50 dagstidningar endast är ett delmål. Ännu återstår mycket innan de synskadade får samma tillgång till tidningar som övriga medborgare.

I de motioner som väcktes i anslutning till propositionen var det framför allt två frågor som aktualiserades. Den ena gällde en snabbare takt i utbyggnaden än regeringens förslag, och den andra gällde tillgång till radio-

och kassettidningar för vissa rörelsehindrade personer. Bägge dessa krav fanns med i vpk-motionen K34, som också ställde kravet att tidningar som så önskar skall få anslag för utgivning av radio- och kassettidningar.

Kravet på att också vissa rörelsehindrade skall få tillgång till radio- och kassettidningar tillgodoses genom att ett enigt utskott tillstyrker motionsyrkandena. Detta är glädjande.

När det gäller utbyggnadstakten vill inte utskottsmajoriteten gå med på motionskraven på att delmålet 50 dagstidningar skall uppnås inom tre år i stället för regeringens förslag om fem år. Man nöjer sig med att uttala att detta bör ske så snabbt som möjligt och säger sig se det som en framgång om det sker inom en kortare tid än fem år.

Jag har litet svårt att förstå varför man inte – med den positiva syn som präglar hela utskottet, det vill jag betona – är beredd att förorda att delmålet uppnås inom tre år. En period på tre år är ingen kort tid och de praktiska förutsättningarna finns. Kostnaderna är inte heller särskilt stora. De synskadade själva har kraftigt understrukit betydelsen av ett snabbare genomförande av planen.

I en reservation från centern och vpk förordas att målsättningen med en utbyggnad till 50 dagstidningar som skall utkomma med radio- och kassettupplagor bör förverkligas inom tre år.

Jag yrkar, herr talman, bifall till reservationen.

Anf. 100 WIVI-ANNE CEDERQVIST (s):

Herr talman! Konstitutionsutskottets betänkande 39 innehåller två förslag om tillkännagivanden till regeringen. Det ena förslaget avser tidsplanen för utbyggnaden av stödet till radio- och kassettidningar. Det andra förslaget innebär en utvidgning av stödet till att gälla även vissa rörelsehindrade.

Sedan 1982 har riksdagen anvisat medel till radio- och kassettidningar för synskadade. Antalet medverkande dagstidningar har stadigt ökat, och för närvarande utkommer 16 dagstidningar med radio- och kassettidningar. Taltidningskommittén, som är ansvarig för verksamheten, har i nära samarbete med Synskadades riksförbund arbetat för att göra verksamheten känd bland synskadade och hjälpt till med hanteringen av mottagarapparat m. m. Under kommitténs verksamhet de senaste åren har en rad radiorättsliga och ansvarighetsrättsliga frågor kunnat lösas i enlighet med de former för utgivning som bedöms vara ändamålsenliga.

I propositionen föreslås att verksamheten med utgivning av radio- och kassettidningar under en femårsperiod byggs ut till att omfatta ett femtiotal tidningar. Förutom de tidningar som i dag ger ut inlästa taltidningar har 35 företag förklarat sig villiga att i en nära framtid starta utgivning. I ett flertal av de tio följdmotionerna berörs utbyggnadstakten. Utskottet vill för sin del starkt betona det som föreslås i såväl propositionen som i ett flertal av motionerna, nämligen att utökningen av utgivningen av radio- och kassettidningar till att omfatta 50 dagstidningar endast skall ses som ett delmål. Det är angeläget att detta delmål uppnås så snabbt som möjligt. Skulle det ske inom en kortare tid än fem år vore det – som även framhålls i propositionen – en stor framgång. Riksdagen bör vara beredd att ompröva anslagets storlek så att inte brist på medel hindrar att de tidningar som så önskar skall kunna få

anslag för utgivning av radio- och kassettidningar.

På denna punkt har centern och vpk en gemensam reservation – den enda reservation som finns fogad till betänkandet. Av betänkandet framgår det att utskottet är mycket enigt utom på denna punkt. När man läser reservationen, herr talman, förstår man att det bara är fråga om en nyansskillnad. Reservanterna har skrivit ungefär på samma sätt som utskottsmajoriteten. I reservationen sätter man dock gränsen till tre år. Utbyggnaden av utgivning- en till att omfatta 50 dagstidningar skall alltså ske på tre år. Utskottet uttalar sig litet mera positivt i sin skrivning och säger att man skall gå efter propositionens förslag om fem år, men att utbyggnadstakten bör öka och att det skulle vara en framgång om det skedde snabbare än fem år.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter, vilket innebär att ovanligt många motioner blir tillgodosedda. Jag yrkar avslag på reservationen.

Anf. 101 BENGT KINDBOM (c):

Herr talman! Vi reservanter och utskottsmajoriteten står inte så långt ifrån varandra. Det skiljer bara två år i våra förslag. Jag blev något förbryllad när Wivi-Anne Cederqvist – om jag uppfattade henne rätt – sade att utskottets skrivning är mera positiv än reservationen. Det kan inte finnas något stöd för detta påstående. Eftersom vi har tagit upp kravet från de synskadades organisationer, tycker jag också att vi har en god grund för vår reservation.

Om man hade följt reservationens förslag, hade det skapat ett tryck både på den organisation som svarar för det samhälleliga stödet och på de tidningar som finns ute i landet, vilka nu bör uppmärksamma möjligheten att ge ut taltidningar med hjälp av det ökade anslaget som står till förfogande. Man borde kanske också på nytt gå ut till tidningarna och försöka engagera fler än de 30–40 som har uttalat att de är beredda att omedelbart påbörja en utgivning.

Jag har träffat representanter för en del tidningar och vet att man egentligen inte på allvar har prövat frågan om man skall ge ut taltidningar eller inte. Man har svarat på vissa enkäter från Taltidningskommittén, men det är något helt annat än att stå inför det faktum att det nu finns anslag och en reguljär verksamhet att bygga på.

Även om det synes vara en liten skillnad mellan reservationen och utskottets skrivning, är det ändå en skillnad på två år med tanke på vårt mål. Jag ser också det här som ett sätt att utöva tryck på tidningarna att gå in i verksamheten.

Anf. 102 NILS BERNDTSON (vpk):

Herr talman! Wivi-Anne Cederqvist säger att det förekommer nyansskillnader mellan utskottsmajoriteten och reservanterna. Jag ser det som något mer än nyansskillnader när det är fråga om tre eller fem år för att nå det delmål som är uppställt. Skillnaden mellan reservationen och majoritets-skrivningen är att reservationen ger uttryck för en klar viljeyttring för tre år, medan majoriteten nöjer sig med en förhoppning om att målet skall uppnås tidigare än inom fem år. Detta anser jag vara en betydande skillnad. Det är värt att stödja reservationen för att påskynda utvecklingen.

Prot. 1987/88:122
18 maj 1988

Ersättning till riksdagens ledamöter

Anf. 103 WIVI-ANNE CEDERQVIST (s):

Herr talman! Man kan säga att det är en försöksverksamhet som har pågått ända sedan 1982. Försöksverksamheten har alltså pågått cirka sju år, och det är endast 16 dagstidningar som har medverkat. Vi får erkänna att dagstidningarna inte har visat något större intresse för denna verksamhet. Nu är det glädjande att 35 tidningar säger sig ha intresse för att starta denna verksamhet. Skall detta klaras av på tre år – jag är rädd för att vi inte gör det, när det har gått så långsamt hittills – måste man i stället uppmuntra flera tidningar att starta denna verksamhet. Av utskottets skrivning framgår det att man är beredd att uppmuntra endags- och fådagarstidningar. Dessa tidningar är ofta lokala, och det skulle naturligtvis vara av intresse även för jämställdhetens skull att få lokala nyheter.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut i ärendet skulle fattas vid nästa arbetsplenium.)

8 § Föredrogs

konstitutionsutskottets betänkande

1987/88:42 om ersättning till riksdagens ledamöter (förs. 1987/88:13).

Ersättning till riksdagens ledamöter

Anf. 104 JOHN JOHNSON (s):

Herr talman! Det förslag som vi behandlar innebär åtskilliga nyheter i fråga om det ekonomiska skyddet för avgående ledamöter. Jag skall inte gå närmare in på förslaget, som det råder enighet om, utan endast kommentera en särskild fråga.

Det nya systemet innehåller ett visst skydd för efterlevande, i första hand för efterlevande barn under 19 år. Dessa barn får i dag 5 % av ledamotsarvodet i pension. Sammanlagt får syskon dock aldrig mer än 10 % tillhoppa.

I dagens system finns också ett skydd för efterlevande make eller maka. I det nya systemet däremot finns det inte något generellt skydd för efterlevande make eller maka. I lagen föreligger dock en dispensmöjlighet då det föreligger särskilda omständigheter. I ersättningsstadgekommittén har vi i detta fall i första hand tänkt på änkor med små inkomster. Till dessa änkor bör det kunna utgå en pension av samma storlek som det nuvarande systemet garanterar.

Det bör betonas att det handlar om relativt små belopp – maximalt något över 900 kr. i dagens läge. Det egentliga skyddet för änkan finns ju i det allmänna pensionssystemet, folkpension och ATP.

Vi förutsätter att förvaltningsstyrelsen är generös vid behandlingen av sådana ärenden.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut i ärendet skulle fattas vid nästa arbetsplenium.)

9 § Kammarerna beslöt kl. 17.52 att ajournera förhandlingarna till kl. 19.00 för middagsuppehåll.

Prot. 1987/88:122
18 maj 1988

Datapolitik för statsförvaltningen

10 § Förhandlingarna återupptogs kl. 19.00 under ledning av andre vice talmannen.

11 § Föredrags

finansutskottets betänkande

1987/88:25 om datapolitik för statsförvaltningen (prop. 1987/88:95 delvis och 1987/88:100 bil. 2).

Datapolitik för statsförvaltningen

Anf. 105 Civilminister BO HOLMBERG:

Herr talman! Med utgångspunkt i verksleddningspropositionen vidtar regeringen nu en rad åtgärder, som sammantaget tar sikte på att åstadkomma en effektivare styrning av statsförvaltningen. Statsförvaltningens organisation, ledning och styrning har större betydelse för de politiska resultaten än vad vi vanligtvis föreställer oss. Det är från dessa utgångspunkter man skall se datapropositionen.

Det behövs en bättre styrning av ADB-utvecklingen i statsförvaltningen, och det behövs organisationsförändringar om man skall uppnå målsättningen: data på människors villkor. Regeringen har under de tre senaste åren utvecklat sin datapolitik i olika propositioner. Det har varit fråga om områden som rör forskning, näringsliv och samhälle. Nu preciseras datapolitiken för statsförvaltningen.

Det är viktigt att den nya tekniken inte utvecklas vid sidan av det arbete som görs i statsförvaltningen för att utveckla kvalitet, service och effektivitet. Regering och riksdag måste därför lägga fast riktlinjer, som styr ADB-användningen utifrån verksamhetens behov och tar större hänsyn till personalens arbetssituation. Datapolitiken måste inriktas mot det s. k. användarperspektivet.

När Japan inledde sin stora tekniksatsning MITI-projektet, dominerade det tekniska perspektivet. USA startade med vapenindustrin i bakgrunden.

I Sverige anslogs 75 milj. kr. till ett utvecklingsprogram på temat teknik-organisation-människa. Programmet bedrevs i samverkan mellan arbetsmiljöfonden och arbetsmarknadens parter åren 1982-1987. Resultatet har presenterats under rubriken En ny arbetsvärld. Det kan tyckas vara en ambitiös eller långtgående rubrik. Programmet är emellertid principiellt mycket värdefullt. Erfarenheterna kan sammanfattas i tre punkter.

För det första måste utvecklingen av ny teknik ta sin utgångspunkt i verksamheten. För det andra krävs samtidiga organisatoriska förändringar utifrån en klar uppfattning om vad man vill åstadkomma med den nya tekniken. För det tredje har personalen, dess kompetens och förmåga, visat sig vara den viktigaste källan till framgång. Utan personalsatsningar och kompetensutveckling blir ny teknik ofta en död resurs. Förnyelsen måste

med andra ord ses som ett samspel mellan människa, teknik och organisation. Först när man ser de komponenterna i sitt sammanhang, kan man till fullo utnyttja de möjligheter som den nya tekniken erbjuder.

I regeringens referensgrupp för datafrågor – som består av företrädare för samhälle, näringsliv och forskning – har resultaten från utvecklingsprogrammet presenterats. Reaktionerna från gruppen var positiva. Regeringen kan nu lägga dessa resultat till grund för de förslag och de riktlinjer i propositionen som tar sikte på det s. k. användarperspektivet. Enligt min mening är det en principiellt viktig målsättning i datapropositionen. ADB blir ett medel bland flera för att uppnå bra resultat i verksamheten.

När jag besökte Japan i februari i år kunde jag konstatera att Sverige har kommit långt i diskussionen om samspelet mellan teknik och människa. Svenskt näringsliv och svensk förvaltning borde här kunna ha en fördel i förhållande till många andra länder, om vi medvetet börjar arbeta efter principen: ju mer avancerad teknik, desto viktigare blir människan.

Förslagen i propositionen skall också ses mot bakgrund av den snabba utvecklingen och de stora investeringar som nu görs i statsförvaltningen. Antalet dataarbetsplatser i svensk statsförvaltning har ökat från 22 000 år 1983 till 73 000 år 1987.

Kostnaden för ADB i statsförvaltningen beräknades till ca 3,5 miljarder kronor budgetåret 1986/87.

Jag skall ta upp ett par viktiga förslag i propositionen. Personalen och utbildningen ges en nyckelroll. Utbildningsinsatserna riktas främst till tre grupper – verksledning, anställda som skall medverka i utvecklingsarbetet och använda datorer samt biträdes- och assistentpersonal.

Utbildningen tar också sikte på frågan om jämställdhet och ADB. Behovet av biträdes- och assistentpersonal minskar på grund av datoriseringen. Det drabbar särskilt kvinnorna. Förslag läggs därför fram om utvecklingsmöjligheter för just den personalgruppen.

Ett annat viktigt förslag gäller arbetsmiljön. Bildskärmarna som hälsorisk och oroskälla för personalen tas upp i propositionen. Förslaget innebär att de s. k. högstrålande bildskärmarna skall var utbyttas hos statliga myndigheter och affärsverk senast år 1991. Den oro som personalen känner och den kritik som riktas mot bildskärmarna från arbetsmiljösynpunkt har lett fram till regeringens ställningstagande. Det är också tekniskt ekonomiskt möjligt att klara avvecklingen av de högstrålande skärmarna fram till år 1991.

Mot denna bakgrund är det förvånande att de borgerliga partierna går emot förslaget. När man läser era reservationer kan man konstatera att ni ställer fortsatta forskningsresultat mot en avveckling av de högstrålande skärmarna. Det råder tydligen delade meningar mellan de borgerliga partierna och regeringen, vilket jag beklagar utifrån personalens och arbetsmiljöns synpunkt.

Regeringen pekar på ytterligare hälsorisker som är förknippade med bildskärmsarbete. Statshälsan har presenterat en särskild hälsoundersökning, som visar att långvarigt arbete vid bildskärm leder till belastningsbesvär av olika slag. Dessa nya fakta har vi hunnit få med i propositionen. Statshälsan får därför till uppgift att föra ut dessa fakta från studien till verksledningarna, som bör vidta lämpliga åtgärder för att komma bort från

dessa arbetsmiljöproblem.

Förslag läggs också fram om datorstödda arbetsplatser för handikappade. Det tycker jag är principiellt viktigt. Statskontoret får i uppdrag att precisera de krav som måste ställas på handikappanpassad utrustning.

Sedan några ord om säkerhet och sekretess. Förslagen är här inriktade på att nå säkerhetshöjande resultat på relativt kort tid. De enskilda myndigheternas ansvar sätts i centrum i regeringens förslag. Varje myndighet med ADB-system skall ha genomfört en säkerhetsanalys, senast 1989/90.

Skyddet mot otillbörlig åtkomst till ADB-system stärks. Krav på behörighetskontroll läggs fast. En särskild utbildning i säkerhet och sekretess genomförs. Sammantaget innebär förslagen att positionerna flyttas fram påtagligt inom området säkerhet och sekretess.

Regeringen har vidare ett förslag om ny beslutsordning för ADB-investeringar. Den nuvarande ordningen har kritiserats. Den anses vara för centralstyrd och för krånglig. Det är skälen till att regeringen föreslår ett avskaffande av det nuvarande upphandlingssystemet. Myndigheterna får i stället själva upphandla utrustning i betydligt större utsträckning, och beloppsgränsen höjs. Statskontorets roll förändras så att kontoret får mindre kontrollerande och mer stödjande funktioner.

Regeringen lägger också fram förslag som tar sikte på att de större statliga ADB-systemen skall omprövas och förnyas. En beredningsgrupp tillsätts i regeringskansliet med uppgift att se över de stora statliga ADB-systemen.

Forskning och utveckling för användning av informationsteknologi behandlas också. Förslaget innebär att man skall åstadkomma en särskild satsning på forskning och utveckling. Den särskilda satsningen bör ske genom ett ökat samarbete inom den offentliga sektorn. När vi jämför med näringslivet på denna punkt kan vi konstatera att vi ligger efter. Det behövs särskilda satsningar på forskning och utveckling, inte minst med utgångspunkt i användarperspektivet. Ett s. k. utvecklingsråd skall inledningsvis svara för att detta arbete kommer i gång.

Till sist: Den nya tekniken utvecklas snabbt. Det ställer krav på särskild uppmärksamhet från ansvariga i statsförvaltningen och det ställer särskilda krav på oss ansvariga politiker. Organisationen i statsförvaltningen och i regeringskansliet måste därför vara väl trimmad för den dubbla uppgiften att för det första följa teknikutvecklingen och för det andra föreslå förändringar, som garanterar en bra styrning och kontroll av information och data. Genom de förslag som regeringen lägger fram i propositionen utvecklas en slagkraftigare organisation för datapolitiken i statsförvaltningen.

Anf. 106 RUNE RYDÉN (m):

Herr talman! Det är snart tre år sedan vi i kammaren hade en samlad debatt om en datapolitik för statsförvaltningen. Då, 1985, presenterade den socialdemokratiska regeringen inte mindre än fyra olika dokument som behandlade olika delar av datapolitiken och som gavs olika form, vilket försvårade riksdagens behandling av dem. Dessutom presenterades de så sent att de inte kunde realbehandlas förrän under höstriksdagen 1985.

Vi moderater var också mycket kritiska mot betydande delar av den datapolitik som då framlades av regeringen. Därtill fann vi avsevärda brister,

och man hade underlåtit att behandla väsentliga områden.

Det finns därför i dagsläget anledning att notera en avsevärd förbättring i jämförelse med 1985, åtminstone i två avseenden: för det första att propositionen trots allt presenterades så att realbehandling kan ske i vår, och för det andra att regeringen äntligen gör en ansats att skapa en datapolitik för det statliga området.

För första gången görs ett socialdemokratiskt försök att anlägga en helhetssyn av det slag som vi föreslagit i många motioner under årens lopp. Tyvärr är försöket inte i alla avseenden väl genomarbetat, och på någon punkt kan det till och med leda till att intentioner som riksdagen beslutat om i andra sammanhang motsägs.

I andra avseenden genomsyras förslagen av sedvanliga ambitioner att centralisera aktiviteter till statsägda verksamheter och ge dessa avsevärt bättre konkurrensförhållanden än motsvarande verksamheter som bedrivs i privatägda former.

Vad som nu behövs från regeringens sida är att utskottets tankar och idéer konkretiseras och att regeringen visar litet lyhördhet för vad oppositionen har framfört i sina reservationer. Enligt min uppfattning är avstånden i många frågor inte så stora, och det här viktiga men för många delvis främmande området behöver nu handling och åtgärder.

Vi i moderata samlingspartiet anser att en politik där man på bästa sätt utnyttjar den nya informationsteknologin måste bygga på följande riktlinjer.

För det första ställer det ökande användandet av datorer och dataregister krav på ett förstärkt skydd av den enskildes integritet. För det andra måste offentlighetsprincipen hållas levande även i en tid då en stor del av offentliga uppgifter registreras på data. För det tredje måste sårbarheten i olika register och i olika system beaktas. För det fjärde måste strävan vara att vi skapar största möjliga frihet och öppnar för att Sverige skall bli ett land som på bästa sätt inom olika samhällsområden tar till vara de fördelar och möjligheter som den nya teknologin ger.

Herr talman! I datafrågorna har faktiskt de borgerliga partierna varit på offensiven. Socialdemokraterna däremot har varit på defensiven. Datalagen drevs fram av de borgerliga partierna. CPR fälldes av dem 1973, och propositionen 1979 med åtföljande beslut innebar att vi fick parlamentarisk insyn och kontroll. Fram till 1976 var socialdemokraterna rätt ointresserade av att föra datafrågorna på ett politiskt plan. Fram till dess gällde därför det som senare kommit att kallas ämbetsmännens datapolitik. 1979 års datapolitiska beslut ändrade på det. Det innebar i korthet att datautvecklingen skall stå under parlamentarisk kontroll och tillsyn. Vi skall därför ha en datapolitik. Viktigare beslut i datafrågor skall underställas riksdagen. Detta är tydligen i och med att den socialdemokratiska regeringen nu presenterat sin proposition om datapolitik för statsförvaltningen helt accepterat, vilket jag hälsar med tillfredsställelse.

Statens många datasystem har stor betydelse för enskilda människor. Det är ofta omöjligt att undvika att bli registrerad i dessa. Detta ställer höga krav på integritetsskydd och sekretess hos de statliga datasystemen. Den svenska offentlighetsprincipen kräver också att för allmänheten och pressen intressanta uppgifter kan vara tillgängliga. Datorer är ett mycket viktigt hjälpme-

del såväl inom den egentliga statsförvaltningen som inom utbildningsväsendet och försvaret. Utvecklingen mot allt fler datoriserade arbetsplatser måste fortsätta. I detta fortsatta datoriseringsarbete är det viktigt att möjligheterna till effektivisering utnyttjas. Däri ingår bl. a. möjligheterna till kommunikation mellan olika system men också mer användarvänliga programvaror.

Vi kan därför i allt väsentligt dela regeringens uppfattning om behovet av kompetensutveckling och då särskilt behovet av att ge statsförvaltningens chefer ökade kunskaper i strategiska ADB-frågor. Regeringen och utskottet framhåller att det är främst tre kategorier inom statsförvaltningen som behöver ökade kunskaper: verksledningarna, de som är operativt ansvariga för myndigheternas datorsystem samt assistentpersonal. Det är emellertid därutöver viktigt att myndigheterna beaktar utvecklingsmöjligheterna för den handläggande personalen. Erfarenheter från privata företag och en del myndigheter visar att adekvat datorstöd i form av ordbehandling, databaser, kalkylprogram och beslutsfattarstöd genom s. k. artificiella intelligensprogram avsevärt kan höja handläggarens effektivitet samtidigt som kvaliteten kan förbättras. Myndigheterna bör därför enligt vår uppfattning även beakta denna personalkategori. Det var därför välgörande att höra civilministern tala om detta i sin tredje punkt. Hade propositionstexten tagit upp även den handläggande personalen, hade allt enligt min uppfattning varit gott och väl och vi hade sluppit en reservation.

Regeringen ger statskontoret och SIPU viktiga uppgifter i samband med kunskapsutvecklingen inom statsförvaltningen. Utvecklingen inom datorområdet går emellertid för närvarande mycket snabbt, inte minst på programvarusidan. Det innebär att statskontoret och SIPU:s kompetens måste kompletteras. I många fall kan därför utomstående konsulter, universitet och höskoleinstitutioner hjälpa myndigheterna i deras kunskapsutveckling. Statskontoret och SIPU:s verksamhet bör därför vara endast en del av utbudet av kurser och seminarier.

Vi i moderata samlingspartiet delar uppfattningen att den oro som uppkommit för de medicinska effekterna hos dem som arbetar vid bildskärmar måste tas på allvar. Det är därför anmärkningsvärt att det inte finns några förslag till forskning och andra insatser för att utröna orsakerna till de medicinska effekterna och för att utveckla motmedel mot dessa. Det som i stället föreslås kan medföra långtgående och kostsamma insatser för att begränsa elektrostatiske och elektromagnetiska fält, vars medicinska effekter inte till fullo är klarlagda.

Enligt vår mening bör de datapolitiska insatserna i detta avseende just nu inriktas mot en kraftig satsning på forskning för att utröna orsaker och samband mellan informationsteknologins användning och arbetsskador. Denna forskning bör å andra sidan inte inskränkas enbart till de elektrostatiske och elektroniska magnetfälten utan även omfatta psykologiska och sociala faktorer relaterade till bildskärmsarbetet i ett vidare perspektiv. Hittills har diskussionerna om bildskärmar, ergonomi och hälsa enligt vår mening i alltför hög grad inneburit att man sett bildskärmen som en isolerad företeelse. I verkligheten är den endast en komponent i ett system, där t. ex. datorprogrammets betydelse för exempelvis svarstider och deras upphov till stresseffekter och dylikt är i minst lika hög grad viktiga att utröna.

Vi föreslår därför i stället för den absoluta tidpunkten 1991 för en

eliminering eller minskning av de elektriska fälten, att insatserna inriktas mot en intensifierad forskning för att till den tidpunkten försöka klarlägga de verkliga orsakerna till de medicinska problem som kan ha samband med bildskärmsarbete. Vi anser att detta är en klart bättre metod för att minska den oro som finns. Resurser för dessa forskningsinsatser kan enligt min uppfattning till stor del skapas genom samordning av de resurser som nu är splittrade på olika håll.

Herr talman! Jag går nu över till att beröra några av frågorna inom området säkerhet och sekretess. Vi delar uppfattningen att alla myndigheter som har ansvar för ADB-system bör ha en uppfattning om säkerheten i ADB-verksamheten. I propositionen dras dock alla myndigheter över en kam och behandlas som om de vore lika i detta avseende. Så är inte alls fallet. I verkligheten bedriver de myndigheter detta gäller verksamheter av helt olika slag, och följaktligen får ADB-säkerhetsarbetet relateras till de skilda myndigheternas olika förutsättningar. Man bör t. ex. som ett minimum skilja på förvaltningsmyndigheter, affärsverk och civila myndigheter med anknytning till försvaret.

Affärsverken har ett företagsekonomiskt mål med krav på kostnadstäckning, inkl. avkastningskrav på disponerat statskapital. Vid sidan av detta finns krav på dem så som en del av samhällets infrastruktur. I de nyligen av riksdagen fattade besluten om styrningen och ledningen av affärsverken har marknadsanpassning markerats samt en ökad delegering under ett samlat ökat ansvar. Detta innebär att det av affärsverken krävs bl. a. ett större ansvar för valet av medel för att uppnå de av statsmakterna fastställda målen.

För de flesta affärsverken är informationsteknologi och ADB helt avgörande hjälpmedel för verksamhetens effektivitet och servicegrad. Informationsteknologi och ADB är dessutom inte sällan helt integrerade i de produkter och tjänster som framställs. De säkerhetskrav som ställs på affärsverken är till sin karaktär delvis annorlunda, och i sitt innehåll helt annorlunda, än de krav på ADB-säkerhet som förvaltningsmyndigheter har att beakta. Det är därför olämpligt, för vissa affärsverk t. o. m. att betrakta som direkt skadligt, att på något som helst sätt inordna deras arbete med säkerhet och sekretess i statskontorets uppgifter. Som redan antytts strider en sådan ordning dessutom mot de av riksdagen beslutade principerna för ledning och styrning av affärsverkens verksamhet. Det är ett rimligt krav på riksdagen att förutom att se till det bästa i sak även vara något så när konsekvent i de beslut som fattas. I statskontorets arbetsuppgifter bör affärsverken därför, enligt vår uppfattning, exkluderas helt.

När det gäller myndigheter med anknytning till försvaret är datasäkerhetsarbetet närmast en del av deras normala arbetsuppgifter. Vi kan därför inte heller här finna att statskontoret har något att bidra med som väsentligt kan förbättra säkerhet och sekretess inom dessa. Erfarenheterna från upphandling av s. k. basdatorer bekräftar detta.

Mot den bakgrunden föreslår vi att de uppgifter som enligt propositionens avsnitt 3 avses tilldelas statskontoret inte skall omfatta affärsverken och försvarsmyndigheterna, utan avgränsas till de civila förvaltningsmyndigheterna. Det enda område där det enligt vår mening finns anledning att inkludera affärsverken är ÖCB:s samordning av beredskapsplanering avse-

ende krisfrågor. Därigenom kan inte bara regeringens utan även andra myndigheters behov av insyn i affärsverkens arbete med säkerhet och sekretess beaktas i erforderlig utsträckning. Vad som i de här sammanhangen är utomordentligt viktigt är att ÖCB får de resurser som behövs för att kunna genomföra sina arbetsuppgifter. Vidare måste relationerna mellan statskontoret och ÖCB snarast konkretiseras.

Datasäkerhetsfrågorna är av vital betydelse, och det finns många som arbetar på att ge Skandinavien en ledande roll inom det här området. Därför hoppas jag att de här frågorna kommer att bli ännu bättre i sin konkretion.

Statens användning av informationsteknologi i ADB har hittills i vissa avseenden inte varit särskilt framgångrik. Betydande kostnadsöverskridanden, förseningar och tekniska problem har snarare varit regel än undantag. Detta beror dock mer på brister i inblandade myndigheters förmåga att utnyttja hjälpmedlet, samt på en förkärlek för komplexa, centraliserade systemlösningar, än på hjälpmedlet som sådant och de möjligheter som det erbjuder. En betydande del av de stora statliga ADB-system som är i drift behöver genomgå omläggning i större eller mindre grad. Flera orsaker kan anges till detta. Systemlösningarna är gamla, i flera fall från 1960-talet. Successiva mindre förändringar har medfört att underhållskostnaderna nu är mycket höga. Systemen tillfredsställer inte nuvarande krav på användarvänlighet och arbetsmiljö. Datorerna är oekonomiska, sårbarhets- och säkerhetsskydd är inte tillfredsställande osv.

Mot denna bakgrund är det tillfredsställande att regeringen nu lämnar förslag beträffande omprövning, förnyelse och förvaltning av vissa ADB-system. För oss känns det särskilt glädjande, eftersom vi i stort sett varje år sedan tidigt 80-tal i motioner föreslagit just detta. Förslaget i propositionen överensstämmer i stort sett på varje punkt med de förslag som vi tidigare har lämnat. Vi vill därför tillstyrka de åtgärder som föreslås i det här avseendet. Den föreslagna formen för översynen är dock enligt vår uppfattning inte helt tillfredsställande.

Enligt vår mening erfordras en betydligt effektivare organisation för att denna mycket omfattande och kvalificerade uppgift skall kunna genomföras med acceptabelt resultat. Till stor del är den allvarliga situationen, som statsförvaltningen i detta avseende nu hamnat i, en följd av oskicklig hantering av dessa frågor i regeringskansliet och på statskontoret. Att nu tillsätta en särskild beredningsgrupp inom regeringskansliet – med uppgift att ta fram underlag till stöd för regeringens ställningstagande till större ADB-investeringar – vilken "företsatts inte själv utföra något omfattande utredningsarbete" eftersom "statskontoret och RRV bör kunna biträda beredningsgruppen med särskild expertis och utredningsresurser" är helt otillräckligt. Det är ungefär som att tro att man kan stoppa en snölavins genom att sätta upp ett spjälstaket. Det erfordras kraftfullare insatser.

Motsvarande situationer har inträffat i andra länder och i några av USA:s delstater, om än inte i samma relativa omfattning. Det normala sättet att söka komma ur problemet är att tillsätta en speciell "task force" med mycket hög kompetens och en fristående ställning i förhållande till de organ som tidigare varit inblandade, och som kanske därför har en alltför stark knytning till de förhållanden som skall åtgärdas. De insatser som erfordras är av sådant slag

att sedvanlig utredningsmetodik inte leder till avsett resultat inom den korta tid som står till buds för att analysera situationen och vidta de nödvändiga åtgärderna. En första insats bör därför vara att ta fram ett åtgärdsprogram.

Utredningen av vilka förutsättningar som finns för hur de statliga myndigheternas datakommunikation skall tillgodoses i framtiden bör begränsas till att omfatta ett fåtal större datakommunikationsanvändare bland de civila förvaltningsmyndigheterna, såsom RRV, riksskatteverket, löne- och pensionsverket och arbetsmarknadsverket. En större ambition leder sannolikt till en ogenomförbar lösningsidé.

Vi delar rent allmänt grundsynen att en standardisering är väsentlig inom ADB-området. Den standardisering som bör ske inom statsförvaltningen bör utgå från det internationella och europeiska standardiseringsarbetet. Den bör även utgå från det standardiseringsarbete som utförs inom svenska standardiseringsorganisationen, SIS. Behovet av särskilda insatser från statskontorets sida inskränks därför, enligt våra tolkningar, och måhända bör statskontoret kunna utfärda tillämpningsrekommendationer som innebär att man kan gå runt offentliga standarder.

Inom vårt land har vi inom olika områden oftast strävat efter att skapa svenska modeller. Så har det även varit inom dator- och ADB-området. Dessa försök har nästan undantagslöst misslyckats. Den svenska marknaden är för liten för att kunna bära de utvecklingskostnader som de svenska modellerna för med sig. Det enda undantag från dessa generella slutsatser som kan noteras är viss inverkan på den ergonomiska utformningen av viss utrustning. De tankar beträffande utveckling av svenska programvaror som kan skönjas bakom vissa förslag i propositionen är lika orealistiska som de försök att bygga svenska datorer som tidigare ägt rum och som förorsakat långa fördröjningar och stora kostnader inom vissa samhällssektorer. Som exempel på vad vi menar kan nämnas de s. k. Bertil- och Ceciliaaffärerna, som statskontert genomförde åt försvaret.

Stora insatser av skattemedel har under senare år gjorts i form av subventioner och stöd åt bolag inom ESKA-gruppen. Detta har medfört märkliga effekter för datamarknaden i Sverige. Vi anser att detta är en dålig metod att skapa en god utveckling inom statsförvaltningen. Därför bör en grundläggande prövning ske av ESKA-koncernen, dess uppgifter och ägandeförhållanden.

Regeringen föreslår också att datorcentralen vid Stockholms universitet, QZ, skall säljas till DAFA. Vi har inte i och för sig någon invändning mot att QZ, som till en stor del utnyttjas för externa uppdrag, överförs till ett dataservicebolag. Vi har emellertid tidigare i motioner föreslagit att DAFA helt eller delvis skall privatiseras. Regeringen bör enligt vår uppfattning låta utreda om det finns några vägande skäl för att någon del av DAFA:s nuvarande verksamhet skall ligga kvar i statlig ägo.

Herr talman! Jag ber att avslutningsvis få yrka bifall till de reservationer till finansutskottets betänkande om datapolitik för statsförvaltningen som har moderata företrädare.

Anf. 107 MARGITTA EDGREN (fp):

Herr talman! I boken *Den datoriserade Prometheus* beskrivs hur han i den grekiska sagan stal elden från Zeus och delade med sig till människorna på jorden – elden, som var en förutsättning för utveckling av handens skicklighet och utveckling av kunskaper och som därtills endast gudarna haft tillgång till. Prometheus har också genom århundraden av diktare framställts som symbol för en ideologi som tror på upplysning och på att kunskap kan spridas till alla.

Det grekiska dramat om upplysning och kunskap är aktuellt i dag. Vi har genom den nya tekniken, genom datorer, kommunikationssystem och datasystem, fått vår tids eld, som gett oss möjlighet att göra ett stort språng i industriell och samhällelig utveckling. Frågan för oss är: Hur styr vi utvecklingen? Flera viktiga frågor lyfts förvisso fram, företrädesvis tekniska: Hur skall vi standardisera? Hur skall vi koppla ihop systemen? Hur skall vi bestämma om investeringarna? Vem skall utbildas, vem skall få tillgång till kunskaper och hur skall det praktiskt gå till?

Vi anar att vi kanske inte ens kan nudda vid de verkliga effekterna av samhällets datorisering – de är så svåra att uttrycka, att det knappast går att göra annat än i tekniska termer. Det handlar på lång sikt om vår förmåga att tänka, känna och värdera, vårt förhållningssätt till varandra och till samhället. Datorn är ett verktyg för tanken, och på sikt kommer vi att anpassa vårt tänkande efter verktygets begränsningar och dess möjligheter, och därmed begränsas vi. Datorer är begränsade, trots allt vad experter försöker få oss att tro.

Vårt perspektiv är snävt, och de tekniska argumenten skjuts i förgrunden, eftersom de är så spännande och så svindlade snabba. Andra, mer återhållsamma argument hörs mindre.

Ambitionerna är stora att se en helhetssyn och att ta ett helhetsgrepp samt att bygga in användarstyrning. Erfarenheten visar, att den dag systemen skall köras i gång är ändå det viktigaste att tekniken fungerar.

Att välja perspektiv och diskutera perspektiv är viktigt. I den bok jag nämnde ger de två författarna, Curt Johansson och Åke Graham, en bra beskrivning av ett område. De har tagit en bil som exempel på hur många perspektiv man kan se.

Konstruktören ser bilen som en lösning på ett tekniskt problem, som en del av ett större trafiksystem. Bilen kan vara ett sätt att organisera samhällets transporter. Den kan vara en faktor som påverkar miljön – den bullrar och förorenar. Den kan också vara ett säkerhetsproblem. Den styr hur vi väljer att bo och hur vi bygger och lokaliserar arbetsplatser.

Politiker har kanske andra värderingar. Bilen är i vårt land en stor industri som ger många människor levebröd. För andra av oss människor är bilen en njutning – att köra, att putsa och att meka med. Den representerar också ett regelsystem på gator och vägar. Den kan ha ett psykologiskt värde som statussymbol och som medel att komma ut i naturen och njuta.

Författarnas "point" är att utvecklandet av datorsystem på samma sätt har olika perspektiv; och det måste vi inse.

Det är ungefär dessa tankar som har legat bakom när folkpartiet i partimotionen påpekar att varje myndighet har sin ADB-historia och sitt

perspektiv att utgå från. När vi efterlyser mer lyhördhet för människors behov av integritet ligger också tanken på olika perspektiv bakom: Det ligger även bakom talet om offentlighetsprincipen, som måste tas med från början som ett perspektiv på hur systemen skall konstrueras.

Vad är användarvänlighet, eller användarstyrning, när det kommer till kritan? Är det att den enskilde på den enskilda arbetsplatsen får styra och påverka prototyputvecklingen? Är det att den enskilde verkschefen får bestämma? Eller är det att facket får bestämma?

Folkpartiet menar att datoriseringens effektivitet står och faller med att den enskilde anställda har kunskaper, känner lust, glädje och delaktighet i arbetet. Det känner han knappast för ett system som ramlar ned fixt och färdigt från skyn och som styr hur han skall sköta sina arbetsuppgifter.

De stora system som byggdes för länge sedan hade andra perspektiv än dem som läggs på byggandet i dag. När nu de äldre systemen måste göras om, låt oss då inte begå samma misstag igen! Små, decentrala system ger medborgare och anställda utrymme för sina olika perspektiv.

Med detta vill jag yrka bifall till reservation nr 1.

Reservation nr 4 handlar om personalkompetensen och hur den bör användas och utvecklas. Där tas risken upp för att kvinnorna i fortsättningen, liksom hittills, kommer att göra de jobb som männen inte vill ha, om man inte mycket medvetet styr, ställer krav och förväntar sig en annan arbetsdelning. Folkpartiet vill inte konservera värderingar som säger att några tänker – männen – och andra gör – kvinnorna.

Den vägledning som SIPU enligt förslaget skall arbeta ut bör alltså innefatta en strategi för hur kvinnors erfarenheter och tysta kompetens att "göra" kommer att användas. Den vägledningen skall tas fram snabbt, och därför bör SIPU få en bestämd tidsram att arbeta efter. Det är bråttom – vi har talat alltför länge, och nu är det tid för handling.

Jag är glad över att utskottet delar folkpartiets synsätt, dvs. att det är självklart att även privata utbildningsarrangörer skall användas i statlig utbildning, liksom vår syn på att utvecklingen av utbildningsmaterial kan ske även av privata utbildningsarrangörer.

I reservation nr 7 tar samtliga borgerliga partier upp arbetsmiljön. Vi pekar även på andra risker än bildskärmarna och menar att den oro som statligt anställd personal känner också känns av alla andra som arbetar med datorer. Därför är det fel att forma en politik bara för den statliga personalen – allas oro måste tas på allvar. Problemet bör överlämnas till expertmyndigheten, dvs. arbetarskyddsstyrelsen, med direktiv om att hela frågan om ADB-utrustningens egenskaper och kringorganisation skall ses över.

I reservationen tas också upp att STU i samverkan med industrin borde få ett konkret uppdrag att utforma demonstrationsprojekt kring datorstödda arbetsplatser för handikappade.

Reservation nr 8 gäller säkerhet och sekretess. Riksdagen gav i höstas ÖCB ansvaret. I regeringens förslag har nu detta entydiga ansvar delats upp, och det vill vi reservera inte vara med om. Redan 1986 konstaterade statskontoret i en undersökning – som hemligstämplades och kallades terroristbibeln – att säkerheten i statens system var låg och sårbarheten hög. Detta hade sårbarhetsberedningen tidigare kommit fram till.

Vad har då hänt sedan 1986? I princip inte mycket. SÅRB lades ner. Efterträdaren, SAMS, har inte funnit sina former. Detta ville riksdagen i höstas ge en knuff framåt genom att utse en myndighet med övergripande ansvar. Nu menar vi reservanter att regeringen åter delat upp detta ansvar och "snuttifierat" det på ett sätt som vi befarar kommer att fördröja säkerhetsarbetet ytterligare.

Självfallet är den enskilda myndighetens eget ansvar helt avgörande, men det är fortfarande otydligt uttryckt och fortfarande dåligt känt ute hos myndigheterna. Bifall alltså till den gemensamma borgerliga reservationen 8.

I reservation 9, också den gemensam för de borgerliga, tar vi upp förslaget om en förenklad beslutsprocess vid ADB-investeringar. Vi tycker att proceduren även efter regeringens förslag till förenklingar är alltför omständlig och utdragen. Vi tycker att statskontorets roll även i fortsättningen är alltför dominerande över den enskilda myndigheten. Statskontoret skall vara en konsult som man frivilligt anlitar i kraft av dess kompetens och överblick, inte för att man måste. Vi menar också att varje myndighet skall ta ansvar för utvärderingen av sin verksamhet och i den ingående ADB-investeringar och ADB-rutiner samt göra egna överväganden om alternativ. Då blir ansvaret entydigt, och det går inte att krypa bakom någon annan.

Jag vill också säga att jag tycker utskottet uttrycker en nyanserad och realistisk syn på standardisering. Det sägs ju inte rent ut, men underförstått ligger att det är självklart att invandrarverket och bilprovningen inte kan ha samma system för sina huvuduppgifter, dvs. sin ärendehantering. Självfallet skall vi använda den internationella standard som finns och delta i arbetet med att utveckla nya standarder, t. ex. inom gränssnittsområdet, men tillämpningen, den enskilda myndighetens sätt att lösa sina uppgifter, så att medborgarna blir tillfreds, kan knappast standardiseras även om vissa inslag i uppgiften kan lösas med standardiserade verktyg. Den enskildes kunskap och erfarenhet måste finnas med och tas till vara. Alla skall ha del av elden, precis som Prometheus en gång visade.

Till slut skulle jag vilja ställa till antingen Bo Holmberg eller Arne Gadd samma fråga som vår partimotion inleds med: Vad innebär den samrådsskyldighet som åberopas flera gånger i propositionen, oftast när statskontoret är den ena parten? Och vem fattar beslut om de som skall samråda inte kommer överens? Finns det någon vetorätt för den ena eller för den andra?

Anf. 108 GUNNAR BJÖRK (c):

Herr talman! Det betänkande som vi nu diskuterar behandlar propositionen om datapolitik för statsförvaltningen och de motioner som väckts i anslutning till denna. Här finns några reservationer som centern är med på och som jag tänkte beröra. Rune Rydén och Margitta Edgren har på ett bra sätt beskrivit en del av de reservationer som vi har gemensamt, och därför kan jag begränsa mitt inlägg i de delarna.

I reservation 1 från centern och folkpartiet, som Margitta Edgren har berört, anför vi att propositionen inte har lagt tillräckligt stor vikt vid sådant som integritetsaspekterna, offentlighetsprincipen och samhällets sårbarhet. Sårbarhetsfrågorna är för övrigt ett område som är ganska försummat av den

nuvarande regeringen. Vi tror att sårbarheten skall kunna minimeras. Det beror delvis på hur datasystemen byggs upp. Självfallet påverkar detta i sin tur samhällsutbyggnaden i stort.

Enligt vår mening innebär en centraliserad och allmänt utnyttjad information en risk för intrång i medborgarnas personliga integritet. Vi vill särskilt betona att det är nödvändigt att tidigt i problemanalysen, systemarbetet och programutvecklingen lägga vikt vid integritetsaspekter. Allmänt anser vi att stor restriktivitet bör råda när det gäller att använda datateknik för att kontrollera mänsklig verksamhet och enskilda individer.

Vidare anser vi att det är viktigt att man redan i inledningsskedet av ett ADB-införande utgår från en aktiv allmänhetsinsyn i myndigheternas informationssystem. Detta innebär att system och program skall konstrueras så att de blir tillgängliga för medborgarna i enlighet med offentlighetsprincipen.

Jag vill slutligen i anslutning till denna reservation framhålla den kanske mest väsentliga generella åtgärden för att uppnå förbättrad säkerhet, nämligen att decentralisera register och registerföring. Att dela upp stora, centrala datorsystem i mindre, regionala är troligen den bästa åtgärden för att stärka sekretessen och minska sårbarhets- och säkerhetsriskerna.

Vad gäller reservation 2, angående den statliga kompetensen inom ADB-området, vill vi framhålla följande. En viktig uppgift i regionalpolitiken är att medverka till kompetensuppbyggnad i alla delar av landet vad gäller framtidsteknologi. Sett ur detta perspektiv skulle, enligt vår mening, en radikal decentralisering av myndigheternas dataverksamhet och datasystem vara angelägen. Det finns en risk för att förhoppningarna om de positiva effekter som utlovades när man började bygga upp dataverksamheten i form av möjligheter till decentralisering tyvärr har satts på skam, när man nu ser tillbaka.

I reservation 12, angående samverkan mellan stat, kommun och landsting, menar vi att myndigheter och organisationer själva måste utveckla sina datasystem, vilket självfallet också gäller kommunerna. Statskontoret bör, som vi framhåller i centermotionen, ha en konsultroll. Centrala direktiv och riktlinjer får dock inte förhindra en utveckling anpassad efter kommunens egna behov och förutsättningar.

Herr talman! Eftersom de övriga reservationerna har berörts av andra, ber jag att med detta få yrka bifall till reservationerna 1, 5, 7, 8, 9 och 12.

Anf. 109 JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Från vpk:s sida har vi tre synpunkter på det fortsatta arbetet med datoriseringen i statsförvaltningen.

Den första gäller inverkan på arbetsorganisationen, som vi tycker inte har blivit behandlad på ett adekvat sätt i betänkandets majoritetsskrivning. Vi menar nämligen att staten bör vinnlägga sig om att ha en mycket bestämd social och politisk profil i datoriseringsarbetet. Det är ju så med denna nya teknologi att den kan, beroende på hur den läggs upp och organiseras, leda till väldigt olika sociala och arbetsorganisatoriska resultat. Den kan leda till att man får en ökande grad av elitism och en ökande grad av fragmentisering av det mänskliga arbetet och till vidgade klyftor mellan olika grupper av

anställda när det gäller kompetens och möjlighet att manövrera utrustningen. Vi skulle vilja se den andra möjligheten förverkligad. Det finns nämligen enstaka praktiska exempel på att man med den nya teknologin kan åstadkomma en rakt motsatt struktur, en mera utjämnad grad av kompetens, en allmän höjning av allas kompetens och därmed också en betydligt större grad av jämlikhet i arbetsförutsättningarna och större möjlighet för olika individer att träda i stället för varandra och få insyn och förståelse för varandras arbete, att ersätta varandra vid sjukdom, ledighet osv. Med en sådan mer utjämnad demokratisk arbetsorganisatorisk struktur kan man också göra olika vinster – inte bara så att kompetensen blir mer jämnt spridd och man utnyttjar människors kompetens på ett bredare plan utan man får allmänt sett en mer demokratisk struktur och en mer demokratisk typ av beslutsfattande. Man överflödiggör mycket av den vidskepliga koncentrationen på chefsfunktionen som är så populär att låna som modell från det privata näringslivet.

Vår andra synpunkt gäller staten som beställare och därmed också som styrare av delar av dataindustrins verksamhet. Det är nog bra att det finns självständighet och decentralisering inom förvaltningen, men det finns också avsnitt och punkter där ett samlat uppträdande är det som kan leda till de bästa effekterna. En samlad statlig beställarstrategi är just ett exempel på detta: om man har en medveten gemensam målsättning för vad man vill åstadkomma med datorisering inom förvaltningen är det också bra om man kan uppträda med en samlad beställarstrategi gentemot tillverkarna och på det sättet få till stånd skraddarsydda lösningar, som passar just förvaltningens behov – vilka som alla vet är annorlunda än exempelvis det privata näringslivets. Man kan också tvinga dataföretagen att leverera sådan programvara och utrustning som är lämplig och anpassad för de sociala och politiska mål man vill sätta upp för förvaltningens verksamhet.

En tredje synpunkt som vi har velat framhålla är att man inte får driva rationaliseringsaspekten alltför extremt – detta sagt med all respekt för att arbetet skall rationaliseras. Det finns ju många exempel på att handläggnings- och beslutstiden inom förvaltningen bör och kan nedbringas. Men det handlar inte om att driva rationaliseringen på samma sätt som vid ett industriellt löpande band. En rationalisering frigör ju mänsklig arbetskraft, och denna bör inte slås ut utan användas för de många eftersatta behov som finns inom förvaltning, myndighetsutövning och annan offentlig verksamhet, där man just behöver frigöra mänskliga insatser, där man behöver mer kontaktskapande, där man behöver större möjligheter för olika kategorier av anställda att delta i översikter, analyser och diskussioner om arbetets och verksamhetens mer långsiktiga och principiella uppläggning. Man bör utnyttja denna frigjorda kapacitet på det sättet, tillföra förvaltningen den, och inte bara se på den kvantitativa aspekten av rationaliseringar.

Jag vill framföra en avslutande synpunkt på ett avsnitt där vi inte lägger fram något yrkande, eftersom vi har räknat med att den frågan kommer upp i ett senare skede i den process som gäller datoriseringen av förvaltningen. Jag avser frågan om offentlighetsprincipen. Vi anser att det tidigare alltför mycket har varit de ledande inom förvaltningen som har sett till användaraspekter, medan man underskattat de problem som övergången från pappers-

handlingar till databaserade uppgifter skapar när det gäller möjligheter för medborgarna att få insyn. Jag vill särskilt peka på att det blir nödvändigt att framöver ordentligt definiera begreppet offentlig handling på ett sådant sätt att det blir anpassat till det nya mediet – och blir det så att det vidgar och inte inskränker den offentliga insynen.

Med detta, herr talman, vill jag yrka bifall till reservationerna 2, 6 och 7.

Anf. 110 ARNE GADD (s):

Herr talman! Finansutskottets betänkande nr 25 till årets riksmöte gäller datapolitik för statsförvaltningen. Till det utskottsbetänkande har fogats 13 reservationer. Jag instämmer för min del i det som Rune Rydén sade inledningsvis, nämligen att vi egentligen är mycket litet oense och att vi i utskottet borde ha kunnat bringa ned antalet reservationer åtskilligt. Men så blev inte fallet.

I reservation 1 tar folkpartiet och centern upp frågan om den fortsatta inriktningen av datapolitiken för statsförvaltningen och i reservation 2 behandlar vpk samma sak.

Vpk har i detta sammanhang lagt tonvikten vid en arbetsmarknadspolitisk demokratisk problematik. Jag vill säga till vpk:s representant att om han läser vad som står i propositionen och också i utskottbetänkandet, skall han finna att det som skrivs när det gäller decentralisering av dator- och datatekniken är ett uttryck för en allmänpolitisk anda med just de målsättningarna.

Reservation 2 tyder enligt min uppfattning mindre på delade meningar, mer på att vpk i detta sammanhang av någon anledning inte har lyssnat riktigt på hur diskussionen gick i utskottet.

I centerns och folkpartiets reservation vill reservanterna framhålla att decentralisering av de statliga datasystemen skulle vara den bästa åtgärden för att stärka sekretessen och minska säkerhetsriskerna. Till det vill jag bara, utöver vad utskottet sagt, foga synpunkten att om säkerhets- och sekretessproblemen vore så enkla att det bara gällde att decentralisera produktionen, då vore det lätt att lösa problemen. Jag är inte alls säker på att ett datasystem som gäller ett län ger länets medborgare större säkerhet och bättre garanti för sekretessen än ett rikssystem. Det finns andra skäl till att vi skall försöka att efter förmåga decentralisera den här verksamheten.

I reservationerna 3 t. o. m. 6 tar samtliga oppositionspartier upp den statliga personalens kompetens inom ADB-området. Därvidlag betonar moderata samlingspartiet, enligt vad vi har hört av Rune Rydén, den handläggande personalens utbildning. Folkpartiet har i sammanhanget försökt göra gällande att regeringens och utskottsmajoritetens förslag skulle på något sätt diskriminera kvinnor. Centerns reservation framhåller betydelsen av att det finns en decentralisering av inte minst utbildningen. Och vpk har i sin reservation ansett att det som anförts i reservationen beträffande de kvalitativa aspekterna borde ges regeringen till känna.

Jag gör den kommentaren att propositionens allmänna inriktning när det gäller datapolitiken innebär en satsning på tre personalkategorier – verksamhetsledningar, operativ personal och personal som finns inom speciella riskområden. Propositionen täcker därmed in de krav som finns i reservationerna.

Med litet god vilja skulle dessa reservationer således gott och väl ha kunnat undvarats, om vi hade kunnat enas i detta sammanhang – eftersom utskottsmajoriteten och reservanterna faktiskt säger samma sak på dessa vitala områden.

Vad sedan gäller säkerhet och sekretess förstår jag att borgerliga företrädare i det här sammanhanget kan vilja ha en annan lösning. Man betonar då den lösning som innebär att ÖCB och inte statskontoret har ett samordningsansvar. Utskottsmajoriteten hävdar dock att eftersom säkerhets- och sekretessfrågorna i högsta grad är aktuella inte bara under krig utan även under fred, är den av regeringen föreslagna ansvarsfördelningen den adekvata.

Margitta Edgren, folkpartiet, ställer frågan: Vad händer om dessa myndigheter inte blir sams? Ja, då händer precis detsamma som i alla andra sammanhang när statliga myndigheter inte är sams. Skall de fatta beslut i samråd men inte förmår detta, lämnar regeringen i en proposition ett förslag till riksdagen, så att problemen löses. Om situationen är den att myndigheterna skall fatta beslut efter samråd – inte i samråd – är det den huvudmyndighet som regeringen har utpekats som har det främsta ansvaret. Det är i detta sammanhang ingenting speciellt med de frågor som berör datapolitiken.

När det sedan gäller finansieringen av statens ADB-system har utskottsmajoriteten klart angett att man i den försöksverksamhet som nu måste till för att här liksom på andra områden klara investeringsverksamheten, får pröva sig fram. I den mån man kommer fram till generella slutsatser kommer dessa i sinom tid att presenteras i form av regeringsförslag och kommer även, gissar jag, att leda till riksdagsbeslut. Det finns alltså i det här sammanhanget ingen anledning att göra annat än att lita till den gängse parlamentariska processen.

Med dessa kommentarer, herr talman, yrkar jag i alla delar bifall till utskottets hemställan i finansutskottets betänkande 25.

Anf. 111 RUNE RYDÉN (m):

Herr talman! Vi borde i utskottet ha bringat ned antalet reservationer, sade finansutskottets ordförande Arne Gadd. Jag tycker att det är glädjande att samarbetsviljan på detta sätt uttrycks i ord. Jag hoppas emellertid få se den i praktiskt arbete i fortsättningen. Det måste enligt min uppfattning vara både ett givande och ett tagande i sådana sammanhang.

Med det konstaterandet, herr talman, vill jag gå över till det som Arne Gadd och jag diskuterade 1985, nämligen vilken uppfattning han hade 1979 och huruvida han hade lämnat den 1985. Den gången svarade inte Arne Gadd. I dag behöver han inte göra det – nu vet jag att han har ändrat uppfattning.

Anf. 112 MARGITTA EDGREN (fp):

Herr talman! Låt mig börja med att yrka bifall till de reservationer som folkpartiets företrädare har skrivit under. Jag glömde att göra det i mitt förra anförande.

Till Arne Gadd, som menar att vi nog hade kunnat bringa ned antalet reservationer, vill jag säga att vi kanske får skylla mängden av reservationer

på hetsen i utskottsarbetet. Men jag tycker också att ordföranden själv borde ta den erfarenheten till sig och till nästa gång som vi behandlar datapolitiken se till att vi får ett större utrymme för eventuella kompromisser än vad vi denna gång hade.

Nej, vi säger inte att regeringens förslag diskriminerar kvinnor. Däremot tycker vi att man dåligt uttrycker att också kvinnors erfarenheter och kvinnors "tysta kunskaper" måste arbetas in i den vägledning som SIPU nu skall få i uppdrag att sammanställa. Det är alltså inte vi som talar om diskriminering, det är Arne Gadds eget ord.

När det sedan gäller Arne Gadds svar på min fråga om vem som skall fatta beslut om myndigheterna inte kommer överens var det ju så, att riksdagen i höstas fattade beslutet att ÖCB skulle ha det övergripande ansvaret. Nu kommer ett förslag om att detta ansvar skall delas upp igen. Den uppdelning som anges i propositionen är dessutom oklar och överlappande. Där framhålls å ena sidan:

"Statskontoret har samordningsansvar för ADB-säkerheten i fred inom den civila statsförvaltningen inkl. affärsverken."

Å andra sidan framhålls: "ÖCB:s analyser bör inte gälla enskilda ADB-system utan helheten, speciell uppmärksamhet bör ägnas ADB-system hos olika verksamheter som är sammanbundna".

Är inte detta oklart och överlappande? Vi menar att det är ett byråkratiskt försök att sitta på två stolar samtidigt, dvs. att tillfredsställa alla parter. Det kommer inte att gagna säkerhetsarbetet i Sverige. Skall vi verkligen en gång till behöva få hit frågan till riksdagen för avgörande av vem som skall ha ansvaret?

Anf. 113 JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Jag vill korrigera mitt bifallsyrkande, som skall avse reservationerna 2, 6 och 10.

Arne Gadd lät antyda att vpk:s representant, som vid tillfället i fråga inte råkade vara jag, skulle ha varit uppmärksam eller ha suttit och sovit under någon av utskottets väsentliga diskussioner om demokratin. Jag känner Hans Petersson i Hallstahammar så väl att jag inte alls tror att han har gjort det. Det definitiva beviset för detta får man också när man jämför reservation 2 med vad som står i utskottsutlåtandet. Där skrivs inte alls något om någon mera demokratisk arbetsorganisation, om någon mer utjämnad struktur, om mindre chefsvälde och mera inflytande för de lägre personalkategorierna eller om ett höjande av deras allmänna kompetens. Där redovisas en del andra i och för sig mycket bra saker, om arbetstillfredsställelse och arbetsergonomi och om personalens roll i datautvecklingsarbetet, men där anges inte någon arbetsdemokratisk målsättning. När vi vet hur många tendenser som i den offentliga verksamhetens arbetsorganisation i dag faktiskt drar åt ett motsatt håll, med en fixering vid chefsfunktioner och chefspersoner, kan man ha anledning att betona denna demokratiska aspekt.

Men om utskottsmajoriteten och Arne Gadd nu har menat detsamma som vi, är vi bara glada, men då förstår vi inte varför ni inte i all rimlighets namn också kunde ha skrivit det.

Anf. 114 ARNE GADD (s):

Herr talman! Jag är glad över att Rune Rydén och Jörn Svensson är glada, och det hade ni också kunnat ge uttryck för när vi skrev vårt utskottsbetänkande. Då hade vi inte heller haft något att diskutera här. Tänk om vi alltså hade kunnat få den här debatten på dagtid!

Jörn Svensson säger att vi hade kunnat skriva in ett antal olika saker i betänkandet. Låt mig med anledning härav citera det i det här fallet centrala stycket på sid. 8 i finansutskottets betänkande nr 25:

”Som framhålls i propositionen är de anställdas arbetsinsatser och arbetsförhållanden av grundläggande betydelse för effektiviteten i statsförvaltningen. Effektiviteten är i hög grad beroende av hur snabbt och precist samt med vilken kvalitet de anställda kan inhämta, bearbeta och lämna information. Utformningen av ADB-användningen bör ta fasta på detta liksom på behovet av hög arbetstillfredsställelse och god arbetsplatsergonomi. De anställdas engagemang i verksamhet och förändringsarbete är nödvändig för att få bra resultat. De bör därför ges en framträdande roll i allt utvecklingsarbete, inkl. datautvecklingsarbete. Utvecklingsarbetet bör bedrivas i former som medger ett betydande inflytande för de anställda.”

Detta är den terminologi som vi använder för att nå de mål som jag tror att också Jörn Svensson har talat för här.

Nu vet jag att Arne Gadd har ändrat åsikt, sade Rune Rydén, och det var han glad för. Det är möjligt att jag har ändrat åsikt, men vilka punkter det gäller skulle Rune Rydén ju ha kunnat precisera. Den som läser Rune Rydéns inlägg och hans reservationer förstår hur svårt det har varit för honom och andra borgerliga att hitta på en skillnad här, när konfrontationspolitiken ändå måste hållas vid liv även i en fråga som denna.

Anf. 115 Civilminister BO HOLMBERG:

Herr talman! Jag konstaterar efter den diskussion som förts att det föreligger en relativt bred enighet och uppslutning kring propositionen. När jag suttit och lyssnat till de olika inläggen, har jag fått intrycket att om utskottet hade justerat sitt betänkande först efter den här debatten, hade man troligen kunnat devalvera antalet reservationer ytterligare.

Rune Rydén tog upp utbildningspolitiken och eventuella missförstånd där. Det är regeringens mening att utbildningsåtgångarna skall komma handläggarpersonalen till godo. Det var ju synd att det skulle råda missförstånd på den punkten, så att det av det skälet har avgivits en reservation.

Till Jörn Svensson och också till företrädare för de borgerliga partierna vill jag säga att det inte har varit regeringens mening att gradera utbildningsinsatserna och påstå att den viktigaste utbildningsinsatsen är den för verksamhetschefen. Vi har pekat ut tre utbildningskategorier men utan att ange någon som viktigare än de andra.

Låt mig säga till Jörn Svensson att min erfarenhet av datafrågorna är att vi har mycket svårt att få genomslag för vår politik – och riksdagen kommer att få mycket svårt att få genomslag för det som står i den datapolitiska propositionen – så länge generaldirektörer och landshövdingar resonerar som de tyvärr har gjort i för stor utsträckning hittintills, nämligen så här: Datafrågorna är ju så tekniska, så dem överlämnar vi till teknikerna att sköta.

Sedan bryr man sig som verkschef inte om på vilket sätt datafrågorna kommer in i statsförvaltningen. Det är då vi riskerar att hamna i situationen att teknikerna och experterna styr och datatekniken blir någonting som rullas in för sig.

Jag menar att herrar och damer generaldirektörer och landshövdingar får lov att sätta sig på skolbänken litet grand och lära sig vad som är riksdagens och regeringens ambitioner med datapolitiken – användarperspektivet, teknik, människa, organisation – och se till att intentionerna genomförs. Det är därför vi har pekat ut verksledningarnas betydelse. Det är inte, Jörn Svensson, för att vi har kopierat någon speciell modell från den privata sidan, utan det är just mot bakgrund av den här erfarenheten.

Några kommentarer också till frågan om arbetsmiljön och de högstrålande bildskärmarna. Jag är mycket väl medveten om att vi inte har vetenskapliga undersökningar och fakta, som säger att det föreligger det och det sambandet och att vi på den grunden kan ta bort de högstrålande skärmarna, utan vi har byggt vårt ställningstagande på den oro som finns och den diskussion som förts på den här punkten.

Rune Rydén tror inte att fortsatt forskning skulle undanröja den oro som personalen i statsförvaltningen känner inför riskerna med högstrålande bildskärmar. Rune Rydén känner väl diskussionen om kärnkraften och diskussionen om människornas oro över att finnas i för många datasystem, samkörning och allt detta. Jag är ganska övertygad om att ytterligare forskning på de områdena inte kan ta undan oron. När denna oro bevisligen existerar, varför kan man inte ställa upp på regeringens förslag här?

Jag lyssnade också på Margitta Edgren när hon talade om folkpartiets politik, hur viktigt det är att man är lyhörd för människornas behov, hur viktigt det är med användarperspektivet. Ja, men varför inte anlägga användarperspektivet då och säga ja till att avveckla de högstrålande bildskärmarna, i stället för att inta en tekniksyn och säga att vi väntar på ytterligare forskning?

Så till några frågor om säkerheten som har varit uppe här. Jag tror att det viktigaste vad gäller säkerhetsfrågorna är att vi nu tydligt i propositionen pekar ut ansvaret för de enskilda myndigheterna. De skall göra säkerhetsanalyser, vi för in behörighetskontroll, och vi sätter in en särskild utbildning. Det är mycket viktigare att reda ut detta än att fokusera diskussionen på om ansvarsfördelningen är litet eller mycket klar mellan ÖCB och statskontoret. Det har mycket mindre betydelse om den gränsdragningen är oklar. Det viktiga är att man kan peka ut det direkta ansvaret i myndigheterna.

Personligen tycker jag att ansvarsfördelningen som regeringen här gör mellan ÖCB och statskontoret är klarare än den vi mötte tidigare. Visar det sig att det föreligger oklarheter fortsättningsvis, får vi återkomma. Jag är öppen för att höra synpunkter från er sida på hur man i så fall skall uttrycka det här på ett bättre sätt.

Till sist vill jag säga inför kammaren att besöket som jag gjorde i Japan tillsammans med en delegation var lärorikt på många sätt. Det visade att vi i Sverige kommit väl så långt som man gjort där med att se på teknik, människa och organisation i offentlig förvaltning.

Vi tror gärna att Japan är det stora datorlandet med satsningar på ny

teknik, och det är så. Man gör jättesatsningar inom industrin och har väldiga resurser. Men när det gäller att utveckla datatekniken på det sätt som vi nu gör här har Sverige kommit mycket långt. Jag tror att vi med den datapolitiska propositionen har möjlighet att bli ännu bättre och också kunna vara föregångare för andra länder, och det tror jag är viktigt.

Anf. 116 RUNE RYDÉN (m):

Herr talman! Delad glädje är dubbel glädje, brukar det heta. Men är det inte så, Arne Gadd, att socialdemokraterna har rört sig åt det moderata hållet? Vi har varit pådrivare, och vår glädje kommer sig av att vi har mött förståelse för vad vi har sagt under de senaste åren i våra motioner.

Det var därför som jag mycket lätt kunde konstatera den här gången att Arne Gadd hade lämnat sin gamla uppfattning, medan vi står fast vid vår.

Sedan vill jag bara säga ett par ord till civilminister Bo Holmberg vad gäller utbildningspolitiken. Den handläggande personalen skall vara med, säger civilministern, och det är bra att det sägs rent ut. Jag hoppas bara att det kommer att fungera ute på fältet. Jag delar uppfattningen att om det hade sagts rent ut i propositionen, hade det inte behövt bli någon reservation.

Sedan till frågan om arbetsmiljön. Där vänder vi oss mot det ensidiga resonemanget om bildskärmen. Vi tar helt naturligt människors oro på allvar, och det sade jag i mitt anförande. Men vi säger att det är icke det enda problemet i sammanhanget. Det finns flera andra problem som har direkt och indirekt samband med bildskärmsarbete. Det har man bortsett i från i propositionen och i utskottets betänkande, och det är därför vi har reserverat oss på den punkten.

Anf. 117 JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Bo Holmberg har nog missförstått mig litet grand när det gäller vpk:s inställning till ledarskapsprinciper. Vi har inte på något sätt vänt oss emot utbildningsinsatser för och ansvarstagande av verksledningarna. Jag håller tvärtom helt och hållet med Bo Holmberg om att de inte får överlämna detta åt teknikerna. Vår kritik har snarast gällt det faktum att man ibland tycker sig spåra en tendens till att uppfatta personligt ledarskap på ett överdrivet sätt. Vi menar att man bör satsa på mer av kollegial ledningsorganisation inom den statliga förvaltningen och de statliga verken i stället för att, som vi menar att man ibland gör, kopiera ledningsfilosofi och ledningsorganisation från det privata näringslivet. – Det var en mer allmän reflexion som jag på den punkten gjorde; den hade inte i och för sig någonting med datoriseringen att göra.

Sedan bara några ord till Arne Gadd. I det stycke som Arne Gadd nu så välvilligt läste upp och som jag naturligtvis har läst åtskilliga gånger tidigare står det ingenting om arbetsplatsdemokrati, om en mer utjämnad, demokratisk arbetsorganisation, om mindre hierarki eller mindre kunskapsklyftor. Där står ingenting om detta. Det handlar om arbetsplatsergonomi och arbetstillfredsställelse – det är i och för sig bra saker, men det är ju någonting annat.

Där står också att utvecklingsarbetet bör bedrivas i former som medger ett betydande inflytande för de anställda, och det är naturligtvis bra. Men det

står inte att utvecklingsarbetet skall syfta till en mer demokratisk, utjämnad och mindre hierarkisk arbetsorganisation och till mindre kunskapsklyftor, och det hade vi gärna velat ha med. När vi inte fick med det tyckte vi att vi kunde säga det i en reservation.

Vi är inte hjälpta av att det har förts en i och för sig bra diskussion i utskottet. Diskussionerna där syns ju inte i förarbetena till ett riksdagsbeslut eller till en lagstiftning. Där syns bara vad som står i betänkandet och i beslutet.

Anf. 118 MARGITTA EDGREN (fp):

Herr talman! Självfallet tar vi oron hos de anställda på allvar, Bo Holmberg. Det var precis vad jag sade; det hade civilministern hört om han hade lyssnat. Jag sade att den oro som statligt anställda känner naturligtvis också känns av alla andra anställda som arbetar med datorer. Den känner landstingens folk, den känner kommunernas folk, den känner Alfa-Lavals folk och den känner Studentlitteraturs folk. Vi menar att det är fel att då utforma en politik där bara de statligt anställdas oro tas på allvar. Därför borde frågan överlämnas till arbetarskyddsstyrelsen med direktiv om att denna oro skall tas på allvar över hela fältet.

När det gäller ansvar och säkerhetsarbete vill jag säga att det är litet märkligt att ÖCB:s roll inte nämns i den bok som statskontoret arbetat fram nu 1988 och där man behandlar bl. a. statskontorets roll i säkerhetsarbetet. Det tycker jag är symptomatiskt – den ena myndigheten efter den andra mutar in ett område, och sedan släpps ingen annan in där. Det är svårt att få myndigheter att samarbeta, trots att riksdagen har uttalat att ÖCB skall ha det övergripande ansvaret. Det är alltså beslutat, och det bör inte delas upp nu igen.

Fortfarande 1988 vidimerar t. ex. riksskatteverket att sårbarheten hos riksskatteverkets datorer är precis lika stor nu som enligt statskontorets rapport från 1986. Slås riksskatteverkets datorer ut kommer det att beröra oss alla: Det kommer inte att bli några skattsedlar, några preliminärskattsedlar eller bostadsbidrag. Dessutom är behörighetskontrollen fortfarande så dålig att personalen skulle kunna manipulera inkomstuppgifterna i systemet. Det är den typen av säkerhetsarbete vi måste syssla med; det går inte att fördröja det längre. Självfallet har de enskilda myndigheterna ett jättestort ansvar, och det skall göras tydligt för dem – på den punkten har vi inte olika uppfattningar.

Anf. 119 ARNE GADD (s):

Herr talman! Till Jörn Svensson vill jag säga: Som reformist utgår jag ifrån att de anställda i statsförvaltningen, om de skall ta aktiv del i utvecklingsarbetet och ha ett direkt inflytande över hur det bedrivs, ser till att deras arbetssituation verkligen blir sådan de själva vill ha den. Det är precis vad Jörn Svensson på ett skickligt sätt har framfört i sin retorik från kammarens talarstol. Skillnaden är alltså bara uttrycksteknisk!

Rune Rydén var glad över delad glädje. Det är jag – än en gång – mycket glad för. Men nog är det en konstig argumentation moderaterna för när man hävdar att socialdemokratien och jag på något mystiskt sätt ändrat åsikt och

blivit ungefär som moderaterna, och så reserverar man sig mot det! Det är ju vad som har skett.

Nog är moderaterna på väg bakåt. Men ni behöver ju ändå inte springa baklänges i er argumentation, Rune Rydén.

Än en gång yrkar jag bifall till finansutskottets hemställan i betänkande nr 25.

Prot. 1987/88:122
18 maj 1988

Datapolitik för statsförvaltningen

Anf. 120 Civilminister BO HOLMBERG:

Herr talman! Bara ett par kommentarer.

Till Rune Rydén vill jag säga att det inte är så att regeringen i propositionen har utelämnat alla arbetsmiljöproblem utom de högstrålande bildskärmarna. Tvärtom var det så att vi i slutskedet av propositionsarbetet fick en särskild föredragning av Statshälsan om den nya studien, som pekade på just risken för dem som hela dagen sitter och arbetar med inmatning. Det är ett stort och nytt arbetsmiljöproblem, som man tidigare inte uppmärksammat. Internationella studier säger samma sak. Vi hann få med det påpekan- det i propositionen. Jag vill inför riksdagen göra alldeles klart att regeringen inte ser enbart strålningen från bildskärmar som ett arbetsmiljöproblem – vi har ett bredare angreppssätt.

Sedan vill jag också till Rune Rydén säga att det pågår en omfattande forskning när det gäller strålning och bildskärmar – jag tänker då på forskningspengar från staten via arbetarskyddsfonden, på forskning som Läkaresällskapet utför och på forskning vid de yrkesmedicinska klinikerna – så nog kommer vi att få underlag från forskningen på den punkten.

Låt mig också till diskussionen om ansvarsfördelningen mellan ÖCB och statskontoret säga några ord om den mycket enkla uppdelning som är gjord i propositionen. ÖCB har ansvaret för de säkerhetsåtgärder som vidtas i fred och som krävs i krig och kris, och statskontoret har samordningsansvaret för metodutveckling, Margitta Edgren – inte det yttersta ansvaret, som ligger hos myndigheterna, utan för metodutvecklingen när det gäller säkerheten i fred för statsförvaltningen och affärsverken. Kan det vara så svårt att se denna gränsdragningslinje?

Dessutom sitter representanter för statskontoret och ÖCB tillsammans i en gemensam organisation där man kan reda ut de här sakerna. Jag tror därför inte att det kan vara något större problem.

Till sist vill jag till Margitta Edgren säga: Om ni inom folkpartiet tar personalens oro när det gäller de högstrålande bildskärmarna på allvar, varför drar ni då inte slutsatsen att ni också skall agera, dvs. se till att de undanröjs? Margitta Edgren talade om att den oron finns också hos dem som arbetar i landstingen och näringslivet. Ja visst. Men nu handlar ju den här propositionen om ADB i statsförvaltningen. Den handlar inte om ADB i landstingen eller i näringslivet. Skulle då inte regeringen agera, när vi upplever situationen på detta sätt?

Det mest logiska hade varit att också folkpartiet, moderaterna och centerpartiet hade ställt upp, så att riksdagen hade kunnat visa en enighet på denna punkt, vilket jag tror skulle ha inneburit ett fint stöd för personalen.

Anf. 121 RUNE RYDÉN (m):

Herr talman! Arne Gadd bekräftar nu att socialdemokraterna har ändrat åsikt. Men vårt problem är att de inte helt har gått oss till mötes. Om de hade gjort det, hade allt varit gott och väl. Men jag misstänker att det är ideologiska skillnader mellan Arne Gadd och mig som gör att han inte kan ta steget fullt ut. Kanske kan det ske till nästa datadebatt.

Civilminister Bo Holmberg säger att man i slutet av propositionsarbetet fick en redogörelse för de medicinska problemen med bildskärmsarbetet och att man fick med ett påpekande i propositionen. Jag vill bara säga att det behövs mer än ett påpekande. Det behövs åtgärder och ett samlat ansvar för forskningen. Jag vet mycket väl att det försiggår forskning på olika håll. Men de uttalanden som har gjorts är alltför ensidigt styrda av intresset för den elektromagnetiska strålningen från bildskärmarna, och man har i alltför stor utsträckning glömt bort de andra viktiga omkringliggande faktorerna. Det är den frågeställningen som skiljer civilministern och mig på denna punkt. Men jag hälsar med tillfredsställelse att civilministern har noterat problemet och att han har fått det föredraget för sig. Jag förväntar mig därför att åtgärder kommer att vidtas i den riktning som vi har skisserat bl. a. i vår reservation.

Anf. 122 JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Arne Gadd är reformist, säger han. Jag har aldrig märkt att kamp för reformer inte skulle ha kunnat gå till på det sättet, kanske väl så effektivt. Om man kombinerar en facklig strävan med ett politiskt mål, varför då inte hjälpa de anställda och deras organisationer genom att riksdagen uttrycker bestämda önskemål om vart utvecklingsarbetet bör leda?

Jag har här flera gånger förgäves försökt övertyga Arne Gadd om att ergonomi inte är riktigt detsamma som demokrati. Det har jag uppenbarligen inte lyckats med, så nu ger jag upp för dagen.

Anf. 123 MARGITTA EDGREN (fp):

Herr talman! Jag vill bara påpeka för Bo Holmberg, när vi nu diskuterar fördelningen av ansvar mellan ÖCB och statskontoret, att försvarsutskottet i höstas sade att utskottet för sin del fann övervägande skäl tala för att ett organisatoriskt särskiljande var sakligt omotiverat och olämpligt. Utskottet sade också att problemen är tillräckligt likartade för att de lämpligen skall behandlas i ett sammanhang, dvs. metoderna för säkerhetsarbete i fred och krig är likartade och bör därmed behandlas av samma myndighet. Det som Bo Holmberg här läser upp för mig om att metodutvecklingen skall ske hos statskontoret är emot vad försvarsutskottet och riksdagen enigt bestämde sig för i höstas.

Jag ser fram emot en proposition från Bo Holmberg där arbetsmiljön för samtliga anställda tas upp, och inte bara arbetsmiljön för statligt anställda.

Anf. 124 ARNE GADD (s):

Herr talman! Jag vill, för att lugna Jörn Svensson, säga att jag känner till att demokrati är något annat än ergonomi. Om Jörn Svensson vill ha en replik till i detta sammanhang, tycker jag att herr talmannen skall ge honom det.

Jag anser också att det riksdagsbeslut som nu sannolikt kommer att fattas på finansutskottets rekommendation, där det understryks att de anställda skall vara med och ha ett betydande inflytande på utvecklingen, är en rekommendation bl. a. till de fackliga organisationerna att klara sin uppgift. De får stöd av riksdagen för detta. Nu vet vi att Jörn Svensson också tycker så. Det har han sagt många gånger, och jag tackar honom för alla de gångerna.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut i ärendet skulle fattas vid nästa arbetsplenum.)

12 § Föredrogs

utbildningsutskottets betänkande

1987/88:36 om datapolitik för statsförvaltningen (prop. 1987/88:95 bil. 2).

Avtal om datorcentralen för högre utbildning och forskning i Stockholm (QZ)

Anf. 125 GÖTHE KNUTSON (m):

Herr talman! Utbildningsutskottets betänkande 36 innehåller fem textsidor. Det har måhända förbigåtts med någon form av rutinmässig behandling i utbildningsutskottet. Av allt att döma har man inte uppmärksammat att det här rör sig om en kostnad på ca 90 milj. kr. – en kostnad som skulle kunna inbesparas.

Jag konstaterar i min motion, som behandlas i detta betänkande, att regeringen föreslår att verksamheten vid Stockholms Datamaskincentral överförs till DAFA Data AB utan att, som rimligt vore, DAFA Data AB betalar någon köpeskilling. I stället skall säljaren, dvs. svenska staten, garantera köparen minst 90 milj. kr. som föreslås tas från forskningsmedel. Denna summa kommer således att användas för annat än vad medlen är avsedda för. Motsvarande forskning kommer delvis att utebli. De 90 miljoner kronorna kan jag inte finna omnämnda i betänkandet.

Jag föreslår i min motion att riksdagen inte skall godkänna vad regeringen föreslår i propositionen. I motionen konstaterar jag att det är hög tid att lägga ned datorcentralen QZ. QZ är alltså den beteckning centralen har fått i stället för myndigheten Stockholms Datamaskincentral för högre undervisning och forskning – det är ju ett ganska långt och otympligt namn. Det är som sagt hög tid att lägga ned datorcentralen QZ, därför att den inte fyller någon vettig funktion. Det gör inte heller systemet KOM. Jag konstaterar att tiden har sprungit förbi det systemet.

Att tvångsvis, mot kundernas egna önskemål, driva en myndighet med uppgiften att vara en servicebyrå är ett administrativt missfoster. Det har varit det så länge QZ har funnits till. Den som tvivlar på vad jag här påstår kan lätt få veta sanningen av forskare och inte minst av elever vid tekniska högskolan.

Jag konstaterar i motionen, som borde ha lästs av alla ledamöter i utbildningsutskottet, att det rör sig om en mycket dyrbar verksamhet som

Prot. 1987/88:122
18 maj 1988

*Anslag till riksdagens
revisorer och deras
kansli*

visar trögrörligheten inom den statliga sektorn. Verksamheten i fråga är onödigt i en bransch som i dag har en överkapacitet. I motionen beskriver jag QZ:s historik. Det finns inte tid här för att återge denna.

Jag vill emellertid nämna om en del i den här QZ-problematiken som är särskilt anmärkningsvärd, och det är hur FOA blir mer eller mindre utlämnad i det här sammanhanget. Och det finns anledning att erinra om hur exempelvis en skivminnesdisk med hemliga koder stals och två veckor senare återfanns placerad på en hylla i QZ:s arkiv. Det fick till följd att helt nya koder måste konstrueras hos FOA. Det var ett enormt arbete och naturligtvis också dyrbart. Hackers har härjat på QZ liksom på alla universitetsdatacenter. En bolagisering till DAFA Data AB bara ökar hopblandningen av datamiljöer som borde hållas åtskilda, inte bara datormässigt utan i all synnerhet organisatoriskt.

Herr talman! Jag vill konstatera att det här är ett felaktigt sätt att använda forskningspengar. Nu använder man alltså forskningsanslag för att bekosta QZ:s nedläggning, för det är också innebörden av regeringsförslaget. Man bolagiserar, men en nedläggning blir det, det kan vi vara förvissade om. Det kan, om jag får ta ett exempel, motsvara att man betalade avvecklingen av Marviken eller Stålverk 80 med pengar från grundforskningen. Jag har i motionen föreslagit hur man skulle kunna avveckla QZ utan personalproblem för de ca 80 anställda som finns där – ett antal som jag inte heller ser nämnt i betänkandet; jag vore glad om det hade gjorts. Jag föreslår att QZ inför omedelbart anställningsstopp, och jag ger i motionen exempel på hur man kan gå till väga.

Detta förslag kommer nu för min del icke att utmynna i något äskande. Däremot vill jag fästa uppmärksamheten på en ganska otäck hantering av pengar inom forskningen.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut i ärendet skulle fattas vid nästa arbetsplenium.)

13 § Föredrogs

finansutskottets betänkande

1987/88:14 om anslag för budgetåret 1988/89 till riksdagens revisorer och deras kansli (prop. 1987/88:100 bil. 17).

Anslag till riksdagens revisorer och deras kansli

Anf. 126 FILIP FRIDOLFSSON (m):

Herr talman! Jag skall inte bli långgrandig utan nöjer mig med att med några få ord kommentera den reservation som fogats till finansutskottets betänkande nr 14. Bakom den reservationen står utskottets moderata och folkpartistiska ledamöter. Vi följer upp en kommittémotion från moderata samlingspartiet som kräver att riksdagens revisorer enligt dansk förebild skall överta ansvaret för den statliga förvaltningsrevisionen.

Naturligtvis förutsätter detta att riksdagens revisorer erhåller utökade resurser. Resursbehovet för en sådan omläggning bör täckas genom att

resurser och kompetens överförs från riksrevisionsverket till riksdagens förvaltningsrevision.

Reformen syftar till att riksdagen skall öveta hela ansvaret för förvaltningsrevisionen, och vi anser att det är en bra lösning som stärker riksdagens ansvar för den statliga revisionen.

Vi menar att det finns ett omfattande utredningsmaterial att tillgå, eftersom de här frågorna har utretts vid flera tillfällen de senaste decennierna, och därför är vår förhoppning att förslag skall läggas på riksdagens bord inom ett år. I avvaktan på detta bör det resurstillskott som revisorerna begär få anstå.

Därmed yrkar jag bifall till den reservation som har fogats till finansutskottets betänkande nr 14.

Anf. 127 MARIANNE CARLSTRÖM (s):

Herr talman! I finansutskottets betänkande nr 14 behandlas anslag för budgetåret 1988/89 till riksdagens revisorer och deras kansli. I ärendet har en motion väckts med ett yrkande att riksdagen från hos regeringen begär förslag till nya organisationsformer för statens förvaltningsrevision enligt dansk förebild.

I reservationen från moderaterna och folkpartiet hävdar man att riksdagen borde ges ett betydligt större inflytande över den statliga förvaltningsrevisionen. Detta bör ske genom det i motionen Fi407 redovisade förslaget, som innebär att riksdagens revisorer görs ansvariga för den statliga förvaltningsrevisionen enligt dansk modell.

I Danmark genomförs revisionerna av ett professionellt verk som står under ledning av en riksrevisor. Denna har en oberoende ställning och arbetar på eget ämbetsmannansvar. Den danska modellen skulle kräva ytterligare resurser, och reservanternas förslår att resurser förs över från riksrevisionsverket till riksdagens förvaltningsrevision, så att riksdagen kan ta hela ansvaret för densamma.

Enligt utskottsmajoriteten ligger det ett stor värde i att det finns två av varandra oberoende revisionsorgan som yart och ett kan granska verksamheten utifrån sina utgångspunkter. Regeringen har liksom riksdagen behov av att utnyttja sin expertis. Den danska modell som reservanternas förordar innebär att ansvaret för revisionen helt har lagts på parlamentet. Utskottsmajoriteten anser att det förslaget strider mot grundtanken i det system som bör råda i Sverige.

Konstitutionsutskottet har yttrat sig över motionen. KU påminner om att utskottet har avstyrkt motioner med liknande innehåll under förra riksmötet. Under detta riksmöte har KU behandlat en motion K10 från folkpartiet som tar upp frågan om riksdagens kontroll på lagstiftnings- och budgetområdena. I den motionen berörs de samordningsproblem som finns i förhållandet mellan de olika organ som utövar riksdagens kontrollmakt. KU har beslutat att lämna motionen K10 för vidare beredning till utskottets arbetsgrupp för riksdagsfrågor. Beredningen skall behandla sambandet mellan riksdagens kontrollmakt och riksdagens arbetsformer i övrigt, men frågan om den statliga förvaltningsrevisionens huvudmannaskap skall inte ingå i beredningen. Mot denna bakgrund förslår konstitutionsutskottet att finansutskottet

skall avstyrka motion Fi407, vilket vi också gör.

Herr talman! Jag yrkar bifall till finansutskottets hemställan i betänkande nr 14 och därmed avslag på reservationen.

Anf. 128 WIGGO KOMSTEDT (m):

Herr talman! I sitt betänkande nr 14 lägger finansutskottet fram förslag om anslag till riksdagens revisorers verksamhet inför nästa budgetår. Vi valda revisorer är inte nöjda med utskottets förslag. Vi tycker att kammaren skall besluta i enlighet med vad som föreslagits i budgetpropositionen.

Förra året beslutade riksdagen att ge riksdagens revisorer fler och större arbetsuppgifter. Beslutet innebar att riksdagens revisorer skulle granska också statliga bolag och stiftelser, vilket inte hade varit möjligt tidigare. Utökade arbetsuppgifter borde också innebära att man ställer ökade resurser till förfogande. Det tyckte också riksdagens förvaltningsstyrelse som beslöt att ge riksdagens revisorer de tjänster som de hade yrkat på i sin anslagsframställning, vilket länder förvaltningsstyrelsen till heder.

Jag konstaterar emellertid nu med stor förvåning – för att uttrycka mig hovsamt – att finansutskottet går emot en enig förvaltningsstyrelse och även kör över riksdagens talman i hans egenskap av ordförande i förvaltningsstyrelsen.

Riksdagens revisorer är också helt eniga i sin anslagsframställning.

Det är också intressant att konstatera att finansutskottets skrivning innebär att endast ärenden med kort utredningstid – maximalt sex månader – skall kunna granskas av revisorerna.

Det skulle vara intressant att få veta vad som ligger bakom detta utskottets uttalande. Jag konstaterar med viss förvåning att utskottets talesman inte med ett ord nämnde varför finansutskottet har gått emot budgetpropositionen och förvaltningsstyrelsen och bara höll sig till en reservation som inte alls hade med sammanhanget att göra.

Det finns ytterligare en punkt i betänkandet som jag skulle vilja veta litet mer om. Det gäller utskottets skrivning på s. 4. "Enligt utskottets mening bör i stället riksdagsrevisionens särdrag utvecklas genom revisorernas personliga engagemang i verksamheten, genom valet av granskningsärenden och genom samarbetet med utskotten."

Jag vågar påstå, herr talman, att riksdagens revisorers ledamöter verkligen tar aktiv del och har ett personligt engagemang både i avdelningarnas arbete och vid behandlingen i plenum.

Herr talman! Jag yrkar därför att riksdagen till Riksdagens revisorer och deras kansli för budgetåret 1988/89 anvisar ett förslagsanslag av 8 737 000 kr. Detta särskilda yrkande delas nu på ledamöternas banker.

I detta anförande instämde Bertil Jonasson (c), Olle Aulin (m) och Börje Stensson (fp).

Anf. 129 JOHN JOHNSON (s):

Herr talman! Jag biträder naturligtvis Wiggo Komstedts yrkande om att det begärda anslaget skall beviljas.

Finansutskottet behandlar i betänkande 1987/88:14 riksdagens revisorers

anslagsframställning. Jag vill i detta sammanhang till utskottets ordförande, som finns i kammaren, ställa en fråga angående utskottets skrivning. Jag tolkar utskottets skrivning som att man vill att revisorerna påskyndar sina förstudier och förstärker dessa och att revisorerna för resp. utskott om möjligt inom 6–12 månader redovisar var de står. Jag tolkar också finansutskottets betänkande på så sätt att det står revisorerna fritt att efter samråd med resp. utskott utvidga revisionen, om det bedöms vara erforderligt. Jag tolkar slutligen utskottets betänkande som att utskottet snabbt vill ha fram resultat. Om stora aktuella frågor finns, är revisorerna oförhindrade att arbeta med dessa under längre tid. Har jag tolkat betänkandet riktigt, herr ordförande?

Anf. 130 LARS DE GEER (fp):

Herr talman! Denna debatt rör ju en viktig del av riksdagens arbetsformer. Den handlar alltså inte om politiska motsättningar. Det finns dock en inte oväsentlig kostnadsökning inbyggd i det förslag som riksdagens förvaltningskontor lagt fram. Det kanske är förmätet att som Wiggo Komstedt utgå från att ledamöterna i finansutskottet som lydiga nickedockor skall säga ja till allting. Wiggo Komstedt säger att det är oförskämt att vi går emot förvaltningskontoret och regeringens proposition. Jag har en känsla av att Wiggo Komstedt i andra frågor gärna går emot propositioner. Men när det gäller den här frågan är det oförskämt att göra det.

Wiggo Komstedt förefaller djupt upprörd över att finansutskottet prutat på ökningen av riksdagens revisorer från tre till en tjänst. Han måste vara medveten om att moderater och folkpartister i en gemensam reservation, som nyss har presenterats för kammaren av Filip Fridolfsson, föreslagit att riksdagens revisorer borde tillföras de tre begärda platserna, förutsatt att dessa kan tas från riksrevisionsverket. Där har vi alltså godkänt principen om ökade resurser till riksdagens revisorer men sparat på utgifterna genom att kräva överföringar av tjänster och löner från riksrevisionsverket. Eftersom detta verk har cirka hundra tjänster torde det kunna överleva även om antalet tjänster minskar med två. Vid alla strukturrationaliseringar ställs ökade krav på en organisations olika delar. Det är något som vi i svenskt näringsliv har fått kännas vid både en och hundra gånger.

Att riksdagens revisorer inte skulle kunna klara av sitt jobb, som nu utökats med de statliga företagen, om de får bara en man i förstärkning i stället för tre, tycker jag är egendomligt. Prioriteringar av uppgifterna och förenklade metoder måste säkert tillgripas. Men är inte detta bättre än att direkt kräva nya och dyrbara tjänster? Parkinsons lag bör bevakas, särskilt av medlemmar i ett parti som ständigt – och med rätta – kräver sänkta utgifter i den offentliga sektorn.

Herr talman! Jag yrkar avslag på Wiggo Komstedts yrkande och bifall till den gemensamma reservationen från moderater och folkpartister.

Anf. 131 WIGGO KOMSTEDT (m) replik:

Herr talman! Det skulle vara mycket intressant att få se Lars De Geers måttstock när det gäller icke oväsentligt ökade utgifter. Riksdagens finansutskott handlägger ärenden där det handlar om hundratals miljarder per år.

Kan Lars De Geer tala om för mig i vilket annat sammanhang som finansutskottet, på utskottets initiativ, har gjort besparingar? Det finns inte någon motion där det yrkas att revisorernas anslag skall dras ned i förhållande till det som förvaltningsstyrelsen yrkar, utan det är fråga om ett utskottsinitiativ. Kan Lars De Geer tala om för mig på vilket annat område som man har lyckats hitta en besparing på de 460 000 kronorna det handlar om till de två tjänster som riksdagen har beslutat att revisorerna skall ha på grund av att de har fått utökade arbetsuppgifter? Det skulle vara intressant att få reda på. Nu kommer Anne Wibble till Lars De Geers undsättning. Det är väl vänligt, eftersom det annars kanske inte blir så bra.

Att man spar på riksrevisionsverkets tjänster är väl bra. Men, Lars De Geer, när man nu inte har lyckats förmå majoriteten att spara in på dessa två tjänster borde ni också inse det viktiga i att riksdagens revisorer får denna möjlighet när majoriteten har gått emot er.

Sedan tycker jag faktiskt att Lars De Geer skulle tala med små bokstäver när det gäller näringslivets omvandling, eftersom det finns delar av näringslivet som inte heller klarar omvandlingen när strukturrationaliseringen börjar bli besvärande. Det vet vi. Och jag tycker att vi skall acceptera att riksdagens revisorer har precis samma besvärligheter som näringslivet.

Anf. 132 LARS DE GEER (fp) replik:

Herr talman! Det har de inte, Wiggo Komstedt, eftersom det är det allmänna som betalar riksdagens revisorers löner. Men det allmänna betalar inte lönerna till ett företag i trångmål.

Det finns exempel på att finansutskottet har prutat 30 milj. kr. på regeringens förslag, nämligen när det gäller den kommunala utjämningen.

Jag tycker att Wiggo Komstedt skall tala med små bokstäver när det gäller besparingar i den offentliga sektorn.

Vi noterar att moderaterna har accepterat att man höjer basbeloppet, men de säger nej till finansieringen. Varifrån skall ni ta de pengarna, Wiggo Komstedt? Vi har noterat att moderaterna går med på att utöka studiemedel, men de säger nej till finansieringen. Varifrån skall ni ta de pengarna? Det här med revisorerna gäller ju en liten struntsumma, det kan jag hålla med Wiggo Komstedt om. Men samtidigt är principen den att man måste ju ta sitt ansvar. Om man vill hålla igen utgifterna måste man vara konsekvent och inte säga att frågan är så liten att vi inte bryr oss om den.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 133 WIGGO KOMSTEDT (m) replik:

Herr talman! Till Lars De Geer vill jag bara säga att han får föra de principiella ekonomiska debatterna med mina partikolleger i finansutskottet. En sådan debatt vill jag inte föra i dag. Skulle vi ta en diskussion, vilket Lars De Geer nu gör, om moderaternas ställningstaganden kan jag säga att folkpartiets politik inte heller håller. Vi belastade ju för några veckor sedan näringslivet med 800 miljoner extra när det gäller transportkostnaderna.

Men jag tycker att vi lämnar detta och koncentrerar oss på de futtiga

460 000 kr. som riksdagens revisorer har begärt för att kunna utföra det uppdrag som alla partier, inkl. folkpartiet och moderaterna, har ålagt riksdagens revisorer, nämligen att granska statliga bolag och stiftelser. Det är en viktig verksamhet. Om man nu skall spara någonstans tycker jag faktiskt att riksdagen kunde hitta andra än just sitt eget kontrollorgan. Jag tycker att det skulle vara intressant att veta varför riksdagens kontrollorgan med 18–20 tjänster totalt skulle vara det som får stå ut med prutningar, när man inte prutar på en mängd andra områden i samhället. Men här har riksdagen ett ansvar.

Den här debatten måste mynna ut i att finansutskottet talar om att riksdagens revisorer inte skall utföra det uppdrag som riksdagen ålagt dem.

Anf. 134 FILIP FRIDOLFSSON (m) replik:

Herr talman! Jag skulle vilja lugna ner min värderade partikamrat Wiggo Komstedt. Eftersom Wiggo Komstedt är kvittningsman måste man vara försiktig med orden.

Vi brukar inte, Wiggo Komstedt, vara det parti som mest och bäst lotsar igenom regeringens förslag i riksdagen. Vi är inget transportkompani för regeringen. Vår linje är att förstärka riksdagens revisorer genom att överföra resurser från RRV. Om riksdagen följer reservanternas resonemang blir Wiggo Komstedt och riksdagens revisorer bönhörda över hövan. Vi tror att allt är klart inom ett år. Då får riksdagens revisorer den förstärkning som de behöver. Så det är bäst att tänka på det.

Vi har icke ålagt riksdagens revisorer att granska de statliga företagen, men de har rätt att göra det. Det är en väldig stor skillnad. Ta det litet lugnt, herr Komstedt, resurserna kommer när man gör prutningar inom RRV.

Anf. 135 LARS DE GEER (fp) replik:

Herr talman! Filip Fridolfsson har ju lugnat ner debatten. Det skulle glädja mig om Wiggo Komstedt tänkte på att det finns en gemensam moderat-folkpartireservation, som vi har ett gemensamt intresse av att försvara.

Man kanske känner igen Wiggo Komstedts argumentering här. Alla är pigga på att spara på grannens område: När det gäller dem kan vi spara men hos mig skall vi inte spara. Men vi måste vara litet konsekventa här.

Jag yrkar bifall till reservationen.

Tredje vice talmannen anmälde att Wiggo Komstedt anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 136 ARNE GADD (s):

Herr talman! Riksdagen har nu avnjutit vad som kan hända om vi skulle få en borgerlig regering i det här landet.

Jag har tagit till orda inte därför att jag på något sätt vill göra annat än instämma i Marianne Carlströms yrkande i sakfrågan. Men jag har tvingats ta till orda på grund av en fråga som riksdagens revisorers vice ordförande ställde till mig. Innan jag direkt besvarar frågan vill jag kort redogöra för vad jag anser vara väsentligt. Vi är i finansutskottet oense på en punkt, som gäller frågan huruvida riksrevisionsverkets förvaltningsrevision skall överföras från

regeringens ansvarsområde till riksdagen. Där hävdar utskottsmajoriteten, som Marianne Carlström framhöll, att vi behöver både riksdagens revisorer och riksrevisionsverkets förvaltningsrevision.

Vi har fått från beredande organ ett anslagsäskande, av riksdagens revisorer, som går ut på att man inom en treårsperiod vill utöka antalet revisionsdirektörer, dvs. byråchefer, från nuvarande 11 till 17, alltså med drygt 50 %. Det är första gången som jag upplever att en moderat envisas med att under en treårsperiod så expandera den offentliga sektorn.

John Johnsson ställde en fråga till mig. Mitt svar är att jag är glad att riksdagens revisorers vice ordförande har läst och uppfattat innehållet i finansutskottets betänkande.

Anf. 137 WIGGO KOMSTEDT (m):

Herr talman! Jag vill säga till Lars De Geer att jag inte tillhör dem i denna kammare som brukar yrka på några kostnadsökningar. Men jag finner det mycket anmärkningsvärt att de mycket få kostnadsbesparingar som finansutskottet föreslår just berör anslaget till riksdagens kontrollorgan. Vore det inte värdefullt om riksdagens kontrollorgan, dess egen revision, finge de möjligheter som det behöver för att genomföra det uppdrag som riksdagen har ålagt riksdagens revisorer? Nu säger visserligen Filip Fridolfsson att man inte ålagt något utan gett möjligheter. Tack så mycket, Filip Fridolfsson! Jag trodde faktiskt att riksdagen menade allvar, inte något i stil med att det där kan ni väl syssla med om ni får tid. Jag tycker att det är ett betydelsefullt uppdrag, inte minst med tanke på storleksordningen av de medel som riksdagen beslutar om och som går till statliga bolag och stiftelser. Där har dörren varit stängd för riksdagens kontrollorgan, men den har nu öppnats. Då tycker jag att man skall utnyttja möjligheten att se på denna statliga verksamhet.

Det är märkligt att Arne Gadd, utskottets ordförande, påstår att man vill ha en ökning med 50 % av tjänsterna. Med matematik och statistik kan man ju förvränga allt. Arne Gadd är väl medveten om att vi yrkat på dessa två tjänster därför att det behövs en högre kompetens för att vi skall kunna se på just den statliga verksamheten. Därför har vi föreslagit en utökning av just den tjänstegraden. Riksdagens revisorers kansli består av 18–20 personer, beroende på hur det är med tillsättningen av tjänsterna. Då är det litet magstarkt, Arne Gadd, att påstå att man ökar tjänsterna med 50 %. Jag vet inte vilken skola Arne Gadd har gått i. Jag har gått i B 2, och där fick vi lära oss att 50 % av 20 är något annat än det Arne Gadd får det till.

Anf. 138 ARNE GADD (s):

Herr talman! Jag konstaterar att riksdagens revisorers ordförande betraktar en utökning av tjänster från 11 till 16 som en besparing. Jag beklagar den inställningen.

Anf. 139 LARS DE GEER (fp):

Herr talman! Jag vill inte förlänga debatten så mycket mer. När Wiggo Komstedt säger att finansutskottet inte föreslår några besparingar vill jag opponera mig. Moderaterna, folkpartisterna och centern – oftast i gemen-

samma reservationer – har föreslagit många miljardër i besparingar i finansutskottet. Sedan är det en annan sak att vi inte har fått den socialdemokratiska majoriteten med oss på de besparingarna. Men nog har vi, Wiggo Komstedt, arbetat med besparingar – det kan jag lova!

Prot. 1987/88:122
18 maj 1988

*Anslag till riksdagens
revisorer och deras
kansli*

Anf. 140 WIGGO KOMSTEDT (m):

Herr talman! Det är ett något egendomligt resonemang. Lars De Geer har fortfarande inte gett besked om huruvida han och hans parti är beredda att ge riksdagens revisorer möjlighet att utföra den granskning som riksdagen har varit enig om att vi skall utföra.

Jag vet att det förekommer diskussioner och reservationer som i alla andra utskott. Men i fråga om nya tjänster är ni eniga om att avslå det förslaget, även om det finns en reservation från folkpartisterna och moderaterna som innebär att man vill handlägga ärendet annorlunda.

När ni nu inte har fått majoriteten med er borde ni säga er att det inte behövde gå ut över riksdagens eget kontrollorgan utan att vi ändå skulle kunna få dessa tjänster – alltså även om ni inte har fått gehör för den linje som ni har velat föra.

Jag delar uppfattningen att man skulle kunna göra en överföring, men om majoriteten inte vill det skall man inte stänga dörren för riksdagens revisorer att kunna utföra de granskningsuppgifter som riksdagen ändå har tyckt att vi skall utföra.

Jag beklagar verkligen detta.

Anf. 141 FILIP FRIDOLFSSON (m):

Herr talman! Lars De Geer tycker att jag lugnar ner debatten. Eftersom jag väl inte är känd för att vara någon särskilt balanserad debattör får jag väl försöka att hålla ett lågt tonläge.

Vad vi är oeniga om är 495 000 kr. i år. Vi moderater och folkpartister i utskottet driver linjen att de pengar som ni revisorer har begärt för att sköta er uppgift, de får ni när ni dämpar riksrevisionsverkets verksamhet. Så är det, och det är så Wiggo Komstedt och revisorerna vill ha det.

Det är alltså bara i tidsfrågan som vi är oeniga. Och då kan jag inte förstå att man agerar så hårt från riksdagens revisorers sida att man nästan säger att revisorerna inte kommer att kunna bedriva sin verksamhet. Det rör ju sig bara om några månader.

Jag tycker att vi moderater och folkpartister har landat på en fin uppfattning.

Sedan börjar Arne Gadd tala om krissituation och säga: Se här vad som händer om vi får en borgerlig regering! Det är så löjligt och dumt att jag, herr talman, skulle höja tonläget om jag fortsatte!

Anf. 142 LARS DE GEER (fp):

Herr talman! Filip Fridolfsson har kommit med en replik som jag tycker borde kunna avsluta debatten. Möjligtvis skulle jag vilja göra följande tillägg till Wiggo Komstedt.

Det handlar om sex tjänster och 1 1/2 milj. kr. Vi vill gärna vara med på att ta in alla sex tjänsterna från riksrevisionsverket och på det sättet ge

riksdagens revisorer den personalförstärkning som de utan tvivel behöver. Man kan alltså åstadkomma det genom att ta tjänsterna från riksrevisionsverket.

Anf. 143 WIGGO KOMSTEDT (m):

Herr talman! Jag har litet svårt att hänga med i resonemanget när min vän Filip Fridolfsson säger att det handlar om några månader. Var står det att vi om några månader får dessa tjänster? Reservationen mynnar ju ut i att om man tar tjänsterna från riksrevisionsverket skall vi få dem – annars blir det inga. Hur kan det vara givet att det handlar om några månader? Det finns ju inga garantier för det.

Till Lars De Geer: Det handlar om sex tjänster – men på tre år. Vad riksdagen debatterar i dag – vilket jag trodde att ledamöterna av finansutskottet visste – är två tjänster. Vi diskuterar nämligen det budgetår som kommer.

Jag har fortfarande inte – från vare sig Arne Gadd, Filip Fridolfsson eller Lars De Geer – fått veta om riksdagens revisorer ett år framöver skall avstå från den granskning som riksdagen har beslutat om att vi bör utföra.

Anf. 144 ARNE GADD (s):

Herr talman! Svaret är nej. Det svaret gav jag på riksdagens revisorers vice ordförandes konkreta och kunniga fråga.

Anf. 145 LARS DE GEER (fp):

Herr talman! Om riksdagens revisorer har 20 personer anställda vore det väl märkvärdigt om inte några av dem skulle kunna avdelas för statliga företag och huvuddelen fortsätta med det vanliga. Det är en fråga om prioritering av uppgifter, Wiggo Komstedt. Sådant får man lära sig ute i näringslivet!

Anf. 146 WIGGO KOMSTEDT (m):

Herr talman! Jag vill säga till Lars De Geer: Jag har faktiskt under mina 18 år i riksdagen hela tiden varit verksam så mycket jag har kunnat i det privata näringslivet. Jag är inte alldeles helt analfabet på det området.

Lars De Geer talar om 20 tjänster. Ja, men riksrevisionsverket har för granskningsverksamheten 120 tjänster, medan vi har 20 tjänster totalt, inkl. vaktmästare. Inte begär väl Lars De Geer att vaktmästaren skall börja granska statliga bolag och stiftelser? Det vore väl att begära litet för mycket på det kompetensområdet.

Till Arne Gadd vill jag säga: Det är en sak att ge ett besked om att vi inte skall avstå från att granska. Men en så pass rutinerad politiker som Arne Gadd borde veta att man inte samtidigt drar åt snaran och ber att den som blir hängd skall försöka andas. Det är ett konststycke som jag överlåter åt finansutskottets ledamöter, för det är tydligen endast de som klarar detta.

Anf. 147 FILIP FRIDOLFSSON (m):

Herr talman! Vi har till det här utskottsbetänkandet fogat en reservation som följer upp den kommittémotion som moderaterna har väckt. Enligt

reservationstexten tillstyrker utskottet motionsförslaget.

Nu undrar herr Komstedt var det står att det bara skall ta några månader. Då läser jag innantill för honom ur reservationen:

”Enligt utskottets mening bör reformen syfta till att riksdagen tar hela ansvaret för förvaltningsrevisionen. — — Ett omfattande utredningsmaterial finns att tillgå. Förslag bör därför kunna läggas fram för riksdagen inom ett år. I avvaktan härpå bör det av riksdagens revisorer föreslagna resurstillskottet anstå.”

Den texten är tagen direkt ur vår reservation. Det, herr Komstedt, måste ni vika er för. Och då borde ni förstå att inom ett år – särskilt om vi får en borgerlig regering här i landet – får ni överta förvaltningsrevisionen, och då blir herr Komstedt kung för ett stort hov, där borta i revisorslokalerna. Var så säker på det!

Anf. 148 BÖRJE STENSSON (fp):

Herr talman! Jag vill rikta kammarens uppmärksamhet på ett avsnitt i betänkandet. För alla som är här och har betänkandet framför sig vill jag säga att det är på s. 5.

Det gäller inte så mycket anslaget, men det är en principiell fråga av mycket stor vikt, som jag ser det.

Utskottet skriver att man med hänsyn till olika omständigheter vill ”förorda en delvis ändrad inriktning. Som riktmärke för granskningsärenden bör gälla att den sammanlagda utredningstiden – inkl. tid för förundersökningar men exkl. remissbehandling – i allmänhet inte bör överstiga ett halvt år och endast undantagsvis ett helt år. Det bör övervägas om frågor som kräver som större insatser inte lämpligen kan tas upp i annat sammanhang, t. ex. inom det allmänna utredningsväsendet.”

Jag vill göra kammaren uppmärksam på att när ni beslutar i enlighet med detta förslag har ni också avhänt riksdagens revisorer – ert eget organ – möjligheter att gå djupare in i ärenden som kräver mer tid. Jag vill gärna att kammaren skall vara medveten om detta. Det är en principiell fråga.

När vi läser reservationen från folkpartisterna och moderaterna i finansutskottet görs vi uppmärksamma på att större resurser skall tillföras riksdagens revisionsorgan, men i betänkandetexten är alla tydligen överens om att sådant som kräver mer tid skall överföras till det allmänna utredningsväsendet – som är regeringens organ.

Vi kämpar för att riksdagens eget organ skall få de ekonomiska möjligheter och personella resurser som behövs för att driva verksamheten. Beslutet innebär dock att man överlåter åt regeringens utredningsväsende att utföra de kontrolluppgifter som riksdagens eget organ bör göra, enligt ert eget beslut.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut i ärendet skulle fattas vid nästa arbetsplenum.)

Fortsatt valutareglering, m. m.

Anf. 149 HUGO HEGELAND (m):

Herr talman! Detta ärende är ju något av en följetong, där den socialdemokratiska regeringen år efter år begär förlängning av valutaregleringen i ytterligare ett år.

I reservation 1 yrkar vi borgerliga partier avslag på denna begäran om fortsatt tillämpning av valutalagen. Jag yrkar således bifall till denna reservation.

Vi anser att valutaregleringen endast temporärt kan fördröja en nödvändig anpassning av den svenska ekonomin vid utifrån kommande störningar. Valutaregleringens stabiliseringspolitiska värde är således ganska negativt. Utan en valutareglering skulle man tvärtom få en större hållhake när det gäller att kunna föra en mer disciplinerad ekonomisk politik.

Vi anser vidare också att valutaregleringen medför en rad olägenheter för de svenska företagen och den svenska ekonomin. T. ex. hindras svenska kapitalplaceringar genom regleringen att sprida sina portföljer och därmed utjämna riskerna. Det leder givetvis till större avkastningskrav och högre kapitalkostnader för de svenska företagen. Det leder också till obalanser när det gäller de svenska företagens finansiella ställning, eftersom de tvingas placera tillgångarna i Sverige samtidigt som de förhindras att betala sina skulder i utlandet.

Man kan också hävda att valutaregleringen även bidrar till att öka ägarkoncentrationen i svenskt näringsliv. Den i internationella och även vid en historisk jämförelse unika utbredningen av ömsesidigt ägande kan delvis förklaras av den inlåsning av likviditet som vi har i Sverige.

Som alla vet pågår det inom EG ett omfattande arbete för att frigöra kapitalrörelserna. Målet är att till år 1992 ha ett helt öppet och fritt flöde av kapital mellan EG:s medlemsländer. Det finns en uppenbar risk att Sverige kommer att hamna utanför EG-samarbetet på just detta område. Sverige börjar faktiskt bli alltmer ensamt bland välutvecklade industriländer om att behålla ett regelverk som försvårar kapitalrörelser.

Vi anser att den snabba utvecklingen mot en gemensam europeisk marknad utan gränser för kapital givetvis ställer krav på ändringar för Sveriges del. En fri rörlighet mellan EG och Sverige måste upprättas även vad gäller finansiella transaktioner.

Det jag här har anfört kan sammanfattningsvis sägas vara huvudanledningen till att valutaregleringen snarast bör avvecklas. Avvecklingen bör dessutom vara fullständig och definitiv. Den av regeringen förordade metoden med en successiv och partiell liberalisering av valutapolitiken medför bara en rad svårigheter. Varje förändring ger bara upphov till ett valutautflöde. Det är därför viktigt att man samtidigt för kapitalströmmar såväl till som från Sverige.

Herr talman! Jag ber att än en gång få yrka bifall till reservation 1 samt avslag på hemställan i finansutskottets betänkande 27.

Anf. 150 LARS DE GEER (fp):

Herr talman! Den svenska kreditmarknaden är sedan några år tillbaka befriad från alla de många regleringar som den förut var insnörd i! Allmän enighet tycks råda om att dess "frisläppande" har varit till stor fördel för alla parter. Det gäller för låntagare lika väl som för långivare, för anställda lika väl som för företagare, för myndigheter lika väl som för kreditinstitutioner och deras kunder.

Vid upprepade tillfällen under senare år har regeringen också anmält sin avsikt att – "så snart förhållandena tillåter det" – avskaffa också valutaregleringen gentemot utlandet. Man har även tagit åtskilliga viktiga steg mot en uppluckring av denna reglering! Här må nämnas svenska företags rätt att finansiera investeringar och företagsuppköp utomlands med pengar tagna från svensk rörelse, utvidgad rätt att köpa mark och hus utomlands samt en viss – dock påtagligt begränsad – rätt att vid med regelbundna mellanrum företagna auktioner inköpa utländska aktier.

Kvar av regleringen är egentligen blott förbud för svenskar att portföljinvestera eller öppna konto utomlands, liksom tvånget att låta alla transaktioner med utlandet gå igenom valutabank. Viktigare är då kanske restriktionerna för utlåningar! De får inte göra portföljinvesteringar utom i fråga om börsnoterade aktier, och de får framför allt inte köpa kronobligationer, vare sig dessa utfärdas av riksgäldskontoret eller av enskilda företag.

Vi har alltså tagit "ett halvt steg" mot att ta bort valutaregleringen, ett förfaringsätt som vi i folkpartiet – och säkert även de övriga reservanterna – bedömer som felaktigt! Man frestas att dra en parallell med ett yttrande av den engelske filosofen Pope om kunskapens värde: "Drink djupt eller smaka icke!" Det "halvläge" i vilket vår valutareglering nu har hamnat är enligt vår uppfattning olyckligt. Det ger oss en massa trassel utan motsvarande nytta! En kort genomgång av utskottsmajoritetens argument för ett bibehållande av nuvarande valutareglering visar detta klart och tydligt. Punkt för punkt kan följande påpekas:

Utskottsmajoritetens skrivning inleds på följande sätt: "I propositionen anförts att med stöd av valutaregleringen kan man hindra eller begränsa störande kapitalflöden av främst kortfristig natur." Precis ett sådant flöde har vi under de senaste två veckorna fått uppleva efter riksbankens höjning av diskontot sistlidna månadsskifte! Under denna tid har 7 miljarder kronor i kortfristig utländskt kapital kommit till Sverige, och strömmen är säkert inte slut ännu. En utvald grupp av stora och medelstora exportföretag utnyttjar – helt lagligt – sin ställning till att göra stora vinster på räntearbitrage, samtidigt som deras hemtagande av enorma kapitalbelopp från utlandet väl måste direkt motverka den åtstramning av penningmarknaden som riksbanken i dag eftersträvar.

I nästnasta stycke står det, på tal om hotet mot vår ekonomiska stabilitet: "Dessa hot kan endast mötas med en konsekvent ekonomisk politik som tar sikte på att hålla nere inflationen för att värna den fulla sysselsättningen och den yttre balansen." Den just avslutade lönerörelsen i vårt land antyder inte att vår regering har lyckats härmed, och det gör inte heller den just publicerade inflationssiffran för april om 0,9 % för en enda månad! Valutaregleringen har inte kunnat hindra denna utveckling, som dock

självfallet också har helt andra orsaker.

På s. 5, tredje stycket från slutet, anges att valutaregleringen undantager från avvecklingen vissa transaktioner, "som styrs av ränteskillnader och förväntningar om ränte- och valutakursutvecklingen". Tycker verkligen Bo Södersten, som kommer att föra utskottsmajoritetens talan i denna fråga, att den nuvarande "halvdana" valutaregleringen lyckats med detta? Eller är det möjligen tvärtom, att den i rätt stor skala släpper igenom sådana spekulationer?

Syftet med den valutareglering som vi ännu har kvar är väl sannolikt att tillförsäkra Sveriges riksbank ett visst " eget " manöverutrymme. Men visar inte utvecklingen under maj i år att detta närmast är en chimär? Riksbanken har tvingats till en stram penningpolitik därför att regeringen inte för en tillräckligt stram finanspolitik, något som vi i folkpartiet har påpekat i vår motion i anledning av kompletteringspropositionen häromdagen. Där föreslår vi – trots att det är valår i år – en stramare finanspolitik, delvis för att slippa ställa krav på penningpolitiken som denna ändå inte kan infria.

Sist – men förvisso inte minst – vet vi ju alla att Sverige eftersträvar en så nära anslutning till EG som möjligt. Vi måste då möta EG:s krav på frihet för de fyra områdena varor, tjänster, arbete och kapital. Att EG under dessa förhandlingar skulle acceptera att Sverige bibehöll sin valutareglering – haltande och halvdan som den nu är – förefaller synnerligen osannolikt! När vi i alla fall vet att vi måste ta bort vår valutareglering inom några år för att få vår eftersträlvade nära anslutning till EG, varför då inte ta bort den nu med detsamma? Den har nog överlevt sig själv, något som jag tror att professorn inne i Bo Södersten förmodligen innerst inne håller med om.

Herr talman! Jag yrkar avslag på hemställan i finansutskottets betänkande 27 och bifall till reservationerna 1 och 3.

Anf. 151 TOMMY FRANZÉN (vpk):

Herr talman! Vi från vpk är överens med socialdemokraterna här i riksdagen om att valutaförordningen bör bibehållas i sin nuvarande utformning, och vi är överens om att avslå det borgerliga kravet om förändringar i förordningen. Vi är däremot inte överens om med vilken motivering vi gör detta avslag. Från vpk:s sida tycker vi att det finns anledning att motivera avslaget med de många exempel på hur internationellt finanskapital påverkar olika valutarörelser. De har en lättrorlighet som det finns anledning för en nation att stå emot. Vi menar då att det är nödvändigt att ha kvar denna valutaförordning för att kunna slå vakt om en nationell självständig politik.

När det gäller generella dispenser, som valutastyrelsen har gett till olika utländska dotterbolags investeringar i Sverige, anser vi att dessa inte skall ändras så som regeringen har föreslagit i propositionen. Vi menar att dispensererna måste, utifrån samma utgångspunkter som jag har nämnt tidigare, vara kvar. Vi har motiverat detta i en motion och i en reservation som är fogad till betänkandet.

Med stöd av motiveringarna i reservationerna 2 och 4, som är fogade till detta betänkande, yrkar jag bifall till desamma.

Anf. 152 BO SÖDERSTEN (s):

Herr talman! Vi har ju när det gäller valutaregleringen, som redan har påpekats, från socialdemokratins sida gått en gradvis väg. Det har länge varit fritt att finansiera varuexport och varuimport på det sätt man själv önskar. De tidigare begränsningarna för direktinvesteringar har avskaffats. Möjligheterna till utländska fastighetsförvärv har vidgats. Nu finns det också möjligheter att via auktioner köpa utländska aktier för tre miljarder kronor om året. Dessa är i och för sig betydelsefulla steg. Det som är kvar är de rena portföljinvesteringarna.

Då kan man fråga sig varför man inte tar steget fullt ut. Grovt sett ligger problemet i att om man tillåter portföljinvesteringar, lämnar man vägen öppen för finansiella rörelser och finansiell spekulation av ett slag som denna liberalisering, som trots allt är knuten till reala storheter i ekonomin, inte tillåter.

Jag tycker att de borgerliga talesmännen är litet väl sangviniska. Vi lever i en värld som karakteriseras av mycket starka växelkursfluktuationer. Vad beror dessa fluktuationer på? Beror de på vad ekonomerna brukar kalla för fundamentala faktorer, dvs. förändringar i inflationstakt och förändringar i produktivitet etc.? Eller finns det någon faktor som är utanförstående och som kanske styr dessa växelkursfluktuationer på mycket svårförutsebara sätt? Vilka är då dessa faktorer?

Den övergripande faktorn är – om man så vill – den frihet man har på det internationella valutaområdet. Vi vet att vi har haft en mycket stark applicering av dollarn från 1982 fram till 1985 och därefter en mycket stor nedgång. Den här utvecklingen är mycket svår att förklara. Det är också svårt att försvara den i någon egentlig mening. Tvärtom har den haft mycket olyckliga konsekvenser för stora delar av världsekonomin. Kunde vi få till stånd ett system som vore mer stabilt, skulle många företag och regioner som har drabbats mycket hårt av utvecklingen under 1980-talet ha klarat sig betydligt bättre. Detta sammanhänger just med den frihet man har på det internationella kapitalområdet.

Vi kan som exempel ta det som hände i England år 1979. När den konservativa regeringen tillträdde avskaffade den snabbt valutaregleringen – precis som de borgerliga företrädarna nu kräver. Detta gav intrycket av att fungera fint eftersom man samtidigt upptäckte och började exploatera Nordsjöoljan. England fick ett starkt inflöde av utländsk valuta. Vad ledde det till? Jo, det ledde till att pundet drevs upp i höjden. Det kanske var angenämt för åtskilliga – engelska kapitalplacerare bl. a. Men vad ledde detta till på den reala sidan, dvs. den industriella sidan av den engelska ekonomin? Jo, det blev en katastrofal utveckling för den engelska exportindustrin. Stora delar av den engelska industrin slogs ut. Arbetslösheten ökade på kort tid från 1 till över 3 miljoner arbetslösa. De landsdelar som lades öde, framför allt i norra och nordvästra England, har aldrig återhämtat sig. Försök bara att tro att inte ens en sådan utveckling, dvs. liberalisering och avreglering, inte ger upphov till risker! Då bortser man helt enkelt från den verklighet i vilken vi lever.

Den svenska kronan är i och för sig en liten valuta. Det är mycket möjligt att vi på kort sikt skulle kunna göra vinster på en avreglering. Om vi skulle

börja sälja kronobligationer till utlåningar, skulle det mycket väl kunna leda till att vi finge en press nedåt på den svenska räntenivån – vilket i och för sig skulle vara tacknämligt. Men vad händer på litet längre sikt? Det är det som ingen vet. En spekulation mot den svenska kronan skulle mycket snabbt kunna ta fart. Kronobligationerna kunde börja säljas ut. Det kunde tvinga fram ett tryck på den svenska kronan som riksbanken kanske inte står emot, och vi vet aldrig riktigt var vi hamnar. Detta är litet konstigt att de borgerliga representanterna så starkt förordar frihet på detta område men ändå försvarar normer på andra områden.

Låt oss ta en näraliggande parallell. Vi står alla bakom normen att staten inte skall nettouplåna utomlands. Det är ganska klart att om vi frångick den normen, kanske skapade en ny norm att bytesbalansen i underskott aldrig får överstiga 1 % av BNP, dvs. ungefär den storlek underskottet har i dag, skulle vi också kunna bringa ned räntenivån. Då skulle inte heller företagen kunna skära emellan på det sätt de gör i dag. Lars De Geer, som har goda erfarenheter och känner till denna marknad, har beskrivit detta.

Det finns därför anledning för oss att gå varligt fram. Det är en stor skillnad mellan att å ena sidan lätta på kontrollerna på den reala sidan, dvs. aktier, fastigheter och framför allt direktinvesteringar och å andra sidan göra det när det gäller direktportföljinvesteringar där vi är försiktiga. Det är möjligt att vi kommer att fortsätta med avregleringen, som vi ju i det närmaste har fullföljt beträffande den inhemska kreditmarknaden och valutaregleringen. Det finns i och för sig inga skäl att vara dogmatisk på den punkten. Men en viss försiktighet, en viss realism, herr talman, tror jag nog det finns all anledning att tala för.

Med det sagda vill jag yrka bifall till hemställan i finansutskottets betänkande 27.

Anf. 153 HUGO HEGELAND (m):

Herr talman! Det är rörande att höra när socialdemokraterna försvarar bestående regleringar; oavsett konjunkturen försvarade alltid Gunnar Sträng valutareglerna och ville inte alls ändra någonting. År efter år har vi kritiserat valutareglerna, och successivt har vi också fått rätt. Successivt har socialdemokraterna nämligen gått med på att lätta på den. Varje gång har de emellertid hävdade att precis hit går det, men inte längre. Efter ett år tar de sedan ytterligare ett steg. Nu säger Bo Södersten att det gäller att gå varligt fram. Javisst, men ibland har ni inte alls velat gå framåt. Nu tar ni steg allteftersom ni har tvingats till det – inte av egen illusion om verkligheten, utan just därför att ni har tvingats ta hänsyn till verkligheten.

Det är fullständigt obegripligt när Bo Södersten säger om oss borgerliga reservanter, att vi är litet väl sangviniska. Det har vi nämligen också hört förut. Det går absolut inte att avskaffa en enda reglering, brukar vi ju få höra. Vi har kritiserat alla olika regleringar som socialdemokraterna har infört på alla områden. Se t. ex. på bostadsregleringen. Bo Södersten går i spetsen och vill avveckla den. Se på barnomsorgen m. m. Även skolan och förskolan har Bo Södersten intresserat sig för. Nu ställer han emellertid upp och försvarar kvarstående regleringar på valutaområdet, och man behöver inte vara särskilt känsligt lagd för att bli djupt rörd över detta.

Dollarn kan ju gå upp och ned, säger Bo Södersten. Javisst kan den det, det kan ju alla valutor göra. Det är ju priset för en fri marknad; man kan inte reglera den och bestämma att valutakurserna skall vara sådana eller sådana. När Bo Södersten säger att han helst vill ha ett mer stabilt system, då säger han att han hellre vill ha en mer stabil verklighet. Det är dock rent önsketänkande. Verkligheten är oviss, och det går upp och ner på olika håll i verkligheten som bekant.

England har helt avskaffat valutaregleringen. Detta fick mycket riktigt till effekt att pundet gick upp kraftigt. Man kunde mycket väl säga att detta berodde på att man hade en reglering förut, så man kände ju inte till pundets marknadsvärde. Just genom regleringar hade man fjärrmat sig från vad marknaderna ansåg att pundet var värt.

Avreglering ger upphov till risker, säger Bo Södersten. Javisst gör den det, men hela livet är ju fullt av risker, och vi kan väl inte börja reglera allting bara för att det är en risk att leva. Man måste i stället vara beredd att gardera sig mot dem. Ju större frihet människorna har att gardera sig mot en oväntad framtid, desto större möjligheter har de att själva klara detta. Därför är det fullständigt obegripligt att Bo Södersten påstår att vi bortser från verkligheten. Det är ju precis tvärtom. Detta visar väl denna utveckling; år efter år har vi haft en debatt om valutaregleringen. Ni har stått och försvarat den och sagt: Hit men inte längre. Sen har ni tagit ett steg till och sagt: Hit men inte längre, det är absolut omöjligt. Nästa år tar ni ett nytt steg osv. Det går alldeles på tok för långsamt, tycker vi. Därför var det värdefullt, herr talman, att Bo Södersten nämnde kreditmarknaden som exempel på att man verkligen har gått fram med litet snabbare steg beträffande avregleringen.

Det var ju lika omöjligt på den inhemska kreditmarknaden. Det gick absolut inte att släppa någonting. Man fortsatte med regleringar. Så upptäckte socialdemokraterna att det leder till andra effekter än dem som de önskade. Socialdemokraterna får samma resultat med valutaregleringen. Därför finns det all anledning för oppositionen att inte slå sig till ro, herr talman, utan fortsätta att yrka på att valutaregleringen i alla avseenden skall avskaffas.

Anf. 154 LARS DE GEER (fp):

Herr talman! Bo Södersten framhåller den absoluta friheten som råder på världens valutamarknader som ett potentiellt stort hot mot Sverige, och det har han sannolikt rätt i. Är det emellertid inte så, Bo Södersten, att man där efterlyser en ny norm för världens valutamarknader. Jag efterlyser kanske inte guldmynstfoten, men en världsordning av den typ som fanns efter Bretton Woods eller någon annan överenskommelse som försökte reglera, på ett effektivt sätt, valutornas rörelser så att de blev lugnare och inte så kastande som de är nu. Ett sådant förslag vet jag att Bo Söderström är positiv till. Men tror han verkligen att vår nuvarande svenska valutareglering, i det ganska bräckliga skick som den befinner sig i, räcker för att förhindra finansiell spekulation mot Sverige? Jag tror nästan inte att den gör det, och det vore roligt att höra om Bo Södersten anser att den antingen är för lös som den är nu eller borde avvecklas.

Jag vill till slut citera Affärsvärlden från i dag, där man säger: "Vid ett

informellt möte i Travemünde enades de tolv finansministrarna om att ta det sista steget i kapitalliberalisering. – – Det skall bli fritt fram att handla med olika typer av penningmarknadsinstrument. Samtliga medborgare inom EG skall få rätt att öppna bankkonton var som helst i vilken valuta de vill. De skall också få ta lån i ett valfritt EG-land och kunna köpa försäkringar var som helst inom Gemenskapen.”

Det där är naturligtvis en vision som ännu inte är färdig i EG. Det är dock klart att när vi skall söka nära anslutning till EG, då är det den här typen av fri kapitalmarknad som vi måste anpassa oss till.

Anf. 155 BO SÖDERSTEN (s):

Herr talman! En springande punkt när man diskuterar valutaregleringar är frågan huruvida internationella kapitalrörelser spelar en självständig roll eller om de inte gör det. Det är alldeles omöjligt att förneka att de spelar en självständig roll. Det är en litet naiv inställning som Hugo Hegeland har, att regleringar och kontroller alltid är av ondo. Att England inte skadades av avregleringen när arbetslösheten steg från en till tre miljoner arbetslösa är ett fullständigt ohållbart påstående.

Lars De Geer diskuterar på ett mycket mer nyanserat sätt. Han inser att en marknad kan behöva övervakas och kontrolleras. För den som vill ha ett litet historiskt perspektiv måste det ändå vara sant att under Bretton Woods tid – dvs. under 1950- och 1960-talen, då vi i princip hade fasta växelkurser som byggde på ett intimt samarbete mellan världens ledande centralbanker, förutsatt att Förenta Staterna ålade sig att driva en restriktiv penningpolitik mot att andra länder godtog dollarn som den ledande reservvalutan – hade vi ett system som fungerade mycket mer effektivt och mycket bättre än det system som vi har haft sedan 1973. 1970-talet är verkligen ett svart decennium för världsekonomin. Mot den bakgrunden finns det all anledning att verkligen se på det hela på ett nyanserat sätt.

Lars De Geer sade att EG strävar mot frihet, mot avreglering och att vi kanske tvingas anpassa oss till EG-länderna. Då skall vi samtidigt komma ihåg att EG har en mycket strikt övervakning av de inbördes valutorna genom det europeiska monetära systemet. Det systemet kan vara bra för vissa länder, och det är möjligt att det är bra för Västtyskland, men det har sannerligen inte varit bra för exempelvis Danmark. Det skulle enligt mitt förmenande ha varit fullständigt förödande för oss om vi hade tillhört det systemet under de senaste tio åren. Då skulle vi med all sannolikhet också haft en arbetslöshet som den danska, sannolikt också ha haft en utlandsskuld som den danska, dvs. en utlandsskuld som skulle ha varit fyra gånger större per huvud räknat än den ändå ganska betydande skuld till utlandet som vi trots allt har i dag.

Mina herrar, man måste säga att dessa ting är betydligt mer komplicerade. Det går inte att påkalla någon principiell avreglering och tro att saker och ting blir bättre bara av det. Tvärtom kan vi säga att förnuftiga regleringar, förnuftiga spelregler och förnuftiga normer skulle hjälpa upp världsekonomin.

Vad vi alla skulle kunna önska oss vore ett ökat internationellt samarbete inför 1990-talet.

Vi kanske inte kan gå tillbaka hela vägen till Bretton Woods eller till någon form av fasta kurser. Men jag tror att ett system av styrda kurser skulle vara önskvärt både för de stora länderna, som ändå alltid klarar sig någorlunda hyggligt bl. a. därför att de relativt sett har en så begränsad utrikeshandel, och framför allt för de små länderna, länder som Sverige som är fullständigt integrerade i det internationella systemet. Om vi skulle lägga oss helt öppna, skulle det kunna få katastrofala konsekvenser för den svenska ekonomin.

Sedan hör det naturligtvis till pjäsen att det alltid är så att om vi kan sköta vår inhemska ekonomi på ett skickligt sätt så är det den bästa förutsättningen för att vi också skall kunna klara oss i ett internationellt system. Att bortse från att det internationella systemet kan fungera på ett godtyckligt och stundom destruktivt sätt är att i själva verket bortse från den verklighet vi lever i. Det är att inte alls vilja ta till sig de historiska erfarenheter som vi fått under de femton år som den västliga världen har levt med systemet av rörliga växelkurser.

Anf. 156 HUGO HEGELAND (m):

Herr talman! Bo Södersten säger i predikoton att vi bör se på det hela på ett mera nyanserat sätt än vad jag gör. Ja, hur är det med nyanserna, Bo Södersten? Utskottets majoritet skriver: "De minskade obalanserna i den svenska ekonomin under de senaste åren har -- skapat förutsättningar för en målmedveten, successiv liberalisering av valutaregleringen." Det är precis samma målsättning som den vi har; men vi tycker att det inte finns någon anledning att här utropa festina lente, dvs. skynda långsamt, utan det går att utan vidare ta det sista steget.

Utskottets majoritet hävdar också, och det är av stort värde, att det fortsatta liberaliseringsarbetet bör bedrivas med sikte på att så långt som möjligt delta i det västeuropeiska samarbetet för liberalisering av kapitalrörelser. Detta, nota bene, ärade åhörare, innebär att om ökade obalanser på nytt skulle uppstå får inte en uppbromsning ske i liberaliseringsprocessen. I stället bör andra åtgärder sättas in.

Detta är en utmärkt skrivning, men den tycks Bo Södersten vara helt omedveten om, när han står här och talar om att vi skall handla så förnuftigt, att vi skall vara så försiktiga och så nyanserade. Det har man hävdat varje år när man försvarat varje reglering vi har haft.

Så vill Bo Södersten ändå ha mer av internationellt samarbete. Men om vi skall uppnå detta måste vi ha mindre av svenska regleringar.

Det är klart att kapitalrörelserna kan vara självständigt betingade, det betvivlar jag inte. Men det får man ta, och då gäller det att ha en god valutareserv och en finanspolitik som klarar dessa påfrestningar.

Utskottet skriver att hot mot destabiliseringar kan mötas endast med en konsekvent ekonomisk politik som tar sikte på att hålla nere inflationen för att värna den fulla sysselsättningen och den yttre balansen. Hur går det med detta? Inflationstakten är ju nu uppe i över 6 %, Bo Södersten. Då har man tydligen inte lyckats på det området heller trots alla regleringar! Jag skall inte citera Affärsvärlden för i dag, utan jag skall åberopa ett äldre arbete, nämligen en utmärkt lärobok i internationell ekonomi som Bo Södersten har skrivit. Och vad säger han där om valutaregleringar? Ja, inte för han något försvar för valutaregleringar i den boken. Där vill han ha frihet på

valutamarknaden, men här i riksdagen skall han försvara finansutskottets betänkande 27 för detta budgetår, och då har han lagt helt åt sidan alla sina läroboksförfattaruppfattningar, och det tycker jag är konstigt. Varför kan Bo Södersten inte vara lika mycket av frifräsare när det gäller valutaregleringens avskaffande som när det gäller bostadssubventioner och barnsomsorg osv.?

Anf. 157 LARS DE GEER (fp):

Herr talman! Omgiven av två lärobokstgivande professorer kanske jag borde inta en något lägre profil, som bara är en enkel industriman.

År 1945 hade jag i Amerika en professor i nationalekonomi som sade: Det finns 200 miljoner människor i Amerika och 200 miljoner i Europa. Varför har vi dubbelt så hög levnadsstandard i Amerika som ni har i Europa? Jo, därför att 7 miljoner människor i Europa är sysselsatta med att bevaka 950 mil fullkomligt onödiga gränser och ordna till en förfärlig massa pappersexercis och ställa till krångel med saker som i Amerika går fritt över statliga gränser.

Jag respekterar i hög grad Bo Söderstens argument när han säger att världsekonomin och världens valutamarknader är någonting förfärligt bekymmersamt och att det kan finnas behov av en internationell reglering av valutamarknaden så att den inte är vild, som den är i dag. Men ändå håller jag med professor Hegeland att man inte kan sluta på halva vägen. Har man bestämt sig för att få en fri ekonomi, som man har gjort i EG, måste man löpa linan ut. Därför tror jag, med all respekt för Bo Söderstens argument, att vi inte har någonting annat att göra än att löpa linan ut, precis som man måste göra om man skall ansluta sig till EG. Dit är vi ju på väg – inte genom medlemskap men med en anslutning så nära som möjligt.

Anf. 158 BO SÖDERSTEN (s):

Herr talman! Svenska företag har ändå en stor likviditet. Vi har kanske 200 miljarder kronor som ligger där. Dessa pengar kan röra sig någorlunda fritt över gränserna i dag, men de kan ändå inte portföljinvesteras. Mot detta står en valuta-reserv om kanske en fjärdedel av det beloppet. Jag tycker inte att man kan bortse från att det skulle kunna medföra risker, om vi hade en totalt fri marknad och inte hade någon valutareglering.

Hugo Hegeland säger, att om man vill ha en allmän förskola, måste man också vara för en avreglering av valutamarknaden. Jag kanske inte riktigt kan se parallellerna här, utan de får nog förklaras för mig.

Det heter också, att om man skall kunna kontrollera ekonomin och eventuellt gå vidare i avreglerande riktning, måste man ha en sund ekonomi. Det håller jag med om. Det är klart att om vi hade en mycket stark svensk ekonomi och ständiga överskott i bytesbalansen i stället för tendenser till ganska kontinuerliga underskott, så skulle saker och ting vara lättare. Vi ser att de senaste årens historiska utveckling är ett levande bevis för detta. Vi hade trots allt under sex år borgerliga regeringar. Ni hade alla möjligheter att avskaffa valutaregleringen under dessa år. Vad gjorde ni? Inte ett dyft! Alla de steg som har tagits i avreglerande riktning har tagits av oss. Varför? Jo, därför att man behöver en någorlunda stark ekonomi för att kunna gå i en avreglerande riktning. Märkvärdigare än så är det inte.

Lars De Geer frågar sig om vi inte borde löpa linan ut och om vi inte måste

göra det, om vi skall närma oss EG. Det är möjligt att vi kanske behöver löpa linan ut och att vi kommer att göra det. Men en förutsättning för det är att vi har en stark ekonomi. Utvecklingen på det här området och utvecklingen mot avreglering på det internationella fältet belyser ytterligare en tes som är generell: De borgerliga kan prata om en god ekonomi som skall fungera bra, men det är trots allt socialdemokratien som ser till att ekonomin fungerar.

Anf. 159 HUGO HEGELAND (m):

Herr talman! Bo Södersten hade svårt att se sambandet mellan kravet på en fri allmän förskola, fria daghem, fri barnomsorg och kravet på en fri valutamarknad. Han ville att jag skulle förklara det sambandet. Jag har aldrig fått en så lätt uppgift av en professor i nationalekonomi. Sambandet uppstår, Bo Södersten, av den enkla anledningen att vi vill ha frihet på alla områden. Så enkelt är det. Det är inga djupsinnigheter som ligger bakom, utan det är faktiskt självklarheter.

Tack vare att vi hade frihet att köpa fransk valuta, hade Bo Södersten möjlighet att resa ner till Paris och studera just den utmärkta förskolan där. Hade det funnits regleringar som talat om att endast så många francs får man ta med sig, kanske de aldrig hade räckt till några sådana studier. Det är ett exempel på värdet av frihet, inte bara på ett område, t. ex. valutamarknaden, utan på alla områden.

Anf. 160 LARS DE GEER (fp):

Herr talman! Bo Södersten valde att göra paralleller mellan de sex borgerliga regeringsåren och de sex nu tillämdalupna åren av socialdemokratiskt regeringsinnehav. Låt mig påminna om att åren före 1976 gick räntorna upp från 6 till 16 %, oljan gick upp från 3 till 35 dollar per barrel och löneexplosionen 1974–1975 höjde företagens kostnader med 50 %. De här tre faktorerna orsakade den längsta och djupaste lågkonjunkturen efter kriget. I motsats till den konjunkturen har socialdemokraterna regerat under sex år av den längsta högkonjunktur som har förekommit efter kriget. Under den tiden har vi också fått se räntorna falla väsentligt, oljan falla till hälften osv. Alla paralleller mellan sexårsperioderna 1976–1982 och 1982–1988 måste alltså göras med hänsyn tagen till de helt olika internationella konjunkurlägen som rådde.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut i ärendet skulle fattas vid nästa arbetsplenum.)

15 § Föredrags

utrikesutskottets betänkande

1987/88:27 om Västra Sahara.

Beträffande detta betänkande konstaterade tredje vice talmannen att ingen talare var anmäld.

(Beslut i ärendet skulle fattas vid nästa arbetsplenum.)

Angola

Anf. 161 GUNNAR HÖKMARK (m):

Herr talman! Det är ingen tillfällighet att länder som Vietnam, Cuba, Etiopien eller Angola är länder som präglas av våld, förtryck, stagnation och ekonomiska haverier. Diktaturen ger inte den fredliga utvecklingen några möjligheter. Det är ingen större principiell skillnad mellan denna typ av diktatur och diktaturer som Chile, Paraguay eller Argentina, innan det landet tog steget över till demokrati. Diktaturen bygger på att man anser sig ha rätt att använda våld mot sina medmänniskor och förtrampa demokratiska fri- och rättigheter.

När det gäller Angola måste Sveriges ansvar vara, inte att stödja en viss regim, utan att stödja demokratin, eftersom den är förutsättningen för en fredlig utveckling. Sverige måste stödja möjligheterna till en nationell försoning, för så länge ett krig pågår finns inget utrymme för den utveckling mot välfärd och mot mänskliga fri- och rättigheter som är nödvändig.

Angola är, herr talman, ett exempel på den afrikanska socialismens tragiska misslyckande. Men det är också ett exempel på hur demokratiska nationer ibland har tillåtit den socialistiska illusionen att stå i vägen för en utveckling mot demokrati och välfärd. Den angolanska regimen satte sig över den överenskommelse som slöts inför självständigheten, tog ensidigt makten och utropade en enpartistat. Därigenom lades grunden till det inbördeskrig som i tio år har drabbat landet.

Makten har etablerats genom kubanska legosoldater. Landets ekonomi har urholkats med samma socialistiska ekonomiska politik som havererat i så många andra av den tredje världens länder. De har urholkat sitt lands finanser och dåligt utnyttjat de möjligheter som det utländska biståndet skulle kunnat ge, detta genom den sold de i hårdvaluta betalat till de kubanska legosoldaterna. Dessa pengar har finansierat ett krig, vars syfte inte har varit något annat än att ge regimen möjlighet att sätta sig över kravet på och överenskommelsen om fria val. Det är ett krig som har syftat till att slå vakt om en marxistisk enpartistat. Det är ett krig som har en särskilt tragisk dimension genom att det har gett apartheidregimen i Sydafrika en förevändning att intervensera och att därigenom försvaga frontstaternas möjligheter att motverka apartheidregimen i Sydafrika.

Herr talman! Det finns en möjlighet i en fredsprocess som faktiskt ställer särskilda krav på Sverige, som genom sina kontakter med Angola borde kunna göra någonting. Fyra av de inblandade parterna, Sydafrika, USA, som visserligen inte själva är inblandade, den angolanska regimen och Cuba, har nu träffats vid två olika tillfällen i London och Brazzaville. Enligt uppgift kommer de att träffas också i Lissabon. Det finns uppgifter om att de har kommit överens om ett hemdragande av utländska trupper. Det är i detta perspektiv viktigt att Sverige inte reducerar sin roll till att ensidigt stödja en regim i ett inbördeskrig. Vi måste stödja denna process och framföra att det

är vårt krav att man i Angola skall förverkliga fria val. Det är den enda möjligheten att få i gång en frödlig utveckling. Vi måste framföra det rättmätiga kravet att alla utländska trupper skall dras tillbaka från Angola och även framföra som vår syn att den här konflikten inte går att lösa om inte regimen i Angola accepterar att UNITA är en part som man måste förhandla med.

Herr talman! Det handlar i detta fall inte om att vi skall stödja vare sig UNITA eller MPLA, såsom det ibland framställs i den vulgära propagandan. Det handlar om att Sverige skall verka för att det svenska biståndet och välfärdens utveckling skall få en möjlighet i Angola, genom att de får en nationell försörjning, genom att vi stödjer demokratin. Det är mot den bakgrunden som jag ber att få yrka bifall till den moderata reservationen.

Anf. 162 VIOLA FURUBJELKE (s):

Herr talman! Föreliggande betänkande om Angola har orsakats av två skilda moderata motioner. I dem ställs krav på att Sverige skall medverka till, resp. ta initiativ till en fredlig lösning av konflikten i Angola samt verka för att utländsk trupp skall lämna landet.

Dessa motionskrav är naturligtvis inte avstyrkta i utrikesutskottet. De är besvarade med hänvisning till att vi självfallet – på lämpligt sätt och efter måttet av vår förmåga – precis som vi hittills har gjort, skall stödja fred och försoning i Angola. Med detta konstaterande borde allt vara frid och fröjd och motionärerna nöjda. Men i det här fallet är det tydligen inte behandling- en av hemställan som är viktigast, utan texten.

Moderaterna har nämligen reserverat sig till förmån för en helt egen text. Ja, hela utskottstexten har de faktiskt skrivit om till en egen. Moderaternas text blottlägger djupgående skillnader mellan moderaternas och samtliga övriga partiers syn på orsakerna till kriget i Angola.

Moderaterna gör gällande att hela orsaken till kriget ligger däri att den angolanska regeringen inte har inbjudit UNITA att ingå i regeringen och att detta i sin tur har tvingat UNITA till väpnat våld. Detta är en verklighetsbeskrivning som bara moderaterna tror på.

Sanningen är den att rasistregimen i Sydafrika, förutom att den har gjort en militär inmarsch i Angola, också har verkat genom UNITA i sina destabiliseringssträvanden, att Jonas Savimbi, UNITA:s ledare, själv genom sina nära och vänskapliga relationer till P. W. Botha personifierar detta förhållande, att Angola inte har haft fred en enda dag sedan självständighetsförklaringen för snart 13 år sedan, att detta självfallet har förhindrat att fria val har kunnat hållas samt att kriget har kostat Angola ofantliga summor – pengar som skulle ha behövts för landets utveckling och uppbyggnad. Under åren 1981–1985 var kostnaderna uppskattningsvis 10 miljarder dollar.

Men, herr talman, förhoppningsvis håller något på att hända som kanske kan få ett slut på kriget, precis som Gunnar Hökmark antydde. De samtal som nyligen har hållits mellan Angola, Sydafrika, Cuba och USA i London och Lissabon kan snart leda till reella framgångar för fred, försoning, trupptillbakadraganden och frihet för grannstaten Namibia. Angola har gjort flera eftergifter beträffande de kubanska soldaternas närvaro i förhållande till ursprungsbudet. Samtidigt verkar USA:s intresse för UNITA ha svalnat.

Det största problemet är nu Sydafrikas ovilja att upphöra med sin olagliga ockupation av Namibia. Om så sker kan fria val hållas i Namibia, och Angolas södra gräns kan på det sättet säkras.

Det har också skett politiska och ekonomiska förändringar, på så sätt att Angola t. ex. har sökt inträde i Världsbanken, med allt vad det innebär.

Den angolanska regeringen har ett starkt och växande stöd i världen. Så sent som i går, den 17 maj, samlades en FN-konferens i Geheve för att diskutera Angola. Rapporter därifrån talar om ett uttalat förtroende för Angola att fortsätta på den inslagna vägen i ansträngningarna för att nå fredsöverenskommelser. Bland de stödjande länderna fanns USA, EG-länderna och de övriga nordiska länderna. Det var inte bara ett muntligt moraliskt stöd, utan Angolas regering fick också ett ekonomiskt stöd på 75 miljoner dollar av begärda 110.

Herr talman! Det som händer i Angola väcker förhoppningar om fred, och vi har all anledning att understödja dessa strävanden.

Med detta, herr talman, vill jag yrka bifall till utskottets hemställan i dess helhet.

Anf. 163 GUNNAR HÖKMARK (m):

Herr talman! Det viktiga är att utskottsmajoriteten i sin skrivning försöker förtränga den roll som MPLA-regimen själv har haft i det inbördeskrig som pågått i tio år. UNITA hade från början stöd från Kina och ett antal andra länder och tar i dag emot stöd från Sydafrika. Det avgörande är dock att det har skapats en grogrund för detta väpnade våld, detta inbördeskrig, genom att regimen inte har accepterat att alla delar av det angolanska folket har rätt att i fria val påverka sin framtid.

Man kan möjligtvis, som Viola Furubjelke gör, ursäktas diktaturen och finna olika undanflykter för att fria val inte har hållits eller för att befolkningen har förvägrats mänskliga fri- och rättigheter. Men det är en underlig situation, när en ledamot och företrädare för Sveriges socialdemokratiska parti i riksdagen faktiskt söker undanflykter för att försvara att en regim inte har erbjudit sitt folk det självklara i fria val, som en gång var överenskommen.

Det kanske inte finns någon anledning att föra en längre debatt här i kväll, herr talman, men det är notabelt att den hållning som Viola Furubjelke intar, översatt till att på motsvarande sätt förklara varför andra diktaturer har förvägrat sina medborgare rätten till fria val, framstår som en tråkig bild.

Anf. 164 VIOLA FURUBJELKE (s):

Herr talman! Beträffande möjligheten att hålla fria val i Angola trodde jag att det framgick av mitt inledningsanförande att landet har varit i krig alltsedan självständigheten och alltså inte haft en enda dag av fred. Under sådana omständigheter kan man inte begära att fria val skall kunna hållas.

För övrigt kan jag mycket väl förstå om det känns litet försmädligt att utvecklingen har sprungit ifrån moderaterna. De står kvar och stampar med samma argument om den angolanska regeringens fel och brister, oförmögna att se vad stora delar av världen redan har insett, nämligen att en positiv

utveckling är i gång. Vi kan konstatera, herr talman, att verkligheten förändras, men moderaterna står stilla.

Prot. 1987/88:122
18 maj 1988

Kustbevakningen

Anf. 165 GUNNAR HÖKMARK (m):

Herr talman! Viola Furubjelke gör våld på verklighetsbeskrivningen – verkligheten har inte alls sprungit oss moderater förbi. I själva verket handlar den process som nu är i gång om att uppfylla just den typen av krav som vi vill att riksdagen skall ge regeringen till känna. Det är däremot en utveckling som har skett den socialdemokratiska regeringen i Sverige förutan. Det är tragiskt, därför att det har lett till att Sverige inte har utnyttjat sin roll och inte medverkat till att göra fredsprocessen så snabb som den förhoppningsvis skulle kunna vara. Jag konstaterar bara detta och avser inte att gå vidare i debatten.

Anf. 166 VIOLA FURUBJELKE (s):

Herr talman! Gunnar Hökmark säger att den utveckling som nu är på gång har skett Sverige förutan. Ja, det kan, från moderaternas synpunkt, tyckas att vi borde ha medverkat på ett mera aktivt sätt. Jag tycker att vi på många olika sätt, genom vårt bistånd och genom stödjande samtal, har stött denna utveckling. Icke desto mindre har det senaste initiativet om fredsförhandlingar kommit inifrån och från USA, och det är inte något som vi skall beklaga, utan på alla sätt understödja.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut i ärendet skulle fattas vid nästa arbetsplenum.)

17 § Föredrogs

försvarsutskottets betänkande

1987/88:10 om kustbevakningen (prop. 1987/88:100 bil. 6 och 1987/88:142).

Kustbevakningen

Anf. 167 OLLE AULIN (m):

Herr talman! I försvarsutskottets betänkande 10 behandlas bl. a. regeringens förslag till lokalisering av den nya självständiga myndigheten kustbevakningen. Myndigheten skall självständigt lyda under regeringen och hänföras till försvarsdepartementet. Den nya ordningen skall möjliggöra en ökad samordning med försvarets olika övervakningsorgan och därmed ge vissa samordningsvinster.

Mot denna bakgrund har regeringen föreslagit att såväl den centrala som den regionala ledningen av kustbevakningen skall lokaliseras till orter där en sådan samordning skall underlättas. Utskottet är enigt om förslaget utom på en punkt, där vi moderater har en reservation.

Det råder alltså enighet om att den centrala ledningen skall lokaliseras till Karlskrona. En lokalisering till Stockholm skulle självfallet ge mycket goda arbetsmöjligheter och underlätta samordningen med de i Stockholm centralt belägna militära myndigheterna liksom med rikspolisstyrelsen. Från verk-

samhetssynpunkt vore det alltså en fördel att vara kvar i Stockholm.

Av regionalpolitiska skäl har regeringen emellertid valt Karlskrona som lokaliseringsort för den centrala ledningen. Vi moderater har inte velat motsätta oss denna lokalisering. Skall någon statlig myndighet lokaliseras till Karlskrona syns kustbevakningen vara lämplig. Karlskrona och Blekinge är alltså att gratulera till att ha fått den nya centrala myndigheten, dessutom på en dag när man har en eriksgata på gång. Det är att hoppas att man där kommer att få tillräckligt med kvalificerade människor som kan verka i den centrala ledningen.

I fråga om den regionala ledningen föreslås lokalisering till Härnösand för den norra regionen, Göteborg för den västra och Muskö/Tullinge för den östra. Här är utskottet också enig.

I fråga om den södra regionen föreslås en lokalisering i ett senare skede till Karlskrona och att ett principbeslut fattas redan nu. På denna punkt har vi moderater en annan uppfattning.

I Malmö finns sedan länge en väl fungerande kustbevakningsledning, samordnad med tullen och med Malmö marina bevakningsområde. Eftersom det även i fortsättningen måste avdelas resurser för övervakning av Öresundsområdet och för ledning av denna verksamhet, är det enligt vår mening felaktigt och ett slöseri med resurser att flytta den regionala ledningen för den södra regionen från Malmö. Jag tycker inte jag behöver hänvisa till några som helst professorer i nationalekonomi, de må vara läroboksförfattare eller icke, utan det är rent sunt förnuft att hävda att det är resursslöseri att flytta bort ledningen från Malmö.

Jag yrkar därför bifall till den moderata reservationen.

Anf. 168 TOMMY FRANZÉN (vpk):

Herr talman! Kustbevakningen har i år tillhört tullen i 350 år. Fr. o. m. den 1 juli är det slut med den samhörigheten. Samarbetet mellan kustbevakningen och tullen har kanske inte alla gånger gått klanderfritt, men jag vill påstå att förutsättningarna för kustbevakningen väsentligen försämrats genom att den skall bli en egen myndighet. Jag skall återkomma till detta längre fram.

Frågan om kustbevakningens ställning har ju under mer än ett decennium utretts i olika utredningar därför att man har velat göra förändringar och ta bort kustbevakningen från tullen. Den senaste utredningen, den som föregick beslutet om att skapa en fristående civil myndighet, föreslog att kustbevakningen skulle överföras till sjöfartsverket varigenom en hel del rationaliseringsvinster skulle vinnas. Detta stötte på problem och motstånd bland kustbevakarna, och jag kan ha förståelse för deras synpunkter gentemot det förslaget. I dag kan man väl ganska klart konstatera – jag tror att kustbevakarna håller med mig – att de hellre hade sett att de tillhört sjöfartsverket än att, som nu blir fallet, sitta i knät på marinen och bli styrd av militära officerare i sitt arbete.

Det var väl under remissbehandlingen och kritiken av den senaste utredningen om sjöfartsverket som hugskottet – jag skulle vilja kalla det så – kom till, att göra en egen civil myndighet av kustbevakningen och dessutom förlägga den under försvarsdepartementet. Utgångspunkten när vi diskuterade för ett år sedan var att det skulle vara en egen civil myndighet, och under

de premisserna hade det naturligtvis varit bra. Det var också vad kustbevakningspersonalen såg fram mot.

Vilka är då kustbevakningens huvudsakliga uppgifter i dag? Grunderna är bl. a. att sköta tullbevakningen av landets marina gränser, att motverka och försöka förhindra smuggling. Under förbudstiden var det ju det klassiska spritsmugglarproblemet; i dag gäller det framför allt ett allvarigare problem, nämligen smugglingen av knark över landets gränser, inte minst till sjöss. Till uppgifterna hör också att medverka i miljöskyddet och i fiskebevakningen, inte minst i den nya del av svenskt territorialvatten som den vita zonen utgör. Man gör väderobservationer åt SMHI och även andra, bl. a. vägverket. Man utför räddningstjänst och man upprätthåller samband mellan olika enheter som befinner sig till sjöss och till lands i skärgården och kustområdena.

Det här är rent civila uppgifter och uppgifter som utan tvivel kommer att naggas en hel del i kanten vid en samlokalisering med marinen och den militära organisationen.

För ett år sedan diskuterade vi den här frågan i kammaren. Det fanns då som nu uppfattningar om att organisationsformen inte var bra, och det yrkades också avslag på den. Vi hade från vpk en partimotion, där vi yrkade avslag på förslaget att göra kustbevakningen till en egen civil myndighet. Vi gjorde det utifrån de utgångspunkterna att vi kände farhågor för en militarisering, som nu har besannats genom den senaste propositionen.

Om man skall titta på effektivitetsutnyttjandet, som bl. a. nämns i propositionen, kan man ifrågasätta om det verkligen är med marinen som denna samlokalisering och detta samarbete skall fördjupas. Det har gjorts några undersökningar – förvisso inga stora och genomgripande, men ändå – ute på olika lokala platser. De har kartlagt hur pass mycket man har arbetat tillsammans med marinen eller haft uppgifter som föranlett samarbete med marinen. Det rör sig ute på det lokala nätet endast om ett fåtal procent av verksamheten. Det övriga är civila uppgifter. Samarbetet med räddningsverket, med SMHI och med de olika kustradiostationerna är långt mer utvecklat och utgör ett långt större behov än samarbetet med den militära marina organisationen.

När vi för ett år sedan diskuterade den här frågan sade statsrådet i propositionen att man skulle försöka uppnå samordning till sjöss. Det innebar, ungefär som i resonemanget om att avveckla kärnkraften med förnuft, att man först skulle bygga ut. Man har nämligen burit sig åt på ungefär samma sätt när man skulle skapa samordning till sjöss och möjligen minska de olika organisationerna. Förutom sjöfartsverket, polisen, marinen och tullens, som kustbevakningen tillhör, gjorde man en egen organisation av kustbevakningen. Man utökade alltså och spräckte ytterligare upp en organisation för samordningen till sjöss. Som framgår av den proposition som ligger till grund för dagens debatt, blev utgångspunkten sedermera att man efter detta – inte med speciellt sunt förnuft vill jag påstå – minskar antalet organisationer till sjöss på sikt och antagligen genomför en samordning genom att skapa en mer eller mindre halvmilitär organisation, som också kustbevakarna är starkt oroade för.

Skatteutskottet hade för en tid sedan en offentlig utfrågning när det gällde tullen. I det sammanhanget fanns det anledning att fråga tullens generaldi-

rektör Björn Eriksson vad tullverket hade för avsikt att göra med tanke på den förändrade situationen. Vi fick klargjort: Man var inne på att skapa en egen ny organisation till sjöss, förvisso i vart fall än så länge liten – men ändå!

Detta innebär att tullverket kommer att bygga upp egna marina enheter för att klara av bevakningen av hamnbassänger. Verket kommer vidare att bygga upp en enhet för att klara bevakningen i Öresund, där man befarar att få och också har haft problem med knarksmuggling med små snabba båtar.

Man kan här dra vissa paralleller med vad som hände i USA, som också "militariserade" sin kustbevakning. När kustbevakningen i USA har arbetat för att klara sjöfrågorna, har den kommit att hamna i en situation, som jag är rädd för att också den svenska kustbevakningen kommer att hamna i. Jag kan medge att det inte kommer att bli total likhet utan en överföring till svenska förhållanden.

Vi kunde för en tid sedan i nyhetsmedierna ta del av uppgifter om att president Reagan skulle skicka den amerikanska kustbevakningen till Persiska viken för att bistå de amerikanska marina enheterna i deras arbete där nere. – Jag skall inte gå närmare in på vad de har där att göra.

Låt mig fortsätta att diskutera det förhållandet att tullen blir tvungen att skapa egna marina enheter för att klara bevakningen i hamnbassänger och i Öresund. Vi skall ha klart för oss att det är vad som behövs i första omgången.

Det som hände i Amerika, där man stärkte gränsskyddet i Florida och vid mexikanska gränsen när det gällde knarksmuggling, var att den smugglingen började ta andra vägar, i detta fall över Canada. Liknande effekter uppstod i England, där smugglingen kom in andra vägar då gränsskyddet stärktes på vissa ställen. Detta innebär i förlängningen att tullen, såvitt jag kan förstå, inte kommer att kunna nöja sig med att ha enheter för att bevaka hamnbassänger eller Öresund utan senare, när det skyddet har skärpts, också blir tvungen att skapa enheter på andra ställen, från Västerhavet ända upp till Bottniska viken. Jag vill definitivt påstå att det knappast kan vara fråga om några samordningsvinster med en sådan politik.

I propositionen tas frågan upp om den regionala samlokaliseringen med marinen. Den är genomgående. Jag sade tidigare att våra farhågor inom vpk, när vi utfärdade varningar förra året, har blivit besannade: Jag diskuterade en hel del med människor i kustbevakningen även för ett år sedan. Då trodde vi inte på dessa profetior. Det hade gjorts en enkät, där det undersöktes huruvida kustbevakningspersonalen tyckte att det var bra att ha en egen civil myndighet och ställde upp för det. Det fanns stora brister i enkäten, det skall medges, men en utskotts företrädare hävdade att det ändå var stor enighet bland kustbevakningens personal om att få denna egna civila myndighet.

I dag, när man har sett resultatet, är det ett helt omvänt förhållande. I den enkät som har gjorts bland kustbevakningens personal har 197 av de 201 som svarat förkastat förslaget till samlokalisering regionalt med marinen. 98 % av dem som har svarat och som har nåtts av enkäten är emot detta! Argumenten har varit litet olika. Några har sagt att de inte vill sitta i knät på militären. En annan företrädare för kustbevakningspersonalen har i en tidningsartikel nyligen sagt: Vi vill inte bli havets ABAB-vakter. Flera andra liknande epitet har jag själv fått höra.

I förlängningen innebär samlokaliseringen med militären att kontakterna med allmänheten försvåras. Låt mig bara ta ett exempel, nämligen det förslag som finns att eventuellt förlägga en av de regionala centralerna till Musköberget. Jag har själv varit ute på Muskö vid flera tillfällen och sett hur det ser ut – eftersom min pappa jobbade där ute. Där finns vakt, och man måste ha eskort för att komma ned i berget. Det är inte den typen av civil verksamhet som kustbevakningspersonalen ser fram emot! Och det är inte den typen av civil myndighet som jag tror att allmänheten kommer att ha möjligheter att nå med sina olika spörsmål.

Problemen gäller också rekryteringen. Den här närmare anknytningen till marinen kommer att innebära att civil personal i högre grad än tidigare lämnar kustbevakningen. Man kommer att få en mycket snäv rekryteringsbas på sikt, som innebär att det blir officerare, underofficerare och andra militärer som söker sig till kustbevakningen. Jag vill påstå att det knappast kan vara till gagn för en kustbevakning, allra helst om den till namnet skall få heta civil.

Herr talman! Jag hade anmält mig för tio minuters anförande, men jag behöver ytterligare tid, eftersom jag anser att detta är en mycket viktig fråga.

Jag anser att det som sägs i propositionen om resursbesparingar inte är relevant. Det finns nämligen inte någon seriös utredning från kustbevakningskommittén om samlokalisering med någon annan part än marinen – med någon civil part – och vad kostnaderna egentligen bör ligga på. Det har påståtts att kostnadsbesparingarna vid en samlokalisering med kustradiostationerna skulle ligga på 2–2,5 milj. kr. per regional enhet. Detta är siffror som enligt dem som arbetar med dessa frågor inte stämmer överens med verkligheten, utan besparingarna är högst hälften av detta. Men oavsett vad som är sant är detta mycket små kostnader i det stora hela. Jag tror att man skall ha klart för sig att de besparingar som påstås kunna göras kommer att ätas upp. I stället kommer kostnaderna att öka för utbildning och nyrekrytering av folk till kustbevakningen i framtiden.

En annan fråga som jag också anser mycket viktig i sammanhanget är den civila status som en kustbevakning skall ha med avseende på den internationella folkrätten. Jag är också rädd för att det i förlängningen kommer att bli så – och det finns farhågor för det bland kustbevakningens personal – att rekryter kommer att utgöra en del av besättningen på båtarna. Och om ett sådant bevakningsfartyg skall borda ett civilt fartyg – oavsett om det gäller fiske eller någon säkerhets- eller miljöfråga – kommer det väl att bli så att rekryterna får springa ned och gömma sig under däck för att man inte öppet skall kränka den internationella folkrätten.

I propositionen behandlas centrala och regionala lokaliseringsfrågor, men man tar inte upp den lokala organisationens utseende. Man kan dock inte utan vidare gå förbi den frågan, utan även den måste tas upp i detta sammanhang.

Kustbevakningens sambandscentraler, som i dag utgör den lokala organisationen, kommer att bli avbemannade eller nedlagda. Kustbevakningskommittén har av strategiska och taktiska skäl avvaktat dagens beslut innan man, såvitt jag förstår, kommer att gå fram med nästa propå om att avbemannas och lägga ned sambandscentralerna. Det finns dokument från kustbevaknings-

kommittén där man klart och entydigt talar om en nedläggning av samtliga kustbevakningens sambandscentraler och om överföring av deras verksamhet till marinens sjöledningscentraler. Ja, man vill t. o. m. föra över fyra tjänster från kustbevakningen till marinen – motsvarande det antal tjänster som riksdagen för drygt ett år sedan beslutade att tillföra Gryts sambandscentral.

Självfallet kommer olika samband – t. ex. fiskare till sjöss – skärgårdsbefolkningen, sjuktransporter – räddningstjänstinsatser etc. – att försvåras i allra högsta grad. I varje fall tror inte jag att allmänheten i dessa sammanhang kommer att i samma utsträckning ringa till kustbevakningens militariserade del och ha samma utbyte med den som det som i dag förekommer. Det vore naivt att tro på fortsatta goda relationer med allmänheten.

Också på sjöräddnings- och sjösäkerhetssidan aktualiseras olika frågor i detta sammanhang. Hur skall man exempelvis ordna med den viktiga passningen av nödradiokanalen, kanal 11 A på PR-radion, som i dag i stor utsträckning används i fritidsbåtstrafiken? Uppbyggnaden härav kommer att kosta pengar. Eller är det så att man helt enkelt struntar i detta? Jag är rädd för att det blir det senare.

Vad gäller sambandscentralerna har man i promemorian från kustbevakningskommittén angett att exempelvis Kungshamns sambandscentral – som enligt vad riksdagen har uttalat har ett strategiskt mycket viktigt läge och därför bör vara kvar – bör flyttas till Käringberget i Göteborg. Där kommer den inte att spela någon större roll, i vart fall inte från strategisk synpunkt – till skillnad mot nu när den ligger vid kusten, med en milsvid utsikt.

Detsamma är förhållandet med Gryts sambandscentral, som återinrättades den 1 juli förra året och som också har ett strategiskt läge i en mycket stor skärgård med en förhållandevis stor befolkning. Den kommer att läggas ned. För att ersättas med vad? Ja, därom får vi ingenting veta.

Behandlingen av yrkanden som har förts fram i motioner om sambandscentralerna har av utskottet skjutits upp till hösten. Jag ser detta som en självklarhet, eftersom det är sannolikt att man när dagens beslut väl är fattade kommer att få en ny proposition, om hur den lokala organisationen skall se ut. Om jag hade haft kvar någon gammal hatt – men det har jag inte, eftersom det var länge sedan hattarna var moderna – skulle jag ha kunnat säga att jag skulle äta upp min hatt, om propositionen inte kommer att följa linjen att sambandscentralerna skall försvinna i kustbevakningens verksamhet.

Vi har yrkat på ett ettårigt moratorium i denna fråga. Vi anser att det är viktigt att riksdagen fattar beslut om att anslå ett år för en seriös utredning av civila alternativ till kustbevakningen. Därför yrkar vi avslag på propositionen. Vi har också motionerat om en förstärkning av verksamheten med fem tjänster och om ett isgående fartyg, bl. a. för bevakning av den s. k. vita zonen.

Avslutningsvis, herr talman, sade Olle Aulin, moderaterna, att försvarsutskottet är enigt i denna fråga. De är möjligt att försvarsutskottet är enigt, i varje fall bortsett från Olle Aulins egen lilla käpphäst nere i Malmö, men det förhållandet bottenar i att vpk av de övriga partierna i riksdagen har ställts utanför försvarsutskottet. Hade vi fått vara med där, skulle försvarsutskottet

inte ha varit enigt, men då hade vi haft möjlighet att påverka och medverka i arbetet, till skillnad från vad som är fallet nu. När kustbevakningsfrågan behandlades i skatteutskottet kunde vi där arbeta för att slå vakt om kustbevakningen. Så skedde, och det fattades beslut härom i riksdagen. Dessa är nu kullkastade.

Herr talman! Jag yrkar bifall till motionerna Fö11, 716 och 703.

Anf. 169 LENNART HOLMSTEN (s):

Herr talman! Riksdagen har ju redan tidigare beslutat att kustbevakningen organisatoriskt skall skiljas från tullverket och bilda en egen civil myndighet – jag betonar civil myndighet, Tommy Franzén – , visserligen inom försvardepartementets verksamhetsområde och inom den militära utgiftsramen, men utanför försvarsmakten. Avsikten är alltså inte att skicka några fartyg eller någon personal från kustbevakningen till främmande oceaner – för att dra en parallell med USA:s verksamhet i Persiska viken. Den nya myndighet som skall bildas kommer att kallas kustbevakningen.

I årets budgetproposition föreslås riksdagen anvisa en viss summa pengar för denna nya myndighet. I en senare proposition föreslår regeringen en lokalisering av den nya myndighetens centrala ledning. Men även de regionala ledningarna skall få sina stationeringsorter. I den senare propositionen föreslås lagändringar till följd av att kustbevakningen blir en egen myndighet.

Finansdepartementet har givit en kommitté, som kallar sig kustbevakningskommittén, i uppdrag att bereda det här ärendet och att lägga fram förslag. Kommittén har avlämnat två delbetänkanden: ett om de lagändringar som behövs och ett om organisationsförändringen samt om lokaliseringarna.

De föreslagna lagändringarna har varit ute på remiss, varvid 11 myndigheter yttrat sig. Lagtextförändringen föreslås snart träda i kraft, den 1 juli i år, och vid samma tidpunkt påbörjar den nya myndigheten sin verksamhet.

Vad gäller lokaliseringen av den centrala ledningen för den nya myndigheten har åtminstone såvitt jag vet 11 kustkommuner varit föremål för bedömning och överväganden från kustbevakningskommitténs sida. Kommittén har även avgivit ett förslag med en viss rangordning. Motioner har väckts av enskilda riksdagsledamöter, och kommuner har uppvaktat kommittén i ärendet. Regeringen föreslår i sin proposition att den nya myndighetens centrala ledning skall lokaliseras till Karlskrona. Förslaget har framlagts utifrån arbetsmarknads- och regionalpolitiska bedömningar, som inte grundar sig på kommitténs överlägganden, liksom med tanke på Karlskronas marina inriktning.

I frågan om vart provinsledningarna sedan skall lokaliseras utefter vår långa kust har avgivits en reservation i försvarsutskottet. Majoriteten i försvarsutskottet delar regeringens synpunkt och förslag att kustbevakningens norra regionledning stationeras i Härnösand. På den punkten är utskottet helt enigt, liksom också om att den västra regionledningen skall placeras i Göteborg och den östra regionledningen vid Muskö eller Tullinge senast år 1993.

Vidare föreslås att den södra regionledningen lokaliseras till Karlskrona,

vid en tidpunkt som skall avgöras senare. Också kustbevakningskommittén föreslog en senare tidpunkt. Att den regionala ledningen i syd placeras i Karlskrona har blivit föremål för en reservation från de moderata ledamöterna i utskottet.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till försvarsutskottets hemställan i betänkandet nr 10 och avslag på reservationen.

Anf. 170 TOMMY FRANZÉN (vpk) replik:

Herr talman! Jag tycker att det finns skäl att litet lyssna på vad som har skett i Malmö. Erfarenheterna därifrån är inte speciellt goda, i varje fall inte sett från kustbevakningspersonalens sida.

Redan för ett år sedan, när frågan var uppe, anfördes det som ett argument att det hade gått så väldigt bra i Malmö. Men det var enligt regeringen. Personalen hade absolut inte några goda erfarenheter. Personalen hade den klara uppfattningen att marinen hade tagit över mer och mer av arbetsuppgifterna, och det är det som också skall hända på de övriga ställena.

När vi från vpk avvisar både den centrala och den regionala lokaliseringen, gör vi det utifrån den utgångspunkten att den regionala lokaliseringen genomgående sker i form av samlokalisering med marinen. Vi har inte tagit ställning till var olika regionala ledningar skall ligga. Vi vill i stället avslå propositionen och vill ha ett moratorium för att titta på andra samlokaliseringsmöjligheter, med civila myndigheter. Från den utgångspunkten menar vi att det inte finns skäl att i dag ta ställning i frågan om lokaliseringorter.

Lennart Holmsten betonade – jag uppmärksammade det – ätt det skall vara en civil myndighet utanför försvarsmakten. Det vore bra om han trodde på sina egna ord. I den proposition som nu föreligger till behandling sägs faktiskt inte att myndigheten skall ligga utanför försvarsmakten, utan den skall ligga inom försvarsmaktens hank och stör. Det skall vara militär bevakningspersonal, beväpnad med kulsprutor m. m. Att det då skall vara en civil myndighet utanför försvarsmakten är ett resonemang som är naivt.

Så till detta med Persiska viken. Det blir naturligtvis inte fråga om att kustbevakningen skall skickas i väg till något annat land eller något annat hav, men innebörden är att den får militära uppgifter eller stödmilitära uppgifter i svenska vatten.

Lennart Holmsten sade också att ärendet varit på remiss till elva myndigheter. Låt mig då fråga: Har ni diskuterat med personalen? Jag tycker att en socialdemokratisk regering och en socialdemokratisk riksdagsgrupp borde lyssna åtminstone litet grand på vad personalen säger. Man kanske borde lyssna på kustbevakningsrörelsen för en gångs skull.

Anf. 171 OLLE AULIN (m) replik:

Herr talman! Om jag har läst Runebergs Älgskyttarne rätt, var den brunskäggyvige Ontrus en ganska tystlåten person. Så icke i Lennart Holmstens skepnad – utom på en punkt. Det var när det gällde att motivera flyttningen av den enligt min mening – jag har varit där många gånger – väl fungerande centralen i Malmö. Vad finns det för skäl för detta, Lennart Holmsten?

Anf. 172 LENNART HOLMSTEN (s) replik:

Herr talman! Skälen är för det första den marina miljön i Karlskrona, kontaktmönstret som finns och som kommer att finnas. För det andra vill jag säga att de samordningsvinster som kommer att kunna göras genom att både den centrala och den regionala ledningen placeras i Karlskrona är skäl nog – förutom de kanske viktigaste, de regionalpolitiska.

Det är litet konstigt att höra försvarsdirektören i Blekinge län hävda, av bypolitiska skäl, att Malmö är rätta platsen för den regionala myndigheten. Tydligt är blod tjockare än vatten, trots allt.

Som regeringen skriver i propositionen – och det instämmer utskottet i – skall den regionala ledningens flyttning från Malmö till Karlskrona dröja en tid, bl. a. med hänsyn till den översyn av marinens ledningsorganisation för södra Sverige som är under arbete.

Det kommer att bli en helt igenom civil myndighet, Tommy Franzén.
(forts. prot. 123)

18 § Kammaren beslöt att förhandlingarna skulle fortsättas vid morgondagens sammanträde.

19 § Anmäldes och bordlades

lagutskottets betänkanden

1987/88:31 om konsumentpolitiska frågor m. m. (prop. 1987/88:100 bil. 9)

1987/88:33 om vårdnad av barn m. m.

1987/88:34 om anslag till kronofogdemyndigheterna, m. m. (prop.

1987/88:100 bil. 9 och 1987/88:152)

1987/88:35 om kravet på kvalificerad revisor

20 § Meddelande om fråga

Meddelades att följande fråga framställdes

den 18 maj

1987/88:512 av *Siw Persson* (fp) till socialministern om uppspårande av mögel i inomhusmiljö:

Mögel- och fuktskador är ett problem, som blir allt vanligare i vårt samhälle. En primär förutsättning för att effektivt kunna sanera lokaler från inträffade mögelangrepp och motverka hälsorisker resp. kurera faktiska hälsoskador på personer är att prover tas i dessa lokaler och därefter analyseras på ett kvalificerat och fullt klargörande sätt. Det är nämligen vetenskapligt belagt att vissa mögelarter i inomhusmiljö kan vara vådliga för människors hälsa men likväl inte destruktiva för materia. Därför är mögelartbestämningar synnerligen angelägna såväl för bedömning av om personer skall kunna vistas i resp. över huvud taget bo kvar i angripen inomhusmiljö som för åstadkommande av saneringsåtgärder som ger bestående resultat.

Prot. 1987/88:122
18 maj 1988

Meddelande om fråga

De mögelprover som tas av hälsoskyddets personal eller av tekniska firmor, byggföretag och andra kan emellertid för närvarande inte analyseras så kvalificerat som nödvändigtvis erfordras utom vid statens bakteriologiska laboratorium. Denna institution saknar tyvärr resurser och kan inte annat än i särfall åtaga sig analyser för ifrågavarande typer av miljömedicinsk diagnostik. När det gäller sjukhuslaboratorier, som drivs i landstingssjukvårdens regi, saknas nu mykologisk kompetens.

Vad ämnar regeringen göra för att åstadkomma mer kvalificerade provtagningar och analyser av mögel i inomhusmiljö?

21 § Kammaren åtskildes kl. 22.57.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Olof Marcusson

Onsdagen den 18 maj

Förste vice talmannen 68
Ahrland, Karin (fp) 3, 18, 25, 28, 33, 35, 68, 71, 73
Andersson, Elving (c) 12, 19, 26, 73, 75
Aulin, Olle (m) 165, 172
Berndtson, Nils (vpk) 115, 117
Björk, Gunnar (c) 129
Boo, Karl (c) 86, 95, 102
Carlström, Marianne (s) 143
Cederqvist, Wivi-Anne (s) 116, 118
De Geer, Lars (fp) 145, 146, 147, 148, 149, 150, 153, 157, 160, 161
Edgren, Margitta (fp) 99, 102, 103, 127, 133, 138, 140
Ericsson, Göran (m) 41, 48, 49, 54, 56, 60, 64
Fiskesjö, Bertil (c) 103
Franck, Hans Göran (s) 31, 34, 35
Franzén, Tommy (vpk) 154, 166, 172
Fridolfsson, Filip (m) 142, 147, 149, 150
Friggebo, Birgit (fp) 83, 85, 94, 96
Furubjelke, Viola (s) 163, 164, 165
Gadd, Arne (s) 132, 135, 138, 140, 147, 148, 150
Hammar, Bo (vpk) 88, 89
Hegeland, Hugo (m) 152, 156, 159, 161
Holmberg, Bo, civilminister 119, 135, 139
Holmsten, Lennart (s) 171, 173
Hökmark, Gunnar (m) 162, 164, 165
Irhammar, Ingbritt (c) 45, 49, 53, 55, 61, 65
Johnsson, John (s) 118, 144
Kindbom, Bengt (c) 114, 117
Knutson, Göthe (m) 141
Komstedt, Wiggo (m) 144, 145, 146, 148, 149, 150
Lantz, Inga (vpk) 35, 37, 107
Leijon, Anna-Greta, justitieminister 57, 62, 96
Lövdén, Lars-Erik (s) 21, 27, 30, 70, 72, 74
Martinger, Jerry (m) 6, 18, 25, 29, 33, 35
Munke, Sven (m) 69, 71
Nyhage, Hans (m) 79, 85, 94
Palmqvist, Margareta (s) 38
Persson, Karl-Erik (vpk) 50, 62, 65
Ronne-Björkqvist, Ingrid (fp) 109
Rydén, Rune (m) 121, 133, 137, 140
Stensson, Börje (fp) 151
Sundin, Lars (fp) 44, 54, 56, 62
Svensson, Alf (c) 65, 110
Svensson, Jörn (vpk) 14, 20, 27, 29, 37, 130, 134, 137, 140
Svensson, Olle (s) 90, 95, 96

Prot.
1987/88:122

Södersten, Bo (s) 155, 158, 160
Tammenoksa, Erkki (s) 106
Winberg, Margareta (s) 39
Åbark, Ulla-Britt (s) 51, 55, 56